Editörler
Prof. Dr. Yakup YILMAZ - Doç. Dr. Önder ÇANGAL

YURT DIŞINDA TÜRKOLOJİ VE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ 3

DÜNYADA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

FENOMEN
RumeliYA
Yayıncılık ψ Publishing

YURT DIŞINDA TÜRKOLOJİ VE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ 3

Dünyada Türkçe Öğretimi

Editörler

Prof. Dr. Yakup YILMAZ

Doç. Dr. Önder ÇANGAL

Fenomen Yayıncılık

RumeliYA Yayıncılık ψ Publishing

Editör / Editor
Yakup YILMAZ & Önder ÇANGAL

Kitap adı / Book title
Yurt Dışında Türkoloji ve Türkçe Öğretimi 3: Dünyada Türkçe Öğretimi

Grafiker: RumeliYA
Kapak tasarım: Yakup YILMAZ

Redaksiyon: Yeliz KAYA

Yayın dili / Publication language: Türkçe / Turkish
Yayın no / Publication number: 29

ISBN
RumeliYA: 978-605-72965-6-6
FENOMEN: 978-625-6470-00-2

Yayın tarihi / Date published: 2023

APA
Yılmaz, Y. & Çangal, Ö. (Ed.) (2023). *Yurt Dışında Türkoloji ve Türkçe Öğretimi 3: Dünyada Türkçe Öğretimi* . Kırklareli & Erzurum. FENOMEN & RumeliYA Yayıncılık Publishing

Adres / Address
RumeliYA Yayıncılık ψ Publishing
Karacaibrahim Mh. Nüzhet Somay Cd., No. 49 B Merkez, Kırklareli, Türkiye
Sertifika / Certificate No 48218
web: www.rumeliya.com
e-mail: editor@rumeliya.com

Lalapaşa Mahallesi, Çaykara Caddesi, Yakut Plaza Kat:3 No:93 Yakutiye/**Erzurum**
web: http://www.fenomenyayincilik.com/
e-mail: siparis@ fenomenyayincilik.com
Sertifika / Certificate No 49983

© Bu kitabın 1. baskısı için yayın hakkı **FENOMEN** & **RumeliYA Yayıncılık ψ Publishing**'e aittir
© The copyright for the 1st edition of this book belongs to **FENOMEN** & **RumeliYA Yayıncılık ψ Publishing**.

Türkçenin ölümsüz hizmetkârlarına...

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ....1

ALMANYA'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI (İLKÖĞRETİM, ORTAÖĞRETİM VE LİSE)....3

Beytullah BEKAR....3

BOSNA HERSEK'TE TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI (MOSTAR, ZENİCA, TUZLA VE RAJLOVAC)....15

Melike ULUÇAY....15

BOSNA-HERSEK'TE TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI (SARAYBOSNA)....34

Rifat GÜRGENDERELİ....34

GÜRCİSTAN'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI....48

Salih UÇAK....48

Serpil YAZICI ŞAHİN....48

HIRVATİSTAN'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI....67

Gönül ERDEM NAS....67

İNGİLTERE'DE TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI (LONDRA YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ VE CAMBRIDGE ÜNİVERSİTESİ)....81

Hadra Kübra ERKINAY TAMTAMIŞ....81

İRLANDA CUMHURİYETİ'NDE TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI....119

Mehmet AYGÜNEŞ....119

KAZAKİSTAN'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI....128

Gül Banu DUMAN....128

Vildan ÖNCÜL....128

KUZEY MAKEDONYA'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI....154

Ertuğrul KARAKUŞ....154

MOLDOVA'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI....176

Halil KÜÇÜKLER....176

ÖZBEKİSTAN'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI....193

Sezgin DEMİR 193
POLONYA'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI 215
Muhammet MEMİŞ 215
ROMANYA'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI 236
Şenel GERÇEK 236
SIRBİSTAN'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI (BELGRAD, NOVI SAD, NOVI PAZAR, PRIJEPOLJE, TUTIN) 249
Yasin YAYLA 249
SIRBİSTAN'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI (NOVİ SAD) 266
Erdinç KAPLAN 266
SLOVENYA'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI 273
Ahmet KOÇAK 273
SON SÖZ 284

ÖN SÖZ

takı taluy takı müren

kün tug bolgıl kök korıkan

Milletlerin gücü, dillerinin canlılığıyla ölçülür. Tarihten günümüze varlığını sürdüren diller sayılıdır. Türkçe de kitabelerin yazıldığı zamanlardan günümüze kadar değişerek ve gelişerek; etkileyerek ve etkilenerek canlılığını devam ettiren en güçlü dillerden, yani dünya dillerinden biridir.

Türkçe, konuşan sayısı dikkate alındığında bir dünya dili olarak dikkat çekmekte; bunun yanı sıra öğretim yöntemleri bakımından son yıllarda Türkçenin üzerinde önemle durulmakta ve birçok devlet kurumu Türkçe öğretimi çalışmalarını eğitim politikaları kapsamında gündemine almış bulunmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı, Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye Maarif Vakfı gibi devlet kurumları yurt dışında Türkçenin hem ana dili hem de yabancı dil olarak öğretimi konusunda ciddi çalışmalar yapmaktadırlar. Dolayısıyla Türkçe öğretiminin yurt dışında birçok kurumun sorumluluğu altında olduğunu söylemek mümkündür.

Söz konusu sorumluluğun paydaşlarından biri olan Millî Eğitim Bakanlığı, yurt dışında Türkçe öğretimi misyonunu belirli kriterler doğrultusunda seçtiği öğretmen ve okutmanlar aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Ancak bilindiği üzere yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına ya da yabancılara Türkçe öğretimi alanlarında ülkemizdeki üniversitelerin lisans programları bulunmamaktadır. Dolayısıyla eğitim fakültelerinin Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Tarih, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği bölümleri ile Yabancı Diller bölümü mezunları arasından öğreticiler seçilmekte ve yurt dışına görevlendirilmektedir. Ancak söz konusu branşlardan mezun olan öğretmen ve okutmanların "Türkçe Öğretimi" hususunda alana özgü eğitim almamalarından kaynaklı bazı sıkıntılar yaşanmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı bu sıkıntıları ortadan kaldırabilmek amacıyla öğretmen ve okutmanlar için belli dönemlerde hizmet içi eğitim programları düzenlemekte, bu eğitimlerde hem kuramsal hem de uygulamaya yönelik bilgiler öğreticilerle paylaşılmaktadır. Bununla birlikte süreç içerisinde COVID 19'un tüm dünyayı etkilemesi, salgından hareketle çevrim içi toplantı kültürünün oluşması, dünyanın farklı bölgelerinde görev yapan öğreticileri bir araya getirmenin zor olması gibi etkenler çevrim içi platformlar için hizmet içi eğitim programları tasarlanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bu ihtiyaçtan hareketle ilk defa geniş çaplı bir proje başlatılmış; yurt dışındaki merkezlerde ve üniversitelerin Türkoloji bölümlerinde Türkçe öğretme deneyimine sahip, alan uzmanı kişilerin yurt dışına görevlendirilen öğreticilere çevrim içi ortamlarda bir yıllık süre boyunca ders vermesi planlanmıştır. Programa Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yurt dışına görevlendirilen öğretmen ve okutmanlar katılmış, proje 12 aylık sürenin ardından başarıyla tamamlanmıştır. Yurt dışında

yabancılara Türkçe öğretimi hususunda ülkemizdeki tüm akademik birikimi ortaya koyan bu çalışmanın çıktıları sonraki süreçlerde yurt dışında görev yapacak kişilere veri sağlaması açısından son derece önemlidir. Bu gerekçe ile proje kapsamında dile getirilen sorunların akademik bir dille tartışılması ve sorunlara uzmanlarca çözüm önerileri getirilmesi için bu kitap serisinin hazırlanması amaçlanmıştır.

Çalışmaya destek veren hocalarımızın uzman oldukları alanlarla ilgili hazırladıkları akademik yazıları elinizdeki bu kitapta görmeniz mümkündür. Bundan dolayı bu kitap serisine katkı sağlamak amacıyla bölüm yazan tüm akademisyenlerimize, proje aşamasında çevrim içi oturumlara katılan öğretmen ve okutmanlarımıza, Millî Eğitim Bakanlığının ilgili genel müdürlükleri ile proje yürütücülerine en içten teşekkürlerimi sunar, dünya dili Türkçenin bundan sonra da bilimsel temellere dayalı olarak öğretilmesi konusunda yapılan çalışmaların çoğalmasını dilerim.

Prof. Dr. Cemal YILDIZ

Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürü (Eski)

T. C. Türk Alman Üniversitesi Rektörü

ALMANYA'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI (İLKÖĞRETİM, ORTAÖĞRETİM VE LİSE)

Beytullah BEKAR[1]

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya, endüstrisini hızla geliştirmeye başlamış, bu süreçte çalışacak insana ihtiyaç duyulmuştur. Almanya işçi açığını kapatmak amacıyla önce İtalya'yla arkasından Türkiye, Yunanistan, İspanya, Portekiz, Tunus gibi ülkelerle anlaşmalar yaparak işçi açığını giderme yoluna gitmiştir (Koçtürk, 2008, s. 5; Çelik, 2012, s. 147-164). Almanya'ya, 1960 yılından itibaren Türkiye'den işçi gitmeye başlamış, giden işçileri Almanya'da belli bir süre çalışıp ülkelerine geri dönecekleri düşüncesiyle "misafir işçi" (Gastarbeiter) olarak adlandırmışlardır. Gelişmeler bunun tam tersini ortaya çıkarmış, giden işçilerin çoğu ülkelerine geri dönmemiş ve Almanya'ya yerleşmişlerdir. Günümüzde Almanya, kimi Türkler için birinci vatan, kimileri için ikinci vatanı durumuna gelmiştir. Günümüzde Almanya'da 1960'lı yıllardan itibaren işçi olarak giden birinci kuşak, onların çocukları ikinci kuşak, torunları üçüncü kuşak ve torunlarının çocukları dördüncü kuşak birlikte yaşamaktadır.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün verilerine göre 31 Aralık 2020 tarihi itibarıyla Almanya'nın toplam nüfusu 83.190.556 olup bunların 1.461.910'u Türk vatandaşıdır. Almanya'da yaşayan Türk kökenlilerin toplam sayısı da 2.474.498'dir. Yaklaşık 2.500.000 Türk vatandaşı içinde 0-19 yaş arası çocukların toplam sayısı 66.290 olup yaş gruplarına göre dağılımı ise şu şekildedir: 0-5 yaş: 12.780, 5-10: 14.430, 10-15: 15.645, 15-20: 23.435 (URL 1, s. 9). Fakat T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün verilerinde anne ve/veyha babası Alman vatandaşı olup Alman vatandaşı olarak dünyaya gelen Türk kökenlilerle ilgili verile bulunmamaktadır. Alman vatandaşlığına geçen veya Alman vatandaşı olarak dünyaya gelen Türklerin sayısı tahminimizce Türk vatandaşlarının sayısına eşit veya fazladır.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün Almanya Federal İstatistik Dairesinden aldığı verilere göre 2019-2020 eğitim öğretim yılında genel eğitim programları yürüten ana sınıfı, anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise, kolej ve diğer okullara kayıtlı Türk vatandaşı öğrenci sayısı 62.633'tür (URL 1, s. 29-30). T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün verilerinde yine annesi ve/veya babası Alman vatandaşı olup da çocuğu doğumla Alman vatandaşı olan çocukların bilgileri bulunmamaktadır.

[1] Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, beytullahbekar@klu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8372-1190.

1. Almanya'da Türk Çocuklarına Türkçenin Öğretimi

1.1. Okullarda Türkçenin Öğretimi

Almanya'da Türkçe dersleri okullar ve eyaletler arasında farklılıklar olmakla birlikte 1. sınıftan 12. sınıfa kadar "Muttersprachenunterricht", "Wahlpflichtfach" veya "Fremdsprachenunterricht" adları altında eğitim-öğretimin çeşitli kademelerinde sunulmaktadır (Önel, 2014, ss. 87-101).

Muttersprachenunterricht (Ana Dili Dersi Olarak Türkçe)

Kuzey-Ren Vestfalya eyaletinde yönetmeliğe göre haftada 5 saate kadar Türkçe dersi verilebileceği belirtilmiş iken son yıllarda eyalet yönetiminin ekonomik gerekçelerle öğretmen sayısını azaltması nedeniyle haftada 2 saate kadar indirilmiştir. Dersin açılabilmesi için en az 15 öğrencinin dersi seçmesi gerekmekte, dersler genellikle birleştirilmiş sınıflar şeklinde merkezî okullarda işlenmektedir (1.- 4. sınıflar bir grup, 5.-10. sınıflar bir grup). Verilen not sınıf geçmeyi etkilememekte, sadece karneye yazılmaktadır. Öğrenciye karnesiyle beraber Türkçe dersine katıldığına dair ve aldığı notu gösteren bir belge verilmektedir (Bekar, 2018, ss. 48-49).

Wahlpflichtfach (Seçmeli Ders Olarak Türkçe)

Bir öğrenci 6. sınıftan 10. sınıfa kadar (Gesamtschule, Realschule ve Gymnasium'larda - Sekundarstufe 1) ikinci zorunlu yabancı dil dersi olarak Türkçeyi seçebilir. Öğrencinin isteği, sınıf öğretmenler kurulunun tavsiyesi ve velinin onayı ile öğrenci bu derse katılabilir. Haftada 3 ile 5 saat arası dense de genellikle üç saat olarak yapılmaktadır. Alınan not sınıf geçmeyi etkilemektedir. Dersin açılması için en az 18 öğrencinin dersi seçmesi gerekmektedir (Bekar, 2018, ss. 48-49).

Fremdsprachenunterricht (II. Yabancı Dil Dersi Olarak Türkçe)

9. sınıftan itibaren bir öğrenci üçüncü bir yabancı dil dersi olarak Türkçeyi seçebilir. Haftada 3 ile 5 saat arası dense de genellikle üç saat olarak yapılmaktadır. Alınan not sınıf geçmeyi etkilemektedir. Dersin açılması için en az 18 öğrenci dersi seçmesi gerekmektedir (URL 2, ss. 30-31).

Türkçe Derslerine Katılım

Türkçe dersinin zorunlu olmaması, dersten alınan notun sınıf başarısını etkilememesi, derslerin öğleden sonraları diğer derslerin bitiminde işlenmesi ve bazı ailelerin çocuklarını sivil toplum kuruluşlarının kurslarına göndermesi gibi sebepler Türkçe derslerine katılımı azaltmış ve azaltmaya da devam etmektedir. T.C. Berlin Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliğince Alman İstatistik Kurumu ve Başkonsolosluklarımız tarafından hazırlanan raporlardan elde edilen verilere

göre bazı yıllarda Almanya'daki okullarda Türk öğrenci sayıları ve Türkçe derslerine katılım bilgileri şu şekildedir:

Tablo 1. Bazı Yıllardaki Türkçe Derslerine Katılım Verileri

Eğitim Öğretim Yılı	Türk Öğrenci Sayısı	Türkçe Dersine Katılan Türk Öğrenci Sayısı	Oran
2006-2007 (URL 3)	381.459	197.225	%51
2007-2008 (URL 3)	354.284	133.021	%37
2010-2011 (URL 4)	360.484	125.000	%35
2011-2012 (URL 5)	317.034	115.000	%36

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün 2020 yılı raporunda Almanya'da bulunan Eğitim Ataşeliklerinin verilerine göre 2018-2019 eğitim öğretim yılında Türk Dili ve Kültürü sınıflarına devam eden Türk öğrenci sayısı yaklaşık 60.000'dir (URL 1, s. 30).

Türkçe derslerine devam eden öğrenci sayısı 2006-2007 eğitim öğretim yılında 197.225 iken 2018-2019 eğitim öğretim yılında bu sayı 60.000'e kadar düşmüştür. Bu da yaklaşık % 70'lik bir düşüş olduğunu göstermektedir.

Okullarda Türkçe Öğretiminin Önündeki Engeller

1. Eyalet yönetmeliklerinde ana diline ayrılan haftalık ders saati en fazla 5 saat olabilir, denmektedir. Fakat bu uygulamada genellikle 2 saattir. Bu neredeyse bir yazılı kural şeklinde uygulanmaktadır. Dersler zorunlu derslerin bitiminde öğleden sonraları işlenmektedir (Yıldız, 2012, s. 8). Türkçe derslerinin eyaletler, eğitim müdürlükleri ve okul yönetimleri tarafından mümkün olduğunca öğleden sonra geç vakitler bırakılması (URL 6, s. 47), Türk öğrencilerin Türkçe dersini seçmelerinin önünde bir engeldir. Derslerin bitiminde arkadaşları eve giderken Türkçe dersini seçen öğrencilerin cezalandırılırmış gibi okulda kalmaları öğrencilerin ve ailelerin Türkçe dersini seçmemelerine neden olmaktadır.

2. Almanya'da 3. ülkeden gelen çocuklar için ana dili yasal hak olmadığından hemen hemen hiçbir eyalette ana dili dersi zorunlu ders değildir. Zorunlu ders olmadığı için

Türkçe dersinden alınan not karneye işlenmekle birlikte not ortalamasına girmemekte ve öğrencinin sınıf başarısına katkısı olmamaktadır. Bunu bilen öğrenci belli bir süre sonra diğer derslerin ağırlığını bahane ederek dersi ileriki yıllarda seçmemektedir (Bekar, 2018, s. 6).

3. "Türkçe Ana Dili" (Muttersprachenunterricht) dersinin veya "İkinci Yabancı Dil Zorunlu Seçmeli" (Wahlpflichtfach) ders olarak Türkçenin açılabilmesi için 15 veya 18 öğrencinin dersi seçmesi zorunluluğu öğretmen ile öğrenci arasında pazarlık konusu olmaktadır. Bunun farkında olan öğrenciler ders seçimi yapmadan önce öğretmenle not, ödev, yazılı gibi konularda pazarlık yapmaktalar ve öğretmenleri dersi seçmemekle tehdit etmektedirler. Dersin öğrenciler tarafından seçilmemesi ilk etapta öğretmenin ihtiyaç duyulan başka okullara gönderilmesine zamanla da Türkçe derslerinin kapanmasından dolayı işsiz kalmasına neden olabilmektedir (Bekar, 2018, s. 56).

4. Erol Barın tarafından I. Avrupalı Türkler Ana Dili Eğitimi Çalıştayında, Almanya'da Türkçe dersine katılımın az olmasının sebeplerinden birinin de 12 Eylül darbesinden sonra Türkiye'den Almanya'ya kaçıp orada öğretmenlik yapanların insanların maneviyatına hakaret etmeleri olduğunu belirtmektedir (URL 6, s. 47). Bu görüşte olan aileler de çocuklarının okullarda Türkçe dersi almasını istememektedir.

5. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinin Almanca yapılmaya başlanması ve bu uygulamanın yaygınlaştırılması.

6. Türk sivil toplum kuruluşlarının bünyelerinde düzenlemiş oldukları kurslar, okullarda Türkçe derslerinin açılmasının ve katılımın sağlanmasının önünde bir engeldir (Bekar, 2018, s. 57).

1.2. Türk Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkçenin Öğretimi

Almanya'da faaliyet gösteren 16 bin dernekten 4 bin 700'ü Türklere ait (URL 7). Yusuf Adıgüzel'in *Yeni Vatanda Dini ve İdeolojik Yapılanma Almanya'daki Türk Kuruluşları* adlı çalışmasında Almanya'da sekiz Türk sivil toplum kuruluşunun çatı örgütü bulunduğu belirtilmiştir (Adıgüzel, 2011, s. 56). Bu çatı örgütler kuruluş yıllarına göre şunlardır: İKMB = İslam Kültür Merkezi Birliği (1973), IGMG = İslam Toplumu Milli Görüş (1974), ADÜTDF = Avrupa Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu / Türk Federasyonu (1978), DİTİB = Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (1985), ATİB = Avrupa Türk İslam Kültür Dernekleri Birliği (1987), AABF = Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu (1991), ATB = Avrupa Türk Kültür Dernekleri Birliği / Nizam-ı Âlem (1994) ve ABAF = Avrupa Ehli Beyt Alevi Federasyonu (1999).

1.2.1.Türk Sivil Toplum Kuruluşları

Almanya'da yaşayan Türklerin kaçının sivil toplum kuruluşlarına üye oldukları, üyelerin sivil toplum kuruluşlarına göre dağılımının nasıl olduğu hakkında elimizde güncel bir veri bulunmamaktadır. REMID'in (Religionswissenschaftlicher Medien- und Informationsdienst e.V) (URL 8) ve Yusuf Adıgüzel'in (2011; s.56) araştırmalarına göre yaklaşık 300 bin Türk, bu sivil toplum kuruluşlarına üyedir. Bu sivil toplum kuruluşlarına üye olmayan fakat gidip gelen kişilerin sayısı çok çok daha fazladır.

Sivil toplum kuruluşlarına üye olan veya üye olmasa da mesafeli durmayan ailelerle yapmış olduğumuz görüşmelerde aileler Alman toplumu içinde asimile olmamak, kimliklerini korumak, inançlarının gereği olan ibadetleri yapabilmek ve dinî bilgiler öğrenebilmek için sivil toplum kuruluşlarına üye olduklarını veya bu sivil toplum kuruluşlarına gidip geldiklerini ifade etmektedirler. Adıgüzel (2011, s. 79-133), çalışmasında sivil toplum kuruluşlarının kuruluş amaçlarını şu şekilde vermiştir:

İKMB = İslam Kültür Merkezi Birliği: Müslümanlara dinlerini öğretmek, dinî ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak, Müslüman çocuklara camilerde İslam dininin temel bilgilerinin öğretilmek, yetişkinlere ibadet edebilecekleri yerleri hazırlanmak, sosyal hayatta da İslam dininin emrettiği şekilde yaşam sürme ortamını oluşturmak.

IGMG = İslam Toplumu Milli Görüş: İslam'ın öğrenilmesi, öğretilmesi, yaşanması, gelecek nesillere aktarılması ve İslam dininin tanıtılması ile bu dinin gereklerinin yerine getirilmesi için hizmetler sunmak.

ADÜTDF = Avrupa Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu: Türk insanının kendi kimliğini, millî ve manevi değerlerini kıyamete kadar koruması, yaşadığımız toplum içerisinde kanunlara saygılı ve uyum içinde yaşaması, yaşadığımız toplumun dinine, adet ve geleneklerine saygılı olarak yaşayabilmesine yönelik faaliyetler yapmak.

DİTİB = Diyanet İşleri Türk İslam Birliği: Almanya'da yaşayan Müslüman-Türk insanına, dinî sosyal ve kültürel alanlarda bizzat hizmette bulunmanın yanında, kendisine bağlı dernekler aracılığıyla yürütülen hizmetlerde de rehberlik etmek, faaliyetleri koordine etmek, dinî, sosyal, kültürel ve hukukî konularda derneklere yardım etmek ve imkânları oranında onlara destek olmak, Türk vatandaşlarının eğitimi ve kültür seviyelerinin yükseltmek ve farklı alanlarda kurslar düzenlemek.

ATİB = Avrupa Türk İslam Kültür Dernekleri Birliği: İnsanımızın millî ve dinî kimliklerini koruyabilmesi için, göçün insanlarımızın millî ve manevi değerlerinde yozlaşma meydana getirmeden eşit haklarda varlığını sürdürebilmesi yönünden çalışmalar yapmak. Müslüman Türk kimliğinin muhafaza edilebilmesi ve

değerlerimizin gelecek nesillere taşınabilmesi için bu ülkelerde kalıcı sosyal ve ekonomik yapılanmaya gitmek.

AABF = Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu: Ocak ve dergâhlarından ayrılan, insancıl ihtiyaçlarını yerine getirmeye hasret kalan insanların bu yolu gurbette yürütmek için öncülük etmek. Alevi kitlesinin kültürel benliklerini, inanç ve felsefi değerlerini koruma ve geliştirmeleri için çalışmalar yapmak, kendi öz kültürlerini ve kimliklerini ve kimliklerini koruyarak bulundukları ülke halklarıyla kaynaşmalarını sağlamak, Alevilerin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak; ozan, dede ve benzeri kişiliklerin anılarını yaşatmak.

ATB = Avrupa Türk Kültür Dernekleri Birliği / Nizam-ı Âlem: Avrupa'da Müslüman Türklerin bu kimliklerini kaybetmeden yaşayabilmeleri için gerekli çalışmaları yapmak.

ABAF = Avrupa Ehli Beyt Alevi Federasyonu: Sünnî veya Alevi herkesin inancını özgürce yaşayabilmesine katkı sağlamak, Alevilik adı altında Almanya'daki Alevi toplumuna yapılan ateizm, sapkınlık ve dinsizlik propagandalarının önüne geçmek, Alevi inancının yozlaşmasını engellemek.

1.2.2. Türk Sivil Toplum Kuruluşlarında Türkçenin Kullanımı ve Öğretimi

Türk sivil toplum kuruluşlarının üye çekebilmek, üyelerinin ihtiyaçlarını giderebilmek ve mevcut üyelerini koruyabilmek amacıyla hem yetişkinlere hem de çocuklara yönelik çeşitli faaliyetler düzenlemektedirler. Çocuklara yönelik Kur'an kursları yanında okul döneminde ve/veya yaz aylarında düzenlenen Türkçe kursları da bu faaliyetlerden biridir. Ailelerin sivil toplum kuruluşlarına olan aidiyet duygusu çocukları için okullardaki Türkçe dersleri yerine buralarda verilen Türkçe derslerini tercih etmelerine sebep olmaktadır.

Türk sivil toplum kuruluşlarında Türkçenin kullanımı ve öğretimi ile ilgili veriler *Almanya Türkçesi* adlı doktora tezi kapsamında 2013 yılının yaz tatilinde Almanya'nın Duisburg, Köln, Dortmund, Düsseldorf, Essen ve Berlin şehirlerinde yapmış olduğumuz saha araştırmasındaki gözlem ve görüşmelerden edinilen bilgilere dayanmaktadır.

DİTİB, İGMG, İKMB ve Türk Federasyonuna ait bazı dernekler ve camiler ziyaret edilmiş buralara gelenlerin daha çok orta yaşın üstündeki Türkler olduğu görülmüştür. Buralarda Türklerin kendi aralarında çoğunlukla Türkçe konuştukları, bununla birlikte az da olsa Türkçe-Almanca karışık konuşanların da olduğu tespit edilmiştir. Görüşmelerimizde, bazı cami ve dernek yöneticileri gençleri çekebilmek, onlara millî ve manevi değerleri aşılayabilmek ve Türkçe konuşmaları için daha

uygun ortamlar oluşturabilmek amacıyla cami ve derneklerin bir bölümünü gençlere ayırdıklarını; buralara atari, masa tenisi, oyun konsolları koyduklarını belirtmişler, fakat bunun da faydalı olmadığını; oyun amacıyla camiye ya da derneğe gelen gençlerin masa tenisinin, atarinin veya oyun konsolunun olduğu köşeye çekilip cemaate karışmadıklarını ve kendi aralarında Almanca konuşmaya devam ettiklerini söylemişlerdir (Bekar, 2018, s. 43).

DİTİB'e bağlı bir camide yapmış olduğumuz gözlemde, 13-16 yaş arası yaklaşık on Türk öğrenciden oluşan Kur'an ve ilmihâl öğretimi programında, hocanın ilmihâl bilgileri anlatırken, iki öğrencinin diğer öğrencilerden biraz geride oturdukları ve 20-25 yaşlarında bir genç tarafından hocanın anlattıklarının kendilerine Almanca olarak anlatıldığı görülmüştür. Program bitiminde hocaya, ayrı oturan gençlerin hangi milletten olduklarını sorduğumuzda ikisinin de Türk olduğunu ama Türkçeleri çok zayıf olduğu için Türkçesi ve Almancası iyi olan gönüllü bir üniversite öğrencisinin yardımıyla onlara ilmihâl bilgilerini anlatabildiklerini söylemiştir. Bazı camilerde hutbeler önce Türkçe sonra da Almanca okunmaktadır. Cami görevlilerine neden böyle bir uygulamanın yapıldığı sorulduğunda, camiye sadece Türklerin gelmediğini az da olsa değişik milletlerden Müslümanların da geldiğini, bununla birlikte Türk gençlerin Türkçe hutbeleri anlayamadıklarını bu sebeple de hutbeleri önce Türkçe sonra da Almanca okuduklarını belirtmişlerdir (Bekar, 2018, s. 44).

Duisburg ilinde bir derneğin 8-15 yaş arası çocuklara yönelik düzenlemiş olduğu yaz Kur'an ve Türkçe kursunda yapmış olduğumuz gözlemde 25-30 yaşlarında bir hoca öğrencilere önce Kur'an'dan birkaç sayfa okutmuş, sonrasında da ödev verdiği ve ezberlemelerini istediği sureleri okutmuştur. Kur'an dersi bitince Türkçe dersine geçmiştir. Hoca, sınıfta bulunan öğrencilerin hepsine Türkçe bilgi düzeylerine ve yaş farklarına göre ayrım yapmadan yaklaşık yarım sayfa uzunluğunda Türkçe metinden oluşan devamında da bu metinle ilgili seçenekli soruların bulunduğu fotokopi dağıtmış ve öğrencilerden metni okuyup soruları cevaplamalarını istemiştir. Çocukların soruları cevaplamaları bitince cevapları kontrol etmiş ve daha sonra da kendisi soruları tek tek cevaplamıştır. Soru çözümü bitince öğrencilere bir sonraki gün çalışmaları gereken Kur'an sayfalarını ve ezberlemeleri gereken sureleri söyleyerek dersi bitirmiştir. Dersin bitiminde hoca ile yapmış olduğumuz görüşmede hoca kendisinin Türkiye'de doğup büyüdüğünü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği bölümü mezunu olduğunu, Almanya'dan biriyle evlendiğini ve bu sebeple Almanya'ya geldiğini anlatmış; çalışma izninin henüz olmadığını bu sebeple de bağlantısı bulunduğu bu sivil toplum kuruluşu yetkilileri tarafından kendisinden çocuklara Kur'an ve Türkçe dersleri vermesi yönünde bir talebin geldiğini ifade etmiştir. Kendisi de çalışma izni çıkıncaya kadar kazanç sağlamak amacıyla bunu kabul ettiğini söylemiştir.

Türk Sivil Toplum Kuruluşlarında Türkçenin Kullanımının ve Öğretiminin Değerlendirilmesi

Genel olarak Türk sivil toplum kuruluşlarının kuruluş amaçlarının en önemlilerinden biri de Almanya'da yaşayan soydaşların kimliklerini korumaktır. Kimliği korumak için de ana dilinin yani Türkçenin korunması hayati öneme sahiptir. Çünkü kültür ve dil iç içe girmiş iki unsurdur. Ali Göçer (2012, s. 51) dil için duygunun, düşüncenin, bakış açılarının, yaşam biçimlerinin en genel anlamıyla bireylerin sahip olduğu hayat tezahürlerinin belli bir cisme bürünerek görünürlük kazanmasını sağlayan önemli bir araçtır, der. Dilin, en etkili kültür aktarıcısı olduğunu, sözlü ve yazılı kültür ürünlerinin dil aracılığı ile nesilden nesile aktarıla geldiğini ifade eder. Gelecek nesillerin dillerini öğrenmekle sadece dil öğrenmediklerini bununla birlikte dilin içinde gizli olan atalarının yaşam biçimlerini de öğrendiklerini belirtir. Şükrü Ünalan (2005, s. 14) toplumun hiçbir alanının dilden bağımsız olmadığını, her nasıl ki biz insanların varlığı dil ile mümkünse toplumların varlıklarının da dil ile mümkün olduğunu belirtir. Toplumun dil olmadan var olamayacağını, dilin bir toplumun kültür kimliği olduğunu söyler. Bedia Akarsu da (1988, s. 88-89)[2] bir toplumun edebiyatının, sanatının, felsefesinin, tekniğinin, töresinin, düşüncesinin ve geleneklerinin dil ile bağlılık içinde olduklarını; bunların da kuşaktan kuşağa aktarılabilmesinin ancak dil ile mümkün olduğunu ifade eder. Kültürün korunmasında ve aktarılmasında dilin bu kadar önemli bir araç olması sebebiyle Almanya'daki Türk sivil toplum kuruluşlarının Türkçe kursları düzenlemeleri en doğal hakları olarak düşünülebilir. Fakat iyi niyetlerle yapılan bu çalışmaların uygulamadaki bazı yanlışlıklar sebebiyle olumsuz sonuçlara sebep olduğu bir gerçektir. Bu tür çalışmalar düzenlenirken çok etraflı düşünülmeli, paydaşlarla istişarelerde bulunulmalı ki kaş yapayım derken göz çıkarılmamalı. Sivil toplum kuruluşlarının yöneticileri Türkçe kursları düzenlerken şu hususlara dikkat etmelidirler:

1. Düzenlenen Türkçe kurslarının okullardaki Türkçe derslerine katılımın önünde bir engel olmaması gerekir. Her iki çalışma -okullardaki Türkçe dersleri ve sivil toplum kuruluşlarındaki Türkçe kursları- birbirinin alternatifi olarak görülmemeli, birbirinin destekler nitelikte olmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarının yöneticileri aileleri öğrencilerin okullardaki Türkçe derslerini seçmeleri ve derslere katılmaları yönünde yönlendirmelidir. Almanya'da, ailelerle yaptığımız görüşmelerde çoğu ailenin çocuklarını buralardaki Türkçe kurslarına göndermeleri sebebiyle okullardaki Türkçe derslerine gönderme gereği duymadıklarını bunun için de dersi seçmediklerini ifade etmişlerdir.

[2] Akarsu, Bedia (1998), Dil-Kültür Bağlantısı, İstanbul: İnkılap Yayınevi.

2. Dil öğretiminde dikkat edilmesi gereken çok farklı hususlar vardır. Bu hususların en önemlisi kuşkusuz Türkçe derslerini kimlerin verdiğidir. Türkçe dersleri mutlaka bu alanda eğitim almış, formasyon sahibi kişiler tarafından verilmelidir. Bu imkâna sahip olmayan kuruluşlar Yunus Emre Enstitüsü veya eğitim müşavirlikleri ile irtibata geçerek destek talebinde bulunmalıdırlar.

3. Almanya'da Türk çocuklarının Türkçe bilgileri çok farklı etkenlere bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Örn.: Aile içinde Türkçe konuşulması veya konuşulmaması, Türkçe TV kanallarının izlenmesi, bulunduğu yerde Türklerin çok olması veya az olması, çocuğun gittiği okulun türü gibi etkenler çocukların Türkçe bilgi düzeyini etkilemektedir. Almanca konuşulan bir aile ortamında yetişen, Almanca kanalların izlendiği ve Almanların çoğunlukta olduğu okula giden 12 yaşındaki bir çocuk ile Türkçe konuşulan bir aile ortamında yetişen, Türkçe kanalların ve/veya filmlerin izlendiği bir ortamda büyüyen 12 yaşındaki çocuğun Türkçe bilgi düzeyleri birbirinden çok farklıdır. Bu sebeple Türkçe kursları imkânlar dâhilinde çocukların Türkçe bilgi seviyelerine göre gruplandırılarak düzenlenmelidir.

4. Türkçe öğretimi için diğer önemli bir husus ise materyal seçimidir. Dil öğretiminde dört dil becerisinin öğretimi yanı sıra kültür aktarımı da önem arz etmektedir. Bu sebeple seçilecek materyallerde buna dikkat edilmelidir. Millî Eğitim Bakanlığı, Yunus Emre Enstitüsü veya Maarif Vakfı tarafından hazırlanan materyaller tercih edilebilir.

Sonuç

Almanya'ya yaşayan Türklerin en büyük problemlerinden biri dil ve kültür kaynaklıdır. Bu problem birinci kuşakta, 1960'lı yıllardan itibaren işçi olarak Almanya'ya gidenlerde, Almanca bilmemekten ve yabancısı oldukları bir kültürün içinde olmaktan kaynaklı iken üçüncü ve dördüncü kuşakta, ana dili Türkçenin kullanımının azalmasından ve Türk kültüründen uzaklaşmaktan kaynaklı olmaya başlamıştır.

Almanya tarafından gizli veya açık engellemelere rağmen Türkiye Cumhuriyeti'nin ilgili kurumları özellikle üçüncü ve dördüncü kuşakta görülen bu dil ve kültür kaybını engellemek veya kaybı en aza indirmek amacıyla farklı çalışmalar yapmaktadır.

Bu çalışmalara ilave olarak Almanya'daki Türk Sivil Toplum kuruluşları tarafından da iyi niyetlerle birtakım çalışmalar yürütülmektedir. Fakat bazı sivil toplum kuruluşlarının bu iyi niyetli çalışmaları Almanya'daki Türk çocuklarının ana dillerini ve kültürlerini koruma ve geliştirme noktasında destekleyici nitelikte çalışmalar olması gerekirken Türkiye Cumhuriyeti'nin ilgili kurumları tarafından gerçekleştirilen çalışmalara karşı bir alternatif durumuna gelmiştir.

Asıl kuruluş amaçları Türkçe öğretimi olmamasına rağmen kültür kaybını önlemek amacıyla sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen Türkçe kursları ne yazık ki okullardaki Türkçe derslerinin seçilmemesine neden olmaktadır. Bazı aileler okullardaki Türkçe derslerini seçmeyerek çocuklarını yalnızca bu kurslara göndermektedirler. Sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen bu kurslar; kurslara giden öğrencilerin okullardaki Türkçe derslerini seçmemesi, buralarda ders veren kişilerin bu konuda formasyon sahibi olmaması, kurslarda bu amaca yönelik hazırlanmış materyallerin kullanılmaması ve buna benzer sebepler nedeniyle ileride olumsuz sonuçlar doğurabilir. Buna neden olmamak için bu tür kurslar düzenlenirken mutlaka paydaşlarla istişarelerde bulunulmalı ve yapılan çalışmanın sağlayacağı fayda veya neden olabileceği zarar hesap edilmelidir.

Kaynaklar

Adıgüzel, Y. (2011). *Yeni Vatanda Dini ve İdeolojik Yapılanma Almanya'daki Türk Kuruluşları*. İstanbul: Şehir Yayınları.

Akarsu, B. (1998). *Dil-Kültür Bağlantısı*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Bekar, B. (2015). *Almanya Türkçesi*. [Yayımlanmış doktora tezi: Bekar, B. (2018). *Almanya Türkçesi*. Konya: Kömen Yayınları] Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Bekar, B. (2018). *Almanya Türkçesi*. Konya: Kömen Yayınları.

Çelik, L. (2012). Ellinci Yılında Göçtürklerin Türkiye ve Almanya Açısından Önemi. *Tarih Peşinde*, *Sayı 7*, 147-164.

Göçer, A. (2012). Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine. *Türk Dili*, 729, ss. 50-57.

Koçtürk, M. (2008). Almanya'ya Göçün Tarihi. *Die Gaste*, *Sayı 2*, 5.

Önel, M. (2014). Alman Eğitim Sisteminde Göçmenler. Y. Bulut (Ed.). *Avrupa'da Türkçenin Geleceği* içinde (ss.87-101). Ankara: Kadim Yayınları.

URL 1: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı DİGM (2020). 2020 Yılı Raporu. Web: https://www.csgb.gov.tr/media/88292/digm-2020-raporu.pdf [18 Ekim 2022]

URL 2: Fremdsprachenunterricht im Schuljahr 2020/21 Web: https://www.hamburg.de/contentblob/64460/552fb658fb4d53f88b70b65a230b7935/data/bbs-br-fremdsprachenunterricht.pdf [20 Ekim2021]

URL 3: T.C. Berlin Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği (2009). 2009 Yılı Sayısal veriler ve Bilgiler. Web: http://calisma.de/index.php?option=com_filecabinet&view=files&id=4 [1 Kasım 2022]

URL 4: T.C. Berlin Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği (2011). 2011 Yılı Sayısal veriler ve Bilgiler. Web: http://calisma.de/index.php?option=com_filecabinet&view=files&id=4 [1 Kasım 2022]

URL 5: T.C. Berlin Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği (2012). 2012 Yılı Sayısal veriler ve Bilgiler. Web: http://calisma.de/index.php?option=com_filecabinet&view=files&id=4 [1 Kasım 2022]

URL 6: T.C. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (2013). I. Avrupalı Türkler Anadili Eğitimi Çalıştayı Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Web: https://egitim.sakarya.edu.tr/sites/egitim.sakarya.edu.tr/file/ATAEC30_Eylul1.pdf [5 Ekim 2022]

URL 7: Türk Toplumu Almanya'nın Ayrılmaz Bir Parçası Web: https://www.ytb.gov.tr/haberler/turk-toplumu-almanyanin-ayrilmaz-bir-parcasi [04 Ekim 2022]

URL 8: Religionen & Weltanschauungsgemeinschaften in Deutschland: Mitgliederzahlen Mitgliederzahlen: Islam. Web: https://www.remid.de/info_zahlen/islam/ [04 Ekim 2022]

Ünalan, Ş. (2005). *Dil ve Kültür* (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.

Yıldız, C. (2012). *Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi*. Ankara: Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Yayınları.

Öz Geçmiş

Beytullah BEKAR

1977 yılında Almanya'da dünyaya geldi. İlkokulu Almanya'da, ortaokul ve liseyi Türkiye'de okudu. 1994-1996 yılları arasında Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu. 1997 yılında üniversite sınavına tekrar girdi ve Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kayıt yaptırdı. 2001 yılında bu bölümden mezun oldu.

2011 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı tezli yüksek lisans programından Doç. Dr. Bilal AKTAN'ın danışmanlığında *Kütahya Domaniç Ağzı* adlı tezi ve 2015 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili doktora programından Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN'ın danışmanlığında *Almanya Türkçesi* adlı tezi hazırlayarak bitirdi.

2001-2010 yılları arasında Kütahya Boğaziçi Eğitim Kurumları bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yaptı. 2010 yılında Kırklareli Üniversitesi, Fen-

Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne araştırma görevlisi olarak başladı. 2011-2016 yılları arasında 35. madde kapsamında araştırma görevlisi olarak Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'de çalıştı. Doktora eğitimi bitiminde Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne geri döndü. 2016 yılında doktor öğretim üyesi olarak atandır. 2020 yılından beri Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde doçent doktor unvanıyla görev yapmaktadır.

Almanya Türkçesi adlı doktora tezi 2018 yılında Kömen Yayınları'ndan, *Batı Kültüründe Türk Atasözleri* kitabı 2019 yılında Kömen Yayınları'ndan, *Tercüme-i Tevrīt* kitabı 2020 yılında Kriter Yayınları'ndan ve Doç. Dr. Okan Celal GÜNGÖR ile birlikte hazırladığı *Kitāb-ı Eklesiyāstikūs* adlı kitabı da 2021 yılında Sonçağ Yayınları'ndan çıkmıştır.

BOSNA HERSEK'TE TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI (MOSTAR, ZENİCA, TUZLA VE RAJLOVAC)

Melike ULUÇAY[1]

Giriş

Türkçe, Balkanlarda yaşayan Türklerle hem ana dil olarak varlığını sürdürmekte hem de anadili Türkçe olmayan Balkan milletleri tarafından da ilgi duyulan bir dil olma özelliği taşımaktadır. Balkan ülkeleri arasında en fazla Türkçeye ilgi gösteren ülke Bosna Hersek'tir. Bosna ile aramızdaki tarihi ve kültürel bağlar, ülkemizin jeopolitik konumu, içinde barındırdığı bütün güzellik ve zenginlikten dolayı oluşan hayranlık, ekonomik ve siyasi ilişkiler bu ilginin sebepleri arasında sayılabilir. Bosna'da Türkçeye olan ilgiyle paralel olarak Türkçe ilkokul, ortaokul, lise ve üniversitede yani eğitim-öğretimin her kademesinde öğretilmektedir. Çangal (2013, s.89) Türkçe öğrenen Boşnakların dil ihtiyaçlarını "ticaret yapma, eğitim ve iş imkânı, bireysel ilgi ve ihtiyaçlar ile sınıf içi iletişim kurma" olmak üzere dört alt boyutta kendini gösterdiğini belirtmiştir.

Bosna Hersek Balkanlarda kuzey, batı ve güneyde Hırvatistan; doğuda Sırbistan; güneyde Karadağ ile komşudur ve Adriyatik Denizi'ne 20 km'lik bir kıyısı bulunmaktadır. Ülkenin yüzölçümü 51.197 km², nüfusu ise 2019 sayımına göre 3.301.000'dir. Ülkedeki Boşnak nüfusu %50,11; Sırp nüfusu %30,78; Hırvat nüfusu %15,43; diğer etnik gruplara mensup kişilerin nüfusu ise %3,68'dir.

Şekil 1. Bosna Hersek Haritası

(TDV İslam Ansiklopedisi, 2022)

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, melikeulucay@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6333-1286

Ülkenin siyasi yapısı, 1995 yılında imzalanan Dayton Barış Anlaşması'na (DBA) göre oluşturulmuştur. Söz konusu anlaşma ve ekleri ile ülkenin aynı zamanda devlet sistemi ve Anayasası oluşturulmuştur. Bosna-Hersek (B-H), biri Bosna-Hersek Federasyonu, diğeri "Republika Srpska" olmak üzere iki entite ile Boşnak, Hırvat ve Sırp olmak üzere üç kurucu halktan ve ayrı bir yönetimi bulunan Brçko Bölgesi'nden oluşmaktadır. Boşnak ve Hırvatların oluşturduğu Bosna-Hersek Federasyonu içerisinde ayrıca 10 kanton bulunmaktadır. B-H Devlet Başkanlığı Konseyi, üç kurucu halkı temsilen seçilen üç üyeden oluşmakta olup, Konsey Başkanlığı bahse konu üç üye arasında sekiz aylık dönemlerle rotasyon usulü değişmektedir. B-H Bakanlar Konseyi Başkanı (Başbakan) ise B-H Devlet Başkanlığı Konseyi'nin önerisi üzerine, B-H Temsilciler Meclisi tarafından seçilmektedir. Devlet Parlamentosu ise Temsilciler Meclisi ve Halklar Meclisi olmak üzere iki kamaradan oluşmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

1. Bosna-Hersek Tarihi

Dilsel ve kültürel nedenlerden dolayı ve bin yılı aşan bir tarih birikimi nedeniyle günümüzde Bosna'yı oluşturan nüfus Slav olarak adlandırılabilir. Fakat tarihsel olarak bilinen en eski Bosna halkı bir Hint-Avrupa dili konuşan kavimler topluluğu olan İliryalılardır (Malcolm, 1999, s.30). İliryalılar Roma hâkimiyetiyle Roma hâkimiyeti ise Avarların ve Slovenlerin saldırı ile son bulmuştur. Hun Türklerinin de geldiği bölge Sırp ve Hırvatların göç etmesi ile etnik açıdan karmaşık bir hal almış ve böylece bugünkü etnik yapının temeli ortaya çıkmıştır. Bosna'nın 1463'te Osmanlı tarafından fethedilmesi ve Rumeli Eyaletine bir sancak olarak katılmasından önce Banlar ülkeye hâkim olmuş ve Bosna Krallığı kurulmuştur.

Ülke tarihinde üç güçlü hükümdar göze çarpmaktadır. Ban Kulin (1180-1204), Kral Stephen Kotromanić (1322-53) ve Kral Stephen Tvrtko (1353-91). Bu dönemler Orta Çağ Bosna'sının iktidar ve bağımsızlığının en önemli noktalarını oluşturuyordu (Malcom, 1999, s. 45). Hristiyanlığın Ortodoks temsilcisi olan Hırvatların ve Katolik temsilcileri olan Sırpların baskısından bunalan Bosna halkı Hristiyanlığın bir mezhebi olan Bogomilizmi benimsemişlerdir. Hristiyan olmalarına rağmen Bogomiller haç çıkarmayan, günah çıkarmayan, vaftiz yapmayan, Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğuna inanmayan bir topluluk olarak hoşgörü, dürüstlük ve iyiliği önemsemiş böylece Anadolu'daki tasavvuf felsefesine benzer bir inanç sistemine tabi olmuşlardır. Böylece Osmanlı hâkimiyeti ile birlikte baskıdan bunalan Bogomillerin Osmanlı hoşgörüsünün de etkisiyle İslam'ı kabul etmeleri daha kolay olmuş ve öncesinde mezhep farklılığı ardından din farklılığı yüzünden Bosna dinsel çatışmaların hep odağında kalmıştır. Karagülle'ye (2019, s. 23) göre Bosna doğu batı geçiş yeri olması ve sık sık istilaya maruz kalmasından dolayı burada belli bir etnik yapıdan bahsedilemez; ayırıcı unsur din olmuştur. Bosna'da halk kendini bir milletin

mensubu olarak değil bir dinin mensubu olarak kabul etmiştir. Etnik ayrım din eksenli olmuştur.

Türkler, ilk defa 1386 yılında askerleriyle Bosna Hersek'in sınırlarına kadar gelmiştir. Ancak Bosna Hersek'te 15. yüzyıldan önce de toplum İslam dinini biliyordu. Araplar ticaret için Avrupa bölgelerini ziyaret ederek İslam'ı orada yaşayan toplumlara tanıtmıştı. (Tursonovic, 2019, s.4-9). Fetih öncesinde de 13. yy'da Anadolu'dan Blagay'a Alperenlerin gelerek İslam'ı tanıttıkları ve kendi yaşantılarıyla örnek oldukları söylenmektedir. Bosna'da 1463 yılında Fatih Sultan Mehmet'in fethiyle Osmanlı tarihi başlar, Hersek ise 1482'de II. Bayezıt tarafından fethedilir. Hâkimiyet Abdülhamid dönemine kadar sürer.

1875'te çıkan Hersek isyanı ve Avrupalı bazı devletlerin yıkıcı hareketlerinin katkısıyla Bosna Hersek'te, 93 Harbi diye bilinen Osmanlı-Rus savaşının ardından 1878'de imzalanan Berlin Anlaşması ile Osmanlı idaresi sona ermiştir (Akgündüz, 2003, s. 120-129).

Birinci Dünya Savaşı sonunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasıyla Bosna, Yugoslavya Krallığına bağlanmış; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise Yugoslavya Federal Demokratik Cumhuriyeti'nde altı özerk cumhuriyetten biri olarak yerini almıştır. 1991'de başlayan cumhuriyetler arasındaki iç savaş sonucu aynı yılın sonlarında bu devlet parçalanınca Bosna Hersek bağımsızlığını ilan etmiş ve kabul edilmemiştir. Bunun üzerine 1995'e kadar Bosna Savaşı'nda görülmemiş katliamlar yaşanmış ardından 21 Kasım 1995'te Dayton Barış Anlaşması imzalanarak, böylece Bosna'da üç yıl süren savaş 14 Aralık 1995'te sona ermiştir (Bozkurt, 2010. s. 53-55). Gerek yaşanan etnik savaşın mirası, gerekse özünde bir ateşkes anlaşması olan Dayton'un kurmuş olduğu yapı, Bosna Hersek'i kendine özgü bir ülke haline getirmiştir (Ekinci, 2014. s. 13).

2. Bosna-Hersek'te Türkçe Öğretimi

2.1 Osmanlı Hâkimiyeti Zamanında Türkçe Öğretimi

Osmanlı Devleti'nin Bosna'yı fethetmesiyle birlikte ülke yeni bir kültür dairesi içine girmiş ve bunun doğal bir sonucu olarak eğitim hayatı da değişiklik göstermeye başlamıştır. Tursonovic'e (2019, s.15) göre Bosnalı Müslümanlar İslam dinine daha yakın olmak için Türkçe konuşmayı önemsiyorlardı ve bu dönemde Türkçe öğretimi okul müfredatlarına dâhil edilmişti. Böylece Bosnalı çocuklar hem Türkçe konuşabilen bireyler oluyor hem de İslam dinini birincil kaynaktan öğrenerek yetişiyorlardı.

İlkokul karşılığı sayılabilecek Sıbyan Mektepleri ilk dini okullar olduğu için daha çok Arapça eğitim veren kurumlardı. Bosna Hersek'te sıbyan mektepleri camilerin

yanlarına veya iç kısımlarına yapılır, buralarda dini derslerin haricinde Türkçe ahlak risaleleri, Türkçe dersleri ve hat sanatı öğretilirdi (Karagülle, 2019, s. 51). Osmanlının batılı tarzda eğitim vermek amacıyla açtığı bugünkü ortaokula karşılık gelen rüşdiye mekteplerinde ve Osmanlı Devleti'nin askeri ve idari kadrosunu yetiştirmek için eğitim veren Enderun Mektebinin yerini alan, lise düzeyinde olan idadi mekteplerde de Türkçe dersi verilmiştir. Bosna arşiv belgelerinde başarılı ve yetenekli çocukların, daha iyi eğitim görmeleri için İstanbul'daki yüksekokullara gönderilmeye çalışıldığını görmekteyiz (Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgeleri A MKT MHM, 430/13'den akt. Karagülle, 2019, s. 79).

Bosna'da, Türkçe bilen öğretmen yok denecek kadar azdı, öğretmenler Boşnakça ders anlatıyorlardı. Bu durumda merkez, Bosna'yı ayrıcalıklı olarak gördü ve burada bir darülmuallimin okulu açıldı (Karagülle, 2019. s. 82).

Osmanlılarda yeni fethedilen yerleşim birimlerine medrese inşası da yerleşmiş bir âdetti. Osmanlı idaresine giren yerlerde medrese teşkili sadece eğitim amacına değil İslâm dini ve kültürünün yaygınlaşmasına, devlet, aydın ve halk uzlaşmasının teminine ve yönetimin toplumlara benimsetilmesine de yardımcı oluyordu. Özellikle Balkan şehirlerinde medreselerin kurulmasına önem verildi. Medreselerde dini ve din dışı ilimler ders olarak verilir, derslerde belirli kitaplar takip edilirdi. Bu kitapların hemen tamamı Arapça idi, ancak eğitim dili Türkçe idi (İpşirli, 2003, s. 328). Birçoğu günümüze ulaşan medreselerin en önemlilerinden biri Saraybosna'da yer alan Gazi Hüsrev Bey Medresesi'dir. Karagöz Bey Medresesi, Firuz Ağa Medresesi, Behram Bey Medresesi, Rüstem Paşa, İbrahim Paşa Medresesi diğer önemli medreselerdir. Osmanlı döneminde Türkçeyi öğrenip öğretmeleri için İstanbul'a Boşnak hocalar gönderilmiş ya da İstanbul'dan Türkçeyi öğretmek üzere hocalar Bosna'ya gönderilmiştir.

Bosna Hersek'te, Osmanlı hâkimiyetinden ülkenin Avusturya-Macaristan'a devredildiği 1878 yılına kadar olan dönemde, 434 ilkokul, 43 medrese, birçok lise, askerî okul, öğretmen okulu ve Vilayet Yüksek Okulu ile 12 sanat okulunda Türkçe olarak klasik İslam kültürü eğitimi devam ediyordu (Sućeska, 1980, akt. Morina ve Xhanari, 2013, s. 92). Bosna Hersek'in 1463 yılında Osmanlı idaresine girmesiyle yerli halk Türk dili, edebiyatı ve kültürüyle tanışmış ve Balkan Slav dillerine (Boşnakça-Sırpça-Hırvatça) Türkçeden sayısız ödünçlemeler yapılmıştır. Edebiyat, bilim, siyaset, idare, sanat, kültür ve askeri olmak üzere birçok alanda Osmanlı Türkçesinden sözcükler Balkan Slav dillerine geçmiştir (Filan, 2001: 6). Bu dönemde sözlük çalışmaları başlamıştır. 1631 yılında Mehmet Hevai Uskufi manzum bir biçimde "Potur Şahidi" isimli Türkçe- Boşnakça sözlüğü yazmıştır. Yazar bu sözlüğü IV. Murat'a ithaf etmiştir (Solak ve Uzun, 2021, s.294).

Osmanlı döneminde hem Boşnakça hem de Türkçe çıkarılan gazeteler Türkçenin gelişmesine katkı sağlamıştır. Bosanski Vjestnik (1866); Bosna (1866); Gülşen-i Saray (1868), Neretva (1876), Vatan (1884), Rehber (1897), Müsavat(1907) bu dönemde çıkarılan gazetelerden bazılarıdır.

Bu dönemde Türkçe okullarda eğitim dili haline; gazetelerin çıkması ile de iletişim dili haline gelmiş, birçok Boşnak sanatçının Türkçe eserler vermesiyle de edebiyat dili olarak kullanılmıştır.

Avusturya-Macaristan imparatorluğu tarafından Bosna Hersek'in işgal edilmesiyle Osmanlı kültür ve medeniyetinin sonu gelmiş bunun yerini Avusturya- Macaristan kültür ve medeniyeti almaya başlamıştır. Bu zorunlu değişimle birlikte Türk kültürü ve dili, dil öğretimi devam etse de ülkedeki önemini yitirmeye ve azalmaya başlamıştır. 1950'de Saraybosna Üniversitesinde Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Kürsüsünde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmış, 2000'li yıllara gelindiğinde ise artan siyasi, ekonomik, kültürel ilişkilerle birlikte başka üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin açılması, Yunus Emre Enstitüsünün kurulması ve Maarif okulları ile birlikte Türkçe eğitimi Bosna'da canlanmaya başlamıştır.

2.2 Fojnica ve Mostar Yunus Emre Enstitüleri

Yunus Emre Enstitüsünün Bosna Hersek'te biri Saraybosna, biri Mostar ve diğeri de Fojnica'da olmak üzere üç merkezi bulunmaktadır. 2011'de açılan Fojnica Yunus Emre Enstitüsü, Saraybosna YEE tarafından yönetilmekte ve 2014'te açılan Mostar Yunus Emre Enstitüsünün ise kendisine ait bir yöneticisi bulunmaktadır.

Enstitünün merkezlerinde Türkçeyi öğretmek için Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı'na göre A1-A2, B1-B2, C1 ve C2 seviyelerinde Türkçe kurslar verilmesinin yanı sıra talepler doğrultusunda çeşitli seviye ve özelliklerde Türkçe kursları düzenlenmektedir. İş Türkçesi, çocuklar için Türkçe, turizm Türkçesi, çeviri atölyeleri ile basın ve medya Türkçesi kursları ihtiyaç ve talepler doğrultusunda planlanmaktadır. Deneyimli Türk ya da Boşnak öğretmenler tarafından verilen dersler enstitü tarafından sağlanan kitap ve internet kaynaklarıyla desteklenmektedir.

Mostar ve Fojnica Yunus Emre Enstitülerinde Türkçe kurslarının yanı sıra kitap tanıtımları, ortaokullar ve liseler arası Türkçe yarışmaları, kompozisyon yarışmaları, Türkçe öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitim programları, mesleki eğitim ve sanat kursları, sergiler, söyleşiler, sertifika törenleri, anma törenleri, çevrimiçi konuşma kulübü etkinlikleri, dekupaj, ebru, telkâri, filografi gibi el sanatları kursları ve atölye çalışmaları, fotoğraf yarışmaları, tiyatro yarışmaları, okçuluk kursları, konserler düzenlenmektedir. (YEE, 2022)

Tercihim Türkçe Projesi

Türkiye'nin son yıllarda ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan elde ettiği başarılar, gerek kendi coğrafyasında gerekse dünyada önemli bir yer edinmesini sağlamıştır. Bu durum yurt dışında Türkçeyi öğrenmeye yönelik ciddi bir talep artışını sağlamıştır. Yunus Emre Enstitüsü, bu talepleri karşılamak amacıyla bir taraftan ihtiyaç duyulan ülkelerde Yunus Emre Türk Kültür Merkezlerini açarken öte yandan devlet okullarında Türkçenin seçmeli yabancı dil olarak okutulması çalışmalarına katkı sağlamaktadır (YEE Faaliyet Raporu, 2021). Bosna Hersek'te yabancı dil dersi olarak İngilizce dersi okutulmaktadır. 2000 yılına kadar medreselerde (Türkiye'deki İmam–Hatip Liseleri) Türkçe zorunlu ders olarak okutulurken, daha sonra Bolonya kurallarına göre ve yeni eğitim sisteminden dolayı kaldırılmıştır (Solak, 201, s. 167). 2011-2012 eğitim öğretim yılından beri ise Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü tarafından sürdürülen "Tercihim Türkçe" projesi kapsamında Türkçe, Bosna Hersek devlet okullarında seçmeli yabancı dil olarak okutulmaktadır. (YEE Bilgi Notu, 2021)

Tablo 1. Tercihim Türkçe Projesine İlişkin Veriler (2021-2022)

Kanton	**Okul**	**Öğretmen**	**Öğrenci**									
			5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	9. Sınıf	Lise 1	Lise 2	Lise 3	Lise 4	Toplam
Zenica-Doboy	50	25	-	381	289	396	551	154	103	127	72	2073
Orta Bosna	17	26	-	351	244	381	343	39	68	42	41	1509
Saraybosna	17	23	155	114	140	140	121	88	60	57	51	926
Bosna Podrinye	1	4	-	16	-	25	-	8	27	25	53	154
Tuzla	6	20	-	64	15	80	109	9	9	2	6	294
Hersek-Neretva	18	27	-	167	108	239	177	93	110	133	126	1153
Una Sana	1	3	-	-	4	26	-	-	-	-	-	30
Toplam	110	128	155	1093	800	1287	1301	391	377	386	349	6139

Tabloya göre Tercihim Türkçe Projesi kapsamında 2021– 2022 eğitim öğretim yılı itibarıyla 110 okulda Türkçe dersleri okutulmakta ve bu okullarla ortak çalışmalar yapılmaktadır. 2021 – 2022 eğitim-öğretim yılında ortaokulda 4636 ve lisede 1503 öğrenci olmak üzere toplam 6139 öğrenci Türkçe öğrenmektedir. Proje kapsamında Türkçe dersi olan okullarda, Bosna Hersek Devlet Üniversitelerinin Türkoloji Bölümlerinden mezun, 128 Türkçe öğretmeni görev yapmaktadır.

Proje kapsamında sosyal etkinlikler, hizmet içi eğitim programları, eğitim malzemesi desteği verilmesi, Türkçe sınıfı oluşturma, Türkiye tanıtım günleri ve anket çalışmaları gibi faaliyetler yapılmaktadır. Yine proje kapsamında Bosna Hersek ve Türkiye'deki 213 okul birbiriyle kardeş okul ilan edilmiştir. Çalışma çerçevesinde 2.068 öğrenci ve öğretmen Bosna Hersek'ten Türkiye'ye gelirken 825 öğrenci ve öğretmen de Türkiye'den Bosna Hersek'e giderek kardeş okullarını ziyaret etmiştir (YEE Faaliyet Raporu, 2021).

3. Üniversite Düzeyinde Türk Dili Öğretimi Çalışmaları

3.1. Mostar Džemal Bjedić Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Mostar, Hersek bölgesinin merkezidir. Ortasından Neretva nehri geçer. Balkanları Adriyatik Denizi'ne bağlamaktadır ve stratejik açıdan önemli bir konumdadır. Fatih Sultan Mehmet tarafından Osmanlı topraklarına katılan Mostar, Osmanlı'dan yadigâr kalan köprüsü, kuleleri, camileri, mescitleri ve hamamlarıyla hala o günlerin izlerini taşıyan Türk-İslâm kültürü bakımından önemli bir şehirdir.

Şehrin en önemli simgesi, fonksiyonelliği ve estetik olgunluğu ile XVI. yy. Klasik Dönem Osmanlı Mimarlığının en nadide eserleri arasında yer alan Mostar Köprüsü; Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Mimar Sinan'ın öğrencisi Mimar Hayreddin'e yaptırılmıştır (Sert, 2015, s. 2735). Köprü Avrupa'yı Balkanlara, Batı medeniyetini Doğu medeniyetine bağlayan bir semboldür ki aynı zamanda şehrin Hırvat ve Boşnak bölümünü de birbirine bağlamaktadır.

Mostar Džemal Bijedić Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesinde TİKA'nın desteği ile 2012'de Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmıştır. Lisans eğitim süresinin dört yıl olduğu bölümde yüksek lisans programı da vardır. Bütünü Türkçe eserlerden oluşan bir kütüphanesi bulunmaktadır. Bölümde kadrolu bir öğretim üyesi bulunmazken Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu tarafından Türkiye'den görevlendirilmiş bir öğretim üyesi ve iki asistan görev yapmaktadır (Çelik, 2021, s. 121). Asistan sayısı 2022-2023 akademik yılı itibarıyla bire düşmüştür. Bölüm dersler için gerektiğinde Zenica Üniversitesinden öğretim üyesi desteği almaktadır. Öğrenciler bölüme girmek için herhangi bir sınava tabi tutulmamakta, lise not ortalamaları da dikkate alınmamaktadır. Giriş için lise diplomaları yeterlidir. Öğrenciler mezun olabilmek için Türkçe ya da Boşnakça bitirme tezi yazmak zorundadır.

Tablo 2. Mostar Džemal Bijedić Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğrenci Sayıları

Akademik Yıllar	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022	2022-2023
Öğrenci Sayısı	34	29	22	22	22

Tablo 2'ye göre son yıllarda bölümde öğrenim gören öğrenci sayısı gittikçe azalmaktadır. 2018 ve 2022 yıllarında birinci sınıflara öğrenci kaydı olmamıştır.

Bölümün lisans ve yüksek lisans öğretim programları aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. Mostar Džemal Bijedić Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Lisans Programı

Dönemler	**1. Sınıf**	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	**4. Sınıf**
1. Dönem	Türk Dili Çalışmalarına Giriş I	Türk Dili I	Türkçe Dilbilgisi I	Semantik
	Dilbilime Giriş	Kullanılan Türkçe	Morfoloji	Yeni Türk Edebiyatı
	Edebiyata Giriş	Osmanlı Türkçesi I	Türk Lehçeleri I	Geleneksel Türk Tiyatrosu
	Türk Tarihi	Dil Alıştırmaları	Çeviri Teorisi I	Türkçe Öğretim Yöntemleri I
	Boşnakça, Hırvatça, Sırpça I	Pedagoji	Türk ve Boşnak Halk Edebiyatı I	Seçmeli Dersler 1. Modern Türk Tiyatrosu 2. Divan Edebiyatı II 3.Çağdaş Bosna Hersek Edebiyatı
2. Dönem	Türk Dili Çalışmalarına Giriş II	Türk Dili II	Türkçe Dilbilgisi II	Çağdaş Türk Dili
	Türkçe Yazmanın Temelleri	Türkçe Yazma	Söz Dizimi	Çağdaş Türk Edebiyatı

	Fonetik	Osmanlı Türkçesi II	Divan Edebiyatı	Türkçe Öğretim Yöntemleri II
	Edebi Bir Eser Yorumlaması	Psikoloji	Çeviri Teorisi II	Osmanlı İmparatorluğu Kültür ve Sanatı
	Boşnakça, Hırvatça, Sırpça II	Seçmeli Dersler 1. Dil Alıştırmaları II 2. Yunus Emre ve Mevlana Celalettin Rumi Şiirleri 3. Sosyoloji	Seçmeli Dersler 1. Türk ve Boşnak Halk Edebiyatı II 2. Türk Lehçeleri II 3. Medeniyetler Tarihi	Bilimsel Bir Çalışma Oluşturma Tekniklerine Giriş

(fhn.unmo.ba, 2022)

Tablo 4. Mostar Džemal Bijedić Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Y. Lisans Programı

Dönemler	**Dersler**
1. Dönem	Türk Dilinin Kaynakçası Çağdaş Türk Şiiri ve Romanlarının İncelenmesi Türkçe Yazılı Anlatım Kültürü Türkçe Sözlü Anlatım Kültürü
2. Dönem	Çağdaş Türk Edebiyatında Eleştiri Bilimsel Makale Hazırlama Yöntemleri Osmanlı Paleografisi ve Diplomasisi Yüksek Lisans Tezi

(fhn.unmo.ba, 2022)

3.2 Zenica Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Zenica; Bosna-Hersek'in Saraybosna, Banja Luka ve Tuzla'dan sonra dördüncü büyük şehridir ve Zenica-Doboj Kantonu'nun başkentidir. Şehirde sanayi gelişmiştir. Bosna Nehri üzerinde kurulmuştur ve Saraybosna'nın 70 km kuzeyindedir. Şehirde Bosna Savaşı zamanında yaklaşık 450 askerin görev yaptığı ve Bosna-Hersek fatihi Fatih Sultan Mehmet'in adını taşıyan Türk Silahlı Kuvvetleri Fatih Sultan Mehmet Kışlası varken günümüzde böyle bir kışla bulunmamaktadır.

Zenica Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 2005 yılında TİKA'nın desteği ile Felsefe Fakültesinde açılmış ve ilk mezunlarını 2009 yılında vermiştir. Öğrenciler bölüme herhangi bir sınava tabi tutulmadan lise başarı puanları ile girmektedir. Devlet üniversitesi olduğu halde parayla öğrenim gören özel öğrenciler de bulunmaktadır. Öğrencilerin staj yapma zorunluluğu vardır. Bölümde iki Boşnak öğretim üyesi bulunmakta ve iki öğretim üyesi de Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu tarafından görevlendirilmektedir. Bölümün öğretim elemanları ihtiyaç dâhilinde Mostar ve Tuzla'ya ders vermektedir. Bölümün, Yunus Emre Enstitüsü ve Ziraat Bankası katkılarıyla TİKA tarafından açılan ve Türkiye'deki çeşitli kurum ve yayınevleri tarafından desteklenen zengin bir kütüphanesi bulunmaktadır.

Tablo 5. Son İki Akademik Yıla Göre Bölümdeki Öğrenci Sayısı

Akademik Yıllar	2021-2022	2022-2023
Lisans	61	52
Yüksek Lisans	5	3

Tablo 5'e göre son iki yıl içinde bölümde öğrenim gören öğrenci sayısında azalma olmuştur.

Bölümün lisans ve yüksek lisans öğretim programları aşağıdaki gibidir.

Tablo 6. Zenica Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Öğretim Programı

Dönemler	**1. Sınıf**	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	**4. Sınıf**
1. Dönem	Türkçe Öğretimi I	Türk Dilinin Fonetiği	Türk Dilinin Sözdizimi	Dünya Edebiyatı
	Genel Dilbilim	Sözlükbilim	Osmanlı Türkçesi I	Metodoloji I
	Akademik Okuryazarlık	Konuşma Kültürü	Türk Edebiyatı I	Bosna Halk Edebiyatı
	Boşnakça, Hırvatça, Sırpça I	Türk Dili II	İletişim Dilleri	Deyimler
	Edebiyata Giriş	Eğitim Psikolojisi	Türk Dili Tarihi	Türkçe-Boşnakça Çeviriler II
	Seçmeli Ders 1. Yazılı Anlatım	Seçmeli Ders 1. Sözlü Anlatım	Seçmeli Ders	Seçmeli Ders

	2. Dil Kültürü 3. Felsefe ve Modernite	2. İşlevsel Stiller 3. Teoride ve Pratikte Noktalama İşaretleri	1. Demokrasi ve İnsan Hakları 2. Konuşma Alıştırmaları II 3. Türkçe Metin Okuma I 4. Edebiyat I	1. Pratik Türkçe 2. Alman Dili 3. BH Tarihi
2. Dönem	Türkçe Öğretimi II	Türk Dilinin Morfolojisi	Anlambilim	Çağdaş Türk Edebiyatı
	Dil Egzersizleri	Divan Edebiyatı	Osmanlı Türkçesi II	Metodoloji II
	Türk Dili 1	Boşnakçadaki Türkçe Kelimeler	Türk Edebiyatı II	Modern Türkiye
	Boşnakça, Hırvatça, Sırpça II	Didaktik	Türk Kültürü ve Sanatı	Türk Halk Edebiyatı
	Pedagoji	Türk Dili III	Türkçe-Boşnakça Çeviriler I	Türkçe-Boşnakça Çeviriler III
	Seçmeli Ders 1. Dinlediğini Anlama 2. İletişim Bilimi 3. Türkoloji Araştırmaları	Seçmeli Ders 1. Arap Dilinin Temelleri 2. Sosyodilbilim 3. Konuşma Alıştırmaları I	Seçmeli Ders 1. İngilizce 2. Bilgisayar Bilimi 3. Türkçe Metin Okuma II 4. Edebiyat II	Seçmeli Ders 1. Stilistik 2. Medya Kültürü 3. Osmanlı Paleografisi

(ff.unze.ba, 2022)

Tablo 7. Zenica Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğretim Programı

Dönemler	**Dersler**
1. Dönem	Dilbilim ve Edebi Araştırmalarda Metodoloji Modern Türk Dili Türkçe Öğretiminde Yapılan Hataların Analizi Bosna Hersek'te Osmanlı Dönemi Edebiyatı Osmanlı Diplomasisi ve Paleografisi Seçmeli Dersler

	1. Türkoloji Çalışmalarına Giriş I 2. Türkçenin Edimbilimi I 3. Medya Dili 4. Postmodern Edebiyat
2. Dönem	Doğu-İslam Medeniyeti Zıt Dil ve Teori Çevirileri Seçmeli Dersler 1. Türkoloji Çalışmalarına Giriş II 2. Türkçenin Edimbilimi II 3. İnsan Hakları ve Modern Toplumların Zorlukları Yüksek Lisans Tezi

3.3 Tuzla Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

İsmi Türkçe olan Tuzla şehri, federasyondaki Tuzla Kantonu'nun merkezidir. İlk Boşnakça- Türkçe sözlük yazarı olan Muhammed Hevaî Üskûfî, Osmanlı eserlerinin bulunduğu Tuzla şehrinden çıkmıştır.

Tuzla Üniversitesi, Felsefe Fakültesi'nde TİKA'nın desteği ile 2002'de açılan ve aynı yıl ilk öğrencilerini alan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü lisans, yüksek lisans eğitim programları sunmaktadır. Bölümde iki Boşnak öğretim üyesi, bir tane de Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu tarafından görevlendirilen Türk öğretim üyesi bulunmaktadır. İhtiyaç halinde başka üniversitelerden de görevlendirme yapılmaktadır. Öğrenciler bölüme Boşnakça hazırlanan giriş sınavı ile girmektedir ayrıca öğrencilerin lise notları (özellikle Boşnakça ve Tarih dersleri) da dikkate alınmaktadır. Öğrencilerin staj yapma zorunluluğu vardır. Yüksek lisans programı Türk Edebiyatı olarak adlandırılmıştır. Yüksek lisansa giriş için öğrencilerin not ortalamaları dikkate alınmaktadır.

2002 yılında 37 öğrenci ile eğitim öğretime başlayan bölüm 2005-2006 eğitim öğretim yılında en yüksek öğrenci sayısı olan 144'e ulamış ve bu yükseliş trendi 2015 yılına kadar devam etmiştir. 2015 yılından sonra öğrenci sayılarında hafif bir düşme eğilimi olmuştur. Bu düşüş sadece Türkoloji için geçerli olmayıp, diğer birçok bölüm içinde geçerlidir. Bunun sebebi son birkaç yılda Bosna Hersek'te yaşayan genç nüfusun Almanya tarafından istihdam edilmesi ve liseyi bitiren gençlerin üniversiteye gitmek yerine Almanya'ya gitmeyi tercih etmeleridir (Şahbaz, 2020 s. 2069). 2022-2023 eğitim-öğretim yılında bölümde öğrenim gören 31 lisans, 2 yüksek lisans öğrencisi bulunmaktadır. Bölümün lisans ve yüksek lisans öğretim programları aşağıdaki gibidir.

Tablo 8. Tuzla Üniversitesi, Türk Dili Edebiyatı Bölümü Lisans Öğretim Programı

Dönemler	**1. Sınıf**	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	**4. Sınıf**
1. Dönem	Çağdaş Türk Dili I	Çağdaş Türk Dili III	Çağdaş Türk Dili V	Çağdaş Türk Edebiyatı I
	Türk Tarihi I	Edebiyat Teorisi I	Osmanlı Türkçesi I	Osmanlı Türkçesi III
	Boşnak Dilinin Yazım Kuralları I	Yeni Türk Edebiyatı I	Genel Dilbilim	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Yöntemi I
	Türkoloji'ye Giriş 1	Türk Dili Tarihi I	Yeni Türk Edebiyatı III	Çeviriler III
	Sözlü ve Yazılı Anlatım I	Didaktik ile Pedagoji	Çeviriler I	Türk ve Boşnak Sözlü Edebiyatı I
	Seçmeli (Okuma 1) (Bilişim 1) (Fono-Taktik Pratik Dersleri 1)	Seçmeli (Türk Kültürü ve Sanat Tarihi) (Mesleki İngilizce I) (Konuşma)	Seçmeli (Divan Edebiyatı I) (Boşnakların Doğu Dillerinde Yazdığı Eserler) (Mesleki İngilizce III)	Seçmeli (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I) (Mesleki İngilizce V) (Roman Teorisi)
2. Dönem	Çağdaş Türk Dili II	Çağdaş Türk Dili IV	Çağdaş Türk Dili VI	Çağdaş Türk Edebiyatı II
	Türk tarihi II	Edebiyat Teorisi II	Osmanlı Türkçesi II	Osmanlı Türkçesi IV
	İfade Kültürüne Sahip Boşnakça standart dil	Yeni Türk Edebiyatı II	Edebi Metin Yorumlama	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Yöntemi II
	Türkoloji'ye Giriş II	Türk Dili Tarihi II	Yeni Türk Edebiyatı IV	Çeviriler IV

	Sözlü ve Yazılı Anlatım II	Psikoloji	Çeviriler II	Türk ve Boşnak Sözlü Edebiyat II
	Seçmeli (Okuma II) (Bilişim II) (Fono-Taktik Pratik Dersleri II)	Seçmeli (Bosna-Hersek Tarihi) (Mesleki İngilizce II) (Eski Türk Edebiyatı)	Seçmeli (Divan Edebiyatı II) (Osmanlıca Nesir Metinler) (Mesleki İngilizce IV)	Seçmeli (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II) (Mesleki İngilizce VI) (Roman Analizi)

(www.ff.untz.ba, 2022)

Tablo 9. Tuzla Üniversitesi, Türk Dili Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğretim Programı

Program	**Dersler**
Türk Edebiyatı	1. Osmanlı Türkçesi 2. Çağdaş Edebiyat (Türkçe) 3. Çağdaş Edebiyat Teorileri 4. Bilimsel Çalışma Metodolojisi 5. Türk Edebiyatı Kaynakları 6. Yüksek Lisans Tezi

(www.ff.untz.ba, 2022)

Bu bölümlerden mezun olan öğrenciler eğitimlerinin ardından Türkçenin seçmeli ders olarak işlendiği ilk ve orta dereceli okullarda öğretmen; seyahat acentelerinde tur rehberi olarak; medyada, yayıncılıkta, ekonomide, kütüphanelerde, Türk dili ve edebiyatı lisans eğitiminde kazanılan dilbilimsel, bilimsel ve metodolojik yeterliliklerin gerekli olduğu eğitim düzeyindeki tüm kurumlarda, uluslararası kuruluşlarda, enstitüler, ticaret büroları vb.'nde iş bulabilmektedirler.

4. Rajlovac Kışlası Türkçe Lisan Okulunda Türkçe Öğretimi

Türkçe Lisan Okulu Ekim 1998'de kurulmuş ve resmi olarak 08 Şubat 1999 tarihinde Türkçe öğretimine başlamıştır. Türkçe Okulu, Bosna-Hersek Silahlı Kuvvetleri'nde Eğitim ve Doktrin Komutanlığı Mesleki Gelişimi Merkezi'ne bağlı olan Yabancı Diller Bölüm Başkanlığında Türkçe Kursu olarak faaliyet göstermektedir ve kurulduğu tarihten itibaren Saraybosna Türk Askeri Ataşeliği ve T.C Büyükelçiliği tarafından desteklenmektedir.

Türkçe Lisan Okulunda Bosna-Hersek Savunma Bakanlığı ve Bosna-Hersek Silahlı Kuvvetleri mensuplarına Türkçe eğitimi verilmektedir. Şimdiye kadar toplam 900`e yakın askeri personel çeşitli seviyede Türkçe kurslarını bitirmiştir**.** Kurslar 16 haftalık temel ve tekamül seviyesi adı altında gerçekleştirilmekte ardından 4 haftalık tazeleme kursu verilmektedir. Her iki seviyede de her yıl yirmi beşer öğrenici kurs almaktadır. Her iki seviyeyi bitiren öğreniciler Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü tarafından yapılan STANAG 6001 – 4 Beceri Sınavlarına girmektedir. Türkçe kurslarını bitiren askeri personel Türkiye'ye gönderilerek Türk Silahlı Kuvvetlerindeki askeri eğitim merkezlerinde branş eğitimlerine, uzmanlık eğitimlerine ve kariyer eğitimlerine (Subay Komuta ve Karargah Kursları, Harp Akademileri, Silahlı Kuvvetleri Akademileri) katılarak, kendilerini mesleki anlamda geliştirmektedirler.

Türkçe Lisan Okulunda öğretici olarak Türkçeyi ileri seviyede bilen dört Boşnak subay görev yapmaktadır. Bu öğreticiler genellikle Türkiye`de eğitim görmüş askeri personelden oluşmaktadır. Ayrıca destek vermek amacıyla okulun kurulduğu tarihten itibaren Saraybosna Türkiye Büyükelçiliği ve Askeri Ataşelik tarafından görevlendiren Boşnak öğretmenlerin yanı sıra, Türk olan Türkçe öğretmenleri de görevlendirilmiştir. Bu öğretmenler Türk Silahlı Kuvvetlerindeki askeri okularda görevli olan Türkçe öğretmenleri, sivil öğretmenler, barış gücünde görevli olan Türk subaylar, Bosna Hersek'teki Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu tarafından görevlendirilen öğretim üyeleri gibi çeşitlilik göstermekle birlikte bu hizmetlerin birçoğu gönüllük esasına dayanmıştır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılından itibaren ise Saraybosna Eğitim Müşavirliği tarafından bir Türkçe öğretmeni daimi olarak görevlendirilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Tarihi, kültürel ve gönül bağlarının sıkı olduğu iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin artması iki ülke için de istenen bir durumdur. Osmanlı zamanından beri Türkçe öğretimi yapılan ülkede hala canlı ve yoğun bir şekilde Türkçe öğretimi yapılması umut verici, ilişkilerin sağlıklı yürümesi ve geliştirilmesi adına çok önemlidir.

İki ülke arasında kurulan kültürel, ticari, siyasi, köprüler ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve kurumlarının her fırsatta desteklediği Türkçe öğretimi uygulamaları Bosna Hersek Federasyonundaki Türkçeye olan ilgiyi artırdığı söylenebilir (Gülçiçek, 2021, s. 104). 1950'de açılmaya başlayan Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri ve Yunus Emre Enstitüsünün Türk dili ve kültürünü tanıtmak, sevdirmek ve öğretmek amacıyla yaptıkları çalışmalar çok önemlidir. Çelik'e (2021, s. 124) göre Trakya Üniversitesinde 2007 yılında açılan Boşnak Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye'de yaşayan Boşnakların faydalanmasını ve iki ülke arasındaki ilişkilerin

akademik düzlemde de sürdürülmesini sağlamakta ve karşılıklı atılan bu adımlar iki ülke arasındaki bağları güçlendirmektedir.

Savaştan yorgun çıkan, hala siyasi anlamda karışıklık yaşayan ve ekonominin çok iyi olmadığı bir ülke olan Bosna Hersek'te fiziki imkânların yetersiz oluşu kaçınılmaz bir durumdur. Genel itibarıyla Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri kampüsün dışında yer alıp, eski ve bakımsız binalarda hizmet vermektedir. Binalarda ısınma sorunu yaşanmakta, sınıflara teknoloji desteği gerekmekte, ders araç gereçlerinin onarıma ve binaların bakıma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların giderilmesi için üniversite yönetimlerinin pek istekli olmadığı, bunlar için Türkiye'deki kurum ya da hayırsever insanlardan beklenti içinde oldukları bilinen bir gerçektir.

Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde verilen derslerde aynı dersin teorisine başka uygulamasına başka hocanın girmesi ya da 4-6 saatlik derslerin her iki saatine farklı hocanın girmesi istenmekte bu da hocaların dersi organize etmesini zorlaştırmakta öte yandan uzmanı olunmayan derslere girme durumu dersten yeterince verim sağlanamaması gibi sonuçlar da yaratmaktadır.

Yerli hocaların derste ve ofis ortamında hedef dili kullanmayıp öğrencilerle konuşurken ana dillerini kullanmaları öğrencilerin pratik yapma imkânının azalmasına neden olmaktadır. Bu yüzden özgüven eksikliği yaşayan öğrenciler Türk hocalardan ve karşılaştıkları Türklerden çekinmekte ve konuşurken heyecanlanmaktadırlar.

Öğrencilerin birçoğu üniversiteye başlamadan önce Türk dizilerini izleyerek Türkçeye temel oluşturmakta ve hatta Türkçeyi öğrenmektedir. Bu durum bir avantaj olarak kabul edilir olmakla birlikte dizilerin kalitesi ve Türk kültürünü ne kadar iyi yansıttığı bir tartışma konusudur.

Türk Dili ve Edebiyatı öğrencileri yazarları pek tanımamakta ve Türkçe kitap çok az okumaktadır. Bölümlerdeki kütüphanelerin yeterli olmasına rağmen seviyelendirilmiş kitap sayısı az olduğu için öğrenciler tarafından okunan kitap sayısı beklentiyi karşılamamakta ve en kısa sürede seviyelendirilmiş kitapların temin edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Her üç Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim programlarının Türkiye'deki programlarla benzer ya da uyumlu olduğu iddia edilse de programlarda yeterli derecede formasyon dersi olmadığı görülmektedir. Balcı ve Melanlıoğlu (2016, s.999) ana dili Boşnakça olan ve Bosna Hersek'te ilkokul ile lise düzeyinde görev yapan Türkçe öğretmenleriyle yapmış oldukları çalışmanın sonucunda öğretmenlerin mezun oldukları Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde almış oldukları eğitimin öğretmenlik için yeterli olmadığını, pedagojik olarak eğitim almadıklarını ve de konuşma becerisinde yetersizlik yaşadıklarını ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Bu

durumun yanı sıra programda edebiyat derslerinin de yeterli olmadığı görülmektedir. Örneğin bir programda Divan Edebiyatı I dersi zorunlu ders olarak karşımıza çıkarken Divan Edebiyatı II dersi seçmeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerin dille ilgili eksikleri olduğu için edebiyat derslerinden yeterince verim alınamamaktadır. Bunun için programlar mümkün olduğunca Türkiye'deki programlara uygun hale getirilmeli ve dört yıllık bu bölümlere bir de hazırlık sınıfı getirilmelidir. Bu sayede dille ilgili eksiklerin giderilmesi formasyon ve edebiyat derslerine daha fazla ve verimli zaman ayrılmasını sağlayabilir.

İş alanı Bosna Hersek'te dar olmamasına rağmen Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerine kaydolan öğrenci sayısı her yıl biraz daha azalmaktadır. Aynı zamanda bu bölümleri tercih eden erkek öğrenci sayısı yok denecek kadar azdır. Liseyi bitiren öğrenciler daha çok Almanya'ya gidip çalışmayı hedeflemekte ya da Alman Dili ve Edebiyatı bölümlerini tercih etmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerini daha cazip hale getirebilmek için uluslararası anlaşmalar ve Türkiye'de düzenlenecek olan yaz okulları faydalı olabilir. Bu durumun öğrencilerin motivasyonlarını arttırdığını ve daha fazla pratik yapma imkânı sağladığı için kendilerini geliştirdiğini söylemek mümkündür. Fakat uluslararası anlaşmalar söz konusu olunca Bosna'da sürecin çok yavaş ilerlediği hatta bazen tıkandığı birçok kez görülmüştür.

Bosna Hersek üniversitelerinde Türkiye'deki gibi bir araştırma görevliliği sistemi olmamasından dolayı asistanlar ücretle derse girmektedir. Bu hem asistanların kendilerini geliştirme sürecini olumsuz etkilemekte hem de kurumlarına karşı aidiyet hissetmedikleri için aniden görevi bırakma gibi durumlar yaşandığı için bölümlerin işleyişini de olumsuz etkileyebilmektedir. Hem asistanların motive olmaları hem de daha verimli çalışmaları için asistanlar lisansüstü eğitim almak için Türkiye'ye gönderilmelidir.

Kaynaklar

Akgündüz, M. (2003). Osmanlı idaresi döneminde Bosna-Hersek. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. XVIII, 111-130.

Balcı, M. ve Melanlıoğlu, D. (2016). Ana dili konuşuru olmayan öğreticilerin görüşlerine göre yabancı dil olarak Türkçe öğretimi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5 (2), 986-1004) .

Bozkurt, G. S. (2010). Tito sonrası dönemde eski Yugoslavya bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, *10*(2), 51-95.

Çangal, Ö. (2013). Y*abancılara Türkçe öğretiminde dil ihtiyaç analizi: Bosna-Hersek örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.

Çelik, M. E. (2021). Bosna-Hersek'te Türkçe öğretiminin güncel durumu. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, *16*(Özel Sayı), 108-128.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). https://www.mfa.gov.tr/bosna-hersek-siyasi-gorunumu.tr.mfa adresinden 21 Kasım 2022 tarihinde alındı.

Ekinci, M. U. (2014). Bosna –Hersek siyasetini anlama kılavuzu. İstanbul: SETA Yayınları.

Filan, K. (25-26 Ekim 2001). Dil ve kültür ilişkisi: Bosna'da Türk dili öğretimindeki yeri [Sempozyum Sunumu]. Avrupa'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sempozyumu, Ankara.

Gülçiçek, D. (2021). Bosna-Hersek'te Türkçe öğretimi. E. Aktaş ve V. Halitoğlu (Ed.), *Dünyada Türkçe öğretimi* içinde (ss. 69-105). Ankara: Nobel Yayıncılık.

İpşirli, M. (2003). Medrese. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (Cilt: 28, ss. 323-327). Ankara.

Karagülle, D. (2019). *Bosna Hersek'te eğitim (1751-1905)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.

Malcolm, N. (1999). *Bosna'nın kısa tarihi.* (Çev. A. Karadağlı). İstanbul: Om Tarih.

Morina, İ., Latifi Xhanari, L. (2013). Bosna'da Osmanlı dönemine ait edebiyat araştırmaları ve Namık Kemal'in Boşnakça'ya tercüme edilen eserleri. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Sayı 2/3,* 90-99.

Mostar Üniversitesi, (2022) https://fhn.unmo.ba/wp-content/uploads/2017/02/nastavni-plan-i-program-turski-jezik-i-knjizevnost.pdf adresinden 11 Ekim 2022 tarihinde alındı.

Sert, H. (2015). Mostar Köprüsü/Bosna-Hersek. 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiri Kitabı* (ss. 2735-2750). Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

Solak, E. (2011). Bosna-Hersek'te Türkçe ve Türk Dili eğitimi ile ilgili çalışmalar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *2*(2), 165-174.

Solak, E., Uzun, Y. (2021). Bosna Hersek tarihinde Türkçenin etkisi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (52), 291-310.

Şahbaz, A. (2020). Bosna Hersek Federasyonu Tuzla Üniversitesi Türkoloji Bölümü öğrencilerinin yaptıkları Türkçe biçim bilgisel sapmalar. *Turkish Studies - Education*, *15*(3), 2063-2084.

Tursunovic, M. (2019). *Bosna Hersek'te Türkçe öğretiminin tarihi ve uygulanan metotların incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Tuzla Üniversitesi (2022) http://www.ff.untz.ba/uploads/images/Gallery/Odsjeci/Turkologija/Nastavni_programi_TJK/DOKUMENT%20BR.%201%20(STUDIJSKI%20PROGRAM)%20(1).pdf adresinden 11 Ekim 2022 tarihinde alındı.

YEE. (2021). Yunus Emre Enstitüsü, Faaliyet raporu. https://mostar.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2021_faaliyet_raporu.pdf adresinden 12 Kasım 2022 tarihinde alındı.

YEE. (2021). Yunus Emre Enstitüsü, Tercihim Türkçe Projesi Bilgi Notu

YEE. (2022). *Yunus Emre Enstitüsü*. https://mostar.yee.org.tr/tr/haberler adresinden 8 Kasım 2022 tarihinde alındı.

YEE. (2022). *Yunus Emre Enstitüsü*. https://foynitsa.yee.org.tr/haberler 8 Kasım 2022 tarihinde alındı.

Zenica Üniversitesi, (2022) https://ff.unze.ba/turski-jezik-i-knjizevnost/nastavni-plan-i-program/ adresinden 11 Ekim 2022 tarihinde alındı.

Öz Geçmiş

Melike ULUÇAY

1986 yılında Erzincan'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Erzincan'da tamamladı. 2008'de Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. 2009'da Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümünde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Türkçe Eğitimi alanında 2011'de Erzincan Üniversitesinde yüksek lisans eğitimini, 2016'da Atatürk Üniversitesinde doktora eğitimini tamamladı. 2017'de Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalına yardımcı doçent olarak atandı. 2021-2022 Akademik yılında Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu tarafından Bosna Hersek Zenica Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne misafir öğretim üyesi olarak atandı. Türkçe Eğitimi alanında akademik çalışmalarını sürdüren Uluçay; EBYU, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalında doktor öğretim üyesi olarak çalışmaya devam etmektedir.

BOSNA-HERSEK'TE TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI (SARAYBOSNA)

Rifat GÜRGENDERELİ[1]

Giriş

Balkan coğrafyasının serhaddi olan Bosna-Hersek ve başkent Saraybosna, Türk kültürünün ve tarihinin yaşatıldığı önemli merkezlerin başında gelmektedir. Fatih Sultan Mehmed döneminde 1463 yılında fethedilen bölge, stratejik konumu sayesinde imparatorluğun önemli eyaletlerinden biri olmuştur. Bogomilizm inancını benimsemiş olan Boşnakların fetihten sonra İslamiyet'i kabulüyle Bosna'da gelişen askerî ve kültürel hayat, Bosna-Hersek coğrafyasındaki şehirleri; Üsküp, Prizren, İstanbul, Edirne vb. şehirler gibi Osmanlı kültür coğrafyasının bir parçası yapmıştır. Bu coğrafyada yerleşik ve bugün de Boşnakların yanı sıra Bosna-Hersek'in etnik yapısını oluşturan Sırp ve Hırvat unsurların çocukları devşirilerek Edirne, İstanbul gibi merkezlerde eğitilmiş ve Osmanlı'nın idare ve askeri sınıfında önemli yerlere gelmişlerdir. İmparatorluğa uzun yıllar hizmet eden Sokollu Mehmed Paşa, 1505 yılında Saraybosna'ya yakın bir şehir olan Višegrad'ın Sokolviç köyünde doğmuştur ve Hıristiyan adının Bayo/Bayiça olduğu bilinmektedir[2].

Blagay Tekkesi, Mostar'a yakın bir yerdedir ve Sarı Saltuk'un makamlarından biridir. Mostarlı Hasan Ziyaî 16. yy. Osmanlı dönemi şairidir. Boşnakların divan sahibi ilk şairi olup divanını Türkçe yazmıştır. Divanın bilinen tek nüshası Edirne Selimiye yazmalar kütüphanesindedir. 1631 yılında yazılan Makbûl-i Ârif, Boşnakçanın ilk sözlüğüdür, manzum olarak Tuzla doğumlu Üsküfî tarafından yazılmıştır. Türkçe ve Boşnakça öğretmek amacıyla yazıldığı düşünülmektedir. 1904 yılında doğan Abdulah Škaljić tarafından hazırlanan "Sırpça ve Hırvatçadaki Türkizmalar" adlı kitapta 8742 kelime ele alınıp incelenmiştir.

Saraybosna havaalanından başlayarak, şehrin merkezi olan Başçarşı'ya gidene kadar sağlı sollu, Boşnakça sözlüklere giren ve günümüzde de kullanılmaya devam eden Türkizmaları görmek mümkündür. Türklerin idari anlamda bu bölgeden çekilmesine, bölgenin Avusturya-Macaristan hâkimiyetine girmesine rağmen Türkçe aracılığıyla bu dile geçen kelimeler varlığını hala sürdürmektedir. Bosnalılar, Türk kültürüne ve Türk diline her zaman saygı duymuş ve yaşatılmasına özen göstermişlerdir. Verilen bilgiler ve yorumlar dikkate alınırsa Saraybosna özelinde ve Bosna-Hersek genelinde Türkiye'nin yapmış olduğu katkı ve çalışmaların ne kadar önem taşıdığı rahatlıkla anlaşılabilir.

---

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, rgurgen@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0632-1334

[2] Geniş bilgi için bk. "Sokollu Mehmed Paşa" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.37 s.354-357, 2009, İstanbul.

2015-2020 yılları arasında beş yıl boyunca Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Kürsüsü'nde görev yaptım. Bu yazıdaki bilgi, yorum ve açıklamalar; sahada yapmış olduğum görev ve çalışmalar neticesinde elde edilmiştir.

1. Saraybosna Merkezli Türkoloji Çalışmaları

1.1. Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü

Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi 14 Şubat 1950 tarihinde kurulmuştur ve sosyal bilimler alanında Bosna-Hersek'teki en eski fakültedir. Doğu Dilleri Bölümü de 1950 yılında açılmıştır. Prof. Dr. Nedim Filipović Türk Dili ve Edebiyatı derslerini veren ilk hocadır. Daha sonra Prof. Dr. Hamid Hadžibegić ve Eşref Kovačević Osmanlı paleografisi ve Türkçe derslerini vermiştir. 1960 yılında Dr. Vančo Boškov Türk edebiyatı derslerine girmiştir.

1971 yılında bölümün adı Doğu Dilleri ve Edebiyatları olarak değiştirilmiştir. Önceleri Türk Dili ve Edebiyatı, Arap Dili ve Edebiyatı kürsülerinden oluşurken 1977'de Fars Dili ve Edebiyatı kürsüsün açılmasıyla Bölüm'deki kürsü sayısı üç olmuştur. Ekrem Čaušević, Kerima Filan, Fehim Nametak, Amina Šilyak Jesenković Türk Dili ve Edebiyatı ile ilgili dersleri vermişlerdir. 2022 yılı itibarıyla Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'nde halen Prof. Dr. Kerima Filan, Prof. Dr. Sabina Baksić, Prof. Dr. Alena Ćatović, Doç. Dr. Mirsad Turanović, Doç. Dr. Edina Ustavdić Nurikić, Arş. Gör. Amina Demir ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen Dr. Öğr. Üyesi Demet Gülçiçek olmak üzere toplam yedi öğretim elemanı görev yapmaktadır.

Kürsü'de yeni bir asistanın göreve başlaması nedeniyle Türkiye'den gelen öğretim görevlilerinin toplam ders saati sayısı, Fakülte tarafından düşürülmüştür. 2020 yılına kadar Türkiye'den iki öğretim elemanı görevlendirilmesi yapılırken bu tarihten sonra ne yazık ki bir öğretim elemanı görevlendirilmesi yapılmaktadır. Bölümde lisans eğitimi, üç yıldır. Dört ve beşinci sınıf yüksek lisans eğitimidir. Ayrıca doktora programı da bulunmaktadır. Bulunduğum yıllarda lisans ve yüksek lisans derslerine girdim. Doktora dersleri ise bölümün kadrolu hocaları tarafından verilmektedir. Ders verebilmek için sadece görevlendirme belgeleri yetmemektedir. Lisans, yüksek lisans, doktora mezuniyet belgeleriniz, transkript belgeleri, yüksek lisans ve doktora tezleriniz akredite edilmelidir. Bu akreditasyon sağlandıktan sonra derslere girebilirsiniz. Tuzla, Zenitsa ve Mostar'daki bölümlerde çalışan okutmanlardan akredite istenmemiştir. Kantonlara göre faklı kanun ve yönetmelikler üniversitelerde de uygulanmaktadır.

Görev yaptığım 2016-2017-2018 yılları Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'ndeki öğrenci sayıları, Bosna-Hersek geneli ve fakültedeki diğer bölümlerle karşılaştırıldığında oldukça fazla idi. Birinci sınıflarda (iki farklı bölüm dersi alan öğrenciler de dâhil)

50'ye kadar çıkmakta idi. Nüfus ve öğrenci sayıları düşünüldüğünde bu sayı oldukça yüksektir. Sonraki yıllar öğrenci sayılarında azalma görülmüştür. Erasmus programı ile Polonya ve Çekya'dan gelen ve bir dönem okuyan iki, Makedonya hükümetinden burs alarak gelen ve lisans eğitimi alan üç Makedon öğrencim oldu. Bu öğrenciler, görev sürem bitmeden mezun oldular. Bölümün öğrencileri, Bosna-Hersek genelindeki farklı şehirlerden gelmektedirler.

Bölümden mezun olan öğrenciler; Türk Dili ve Edebiyatı ve Türkçe öğretmeni olarak Bosna-Hersek genelinde çalışabilmektedir. T.C. Saraybosna Büyükelçiliği, Yunus Emre Enstitüsü, Ziraat Bankası, turizm firmaları, Türkiye merkezli ya da Bosna-Hersek'te kurulmuş Türk firmaları, istihdam konusunda bu bölüm mezunlarına öncelik vermektedir.

Güncel bilgilere göre 2022-2023 eğitim öğretim yılında sınıflara göre öğrenci sayıları şöyledir:

I. Sınıf	15 Öğrenci
II. Sınıf	25 Öğrenci
III. Sınıf	25 Öğrenci
IV. ve V. (Yüksek Lisans)	11 Öğrenci
Doktora	1 Öğrenci

1.2. Şarkiyat Enstitüsü

1950 yılında kurulan Şarkiyat Enstitüsü, 2013 yılında Saraybosna Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Bosna-Hersek genelinde bilimsel çalışmalar yapmaktadır. Balkanlar özelinde etkili ve yetkin bir enstitüdür. Akademik ve bilimsel çalışmaları, dünyanın her yerindeki üniversiteler tarafından kabul görmektedir. Süreli yayınları ve kitapları uluslararası literatüre girmiştir. Şarkiyat Enstitüsü'nün görevleri arasında, "Bosna-Hersek tarihi için gerekli araştırmaları yapmak; Arap, Türk, Fars dillerini ve edebiyatlarını incelemek; bu dillerin ve edebiyatların Boşnak dili, edebiyatı ve kültürüne etkisini araştırmak; Osmanlı yönetimi altındaki Bosna-Hersek dönemiyle ilgili çalışmalar yapmak; araştırmacılar yetiştirmek ve bu alanda yayınlar yapmak vb." bulunmaktadır. Enstitü 1992 yılında yakıldı ve maalesef yazmaların ve kaynakların tamamına yakını yandı. Binası halen Saraybosna Üniversitesi'nin merkez yerleşkesinde bulunmaktadır. Enstitü'nün şu anda 16 akademik çalışanı bulunmaktadır. Bu akademisyenler, Bosna-Hersek genelindeki Türkoloji bölümlerine hoca desteği de vermektedir.

Şarkiyat Enstitüsü hem kendi bünyesindeki hem de Bosna-Hersek genelindeki Türkologların çalışmalarını kitap olarak basmaktadır. Yıllık çıkan süreli yayını "Prilozi", hakemli ve indeksler tarafından taranan bir dergi olup Türkoloji alanındaki uluslararası önemli süreli yayınlardan biridir. 1950'den 2022'ye kadar 71 sayı yayınlanmıştır.

1.3. Uluslararası Saraybosna Üniversitesi (IUS) Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü

Beş yıllık bir eğitim-öğretim sonunda mezunlar, Türkçe öğretmeni olmaya hak kazanırlar. 2020-2021 eğitim yılından itibaren öğrenci almaya başlamıştır. Şu anda 1. 2. ve 3. sınıfta toplam 25 öğrenci eğitim görmektedir. Öğrencilerin %90'ı, Yunus Emre Enstitüsü'nün Bosna-Hersek genelinde uyguladığı "Tercihim Türkçe" projesi ile okullarında seçmeli Türkçe dersi alan öğrencilerdir.

Bölüm başkanlığını, uzun yıllar Yunus Emre Enstitüsü'nde çalışmış ve doktorasını Türkiye'de tamamlamış olan Dr. Öğr. Üyesi Dženana Bračković yapmaktadır. Türkiye'den görevlendirilen Necmettin Erbakan Üniversitesi öğretim elemanı Öğr. Gör. Dr. Türkan Topçu ve kısmi zamanlı olarak çalışan yerel hocalar derslere girmektedir.

1.4. Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü

Yunus Emre Enstitüsü'nün yurtdışındaki ilk temsilciği 17 Ekim 2009 tarihinde Saraybosna'da açılmıştır. Eğitim ve kültür alanında Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkanlara ve özellikle Saraybosna'ya ne kadar değer verdiğinin göstergesidir. Mostar ve Foynitsa'da merkezleri bulunmaktadır. Daha önceleri TİKA aracılığıyla yapılan kültür ve eğitim faaliyetleri 2009 yılından itibaren Enstitü bünyesine alınmıştır.

2015-2020 yılları arasında biz de pek çok etkinliğe ve eğitim çalışmasına katıldık. Yunus Emre her konuda bize destek vermiştir. Biz de öğrenciler ve Fakülte'deki diğer hocalar ile birlikte akademik ve sosyal anlamdaki her türlü etkinliğe destek vermeye çalıştık. Enstitü Koordinatörlüğü'nü Mehmet Akif Yaman yapmaktadır. Bizim çalıştığımız yıllarda Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü'nde Türkçe kursu veren okutmanların tamamına yakını Türkiye'den görevlendirilmekteydi şu anda ise Türkçe kursları yerel okutmanlar tarafından verilmektedir.

Enstitü'nün halka açık bir kültür merkezi ve kütüphanesi vardı. 2022 yılı itibariyle kültür merkezinin başka bir amaçla kullanılacağı, kütüphanenin de Yunus Emre Enstitüsü merkez binasına taşınacağı bilgisi alınmıştır.

Enstitü, Bosna-Hersek genelinde çalışmalar yapmaktadır. "Tercihim Türkçe Projesi" ile Türkçe seçmeli ders olarak liselere girmiştir. Bugün itibariyle Saraybosna

kantonundaki 30 okulda, 18 öğretmen 1109 öğrenciye Türkçe dersi vermektedir. Bu da projenin başarısını ortaya koymaktadır. Her yıl büyük bir organizasyon ile 23 Nisan Çocuk Bayramı, Zenitsa şehrinde Bosna-Hersek'in farklı şehirlerinden gelen öğrenciler ve velilerin katılımıyla coşkuyla kutlanmaktadır.

1.5. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Saraybosna Eğitim Müşavirliği

Eğitim Müşavirliği 06.04.2016 tarihinde kurulmuştur. Biz göreve başladığımızda Eğitim Müşavirliği henüz kurulmamıştı. Kurucu Müşavir Vasi Ete'dir. Şu anda Dr. Faruk Berat Akçeşme görev yapmaktadır. Bizim göreve başladığımız 2015 yılında Felsefe Fakültesi'ndeki iki okutman MEB tarafından, diğer şehirlerdeki Türkoloji bölümlerine gelen okutmanlar ise Yunus Emre Enstitüsü tarafından görevlendirilmekteydi. Halen Tuzla, Zenitsa, Mostar ve Saraybosna'da 6 akademisyen ve 1 öğretmen MEB üzerinden ilgili kurumlarda görevlendirilmiştir. Bosna-Hersek Silahlı Kuvvetleri Dil Okulu'nda da ihtiyaç olduğunda bir okutman belli dönemlerde görev yapmaktadır.

Eğitim Müşavirliği'nin kurulması; MEB tarafından görevlendirilen okutmanlar için iletişim ve kurumsallık bakımından önemlidir. Bu sayede Bosna-Hersek genelinde ilköğretim, lise ve üniversite eğitimi alan T.C. vatandaşlarının işleri de kolaylaşmıştır. Bosna'da görev yaptığımız süre içinde Eğitim Müşaviri Vasi Ete ile uyum içinde çalıştık. Öğrencilerimiz özellikle çalıştığımız son iki yıl, Elçilik bünyesindeki resmi kurumlarda staj yapma imkânı bile bulabildi. Şahsi kanaatime göre; Türkiye'den görevlendirilen okutmanların Eğitim Müşavirleri ile uyum içinde çalışması, eğitim ve faaliyetler bağlamında başarıyı arttıran önemli etkenlerden biridir.

Beş yıllık dönemde Saraybosna'da iki ayrı büyükelçi ile çalışma imkânı buldum. Her ikisi de eğitim ve kültürel etkinlikler konusunda hassastılar. 2016-2021 yılları arasında görev yapan T.C. Saraybosna Büyükelçisi Haldun Koç hemen her etkinliğimize katılırdı. Rehberliğimiz eşliğinde Felsefe Fakültesi'ndeki öğrencilerimiz tarafından hazırlanan ve sahneye konan "15 Temmuz Anma Programı" Büyükelçi'nin himayesi ile ortaya konulmuştur.

1.6. Türkiye ya da Bosna-Hersek Merkezli Diğer Kurum ve Kuruluşlar

Türkiye'nin nazarında Bosna-Hersek'in diğer ülkelerden hatta diğer Balkan ülkelerinden ayrı, özel bir konumu bulunmaktadır. Türkiye'nin resmi kurumları, belediyeleri, sivil toplum kuruluşları vb. Bosna-Hersek'te özellikle Boşnakların yoğun olarak yaşadıkları kanton ve şehirlerde kültürel etkinlikler düzenlemektedirler. Türkçe kursları, Türk kültür ve tarihine -özellikle Osmanlı dönemine- ait sergi ve çalışmalar Türkiye'den gelen farklı kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılmaktadır.

Bosna-Hersek merkezli dernekler de Türkçe, Türk kültürü ve tarihi, Osmanlı dönemi Bosnası ile ilgili çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar.

2. Saraybosna Merkezli Saha Çalışmaları

Bosna-Hersek'in başkenti olan Saraybosna, küçük ve nüfusu az bir şehir olmasına rağmen sosyal etkinlik ve çalışmaların ön plana çıktığı ve sıklıkla yapıldığı önemli bir kültür merkezidir. Büyükelçilikler tarafından dil kursları açılmakta, sanat, edebiyat ve sinema faaliyetleri yürütülmektedir. Ülke genelinde çokuluslu askeri bir güç de bulunmaktadır.

Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü içinde yer alan Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü, Balkan Türkolojisi içinde önemli bir yere sahiptir. Yugoslavya döneminde kazandığı bu niteliğini, günümüze kadar devam ettirmiştir. Akademik yetkinlik ve hiyerarşi, Fakülte'nin her bölümünde görülmektedir. Bölüm hocaları akademik çalışmalarının yanı sıra kitap tercümesi, simultane çeviri, basın yayın çalışmaları yapmakta ve ülkeye yön veren çalışma guruplarının toplantılarında yer almaktadırlar. Medya tarafından görüşlerine önem verilen bu akademisyenler; gazete, dergi ve televizyon kanallarına açıklamalarda bulunmaktadırlar.

Bölüm hocaları ile daha önceden tanışmamız ve hatta akademik işbirliği içinde olmamız, iletişim kurmamızı kolaylaştırmıştır. Beş yıl boyunca Bölüm hocaları ile sorun yaşamadık. Bunun hem dersler hem de öğrencilerle olan iletişim ve gösterilen saygı bağlamında önemli olduğunu düşünüyorum.

Öğrenciler, Bologna kriterlerine uygun olarak aldıkları ders kredilerini tamamlayarak 3 yılda mezun olabilirler. 4. ve 5. sınıf yüksek lisans programıdır. Doktora programı da ayrı bir enstitü tarafından değil Fakülte tarafından yürütülmektedir.

Çalıştığım yıllarda özellikle birinci sınıf öğrencilerinin sayısı 50 civarındaydı ki bu sayı Fakülte'deki diğer bölümlerle karşılaştırıldığında 15-20'li sınıf mevcutlarının yaklaşık iki katıydı. Bölüm öğrencilerinin yanı sıra farklı bölümlerden öğrencilerin ders alması, birinci sınıfta mevcudu arttırır ancak ikinci sınıfta bu sayı azalır öğrenci sayısı 25-35 arasında değişirdi.

Türkiye'den gelen iki okutman dersleri Türkçe anlatırken diğer kadrolu hocalar dersleri Boşnakça anlatmaktaydılar. Birinci sınıflara ders yapmak ve Türkçeyi öğretmek özellikle ilk yarıyılda oldukça zordu. Sayıca fazla olan bu öğrenciler içinde üç grup öğrencim vardı. Türkçeyi hiç bilmeyen, günlük konuşma Türkçesini bilen (A1-A2) ve aile, eğitim vb. sebeplerle Türkiye'de bulunmuş ileri seviyede Türkçe bilen (B1-B2-C1) öğrenciler birinci sınıfın öğrencileriydi. Bu sınıfta, şartlara ve akademik

yapıya uygun ders anlatımı ve çalışmalar sonucunda özellikle ikinci yarıyılda ilerleme sağlardım. İkinci sınıfta seviyeler arasında belli bir denge sağlanırdı.

Bölüm müfredatına uygun olarak verdiğimiz dersler, Türkçe kursları ile farklılık gösterir. Bu nedenle özellikle iki, üç ve yüksek lisans eğitimi olan dört ve beşinci sınıflarda Türkçe dilbilgisinin yanı sıra Türk Dili Tarihi, Eski Türk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı alanındaki bilgiler ve metinler üzerinde de dersler yaptım. Öğrencilerin Osmanlı Türkçesi ve Çağatay Türkçesi ile ilgili sorularına cevap verdim ve çalışmalarına yardım ettim. Doktora programı olmasına rağmen bu programda Türkiye'den gelen iki okutmana ders verilmemiştir.

Fakülte binası; eğitim için kullanışlı, temiz ve tarihi bir binadır. Öğretim elemanı odaları küçük de olsa yeterli olmuştur. İki çalışma masasının olduğu bir odayı dört kişi paylaşıyorduk. Dersler dönüşümlü olduğu için sorun yaşamadık. Odadaki iki bilgisayar ve bir yazıcı TİKA tarafından hediye edilmiştir. TİKA, T.C. Kültür Bakanlığı gibi kurumlar aracılığıyla gönderilen kitaplar, Bölüm giriş salonundaki dolaplara yerleştirilmiştir. Kitaplıklarda, akademik anlamda ve popüler anlamda hatırı sayılır kitap bulunmaktadır.

Okutmanların sadece ders bağlamında değil iletişim bakımından da kuvvetli olmaları gerekmektedir. Bu sayede bölüm hocalarının ve öğrencilerin etkinliklere ve sosyal faaliyetlere katılımı, müşavirlik, Yunus Emre Enstitüsü, elçilik vb. ile olan ilişkilerin daha kolay kurulmasını sağlar. Ben de bu iletişimi güçlendirmek amacıyla sadece kendi bölümüm ile değil diğer bölümlerin hocaları ile de iletişim kurdum. Resmi kurumlar vasıtasıyla düzenlenen bütün etkinliklere Türk kültürüne ilgi duyan diğer bölümlerin hocaları da davet edilmiştir.

Eğitim Müşaviri'nin dekanlık ve rektörlük ziyaretleri, görevli okutmanları daha etkili bir konuma getirmiştir. Müşavirlik organizasyonuyla her sınıftan belli sayıda öğrenci T.C. Saraybosna Büyükelçisi Haldun Koç tarafından, elçilik toplantı salonunda misafir edilmiştir. Bu ağırlama; Bölüm'e ve öğrencilerine verilen değeri göstermesi bakımından çok önemlidir.

Yunus Emre Enstitüsü her zaman yanımızda idi. Kitap desteği, sosyal faaliyetler ve ders için mekân desteği, öğrencilerimizin katıldıkları etkinlikler, film günleri bizim için çok önemliydi. Öğrencilere, diğer okutman Prof. Dr. Müberra Gürgendereli tarafından hazırlanan nohutlu pilav, irmik helvası, ayran menülü Türkiye yemekleri günü, yine Yunus Emre Kültür Merkezi'nin çatısındaki kafe bölümünde gerçekleştirilmiştir.

Fakültemiz Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'nün, Şarkiyat Enstitüsü'nün, IUS'un, Yunus Emre Enstitüsü'nün düzenlediği ya da ortak olduğu sempozyumlara bildiriyle, toplantı ve etkinliklere dinleyici olarak iştirak ettim. Yine bu etkinliklere

dinleyici ya da organizasyona yardım etmeleri amacıyla öğrencilerin katılımı da sağlanmıştır. Fakültedeki bazı dersleri Yunus Emre Kültür Merkezi'nde yaptık, bu sayede öğrencilerin bu merkeze gelip gitmesi, kütüphaneden faydalanmaları mümkün olmuştur.

Saraybosna; toplantı, sergi, fuar, sempozyum gibi etkinliklerin ki bunların çoğu Türkiye merkezlidir, fazlasıyla yapıldığı bir başkenttir. Türkiye'den gelen akademisyen ve kültür adamları zaman zaman Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne gelerek hem öğrencileri hem de hocaları ziyaret etmişlerdir. Örnek vermek gerekirse; "Aliya" adlı dizinin senaryosunu yazan ve o esnada Saraybosna'da olan Ahmet Tezcan, ricamızı kırmayarak öğrencilerimize senaryo-roman tekniği ve yazımı ile ilgili bilgiler içeren bir konuşma yapmıştır.

Eğitim Müşavirliği'nin ikili görüşmeleri neticesinde, yaz okulu için öğrencilerimiz Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi'ne gitmişlerdir. Ülke genelindeki Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri'ne duyuru yapılmış ve Bosna-Hersek'teki bütün bölümlerden kırk kadar öğrenci yaz okuluna gönderilmiş, bu sayede Türkiye'yi ve Türk kültürünü daha yakından tanımaları sağlanmıştır.

11.04.2019 tarihinde Saraybosna Büyükelçiliği himayesinde Eğitim Müşavirliğince I. Türkoloji Çalıştayı düzenlenmiştir. Çalıştay, Bosna-Hersek'te Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri bulunan dört üniversitenin rektör, dekan, bölüm başkanı ve hocaları ile Uluslararası Saraybosna Üniversitesi (IUS), Yunus Emre Enstitüsü ve Saraybosna Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü yetkililerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalıştay Sonuç Bildirgesi'nde imzası olan yetkililer: "Vasi ETE Eğitim Müşaviri, Mehmet Akif YAMAN Yunus Emre Enstitüsü Müdürü, Prof. Dr. Alena ĆATOVIĆ Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Bölüm Başkanı, Prof. Dr. Edina SOLAK Zenica Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı, Mr. Merima GRABČANOVIĆ Tuzla Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doç. Dr. Adis ZILIĆ Mostar Cemal Biyediç Üniversitesi İnsani Bilimler Fakültesi TDE Bölüm Başkanı, Yrd. Doç. Dr. Emine YAMAN Uluslararası Saraybosna Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı, Dr. Sc. Adnan KADRIĆ Saraybosna Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü Müdürü". I. Türkoloji Çalıştayı, bu alanda Bosna-Hersek'te yapılan ilk çalıştay olması ve alınan kararlar bakımından önemli bir etkinliktir.

Çalıştayın sonuç bildirgesinde alınan kararlar:

1. Yapılan Türkoloji Çalıştayı'nın ilk olması, T.C. Saraybosna Büyükelçiliği'nin ev sahipliğinde yapılmış olması, rektörler, dekanlar, bölüm başkanları, enstitü yöneticileri ve öğretim üyelerinin katılmış olması ve tarafların ilk defa bir araya gelmiş olması memnuniyet vericidir. Bu çalıştayın devamlılığı bölümlerin geleceği ve işbirliği anlamında çok değerlidir.

2. Bosna-Hersek genelindeki Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri ve ilgili enstitülere T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği, Yunus Emre Enstitüsü, TİKA, Türk Temsil Heyeti Başkanlığı ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının desteği büyük bir memnuniyetle karşılanmakta olup bu desteğin devamlılığı önem arz etmektedir.
3. Türkoloji bölümlerine olan rağbeti artırmak için gerekli tanıtımların ve rehberliğin yapılması gerekmektedir.
4. Türkiye'deki üniversitelerle Bosna-Hersek'teki üniversitelerin ilgili bölümlerinin Erasmus ve Mevlana anlaşmalarının yapılması ve süresi biten anlaşmaların yenilenmesi sağlanmalıdır.
5. Türkiye'deki üniversiteler ile Bosna-Hersek'te Türkoloji bölümleri bulunan üniversitelerin ikili anlaşmalar ve işbirliği yoluyla özellikle yaz okulu, akademi gibi etkinlikleri gerçekleştirmeleri uygun olacaktır.
6. Yaz Okulu kapsamında Türkiye'ye gidecek öğrencilerin somut kriterler sonucunda ilgili kurumların ortak çalışması sonucunda belirlenmesi uygundur.
7. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri içerisinde kitap ihtiyacı olanların ihtiyaçlarının Yunus Emre Enstitüsü tarafından karşılanması uygundur.
8. Türkiye'den Bosna-Hersek'e görevlendirilecek okutmanların BH eğitim-öğretim yılı takvimi göz önünde bulundurularak görevlendirilmeleri gerekmektedir.
9. Türkiye'den görevlendirilen okutmanların bir eğitim-öğretim yılı yerine daha uzun dönemli (5 yıl) olarak görevlendirilmelerinin sağlanmasına gayret edilmesi uygun olacaktır.
10. Mostar Cemal Biyediç Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde hiç yerli hoca bulunmadığından orada mevcut görevli olan iki okutmanımıza ek olarak bir okutmanın daha talep edilmesi gerekmektedir.
11. Yüksek Lisans ve Doktora yapan Türkoloji öğrencilerinin teşviki ve pilot uygulamada olan YÖK'ün Türkoloji Projesi'nin öğrencilere duyurulması sağlanmalıdır.
12. Üniversiteler arasındaki Erasmus ve Mevlana anlaşmaları vasıtasıyla lisansüstü öğrencilerin eğitim ve araştırma amacıyla Türkiye'ye gönderilmesi uygun olacaktır.
13. Bosna-Hersek Üniversitelerindeki Türkoloji hocaları ile Şarkiyat Enstitüsü hocalarınca hazırlanan bilimsel yayınların sponsorluklar veya kitap alım yoluyla desteklenmesi uygun olacaktır.
14. Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ülkemizde kurulan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) sosyal nitelikli eğitsel elektronik içerik ağı olup, kapsamında yer alan Türkçe Öğretim Portalı'ndan yurtdışında bulunan öğretmen ve öğrencilerin de faydalanmasının sağlanması gerekmektedir.
15. Bosna-Hersek'teki Türkoloji bölümlerinin ortak çalışması sonucunda yılda bir kez olacak şekilde bir derginin yayıma hazırlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu konuyla ilgili hazırlık yapılması uygun olacaktır.
16. Bosna-Hersek'te Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri bulunan üniversitelerin birinin ev sahipliğinde bütün Türkoloji bölümlerinin ve enstitülerin katılımıyla yapılacak bir organizasyonla her yıl bir araya gelmeleri ve bunun devamının sağlanarak geleneksel hale getirilmesi için çalışma yapılacaktır.

17. Bosna-Hersek'te bulunan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri, T.C. Saraybosna Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği, Yunus Emre Enstitüsü, Şarkiyat Enstitüsü ve ilgili kurumlarla ortak bilgi ve haberleşme ağının kurulması (mail gurubu) kararlaştırılmıştır.

On yedi madde ile sonuç altına alınan bu çalıştay, Bosna-Hersek'teki bütün bölümleri bir etkinlikte toplayan tek faaliyet idi. Sonuçları ve bu özelliği ile görev yaptığım dönemdeki önemli çalışmalardan biriydi.

Eğitim Müşavirliği desteğiyle Türk Dili ve Edebiyatı öğrencileri ile hazırladığımız şiir gecesi, Türk Kültür Merkezi'nde yapıldı. Yurtdışında bu tür çalışmaları yapmak zordur. Ders dışı bu faaliyete katılacak öğrenci sayısını sağlamak -Türkiye'de olduğu gibi öğrencilerin çoğu kız öğrencilerdi-, ayrıca katılacak öğrencinin telaffuz sorunu, şiirdeki vurgulamalar, şiire eşlik eden müzik, uzun bir prova süreci gerektirmektedir. Etkinliğe öğrencilerimizin aileleri, Fakülte hocaları, elçilik görevlileri ve Sarabosna'daki Türkler katıldı. T.C. Saraybosna Büyükelçisi öğrencilerimizi tek tek tebrik etti. Öğrencilerin gururu ve mutluluğu görülmeye değerdi.

Öğrencilerimizin performası ve başarısı, "15 Temmuz Anma Programı"nın Türk Dili ve Edebiyatı öğrencileri tarafından sunulmasına ve rehberliğimizde hazırlanmasına zemin oluşturdu. 2019 yılında T.C. Saraybosna Büyükelçiliği himayesinde Eğitim Müşavirliği ve Yunus Emre Enstitüsü'nün katkılarıyla hazırladığımız "15 Temmuz Anma Programı" Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi Şefik Caferović'in de bulunduğu Bosna-Hersek üst düzey protokolünün katılımı ile Vijećnica[3]'da halka açık bir salonda gerçekleştirildi. Öğrencilerimizin tamamen Türkçe olarak sunduğu program büyük bir ilgi ve beğeni gördü.

Sonuç

Bosna-Hersek; tarihi, coğrafyası, insanların kendilerini Türkiye ile yakın bağlar içinde hissetmesi, çeşitli etnik kimlikleri barındırması, kantonlardaki yönetim ve kanun farklılıkları, stratejik konumu gibi özellikleri taşıyan önemli bir ülkedir. Bu farklılıkların görev yapacak hem okutman hem de bir başka devlet görevi ile gelen kişiler tarafından öncelikle bilinmesi gerekir.

Boşnaklar, Osmanlı devletinin bölgeyi fethini kendi tarihleri, dil ve edebiyat etkileşimini kendi dil ve edebiyatı olarak kabul ettikleri için Türkçe ve Türk kültürü ile ilgili çalışmalar Bosna-Hersek'te her zaman ilgi görmüştür. Tarihi süreç içinde de bu coğrafyadan yetişen devlet adamları, şair ve yazarlar Türk tarihinin, edebiyatının ve dilinin önemli şahsiyetleri olmuşlardır.

2015-2020 yılları arasında Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'nde okutman olarak görev yaptım. Çalışmadaki bilgi,

3 Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde inşa edilen belediye binası.

belge ve yorumlar sahadaki tespitlerimden oluşmaktadır. Teorik bilgilerin yanı sıra şahsi tecrübe ve uygulama bilgileri verilmiştir.

Felsefe Fakültesi, 1950'li yıllarda kurulan köklü ve akademik bir fakültedir. Hocaları alanında uzman, Türkçeye vakıf ve Türk dili ile yayınlar yapan akademisyenlerdir, resmi toplantılarda Türkiye'den gelen heyetlere simultane tercüme yapabilmektedirler. Bu özellikler Bölüm'ün en güçlü yanıdır. Ayrıca medya ile iletişim halindedirler. Türkiye'nin ve Türk kültürünün tanıtımında önemli bir etkileri vardır. Fakülte binası eğitim-öğretim için yeterlidir. Bilgisayar, akıllı tahta gibi teçhizat TİKA tarafından sağlanmıştır. Yine TİKA ve Kültür Bakanlığı'nın katkılarıyla hazırlanmış popüler ve akademik yayınları bünyesinde barındıran Bölüm girişinde bir kitaplık kurulmuştur ve ihtiyacı karşılamaktadır. Fakülte'de ayrı bir dil laboratuvarı yoktur. Türkiye'den gelen okutmanlar, dil derslerinin yanı sıra Türk dili tarihine ve edebiyatına da vakıf olmalıdırlar. Bu akademik yetkinlik Bölüm için de önemlidir. Mezun öğrenciler, Bosna-Hersek genelinde Türkçe öğretmeni olabilmektedirler. Türkiye merkezli kurum, kuruluş ve şirketler mezunlara öncelik tanımaktadır.

Okutmanlar, gelmeden önce ülke hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Saraybosna merkez dışındaki Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri; bina, teçhizat, akademik durum ve öğrenci sayısı bakımından farklılık gösterebilir. Her bölüm kendi şartları içinde değerlendirilmelidir. Türkiye'den gelen okutmanlar; her ülkenin kendine özel kanun, yönetmelik ve hiyerarşisi olduğunu göz önünde bulundurmalı ve buna saygı gösterilmelidir. Birden fazla okutman varsa uyum içinde çalışmalıdır, aralarında sorunlar var ise eğitim kalitesi düşmekte ve bu sorun bölüme de yansımaktadır. Öğrenciler ile olan iletişime dikkat edilmeli, Bosna-Hersek coğrafyasındaki Boşnaklar ile Türkiye'ye çok erken dönemde gelip yerleşen Türkiye Cumhuriyeti Boşnakları arasında fark olabileceği göz ardı edilmemelidir. Boşnakların yanı sıra Sırp ve Hırvatların da bu coğrafya yaşadıkları unutulmamalıdır. Ders saatleri ve müfredata uygun çalışmalar yapılmalıdır. Okutmanlar, farklı dil seviyesindeki öğrencilerle aynı sınıfta ders yaptıklarında dil öğretimi tecrübeleri ve formasyon bilgilerini kullanmalıdırlar. Okutmanların temsil özelliğini de göz önünde bulundurarak görev aldıkları şehirde yaşamaları, öğrenciler ve yerel halk ile iletişim kurmaları ve bulundukları coğrafyayı tanımalarının önemli olduğunu düşünmekteyim.

Elçilik, Eğitim Müşavirliği, Yunus Emre Enstitüsü gibi resmi kurumların desteği ile pek çok etkinlik yapabilirsiniz. Bu bağlamda resmi kurum yetkilileri ile uyumlu çalışmak önemlidir. İmkânlar dâhilinde bazı dersleri Yunus Emre Enstitüsü Kültür Merkezi'nde yapmaya çalışırdım. Yine kültür merkezindeki kütüphaneye gidip

araştırma yapmalarını isterdim. Bu sayede, üniversite öğrencileri Yunus Emre ve diğer Türk Kültür Merkezleri'ni görüp tanıyabilir ve oradakilerle iletişim kurabilir.

Sosyal faaliyetler; Bölüm, Elçilik, Müşavirlik, Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar ve öğrenciler için önemlidir. Bu tür faaliyetler; okul, öğrenci ve kurumlar bağlamında okutmanları öne çıkarır. Yabancı öğrencilerin mantalitesi bizden farklıdır ve sizin için sıradan olan bir çalışma ya da etkinlik, bu öğrenciler için zor gelebilmektedir. Etkinliklere katılacak öğrencilerin seçiminde özen gösterilmelidir. Önce küçük bir etkinlik düzenlenmeli, buradaki performans ve ilgiye göre daha büyük etkinlikler yapılmalıdır. Biz bunu uyguladık ve öğrencilerimiz çok başarılı oldu.

Foto 1. Şiir Gecesi, Yunus Emre Enstitüsü Kültür Merkezi, Saraybosna.

Foto 2. 15 Temmuz Anma Programı Vijećnica, Saraybosna.

Foto 3. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğrencileriyle Edirne'de.

Kaynaklar

Afyoncu, E. (2009). Sokollu Mehmed Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.37, 354-357

Çangal Ö. ve Yılmaz C. (2017). Seçmeli Dil Olarak Türkçe Öğrenen Bosna Hersekli Çocuklar İçin Hazırlanan "Haydi Türkçe Öğrenelim" Dil Öğretim Setine Yönelik Bir Değerlendirme. 1. Uluslararası Yabancı Dil OlarakTürkçenin Öğretimi Bilgi Şöleni (UYTOB)

Demir, N. ve Erdem, M.D. (2007). *Saltık-nâme*, Destan Yayınları

Gürgendereli, M. (2002). *Hasan Ziyâî Divanı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Gürgendereli, R. (2019). Turske I Druge Istocanske Reci U Našem Jeziku" Adlı Türkizmalar Sözlüğünde Yer ve Kişi Adları, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 21 (1) , 249-263

Öztürk, İ. ve Aliu, A. (2017). Muhammed Hevai Üsküfi'nin Sözlüğü: Türkiye – Bosna Hersek Arasında İlk Dil Köprüsü. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (2) , 181-195.

Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi, https://ff.unsa.ba/index.php/bs/

Škaljić, A. (1966). Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku, Sarajevo: Svjetlost Izdavačko Preduzeće.

Öz Geçmiş

Rifat GÜRGENDERELİ

1991 yılında Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olmuş; yüksek lisansını 1994 yılında Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Bilim Dalında, doktorasını 2001 yılında Trakya Üniversitesi Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Bilim Dalında tamamlamıştır. Lisans öğretiminden sonra sırasıyla Milli Eğitim Bakanlığı ve Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak görev yapan Gürgendereli, 2003 yılında Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne Öğretim Üyesi olarak atanmıştır. Türk Dili, Yabancılara Türkçe Öğretimi alanında birçok yayını bulunan yazar, 9 Tezli Yüksek Lisans danışmanlığı ve 1 Doktora danışmanlığı yapmıştır. 2015-2020 yılları arasında Bosna Hersek Sarajevo Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Hâlen Trakya Üniversitesindeki görevine devam etmektedir.

GÜRCİSTAN'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI

Salih UÇAK[1]

Serpil YAZICI ŞAHİN[2]

Giriş

Doğu Avrupa ile Batı Asya'nın kesiştiği bölgede kıtalararası bir Kafkas ülkesi olan Gürcistan Türkiye'nin en yakın komşu ülkelerindendir. Kafkasya coğrafyasının en stratejik noktasında bulunan Gürcistan'ın Türkiye, Rusya, Azerbaycan ve Ermenistan ile kara sınırı bulunmaktadır. 276 kilometrelik kara sınırı ile Türkiye'nin en uzun üçüncü kara sınırına sahip Gürcistan'ın nüfusu yaklaşık dört milyondur (National Statistics Office of Georgia, 2022). Gürcüler kendilerini "Kartvelebi" (ქართველები), ülkelerini "Sakartvelo" (საქართველო), dillerini "Kartuli" (ქართული) olarak adlandırırlar (Butsashvili, 2015, s. 15). Gürcistan'ın resmi dili Gürcücedir; Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nde Abhazca da resmi dil olarak kabul edilmiştir. Güney Kafkas dillerini konuşan nüfusun yaklaşık oranı %83.8'dir (Gürcüce, Megrelce, Lazca ve Svanca dâhildir). Kalan nüfusun %6.5'i Azerbaycan Türkçesi, %5.7'si Ermenice ve %4.5'i başka dilleri konuşur (Butsashvili, 2015, s. 4). 1991'de bağımsızlığını ilan eden Gürcistan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye'dir. Demokratik bir cumhuriyet olan Gürcistan, Türkiye'nin hem dış ilişkiler bağlamında "dost ve akraba ülke" olarak tanımladığı bir konumda yer alır hem de son zamanlarda yapılan iş birlikleri açısından stratejik ortak durumundadır. Gürcistan'ın Asya ve Avrupa'da topraklarının olması iki kıta arasında doğal bir köprü vazifesi görmesini sağlamış, İpek Yolu'nun bu topraklardan geçmesi münasebetiyle ülkenin stratejik önemi daha da artmıştır.

Dolayısıyla Gürcistan, sadece Türkler için değil bölgedeki diğer halklar için de bir kavşak noktası olmuştur. Özellikle Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı projesinin ana karalarından biri olduğundan enerji koridorunun önemli bir parçası olmuştur.

Kaynaklarda, Türkçe konuşan halkların Kafkasya'daki izlerinin birinci yüzyıla kadar götürülebileceği belirtilir ancak Türklerin Gürcülerle ilk kez tam olarak ne zaman ilişki kurduğu konusu tartışmaya açıktır. Türk tarihi üzerine çalışmalar yapan G. Alasania, Türk-Gürcü ilişkilerinin başlangıcını, "Moktsevay Kartlisay (Kartli'nin Hristiyanlaşması) adlı kaynağa dayandırır. "Yavuz akrabalık… Kür Nehri çevresinde oturanlar…" Kaldida'dan çıkmış olan Hunlar işte "Bun -Türklerin malikinden toprak ve vergi" istediler, kaydı ile Kartli'ye giren Makedonyalı İskender Bun-Türklerle karşılaştığını ifade eder (Alasania, 2013, s. 1). Tellioğlu ise Asur yazıtlarına göre

[1] Doç. Dr., Gürcistan Üniversitesi, salihucak21@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6650-199X
[2] Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, serpil.yazici@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4667-9533

Kimmerler'in Güney Kafkasya'da görünmesi, Sargon'un (M.Ö. 722-705) idaresinin son dönemlerine denk geldiğini ifade etmektedir. İskitlerin göç yollarından çekilerek güneye yönelen Kimmerler'in de ilk ulaştığı sahanın Gürcistan düzlükleri olduğunu vurgular (Tellioğlu, 2004, s. 14-16). Araştırmacılar ittifakla Türk-Gürcü ilişkilerinin çok daha eskilere dayandığını söylemektedirler. Yazılı kaynaklar, ilk Türk-Gürcü karşılaşmasını 10. yüzyıl olarak gösterir. Dede Korkut'ta Gürcüler ve Gürcistan ile ilgili atıfların olması, bu ilişkilerin geçmişi hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. İletişim ve etkileşim bakımından Pasinler Savaşı bir kırılma noktası olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Kıpçaklarla var olan yoğun temas, tarihi periyotlar bakımından dikkatle okunmalıdır.[3]

XVIII. ve XIX. asırda Gürcistan bölgesi; Rusya, İran ve Osmanlı arasında saha mücadelesine sahne olmuştur. Bu dönemde asıl kırılma noktası Osmanlı-Rus Savaşı'dır. Tarihe 93 Harbi olarak geçen bu savaşta, Osmanlı orduları savunma hattında yaklaşık bir yıl mücadele vermiş ancak Rus kuvvetleri savunmayı aşınca İstanbul önlerine kadar gelmişlerdir. Ayestefanos Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalan Osmanlı, Balkan ve Kafkaslarda büyük kayıplar vermiştir. Ancak Batılı ülkelerin araya girmesiyle hükümsüz kalan Ayestefanos yerine Berlin Antlaşması imzalanarak bir dönem sona erdirilmiştir. 93 Harbi'nin sadece siyasi sonuçları olmamış, özellikle Batum ve civarında yaşayan Müslüman Lazlar ve Gürcüler zorla göç ettirilmiştir. Öbür yandan Rusların Transkafkasya politikaları bu tarihten sonra çok daha kolay uygulamaya konulmuştur. Bilindiği üzere Osmanlı, XVIII. asırdan beri bir nevi Ortodoks Hristiyanların hamiliğini üstlenmiştir. Harpten sonra bu hamilik artık sona ermiş, Kafkasların ve Balkanların Ruslaşmasının önü açılmıştır. Ruslar ele geçirdikleri Gürcü topraklarında hızlı bir Ruslaştırma politikasına başlamış; dil, kültür ve sanat faaliyetleri kendi politikaları dışında yapılamadığında diğer diller bundan doğrudan etkilenmiştir. (Ağır, 2019; Kaçarava, 1999; Uçak, 2021).

2. Diplomatik İlişkilerin Tesisi

Gürcistan Büyükelçilik üyesi olan Dimitiri Şalikaşvili'nin günlük defterini esas alarak hazırladığı makalesinde Roin Kavrelişvili (Kavrelişvili, 2010), 1920 yılında Ankara Hükümeti ile Demokrat Gürcistan Cumhuriyeti arasında kurulan ilişkilerin 08.02.1921 tarihinde Ankara'da Gürcistan Büyükelçiliği'nin açılmasıyla tamamlandığını ifade eder. Ayrıca ilk Büyükelçi Simon Mdivani ise Gürcistan

[3] Bu konuda detaylı bilgi için İbrahim Tellioğlu'nun Türk Gürcü ilişkileri üzerine yaptığı çalışmalara müracaat edilebilir: "Orta Çağda Türkler Ermeniler Gürcüler (2019), Orta Çağda Türk-Gürcü İlişkileri (2019), XI XIII Yüzyıllarda Türk Gürcü İlişkileri (2010)".

Demokratik Cumhuriyeti adına 8 Şubat 1921'de TBMM Başkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e güven mektubunu sunan ilk yabancı büyükelçi olarak tarihe geçmiştir.

Gürcistan'ı 16 Aralık 1991 tarihinde resmen bağımsız bir devlet olarak tanıyan Türkiye, Gürcistan ile diplomatik ilişki kuran ilk ülkeler arasında yer alır. *Diplomatik İlişkilerin Tesisine İlişkin Protokol* ise 21 Mayıs 1992 tarihinde imzalanmış ve karşılıklı olarak büyükelçilikler açılmıştır. Türkiye'nin Batum'da, Gürcistan'ın ise İstanbul ve Trabzon'da başkonsoloslukları bulunmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2022). Büyükelçiliklerin ve ülke temsilciliklerinin açılmasıyla iki ülke arasındaki diplomatik, ekonomik ve eğitim ilişkileri kuvvetlenmiştir. Türkiye-Gürcistan arasındaki başta ekonomik ilişkiler olmak üzere kültürel ilişkileri de güçlendiren diğer bir önemli unsur, iki ülke arasındaki vizesiz geçiş imkânıdır. 1996 itibarıyla karşılıklı vizesiz geçişler başlamış olup 2005 yılında vizesiz geçiş kuralları genişletilerek yeniden düzenlenmiştir. 8 Haziran 2015 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren yeni bir kararnameyle, 180 gün içinde 90 gün vizesiz kalış süresi sınırlaması kaldırılmış, böylece Türk vatandaşlarının Gürcistan'da vizesiz olarak kalış süresi bir yıla çıkarılmıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2022). Alınan bu kararlarla birlikte, ülke girişlerinin sadece kimlik belgesi ile yapılabilmesi de iki ülke arasındaki hareketliliği son derece arttıran bir gelişmedir.

Tarihî sürecin ardından diplomatik ilişkilerin başlamasıyla birlikte Türkiye'deki Gürcü kökenli Türkler ile Gürcistan'daki Türk kökenli Gürcülerin varlığıyla kolaylaşan iletişim ve etkileşim sayesinde siyasi, askeri ve ekonomik iş birlikleri ivme kazanmıştır. Bu durum, kültür ve eğitim diplomasisinin de hızla gelişimini sağlamıştır.

Gürcistan'da 1920'lerde kürsü olarak başlayan Türkoloji çalışmaları, daha sonra kurumsal kimlik kazanmış ve bu kürsüler, 1930'lu yıllarda müstakil bir bölüm haline gelmiştir. Sergi Cikia ve Canaşia gibi ünlü Gürcü Türkologların başlattığı çalışmalar, bugün daha sistemli bir hale gelmiştir. Gürcistan'da Türkoloji çalışmaları yüz yılını doldurmuş durumdadır. Bu gelişmeler, Gürcistan'da Türkçenin seçmeli ders olarak okutulmasının yanı sıra Türkoloji alanının da çok boyutlu gelişmesine katkı sunmuştur. Günümüzde T.C. Tiflis Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği kayıtlarına göre, Gürcistan geneli sekiz üniversitede Türkoloji kürsüsü veya Doğu Dilleri adı altında Türk Dili bölümleri bulunmaktadır. Bunlardan beşi Tiflis'te, diğerleri Kutaisi, Ahıska ve Batum'da bulunmaktadır. Ortaöğretim düzeyinde ise Tiflis'te dokuz devlet okulunda Türkçe, seçmeli dil ya da Türkçe kulüp faaliyeti olarak öğretilmektedir (T.C. Tiflis Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği Arşiv Kayıtları, 2022). T.C. Tiflis Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliğine bağlı iki (Tiflis ve Batum) Türkçe Dil Kursu'na ek olarak T.C. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Batum Türk Okulu, Yunus Emre Enstitüsü, Uluslararası Maarif Okulları'nda da Türkçe öğretimi yapılmaktadır.

Türkiye ile Gürcistan arasında eğitim ve kültür alanındaki iş birliği oldukça ileri bir seviyededir. Eğitim alanında, halen üç yüz civarında Türk öğrenci Gürcistan'daki üniversitelerde öğrenim görmekte, Gürcü üniversitelerinden bazıları ÖSYM'nin tercih kılavuzunda yer almaktadır. Her yıl "Türkiye Bursları" kapsamında kırk kadar Gürcü öğrenciye Türkiye'de yükseköğrenim ve Türkçe dil bursu sağlamaktadır. Bu kapsamda Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), 2023 yılı için Gürcistan'ı "odak ülke" olarak seçmiş ve daha kapsamlı çalışmalar yürütmek için faaliyetlere başlamıştır. Türkiye ile Gürcistan arasında, kültür varlıklarının karşılıklı restorasyonunu da içeren geniş kapsamlı "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 2017-2021 Yılları için Kültürel İş birliği Programı" 23 Mayıs 2017 tarihinde Tiflis'te gerçekleştirilen II. YDSK toplantısı vesilesiyle imzalanmıştır (T.C. Tiflis Büyükelçiliği, 2022).

Kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve Türkiye'nin Gürcistan'da daha iyi tanıtılması amacıyla 2012 yılında Tiflis'te Yunus Emre Enstitüsü açılmıştır. Enstitüde, Türkçe kurslarının yanı sıra çeşitli kültürel ve sanatsal faaliyetler düzenlenmektedir. Söz konusu kurumların yanı sıra Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Türkçe eğitimi/öğretimiyle ilgili faaliyetlerde maddi desteklerini sürdürmektedir.

3. Türkoloji Kürsüleri ve Türkçe Öğretimi

3.1. Türkoloji Kürsüleri

Gürcistan yükseköğretiminde Türkçe ve Türkoloji'nin varlığı oldukça eskidir. Petersburg ekolü ve Fuat Köprülü tedrisatından geçen S. Cikia'nın İ. J. Tiflis Devlet Üniversitesinde Türkoloji çalışmalarına başladığı 1920'li yıllardan bugüne Türkçe, yoğun ilgi gören dillerden biri olarak Gürcistan'da varlığını akademik olarak da sürdürmektedir. Gürcistan'daki Türkoloji Kürsülerinde genel olarak *Türkolojiye Giriş, Türkiye Türkçesi, Türk Edebiyatı, Türkiye Tarihi, Türk-Gürcü Dil ve Edebiyat İlişkileri, Türkçeden Gürcüceye Çeviri Teknikleri, Akademik Türkçe, Türk Dili Diyalektleri gibi* dersleri ile *Osmanlı Türkçesi* zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Ders içerikleri, çoğunlukla Gürcü Türkologların çalıştıkları konularla ilintilidir.

Ayrıca, Gürcistan Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi Türkoloji Kürsüsüne bağlı olarak *Osmanlı Paleografyası Kürsüsü'nün* açılmasıyla ilgili çalışmalar devam etmekte olup lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde en az iki dönem seçmeli/zorunlu seçmeli Osmanlı Türkçesinin okutulmasına yönelik müfredat ve akreditasyon sürecinin varlığı, Türkolojiye duyulan ilginin bir göstergesi olarak görülebilir.

Hâlihazırda sekiz üniversitede devam eden Türkoloji çalışmalarının ana kaynağı, besleyici ve yönlendirici kurumu Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesidir. Buradan mezun olan veya başka üniversitelere geçen öğretim üyelerinin açtığı kürsülerle Türkoloji, çok boyutlu olarak Gürcistan yükseköğretiminde ilgi görmeye devam etmektedir.

3.1.1 Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi (TSU): Kafkasya'daki ilk ulusal üniversite kimliğiyle 1918'de Gürcistan'da *İvane Javakhishvilis Saxelobis Tiflisis Sakhelmtsipo Universiteti* adıyla açılmış ve bu sayede Gürcü eğitim geleneklerine dayalı Avrupaî tip bir eğitim kurumun temelleri atılmıştır. 1917 yılının sonbaharında fakülteler kurulmuş ve öğrenciler akademik ders almaya başlamıştır. Kafkasya'daki kuruluşu bir yıl sonra tescillenen bu ilk üniversite, 26 Ocak 1918'de kapılarını resmen açmıştır (Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi, 2022). Üniversitenin açıldığı 1918 yılından, 1945'te Tiflis Üniversitesinde Şarkiyat Fakültesi kurulana dek geçen süreç, Türkoloji için hazırlık dönemidir. Gürcü Türkolojisinin kurucusu ünlü Türkolog Sergi Cikia'nın, 1937'de Tiflis Üniversitesi Filoloji Fakültesi bünyesinde Türkçe öğretimine başlaması, en ciddi kırılma noktası olarak değerlendirilebilir.

Gürcü Türkolojisinin kalesi olan TSU'da, Beşerî Bilimler Fakültesi bünyesinde lisans ve yüksek lisans seviyesinde Türkoloji Bölümü, doktora seviyesinde ise Türk Filolojisi programları mevcuttur. TSU, üçü davetli öğretim üyesi olmak üzere toplamda alanında yetkin yirmi öğretim üyesi ile Gürcistan'ın en güçlü ve köklü Türkoloji Bölümü'ne sahiptir. Bölümün eğitim dili Gürcücedir.

Lisans düzeyinde ağırlıklı olarak *Türk Dilleri Araştırmalarına Giriş; Doğu Araştırmalarına Giriş, Türk Dillerinin Fonetiği, Morfolojisi ve Sözdizimi Dilbilime Giriş, Genel Dilbilim, Türk-Gürcü Dili ve Edebî İlişkiler, Türk Dili Çalışmalarına Giriş, Türkçe Telaffuz Bilgisi, Türkçe Çeviri Pratiği, Orta Çağ ve Modern Türkiye Tarihi, Din, Şarkiyat Çalışmalarına Giriş; Doğu Kültürü, Türk Folkloru, Türk Edebiyatı Tarihi; Yeni Türk Edebiyatı Tarihi, Osmanlıca, Türk Edebiyatı Tarihi; Yeni Türk Edebiyatı Tarihi, Akademik Türkçe, Türk-Gürcü Temaslarının Ana Yönleri* dersleri verilmektedir.

TSU, Beşerî Bilimler Fakültesi Şarkiyat Bilimleri Enstitüsünde yüksek lisans ve doktora derecelerinde de eğitim vermektedir. Yüksek lisansta derslerin %50'si Türkçe olarak okutulmaktadır. 2023-2024 eğitim-öğretim yılından itibaren derslerin tamamen Türkçe olması planlanmaktadır. Yüksek lisansa öğrenci alımında Türkçe bilim sınavı yapılmakta, öğrencilerden B2 seviyesi Türkçe yeterliliği beklenmektedir. Yüksek lisans programında, *Türk Dili Tarihi, Çağdaş Türk Dilbilgisi ile Araştırma Yöntemleri, Türk Edebiyatı, Osmanlı Türkçesi, Osmanlı Kaynaklarında Gürcistan ve Gürcüleri, Türk Basın Dili, Türk Dilinin Konuşma*

Adabı ve Resmi İş Üslubu, Türkçe Diyalektoloji, Gürcücede Türkçe Alıntıları; Türk Halk Edebiyatı (Azerbaycan, Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen Edebiyatı Örneğinde), Dünya Edebî Süreci ve Türk Edebiyatında Araştırma Yöntemleri, İkinci ve Üçüncü Kültür Ülkelerinde Türkiyeli Gürcülerinin "Hayali Vatanı": Göç, Diaspora gibi zorunlu derslerin yanı sıra genellikle Gürcü Türkologların uzmanlaştığı alanlarda on beş seçmeli ders bulunmaktadır. Ders döneminin akabinde tez dönemine geçilmekte ve akademik bir seminer ile tez savunmasına girilmektedir. Yazılan tezlerin dili Gürcücedir.

Yine aynı enstitüde Filoloji bilim dalının bir çalışma alanı olarak Türkoloji doktora programı bulunmaktadır. Doktoraya başvurabilmek için C1 düzeyinde Türkçe yeterliliği aranmaktadır. Doktora seviyesinde de yazılan tezlerin dili Gürcücedir. *Türk Dillerinin Dilbilimsel (Fonetik, Fonoloji, Morfoloji, Morfosentaks, Sentaks) Sorunları; Türkçe-Gürcüce Dil İlişkileri, Osmanlı Tarihi Belgeleri, Tanzimat Dönemi, Yeni ve Yakın Dönem Türk Edebiyatı* gibi dersler okutulmaktadır (TSU Faculty of Humanities, 2022).

3.1.2. Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi: Adını Orta çağ Gürcü şair Shota Rustaveli'den alan üniversite, Batum'da yer alan bir devlet üniversitesidir. Beşerî Bilimler Fakültesine bağlı olarak Türk Filolojisi ve Türkoloji Bölümü olmak üzere iki lisans programı bulunmaktadır. 1994 yılından beri faaliyet göstermekte olan Türk Filolojisi eğitim programı, mevcut Gürcistan-Türkiye sosyo-ekonomik ilişkilerine katkısının yanı sıra Gürcistan'daki Türk yatırımları dolayısıyla Türkçe bilen uzmanlara duyulan ihtiyacı karşılamaya devam etmektedir (Batum Shota Rustaveli State University, 2022).

Türkoloji Bölümü'nde *Türkçe A1, A2, B1.1(I),B1.1 (II), Türkçe B1.2, Türkçe B2.1, Türkçe B2.2, (13. yüzyılın yarısından 16. yüzyıla) Türkiye Tarihi, (18. yüzyılın yarısından 1910'a) Türkiye Tarihi, Türkiye Tarihi (1918-2011), Türk Tarihinin Kaynakları ve Tarihyazımı, Osmanlı-Gürcistan İlişkileri,Osmanlı Paleografisi, Türkiye'nin Tarihi ve Siyasi Coğrafyası, Türkiye'nin Kafkas Politikası, Türkiye Anayasa Hukuku, Türk Edebiyatı Tarihi, Uluslararası İlişkiler Sisteminde Modern Türkiye* gibi odak derslerin yanı sıra *Uluslararası İlişkilerin Tarihi, Analitik Okuma, Mantık, Uluslararası İlişkiler Tarih*i dersleri de bulunmaktadır (BSU Faculty of HumanitiesTurkish Studies, 2022) .

Türk Filolojisi Bölümü'nde ise *Türkçe 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7*; *Türk Edebiyatı Tarihi 1, 2, 3, 4; Osmanlı Türkçesi 1, 2; Türkiye Tarihi 1, 2, 3; Türkçe Pratik Dil Bilgisi, Türkçenin İletişimsel Yönleri* dersleri mevcuttur (BSU Faculty of Humanities Turkish Philology, 2022).

Her iki bölümde de *Akademik Yazma, Filolojiye Giriş, Felsefeye Giriş* gibi fakülte ortak dersleri zorunlu olarak okutulmaktadır.

Ayrıca farklı bölümlerde lisans düzeyinde Türkçe çeviri dersleri de verilmektedir.

3.1.3 Kutaisi Akaki Tseretelli Devlet Üniversitesi[4]: Kutaisi Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi'nin temelleri, 1933 yılında Tiflis Devlet Üniversitesine bağlı Devlet Pedagoji Enstitüsünün Kutaisi'de kurulmasıyla atılmıştır. Devlet Pedagoji Enstitüsü daha sonra 1990 yılında Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesine dönüştürülmüştür.

Doğu Filolojisi Anabilim Dalı (Şarkiyat Bölümü), 1990 yılında Guram Chikovani'nin girişimiyle kurulmuştur. 1995 yılında Doğu Filolojisi Anabilim Dalı temelinde Göstergebilim, İranistik (İran Çalışmaları) Türkoloji/Türk Çalışmaları bölümleri kurulmuştur. Doğu Filolojisi Bölümü, Arap, Türk ve Fars filolojisi alanlarında lisans, yüksek lisans ve doktora programlarını başarıyla yürütmektedir. Türkoloji Bölümü eğitim öğretim çalışmalarına öğretim üyesi kadrosundaki Tsisana Abuladze yönetiminde diğer öğretim elemanlarıyla eğitime devam etmektedir.

Türkoloji Bölümünde *Doğu Dilbilimine Giriş, Türkçe 1-8; Eski Türk Edebiyatı Tarihi 1, Türkçeden Gürcüceye Çeviri Teorisi ve Pratiği, Medya ve İş Türkçesi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi 2, Tanınmış Türk Yazarlar, Yeni Türk Edebiyatı Tarihi, Son Dönem Türk Edebiyatı, Dönem Ödevi, Akademik Yazı, Dilbilime Giriş, Edebiyat Çalışmalarına Giriş, Genel Dilbilim, Türkçe-Gürcüce Dil İlişkileri, Türk Romanının Türleri ve Türleri, Türk Diyalektolojisi ve Gerçeklik 1, 2, Osmanlıca, Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi, Türk Dilbilimi (Fonetik, Biçim Bilgisi, Sözdizim, Türk Romanı, Türk Folkloru, Türk Etnolojisi ve Kültürü, Osmanlı Paleografisi ve Diplomasisi, Türk Poetikası, Türk Dilinin Teorik Grameri* dersleri verilmektedir (T.C. Tiflis Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği Arşiv Kayıtları, 2022)

3.1.4 Sokhumi Devlet Üniversitesi: Sokhumi Devlet Üniversitesinde Türkoloji programı 2000 yılında açılmış olup bugüne kadar eğitim faaliyetine devam etmektedir. Türkçe kursu olarak başlayan program, 2006 yılından itibaren Gürcü yükseköğretimine akredite olarak Türkoloji lisans programına dönüşmüştür.

Türk Dili ve tarihi öğretimi, İvane Cavahişvili Tiflis Devlet Üniversitesi Sokhumi Şubesi Müdürü Prof. Otar Jordania'nın girişimiyle başlamıştır. Türk Dili ve Türkiye Tarihi Tiflis Devlet Üniversitesi Sokhumi Şubesi'nin çeşitli bölümlerinde aktif olarak öğretilmiştir. Ünlü Gürcü Türkolog İrina Gotsiridze tarafından Sokhumi Devlet

4 https://atsu.edu.ge/index.php/en/humanitarian-departments-info-eng/oriental-philology-eng

Üniversitesi öğrencileri için özel olarak bir *Türkçe Ders Kitabı* hazırlanmıştır. Bu çalışma, Gürcistan'da Türkçe öğretimi bağlamında nadir eserler arasındadır.

Sokhumi Devlet Üniversitesinde 2018 yılından bu yana düzenli bir biçimde "Türkiye Sohbetleri" seminerleri düzenlenmektedir. Seminerler, üniversite öğretim üyeleri ile diğer eğitim ve araştırma merkezlerinden Türkologlar ve Türkiye'de görev yapan diplomatlar tarafından verilmektedir. Lisans programında *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Türk Edebiyati, Türk Dili, İslam Tarihi, Türkiye Coğrafyası, Türk Folkloru, Türkiye Kültürü, Türk Etnografyası, Türkiye-AB İlişkileri, Türk Dili Tarihi* dersleri verilmektedir.

Üniversiteden mezun olan öğrenciler Türkiye'deki çeşitli yükseköğretim kurumlarında yüksek lisans ve doktora eğitimlerine devam etmektedirler. Mezunlar, Gürcistan'daki Türk şirketlerinde tercüman olarak çalışabilmekte, çeşitli TV kanallarında Türk dizilerini çevirmekte, devlet okullarında Türkçe öğretmeni olarak görev alabilmektedirler.

Lisans programında dersler, Türkolog Giorgi Antelava, Kakha Kvaşilava ve Eliza Gerantia tarafından yürütülmektedir (SOU Faculty of Humanities, 2022).

3.2 Beşerî ve Doğu Bilimleri Fakültelerindeki Seçmeli Türkçe Dersleri

3.2.1 Gürcistan Üniversitesi: 2012-2013 eğitim-öğretim yılında faaliyete geçen Gürcistan Üniversitesi Türkoloji Kürsüsü Doğu Bilimleri Bölümünde dersler, zorunlu seçmeli veya yan dal olarak tercih edilmektedir. Gürcistan Üniversitesi Türkoloji Kürsüsünde üçü davetli toplam beş akademisyen görev yapmaktadır. Her yıl ortalama otuz öğrenci alan Doğu Bilimleri Bölümü öğrencileri ana dilleri Gürcüce dışında Türkçe, Arapça veya Farsçadan birini zorunlu olarak seçmektedir. Bölüme kayıtlı öğrencilerin üçte ikisi genellikle Türkçeyi tercih etmektedir. Gürcistan Üniversitesinde 2022-2023 eğitim öğretim yılı güz döneminde altmış yedi kayıtlı öğrenci derslere devam etmektedir. Ayrıca Tıp, Uluslararası İlişkiler, Hukuk ve İşletme gibi bölümlere kayıtlı öğrenciler A1 ve A2 seviyesinde seçmeli olarak Türkçeyi alabilmektedirler. Her dönem farklı oranlarda olsa da ortalama üç sınıf açılacak sayıda seçmeli ders olarak Türkçeyi seçen öğrenci bulunmaktadır. Zorunlu seçmeli yan dal olarak Türkçeyi seçen öğrenciler A1'den B2 seviyesine kadar kurları takip etmekte son iki dönem, -dördüncü sınıfta- *Türkçe 7* ve *Türkçe 8* adıyla *Akademik Türkçe* dersi görmektedirler.

2022 Eylülünden itibaren kurs olarak başlatılan *Osmanlı Türkçesi* dersleri *Osmanlı Paleografyası* adıyla 2023 Bahar döneminden itibaren lisans seviyesi için seçmeli; yüksek lisans ve doktora programları için zorunlu seçmeli olarak okutulacaktır.

3.2.2. Hür Üniversitesi[5]: Uluslararası İlişkiler Okulu (önceden "Asya ve Afrika Enstitüsü") 1991 yılında kurulmuş ve 2007 yılında Hür Üniversitesi ile birleştirilmiştir. Uzak Doğu, Orta Doğu ve Avrupa-Atlantik Çalışmaları (Avrupa ve ABD) ile üç farklı bölüme sahip okulda; mezunlar, bölgelerin tarihini, kültürünü, dinini ve ekonomisini öğrenmenin yanı sıra C1 seviyesine kadar İngilizce ve seçtikleri dilde ustalaşırlar. Bu öğrenciler, doğu dillerinden Arapça; Farsça, Çince; Japonca, Korece; Türkçe ya da Batı dillerinden İspanyolca, Fransızca; Almancadan birini seçmek durumundadır. Türkçe dersinin seçmeli olarak verildiği bu üniversitede dersler, haftada sekiz saat olmak üzere dört yarıyılda okutulur.

3.2.3 İlia Üniversitesi: Giorgi Tsereteli Şarkiyat Enstitüsü, 1960 yılında Akademisyen Giorgi Tsereteli'nin girişimiyle kurulmuş ve 1973 yılında onun adını almış, 2010 yılında İlia Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Ancak bu dönemde Türkoloji Bölümü ya da Seçmeli Türkçe dersi bu enstitüde yoktur. Daha sonra İlia Üniversitesi'nden bağımsız olarak kurulan Sulkhan Saba Pedagojik Üniversitesi'nde 1995 yılında Türkoloji bölümü açılarak 2006 yılında İlia Üniversitesi'ne bağlanmıştır (ILIAUNI Oriental Studies, 2022). 2006'da kapanan bölüm bu yıldan itibaren Giorgi Tsereteli Şarkiyat (Doğu Bilimleri) Enstitüsü'nde seçmeli Türkçe dersi olarak verilmeye başlanmıştır. Uluslarası İlişkiler Bölümü'nün zorunlu olarak seçtiği ikinci doğu dilleri arasında olan Türkçe, haftada sekiz saat ve A1 düzeyinden başlayarak toplamda 4 yarıyıldır. Uluslararası İlişkiler Bölümü dışında, Ekoloji, İngiliz Dili ve Edebiyatı, Mimarlık, Ekonomi gibi farklı bölümlerden öğrencilerin Türkçe dersini seçme imkânı vardır. İlia Üniversitesindeki dersler, Dr. Nino Okrostsvaridze koordinatörlüğünde yürütülmektedir.

3.2.4 Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi[6]: Üniversite 1990 yılında kurulmuş olup 1993 yılında Türkoloji bölümü açılmıştır. Ahıska Samskhe-Javakheti Devlet Eğitim Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde Türk Filolojisi programı, lisans seviyesinde eğitim vermektedir. Türkolog Marine Şonia'nın başkanlığını yaptığı bölümde *Türk Dili, Türk folkloru, Türk-Gürcü Dil ve Edebiyat İlişkileri, Türk Edebiyatı Tarihi, Türkçe Gürcüce Tercüme Teorisi ve Pratiği, Türkiye Tarihi, İslam Dini gibi* dersler okutulmaktadır (Memmedli, 2018). Bugün daha çok yan dal ve seçmeli Türkçe olarak akademik çalışmalara devam edilmektedir. Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesinde MEB tarafından görevlendirilen okutmanımızla birlikte Gürcü Türkolog ilgili programı yürütmektedirler (T.C. Tiflis Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği Arşiv Kayıtları, 2022).

5 http://www.freeuni.edu.ge/en/ir
6 https://sjuni.edu.ge/

4. Enstitüler ve Türkçe Kursları

4.1. Yunus Emre Enstitüsü[7]: Yunus Emre Enstitüsü, 2012'den beri Tiflis'te varlık göstermektedir. Enstitü, Gürcistan'da artan Türk girişimcilerin ve firmaların Türkçe konuşan çalışan ihtiyacına binaen ve Türkçeye olan talebi karşılayabilmek üzere sosyal, kültürel faaliyetlerini olanca hızıyla sürdürmektedir. Enstitüde, Gürcistan Milli Kütüphanesi, Gürcistan Milli El Yazmaları Merkezi, Gürcistan İçişleri Bakanlığı Sınır Polisi, Gürcistan Gençlik Sarayı, Gürcistan Millî Savunma Bakanlığı" (Salduz, 2017, s. 12) gibi birçok Gürcü resmi kurumun yanı sıra Şişecam gibi Türk şirketlerinde çalışanlar için de Türkçe öğretimi yapılmaktadır. Yunus Emre Enstitüsünün Tiflis'te müstakil bir ana merkezi ve I. J. Tiflis Devlet Üniversitesi bünyesinde ise ikinci bir kurs merkezi bulunmaktadır. Buradaki kursiyerler yoğun olarak I. J. Tiflis Devlet Üniversitesinde Türkçe derslerini seçen Tıp, Hukuk ve Ekonomi gibi farklı bölüm öğrencilerinden oluşmaktadır.

4.2. Tiflis Türkçe Kurs Merkezi: T.C. Tiflis Büyükelçiliği himayesi ile Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi'nin tahsis etmiş olduğu derslikte 1996 yılından beri Gürcü vatandaşlarına ücretsiz olarak Türkçe dersleri verilmektedir. Tiflis Türkçe Kurs Merkezi'ndeki dersler, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen Türk öğretmenler tarafından yürütülmektedir. Bu kurslara devam eden kursiyer sayısı yıllık ortalama iki yüz elli civarındadır. Tiflis Türkçe Kurs Merkezi'nde bugüne kadar, toplumun her kesiminden kişilerin bulunduğu 6 binden fazla kursiyere farklı seviyelerde olmak üzere Gürcistan'da geçerli kurs bitirme sertifikası verilmiştir. 2022 yılında TİKA, I. J. Tiflis Devlet Üniversitesi bünyesindeki bir sınıfı restore ederek, Türkçe öğretimine uygun donanımlı bir sınıf halinde kursiyerlerin hizmetine sunmuştur (Tiflis Eğitim Müşavirliği, 2022).

4. 3. Batum Türkçe Kurs Merkezi: 1997 yılından beri ise Tiflis Büyükelçiliği himayesi Batum Türk Konsolosluğu nezdinde Gürcü Dil Merkezi'nde Türkçe öğretimi faaliyetleri yürütülmektedir. Başta Acara bölgesindeki Gürcü vatandaşlar olmak üzere Rus, Belarus, Ukrayna gibi ülkelerden göç eden farklı milletten pek çok öğrenci buradaki Türkçe derslerine ilgi göstermektedir (Tiflis Eğitim Müşavirliği, 2022).

5. Türk Okulları

5.1. Gürcistan Uluslararası Maarif Okulları: Uluslararası bir kimliğe sahip Maarif Okulları 2017 yılında Tiflis'te de eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Okul, hem Türk hem de Gürcü vatandaşı olan ilk ve orta öğretim düzeyindeki

[7] https://tiflis.yee.org.tr

öğrencilere müfredattaki dersler dışında *Türkçe*, *Türk Tarihi* ve *Türk Kültürü* dersleri vermektedir.

6. Gürcü İlköğretim Kurumlarında Verilen Türkçe Seçmeli Ders/Kulüp Faaliyetleri: 1987-1980 yılından itibaren 1. ve 54. Devlet Okulları'nda üçüncü yabancı dil olarak; 2012-2013 eğitim-öğretim yılından itibaren ise 51, 71, 152, 167 ve 178. Devlet Okulları'nda seçmeli ders olarak verilmeye başlanmıştır. 2019-2020 eğitim-öğretim yılında toplam beş yüz öğrenci Türkçe derslerine katılmıştır. Bazı okullarda ise seçmeli ders yerine Türkçe kulübü adı altında Türkçe pratik gruplarının varlığı bilinmektedir.

2022-2023 eğitim öğretim yılında 2 Nolu Devlet Okulu'nda on dört öğrenci altı öğretmen, 3 Nolu Devlet Okulu'nda ise on iki öğrenci beş öğretmen seçmeli ders olarak Türkçe derslerine başlamıştır. Dersler, Tiflis Eğitim Müşavirliği nezaretinde Türk akademisyenler tarafından verilmektedir.

6.1. Korneli Kekelidze Gürcü Ulusal El Yazmaları Merkezi[8] 30 Haziran 1958'de Gürcistan Devlet Müzesi El Yazmaları Bölümü'ndeki koleksiyon temeli üzerine Tiflis'te kurulmuştur. Ulusal El Yazmaları Merkezi'nin koleksiyonu, el yazmaları, tarihi belgeler, erken basılmış kitaplar, nadir yayınlar ve yadigârları içerir. Eski Anadolu Türkçesi, Özbek, Azerbaycan ve Türkmen Türkçelerinde yazılmış yaklaşık dört yüz yazma eser bu merkezde koruma altına alınmıştır. Bilimler Akademisi, El Yazmaları Enstitüsü öğretim üyesi Prof. Dr. Tsisana Abuladze ve Dr. Marine İluradze tarafından Türkçe Yazmalar Kataloğu, Türkçe ve Gürcüce olmak üzere iki dilde 2004 yılında yayınlanmıştır (Abuladze & İluradze, Türkçe Yazmalar Kataloğu, 2004).

7. Türk Dili Öğretimi ve Türkoloji Çalışmaları için Metodolojik Örnekler: Yurt dışında kültürel diplomasinin icra edilebilmesi için Türkiye'nin saygın kurumları Büyükelçiliklerin yanı sıra Türkiye'nin uluslararası alanda bilinirliğini, görünürlüğünü, güvenirliğini artırmak; ortak tarihi ve kültürel mirasımızı geleceğe taşımak; Türk dilini, tarihini, kültürünü tanıtmak amacıyla kurulan Yunus Emre Enstitüsü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Gürcistan'da da faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu kurumların eşgüdüm halinde sürdürülebilir ortak faaliyetler yürütmesi ve bu faaliyetlerin yaygınlaştırılması elzemdir.

Bu çalışmada, T.C. MEB Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü'nün görevlendirdiği öğretmen ve okutmanların sürdürülebilir ve çeşitli etkinliklerin

[8] https://manuscript.ge/

yapılabilmesine rehber olması ve sahada kazanılan bilgi ve deneyimleri aktarmak amacıyla Tiflis Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği bünyesinde 2017-2022 yılları arasında yürütülen çalışmaların bir kısmı tasnif edilmiştir. Söz konusu akademik, sosyal ve kültürel etkinlikleri şu şekilde sıralamak mümkündür[9]:

7. 1. Akademik Çalışmalar

7.1.1 Türkoloji Çalıştayı: Aralık 2021'de Türkoloji çalışmalarının yüzüncü yılı dolayısıyla düzenlenen çalıştayda, Gürcistan Türkolojisinin yüz yıllık geçmişi masaya yatırılmış; geçmişin bir detaylı değerlendirilmesiyle birlikte mevcut durum ve geleceğin nasıl şekillenmesi gerektiği konusunda ciddi bir yol haritası çıkarılmıştır. Türkoloji Çalıştayı nihai raporu basım aşamasındadır.

7.1.2. Gürcü Türkolojisinin 100 Yılı Kitap Projesi: "Gürcistan'da Türkolojinin 100 Yılı" mottosu çerçevesinde Türkoloji'ye gönül ve emek vermiş Gürcü Türkologların kıymetli deneyim ve çalışmalarının yeni nesillere aktarılması; dün, bugün ve yarın köprüsünün sağlam temeller üzerinde inşa edilmesi, nesiller arası iletişim ve etkileşim bağlamında bilimsel teknik ve yöntemlerle kayıt altına alınması" (Tiflis Eğitim Müşavirliği, 2022) amaçlanmıştır.

7.1.3. Türkoloji Söyleşileri: Gürcistan'da bulunan bütün Türkoloji Bölümü öğretim üyeleri ve öğrencilerinin talep ve ihtiyaçlarını belirlemek için yapılan ihtiyaç analizi sonucunda hem Gürcü Türkolog öğretim üyelerinin hem de genç Türkolog adaylarının meslekî gelişimlerine katkı sunmak amacıyla Türkiye'den alanında uzman akademisyenler söyleşiye davet edilmiştir. "Edebiyat Sohbetleri" adı altında başlayan bu söyleşiler, talebin artmasıyla ve Gürcü Türkologların uzmanı oldukları konularda seminer vermeye başlamaları ile "Türkoloji Söyleşileri" olarak gelişerek devam etmektedir. Bu bağlamda, on tanesi Yunus Emre Enstitüsü iş birliğiyle olmak üzere toplamda on üç söyleşi gerçekleştirilmiştir. Türkoloji Söyleşileri, yurtdışındaki kurumlarımızın eşgüdüm ve uyum içinde çalışmasının verimli bir sonucu olmuştur.

7.4. Seminerler

7.4.1. Eğitim Diplomasisi Seminerleri: Pandemi döneminde çevrimiçi olarak Türkoloji Bölümü öğretim üye ve öğrencilerine yönelik mesleki gelişimlerine katkı sunmak amacıyla dört dizi şeklinde düzenlenmiştir.

---

[9] Bu etkinliklerin gerçekleşmesinde büyük emek ve katkıları olan T.C. Tiflis Büyükelçisi Ali Kaan ORBAY, Eski Büyükelçi Fatma Ceren YAZGAN, Eğitim Müşaviri Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK, Eski Eğitim Müşaviri Yüksel KARA'YI anmak gerekir. Anılan etkinlikler, Doç. Dr. Salih UÇAK, Dr. Öğretim Üyesi Serpil YAZICI ŞAHİN, Dr. Memet ABUKAN, Okt. Yusuf KUMMUZ, Okt. Cihan CAYHAN, Öğr. Alparslan TAŞDEMİR, Öğrt. Faruk MERAL'in ortak gayretlerinin neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Resmi kayıtlar Eğitim Müşavirliği'nde mevcuttur. Ancak güzide kurumumuzun çıkar ve yurtdışındaki görünümü öncelikli hedef olduğundan faaliyetlerde tek tek künye verilmemiştir.

7.4.2. Türk Edebiyatı Tarihi Seminerleri: Gürcistan Üniversitesi Türkoloji Kürsüsünde Türkoloji Bölümlerinin müfredatında *Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı Tarihi* ile ilgili ders olmadığından bölüm öğrenci ve öğretim elemanlarından gelen talep üzerine *Türk Edebiyatı Tarihi* hakkında toplamda on iki seminer verilmiştir.

7.4.3. Akademik Yazma Seminer Dizisi: Türkoloji öğrencilerinin talepleri dikkate alınarak meslekî kariyerlerine katkı sağlamak amacıyla akademik makalenin nasıl yazılması gerektiği konusunda seminer dizisi verilmiştir.

7.4.4. "Fuzuli Mektebi" Seminer Dizisi: Klasik edebiyat öğretimine yönelik ve öğrencilerin talebi üzerine yapılan çalışmada, Osmanlı şiirine yönelik genel tespitler ve değerlendirmelerden sonra Fuzûlî ve eserleri üzerine müstakil seminerler yapılmıştır. Fuzûlî'nin edebi şahsiyeti, Leyla ile Mecnun, Fuzûlî ve tasavvufi düşünce odağında gerçekleştirilen seminerlere yoğun ilgi gösterilmiştir. Bu çalışmanın devamı olarak 2023 yılının şubat ayından itibaren Ahundov Müzesi'nde "Meclis-i Üns Buluşmaları" adıyla seminerlere başlanmıştır.

7.5. Panel: Görevli okutman operatörlüğünde Türkoloji Bölümü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencilerine yönelik Türkiye odağında tarih, edebiyat, uluslararası ilişkiler konularında panel gerçekleştirmişlerdir.

7.6. Yaz Okulu: Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi ve Gürcistan Üniversitesi arasında yapılan protokolle ve Büyükelçilik himayesinde Gürcistan Üniversitesi Türkoloji Bölümü öğrencilerine yönelik 2022 yılının ağustos ayında bir aylık Türkçe Yaz Okulu düzenlenmiştir.

7.7. Türkoloji Bölümlerinin Müfredat Düzenlemesi: Gürcistan Türkoloji bölümleri 2021-2022 Eğitim-Öğretim Yılı içerisinde Eğitimde Yeniden Yapılanma ve Kalite Süreci'ne dahil olmuştur. Yeni müfredat oluşturma ve Gürcistan'daki Türkoloji Bölümlerinin Türkiye'dekilerle eşgüdümünün sağlanabilmesi için görevli okutmanlar, Türkoloji Bölümlerine Gürcü Türkologların talepleri dâhilinde akademik destek sağlamışlardır.

8. Sosyal ve Kültürel Faaliyetler: Gürcü öğrencilerle Türk eğitim-öğretim personeli arasında karşılıklı kişisel ve kültürel anlayış geliştirmek için dersler sınıftan kütüphanelere, müzelere ve Gürcistan coğrafyasına taşınması ile Gürcü ve yer yer Türk kültürel mirasını yerinde görme, tanıma fırsatı elde edilmiştir. Öğrencilerin bu etkinlikler boyunca Türkçe konuşma becerilerinin gelişimine katkı sağlayacak fırsata dayalı öğretim uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Gürcü öğrencilerin ders haricinde de Türkçe konuşma becerilerinin gelişmesine katkı sağlamak için "5 Çayı" gibi Türk kültürüne has unsurlar, bir etkinlik fırsatı olarak değerlendirilmiştir. Gürcü öğrencilerin meslekî yeterlilik adına edindikleri dili,

yaşadığı kültür ve coğrafyada deneyimleyerek içselleştirmelerine yardımcı olmak için Türkiye kültürel gezileri düzenlenmiştir.

"23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" ile "19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı", müfredatında Türkçe olan ilk ve orta dereceli Gürcü Okullarının Büyükelçiliğe davet edildiği, Gürcü Üniversitelerinin Türkolog adayı ve Türkçeyi seçmeli ders olarak alan öğrencilerin etkin rol aldığı organizasyonlarla kutlanmaktadır.

Tiflis Büyükelçiliği tarafında Türk yazarların Gürcistan'da tanınırlığını arttırmak, öğrencilere edebi çeviriyi sevdirmek, Gürcistan'daki Türkçe öğrenimini yaygınlaştırmak, öğrencileri Türkçe öğrenmeye teşvik etmek ve Türk kültürünü tanıtmak amacıyla Türkçe eserlerin Gürcüceye ödüllü çeviri yarışmaları tertip edilmiştir. Yine üniversite öğrencilerinin akademik gelişimlerine katkı sunmak ve Türk dil ve tarihinde önemli yer tutan olguların araştırılmasına teşvik etmek amacıyla ödüllü makale yarışmaları düzenlenmiştir.

9. Sonuç ve Öneriler

Türk-Gürcü ilişkileri özellikle son zamanlarda çok boyutlu ve güçlü olarak devam etmektedir. Bu ilişkiler, karşılıklı olarak birbirini besleyen ve sürekli bir devinim içinde olan zincir halkalar biçimindedir. Siyasî, ekonomik ve askerî iş birlikleri beraberinde kültür ve eğitim diplomasisine kapı aralamaktadır. Kafkasya'da iki önemli stratejik ortak olan Türkiye ve Gürcistan, pek çok alanda yeni parametrelere göre ivedilikle durum değerlendirmesi yapıp ön almakta, değişim ve dönüşümleri yönetmekte ve gerektiğinde yeni roller üstlenebilmektedir. Bu bağlamda, Gürcü Türkolojisinde yüz yıl önce atılan adımlar, bugünün ürünlerini ortaya çıkarmış ve yarının teminatı olmuştur. Gürcistan Türkoloji alanı ile birlikte Türk dilini ve kültürünün yanı sıra, demir perde içinde ve dışında kalmış toplulukların da dilini, kültürünü tanımasını, öğrenmesini ve bağ kurmasını sağlayan bir araç olmuştur.

Bu nedenlerden dolayı, mevcut çalışmalarla da açıkça ortaya konan Gürcü Türkolojisinin yüz yıllık bilgi birikimi, Türklük bilimi sahasında daha çok yer almalı, tanıtılmalıdır. "Gürcistan'da Türkolojinin Yüz Yılı Çalıştayı" ile ihtiyaca binaen önerilen bir çatı kuruluşun faaliyete geçmesiyle Gürcü ekolünün tanınırlığını artıracaktır. Bunun yanı sıra Türkoloji bölüm ve kürsülerinin birbirleriyle olan etkin iletişimini, ülke içinde ve dışında diğer kurum ve kuruluşlarla koordineli çalışmalarını sağlayacak niteliktedir.

Bu noktada, Gürcü Türkologlar tarafından üretilen bilginin erişebilirliğini artırmak için bu çalışmaların dijital akademik platformlara aktarılması önem kazanmaktadır. Bu platform söz konusu ekolün sadece Türkiye'de değil, bütün dünyada tanınırlığı arttıracak, yapılacak akademik çalışmaların çok yönlü olmasını sağlayacaktır.

Dünya genelinde Türkçeye, Türkiye'ye olan ilgi, Gürcistan'da da yoğun olarak görülmektedir. Türkiye'deki iş ve eğitim olanakları, Türk dizilerinin kültürlerarası etkileşimdeki rolü dolayısıyla Türkçeye ve Türkolojiye talep günden güne artmaktadır. Türkiye-Gürcistan diplomatik ilişkilerinin yeniden tesisinin 30. yılında YTB'nin 2022 yılında "Odak Ülke" olarak Gürcistan'ı seçmesi burada yürütülecek faaliyetlerin önünü daha çok açabilir.

Gürcistan'da Türkoloji çalışmaları ve Türkçe öğretimine bakıldığında, belli bir periyot ve sistematik yapının olduğu ortadadır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren Petersburg etkisiyle başlayan Türkoloji araştırmalarına bazı Gürcü Türkologların bireysel katkı sunduğu görülmektedir. Daha sonra özellikle İvane Javakhishvili yönetiminde Tiflis Devlet Üniversitesinin kurulmasıyla beraber bu çalışmaların gözle görülür bir biçimde ivme kazanmıştır. 20. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra kurumsal kimlik kazanacak olan Türkoloji çalışmaları, Türkiye'deki ekollerin tesiriyle yeniden şekillenecektir. Özellikle S. Cikia'nın Fuat Köprülü ve O. Şaik Gökyay'dan aldığı Türkoloji derslerinden sonra yapısal değişikliklerin olduğu, çalışmaların yöneldiği konular ve yöntemlerin çeşitlendiği görülecektir.

Şüphesiz Türkoloji'nin her ülkedeki varlığı ve ağırlığı farklıdır. Kimi yerlerde tarihi bağlar öne çıkarken kimi yerlerde coğrafya veya kültürel miras daha etkili olabilmektedir. Bu yönüyle irdelediğinde Gürcü Türkolojisi, birden fazla nedenle bu ülkede ciddi bir ağırlığa ve zenginliği sahiptir. Coğrafyanın zorunlu kıldığı kader birliği, bu nedenlerden en etkilisi olsa da tek sebep olmadığı açıktır.

Bu çalışmada kayıtlara geçen ve örnek olarak verilen akademik ve diğer etkinliklerin Türkoloji bağlamında önemli olduğunu bilmek gerekir. Öncelikle bunların bir ihtiyaç olduğu ve ihtiyaca göre şekillendiğini belirtmek gerekir. Bu bakımdan farklı ülkelerdeki uygulamaları olacaksa ilgili ülkenin talep ve şartlarını dikkate almak gerekir. Her coğrafya kendine özgü özelliklere sahiptir. Dolasıyla bu özelikleri bilmeden sahaya girmek, yarardan çok zarar da getirebilir. Bu nedenle yurt dışına çıkacak akademik personel ile öğretmenlerin buna mutlak suretle dikkat etmesi lazımdır.

Çalışmalar yürütülürken yerel akademisyenler ve eğitimcilerle iş birliği ve eşgüdüm halinde çalışılması olmazsa olmaz koşulların başında gelir. Aksi durumda çalışmalar, çok iyi niyetli olsa da uzun vadede başarılı olması ve devam etmesi zordur. Yerelde birlikte çalışılan akademisyenlerin öne çıkarılması, ilgi, talep ve hassasiyetlerinin dikkate alınması elzemdir. Ülke şartlarına göre, kurumsal iş birlikleri ve resmi izin gerektiren durumlarda bunlara riayet edilmesi zorunludur. Bağlı bulunulan Eğitim Müşavirlikleri veya ataşelikleriyle sıkı iş birliği ve iletişim halinde olması başarıyı artıracaktır.

Yurtdışı görevinin bir temsil görevi olduğu gerçeğinden hareketle önceliğin Türkiye Cumhuriyeti'ni en iyi şekilde temsil etmek olduğu her an akılda tutulmalıdır. Şahsî ve fevri davranışlardan uzak durulması, görevin hakkıyla ifası açısından önemlidir. Önceki tecrübelerin sonraya aktarılması geleneği, hatta halef-selef arasında sıkı bir bilgi alışverişinin yapılması zorunlu hale getirilmelidir. Devletteki devamlılık esasına uygun bir biçimde bütün bunların yürütülmesi gerekir.

Kaynaklar

Abuladze, T., & İluradze, M. (2004). *Türkçe Yazmalar Kataloğu.*

Ağır, O. (2019). Dünya Siyasetini Etkileyen Devrimlerin Uluslararası Sonuçları: 1917 Bolşevik Devrimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16*(1), 325-342.

Alasania, G. (2013). *Gürcüler ve İslam öncesi Türkler*. Trabzon: KTÜ Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 1.

ATSU Faculty of Humanities Oriental Philology (Turkish). (2022, 12 12). https://atsu.edu.ge: https://atsu.edu.ge/index.php/en/humanitarian-departments-info-eng/oriental-philology-eng adresinden alındı

Batum Shota Rustaveli State University. (2022, 11 15). https://www.bsu.edu.ge/: https://www.bsu.edu.ge/sub-25/program/2/index.html#collapsed127 adresinden alındı

BSU Faculty of Humanities Turkish Philology. (2022, 11 15). https://www.bsu.edu.ge/text_files/en_file_125_2.pdf adresinden alındı

BSU Faculty of HumanitiesTurkish Studies. (2022, 11 15). https://www.bsu.edu.ge: https://www.bsu.edu.ge/text_files/en_file_127_2.pdf adresinden alındı

Butsashvili, L. (2015). Geçmişten Günümüze Türkçe-Gürcüce Dil İlişkileri. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Dışişleri Bakanlığı. (2022, 12 7). www.mfa.gov.tr: https://www.mfa.gov.tr/turkiye-gurcistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa adresinden alındı

Dışişleri Bakanlığı. (2022, 12 7). http://www.mfa.gov.tr/gurcistan_in-vize-rejiminde-yapilan-yeni-duzenleme-hakkinda-duyuru_-10-haziran-2015.tr.mfa adresinden alındı

Gürcüler ve İslam öncesi Türkler. (tarih yok).

Iliauni Oriental Studies. (2022, 10 25). https://research.iliauni.edu.ge/en/institution/23-giorgi-tsereteli-institute-of-oriental-studies adresinden alındı

Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi. (2022, 12 08). https://www.tsu.ge/ka adresinden alındı

Kaçarava, N. (1999). Gürcü Dil Bilimci Türkolog Nodar Camaşia. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*(7).

Kavrelişvili, R. (2010). Türkiye-Gürcistan İlişkilieri (1921 Sonrası Tarihî Süreç) . *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 95.

Memmedli, Ş. (2018). Gürcistan Şarkiyat Enstitüsü: Faaliyetlerii Eserleri. T. Gökgöz, & O. Kılıçer (Dü.), *II. Uluslararası Avrasya Çalışmaları Sempozyumu* içinde (s. 419-428). İstanbul: Demavend.

National Statistics Office of Georgia. (2022, 12 07). https://www.geostat.ge/en: https://www.geostat.ge/en/modules/categories/316/population-and-demography adresinden alındı

Salduz, H. (2017). Gürcistan'da Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Öğrenme Amaçları, Tutumları ve Becerileri. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

SJUNİ Faculty of Humanities. (2022, 10 25). https://sjuni.edu.ge/: https://sjuni.edu.ge/ adresinden alındı

SOU Faculty of Humanities. (2022, 11 18). https://www.sou.edu.ge: https://www.sou.edu.ge/index.php?&lang=en adresinden alındı

T.C. Tiflis Büyükelçiliği. (2022, 12 09). http://tbilisi.emb.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/349430 adresinden alındı

T.C. Tiflis Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği Arşiv Kayıtları. (2022).

Tellioğlu, İ. (2004). *Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*. Trabzon: Serander Yayınları.

Tiflis Eğitim Müşavirliği. (2022, 12 08). https://www.facebook.com/101517642702965/posts/121284350726294/ adresinden alındı

Tiflis Eğitim Müşavirliği. (2022, 11 9). http://tiflis.meb.gov.tr/ adresinden alındı

Tiflis Yunus Emre Enstitüsü. (2022, 11 5). https://tiflis.yee.org.tr/ka

TSU Faculty of Humanities. (2022, 11 12). https://www.tsu.ge/en/faculty/FACULTY%20OF%20HUMANITIES/programs/97 adresinden alındı

Uçak, S. (2021). Gürcistan'da Türkçe Öğretimi. E. Aktaş, & V. Halitoğlu (Dü) içinde, *Dünyada Türkçe Öğretimi* (s. 151-163). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Öz Geçmiş

Salih UÇAK

Salih UÇAK, lisans eğitimini İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ile İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamladı. Daha sonra öğretmenliğe başlayan UÇAK, Dumlupınar Üniversitesi SBE Türk Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans yaptı. 2000-2011 yılları arasında MEB'e bağlı okullarda edebiyat öğretmeni olarak çalıştı. Fırat Üniversitesi SBE Eski Türk Edebiyatı Anabilim dalında doktorasını tamamlayan UÇAK, 2011-2016 yılları arasında Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu kararıyla Irak-Erbil Başkonsolosluğu nezdinde Selahaddin Üniversitesi Diller Fakültesi Türk Dili Bölümüne öğretim üyesi olarak görevlendirildi. 2018-2020 yılları arasında İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde bulunan Öğretmen Akademileri'nde akademik koordinatör olarak çalıştı. Ulusal ve uluslararası pek çok hakemli dergide makaleleri yayımlandı. Sempozyum, kongre ve çalıştaylarda kırktan fazla bildiri sundu. Belçika, İtalya, Bosna-Hersek, Makedonya, İspanya, Irak ve Gürcistan gibi ülkelerde akademik faaliyetlerde bulundu. "Hüsn-i Yusuf" adıyla yayımlanmış bir şiir kitabıyla kitap bölümleri dışında "Klasik Türk Şiirinde Estetik Kaygı", "İnsan, Sanat ve Edebiyat" ile "Birkaç Güzel Adam" adıyla yayımlanmış inceleme ve deneme kitapları bulunmaktadır. 10 Eylül 2020 tarihinde Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu kararıyla T.C. Tiflis Büyükelçiliği nezdinde Gürcistan Üniversitesi Güzel Sanatlar ve İnsani Bilimler Fakültesi Türkoloji Kürsüsüne öğretim üyesi olarak görevlendirildi. Hâlen buradaki görevine devam etmektedir.

Serpil YAZICI ŞAHİN

Serpil Yazıcı Şahin, 2006 yılında lisansını, 2009 yılında yüksek lisansını, 2016 yılında ise doktorasını Kocaeli Üniversitesinde tamamlamıştır. 2008 yılında araştırma görevlisi olarak akademik hayata başlayan Şahin, 2006-2007 yılları arasında Kocaeli Üniversitesi Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezinde, 2010-2022 yılları arasında ise Kocaeli Üniversitesi Kadın Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezinde görev yapmıştır. Eski Türk Dili, Tarihi Kuzey Doğu Dilleri ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi üzerine çalışmalar yürüten Şahin, AB Çerçeve Programları ve ulusal projelerde araştırmacı olarak görev almış, ulusal ve

uluslararası pek çok akademik faaliyette bulunmuştur. "Örnek Cümleler ve Diyaloglarla Türkçe Konuşma Kılavuzu" adıyla yayımlanmış bir kitabı bulunan Şahin'in 2017 yılında başladığı Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu kararıyla Tiflis Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği nezdinde İlia Üniversitesi ve Hür Üniversitelerinin Doğu Bilimleri Fakültesindeki görevini 2022 yılında tamamlamıştır. Hâlen Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

.

HIRVATİSTAN'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI

Gönül ERDEM NAS[1]

Giriş

Dil öğretimi çalışmaları ve Türk dilinin Hırvatistan'daki yeri-önemi bölümlerine geçmeden önce Hırvatistan dili, kültürü ve halkı bakımından ele alınmalıdır. Bu sebeple bu ülkeyle ilgili kısa bilgiler başlıklar halinde verilecektir. Bununla birlikte Türkçe öğretiminin yapıldığı Türkoloji Bölümü'nün bulunduğu Zagreb Üniversitesi'nden, Bölümün yapısından ve tarihçesinden de bahsedilecektir.

Avrupa'nın ortasında bulunan ve başkenti Zagreb olan Hırvatistan 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiş, günümüzde de parlamenter sistemle yönetilen bir ülkedir. Temmuz 2013'ten bu yana Avrupa Birliği üyesi olan ülke 2023 Ocak ayı itibariyle de Euro Bölgesi olacaktır.

Akdeniz, karasal ve dağ iklimine sahip Hırvatistan'da kuzey ve iç kesimler daha soğuk ve karasal bir yapıdayken kıyı kesimler Akdeniz iklim kuşağı içerisindedir. Topraklarının çok büyük bir kısmı tarıma elverişliyken nüfusun azlığı sebebiyle gelir kaynaklarının ilk sırasını turizme dayalı hizmet sektörü oluşturmaktadır.

Hırvatistan'ın nüfusu son sayıma göre 4.300.000'den 3.800.000'e gerilemiştir (https://www.worldometers.info). Gerek ekonomik sorunlar gerekse sosyo-politik gerekçelerle Hırvatistan'dan özellikle Avrupa Birliği ülkelerine kitlesel göçler yaşandığı bilinmektedir. Hırvatistan dışına gerçekleşen en belirgin göç dalgası Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyetinin dağılmasından sonra yaşanan 1991-1995 savaşıdır. Bu savaş sırasında çok sayıda Hırvat, başka ülkelere iltica etmiş ve önemli bir nüfus kitlesi Hırvatistan'ın dışına göç etmiştir. Nüfusuna oranla Hırvat diasporasının dünyanın en kalabalık diasporalarından biri olduğu iddia edilmektedir. Yurtdışı Hırvatlar Devlet Dairesi'nin verilerine göre, yaklaşık 3 milyon Hırvat ve onların soyundan gelenler yurt dışında yaşamaktadır (Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, 2016).

Nüfusun büyük bir kısmını Katolik Hırvatların oluşturduğu Hırvatistan'da Sırp, Boşnak, Makedon başta olmak üzere farklı milletlerden insanlar da bulunmaktadır. 56.594 km²'lik yüzölçümüne sahip ülkenin binden fazla adası olmasına rağmen bunlardan yalnızca 66 tanesinde insanlar yaşamaktadır.

[1] Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, gonulerdem2002@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-8100-3884

Hırvatistan'ın 7 bölgesi bulunmaktadır. Bunlar; İstra, Dalmaçya, Kvarner (körfezi), Gorski Kotar, Hrvatsko Zagorje, Lika ve Slavonya'dır (https://www.find-croatia.com/regions/).

Şekil 1. Hırvatistan'ın Bölgeleri

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişme Raporu 2020 verilerine göre Hırvatistan, yüksek hayat standartları, ortalama ömür, okur-yazarlık oranları ve homojen gelir dağılımları bakımından Orta Avrupa ülkeleri arasında oldukça yüksek bir standarda sahiptir. (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. 2020. ss. 304-307. ISBN 978-92-1-126439-5: New York).

Ülkede dokuz devlet üniversitesi bulunmaktadır. Kuruluş bakımından en eskisi Zadar Üniversitesi olmakla birlikte Zagreb, Split, Slavonski Brod, Rijeka, Sjever, Dubrovnik, Pula Juraj Dobrila ve Osijek Josip Juraj Strossmayer Üniversiteleri bulunmaktadır. Eğitim dili halkın büyük kısmının da konuştuğu resmî dil olan ve bir Avrupa Birliği dili olan Hırvatçadır. Bununla birlikte özel okullarda bağlı bulundukları eğitim sistemine göre eğitim dili İngilizce, Almanca ve Fransızca da olabilmektedir.

Hırvatistan ikinci dil bilme seviyesi bakımından Avrupa ülkelerinin sıralamasında zirveye çok yakın bir sırada yer almaktadır (https://ec.europa.eu/eurostat). Bunun birden çok sebebi bulunmaktadır. İlk sebep iki dilli (bilingual) bir aile yapısından gelmek olabilir. Çünkü Hırvatistan'da başka kültürlerden insanlarla evlilik de oldukça yaygın bir durumdur. İkinci ve en büyük sebep ise eğitim sürecinde ikinci yabancı dilin zorunlu ve sıkı veriliyor oluşudur. İki dilli, hatta çok dilli olmak Hırvatlar arasında yaygındır. Örneğin, yakın tarihli bir ankette, Hırvatların büyük bir oranının çok dilli olduğu belirtilmiştir. Söz konusu bu çok dilli grubun ise %81'i İngilizce konuşmaktadır. 15-34 yaş arasındaki insanların %95'inin en az bir yabancı dil bildiği de belirtilmektedir. İngilizce ise bu yaş grubundaki ikinci dil sıralamasında

en üstte olanıdır. (https://rewinddubrovnik.com/is-english-widely-spoken-in-croatia).

Hırvatistan'da yabancı dil bilenlerin yoğunluğu, nüfusun büyük kısmının temel gelir kaynağı olan turizm bölgelerinde bulunmasıyla doğru orantılı olması tesadüf değildir. Dalmaçya kıyıları ve Zagreb gibi turistik bölgelerde yabancı dil bilen kişi sayısı diğer bölgelere göre daha fazladır.

Hırvatistan özelinde yabancı dil eğitimine ayrıntılı incelemek önemlidir. Böylelikle yabancı dil öğrenmeye olan eğitim politikalarının ülkedeki insanlara etkisi de belirginleşecektir. Hırvat vatandaşlarının yabancı dil bilgileri başka çalışmalarda kontrol edildiğinde istatistiklerin Hırvatların yüzde 78'inin ana dillerinin yanı sıra başka bir dil de konuştuğunu üzerine bulgularından da söz edilmektedir. Tabii ki İngilizce temsil açısından birinci sıradadır ve Hırvatistan'daki insanların yüzde 60 kadarı tarafından konuşulmaktadır. İngilizcenin hemen arkasında Almanca ve İtalyanca bulunmaktadır. Tabii bu veriler 2019 yılına aittir (https://www.croatiaweek.com). Gelişen dünyada bu dil sıralamaları değişmektedir.

Hırvat Dili

Hint-Avrupa dil ailesinin Baltık-Slav alt kolu, Slav, Güney ve batı grubuna ait olan Hırvatça aynı grubu; Boşnakça, Çakavyan, Karadağca, Sırpça, Slavomalisanca (İtalya'da konuşulan bir Slav dili) ve Slovence ile paylaşmaktadır (https://www.ethnologue.com/subgroups/western-25).

Slav dillerinin sınıflandırılmasında Hırvatça Doğu, Batı Slav dillerinin yanı sıra üçüncü grupta bulunan Güney Slav dillerinin bir parçasıdır ve günümüzde Hırvatistan ve dışında ortalama 6 milyona yakın insanın konuştuğu düşünülmektedir.

Sırp-Hırvatça olarak birleşik bir yapıdan zamanla ayrılan Hırvatça, alfabe olarak da Sırpçanın yolundan gitmeyerek resmî olarak Latin alfabesini kullanmaktadır. 30 harfe dayalı bu alfabede şu harfler yer alır:

a, b, c, č, ć, d, dž, đ, e, f, g, h, i, j, k, l, lj, m, n, nj, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž

Bu alfabede Türk alfabesine göre farklı sesletimler barındıran sesler vardır. [c] sesi [ts] olarak [j] sesi [y], [đ] sesi [c] sesine, [č, š] sesleri ise sırayla [ç, ş] seslerine denk gelirken [ž] sesi ise [j] sesiyle Türkçede karşılanabilir.

Hırvatçanın resmî olarak bilinen ve coğrafyasında konuşulan 3 lehçesi (ağzı) bulunmaktadır. Bunlar:

1. Shtokavian, Stokavian veya Štokavian lehçesi (Štokavsko narječje, štokavski veya štokavština)

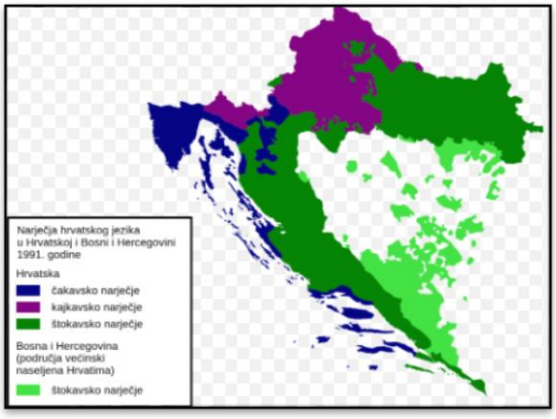
2. Kajkavian (Kajkavsko narječje, kajkavščina veya kajkavski)
3. Chakavian veya Čakavian (Čakavsko narječje, čakavica veya čakavština)

Bu üç lehçe adlarını 'ne' sorusuna verdikleri adlardan almaktadır. Štokavian lehçesi 'što, šta', Kajkavian lehçesi 'kaj, kej, kuoj' ve Čakavian lehçesi ise 'ča' sözcükleriyle 'ne' sorusuna karşılık vermektedir. Bununla birlikte bu lehçeleri birbirinden ayıran farklı özellikler de bulunur. Bu 3 lehçeden kısaca söz edilecek olunursa, Štokavian lehçesi Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Bosna-Hersek ve Avusturya Burgenland'ın güney kesiminde kullanılmaktadır. Hırvatistan'da en çok Slavonya, Lika, Kordun, Dalmaçya'nın bazı bölgeleri, Dubrovnik, Konavle, Srijem ve Ilok bölgelerinde kullanılmaktadır. Štokavian lehçesi en çok kullanılan Hırvat lehçesidir ve Hırvatların yaklaşık %55'i Štokavian lehçesini kullanmaktadır. İncil'in ilk Hırvatça versiyonu ve ilk Hırvatça dilbilgisi Štokavian lehçesinde yazılmıştır.

Kajkavian lehçesi çoğunlukla Orta Hırvatistan'da kullanılır. Hırvatistan dışında, Avusturya Burgenland'da ve ayrıca Slovakya ve Macaristan'ın bazı bölgelerinde kullanılmaktadır. Kajkavian lehçesi standart Hırvat dilinden çok Sloven diline benzemekte ve diğer 2 Hırvat lehçesine de benzememektedir. Bu nedenle bağımsız bir dil olarak değerlendirilmesine dair bazı görüşler vardır. Hırvatların yaklaşık %35'i Kajkavian lehçesini kullanmaktadır.

Čakavian lehçesi en az kullanılan Hırvat lehçesidir ve Hırvatların sadece %12'si kullanır. Bu lehçe çoğunlukla Adriyatik kıyısı yakınında, Istra'dan Pelješac'a, Zadar ve Vodice arasında, Senj, Istria, Gorski kotar ve Hırvat adalarında kullanılmaktadır. Hırvatistan dışında Avusturya, Slovakya, Macaristan ve Karadağ'da kullanılmaktadır. En belirgin özelliği ise tüm lehçeler içerisinde en az değişime uğrayan ve en eski lehçe olmasıdır (Fortson, 2010).

Şekil 2. Hırvatçanın Lehçeleri ve Bu Lehçelerin Konuşulduğu Bölgeler

(www.expatincroatia.com/croatian-dialects-language).

Hırvatçanın Güney Slav dili olması ve genel dilbilim görüşüne göre Sıp-Hırvatça'nın bir parçası olması günümüzde daha doğrusu Yugoslavya döneminden bu yana Hırvatların kabul etmediği bir durumdur. Hırvatlara göre Sırpça ile olan bu eşleştirme yapaydır ve kendi resmî dilleri Hırvatçadır. Bazı Hırvat dilbilimciler de bu görüşü destekler açıklamalarda bulunarak her iki dilin ciddî bir çözümlemeyle temelde farklı olduğunun anlaşılacağı savını öne sürerler. Bu dilleri konuşanların konuşma düzeyinde birbirlerini %100'e yakın anlaması aynı dili konuştukları anlamına gelmediğinde ise ısrarcılardır. Yugoslavya sonrası artan ulusal farkındalık bu birliği oluşturan ve bağımsızlığını parçalanmayla elde eden devletlerde farklı dil politikalarının da oluşmasına zemin sağlamıştır. Bu süreçte Hırvatlar tamamen yeni sözcükleri dillerine kazandırırken Sırplar Kiril alfabesini kullanma kararı almıştır. Öte yandan Boşnaklar ise dillerine daha çok Türkçe sözcüğü, deyimi yerleştirdiler. Akademi üyeleri ise bu sürecin artık geriye dönük tek bir dil altında toplanma ütopyasının mümkün olmayacağı yönünde görüş bildirmektedir. Başka ülkelerdeki dilbilimciler ise bu duruma tüm bu coğrafyada konuşulan tek bir dil olarak baktıklarını ifade etmektedir. Sorunun dilden ziyade politik duruş ve siyasetle bağlantılı olduğunu ise güçlü kanıtlarla dile getirmektedirler (Cvetkovic, 2010).

Bir grup Hırvat yazar ve dilbilimcinin Hırvatça için daha fazla özerklik talep ettiği 1967 tarihli 'Hırvat Edebi Dilinin Statüsü ve Adı Bildirgesi', Hırvatistan'da dil politikasının ve ulusal siyasî görüşün kilometre taşı olarak görülmektedir (Derk, 2017).

Hırvat standart dili ile ilgili kapsamlı aramaya olanak tanıyan ve Hırvat Eğitim Bakanlığı tarafından da kabul edilen çevrimiçi programlar bulunmaktadır. Bu arama programları Hırvat Bilimler Akademisi tarafından oluşturulup güncellenmektedir. Bu çevrimiçi arama portalları https://pravopis.hr/ ve https://hjp.znanje.hr/ adresleridir. Bu adreslerden Hırvatça sözcüklerin anlamlarına ulaşılabilmektedir.

Hırvatçanın genel yakın tarihiyle ilgili kısa bilgilerin yanı sıra dilbilim bakımından da kısa bir tipolojik tanıtımına ihtiyaç vardır. Dillerin genel özelliklerini veren Dünya Dil Yapıları Atlasına (World Atlas of Language Structures -WALS) göre Hırvatçanın genel özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir (https://www.wals.com).

Tablo 1. Hırvatçanın Tipolojik Özellikleri

Özellik	Hırvatça
Cümle kuruluşu	Özne-yüklem-nesne
Edatların konumu	Sözcük öncesi
Dilde cinsiyet durumu	Var (eril/dişil/nötr)

Tanımlık (Artikel)	Yok
Ad durumu	Var (7 durum)
Harf sayısı	2 tanesi diftong olmak üzere 25 ünsüz ve 5 ünlü
Vurgu ve ton durumu	4 tonlu kullanım, vurgu tona bağlı ve belirgin bir hecede bulunmamaktadır

Hırvatça Hint-Avrupa dil ailesinin bir üyesi olması sebebiyle özellikle cümle kuruluşu bakımından Türkçeden farklıdır. Bununla birlikte ünlü sayısının Türkçeden az olması ve çift vokalli iki sesin harf karşılığı olarak da /lj, nj/ alfabede bulunması sebebiyle sesbilim bakımından da oldukça farklıdır. Tüm bunlarla birlikte dilde cinsiyetin bulunması ve ad durumlarının Türkçedeki işlevinden farklı işletilmesi de her iki dilin tipolojik özellikleri bakımından önemlidir. Bu durumun Hırvat konuşurların Türkçe öğrenme süreçlerine olumlu-olumsuz etkileri ise kaçınılmazdır. Bu bölüm Türkçenin öğretimi kısmında daha ayrıntılı anlatılacaktır.

2. Hırvatistan'a Geliş ve Bürokratik İşlemler

Bu bölümde Hırvatistan'a gelmiş ve gelecek olan Türk akademisyenlerin yaşadıkları ve bazı önlemler alınmazsa yaşayabilecekleri bürokratik süreçler anlatılacaktır. Hırvatistan'da bulunan tek Türkoloji Bölümü (Kürsüsü) başkent Zagreb'de olan Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi bünyesindeki Doğu Dilleri Bilim Dalı içerisinde yer alan Türkoloji Kürsüsü'dür (Bölüm ile ilgili ayrıntılı bilgi ilerleyen bölümlerde ayrı bir alt başlıkta yer almaktadır). Bölümün ya da kürsünün burada olması sebebiyle MEB personelleri Zagreb'e görevlendirilmektedir. Bölümün kuruluşundan bu yana sürekli olarak Türkiye'den okutmanlar ihtiyaca göre bir ya da iki kişi olmak üzere görevlendirilmiştir. Zagreb Üniversitesi dışında Zagreb'de bulunan Yunus Emre Enstitüsü vasıtasıyla da Türkçe öğretimi gerçekleştirilmektedir. Elbette ki YEE daha çok pratiğe dönük öğretimi benimserken akademik bir birim olması sebebiyle Türkoloji bölümünde Türkçe öğretimi daha ayrıntılıdır.

Zagreb Üniversitesinde göreve resmî başlama tarihi akademik takvimin başladığı 1 Ekim olarak belirlenmiştir. Bu sebeple görevlendirilen Türk akademik personel(ler) bu tarihten bir süre öncesinde gelmektedir. Hava yoluyla gelen personel Büyükelçiliğe bağlı bir personel tarafından karşılanarak kendi belirlediği ve önceden ödediği eve ya da otele götürülmektedir. Bu sürecin daha az sorunla atlatılması için bir önceki personelin evi tutulabilir veya bir süre otelde konaklanarak ev aranabilir. Bu süreçteki gözlem ise eylül sonu gelinen şehirde eğer önceden bir ev bulunmadıysa öğrencilerin çokluğu sebebiyle ev sıkıntısının yaşandığı yönündedir. Bu nedenle görevlendirilmenin yapıldığı ilk andan itibaren kalıcı bir yer bulunmasında fayda

vardır. Hırvatistan'ın Avrupa Birliği'nin bir ülkesi olması bürokrasisine pek etki etmemiştir. Bürokrasi oldukça yavaş ve sistemsiz ilerlemektedir.

Ülkeye geldiğiniz anda eğer otelde konaklamayacaksanız konakladığınız yere dair bilgiyi en kısa sürede polise bildirmeniz gerekmektedir aksi takdirde ceza uygulanmaktadır. Resmî olarak 1 Ekimde başlandığına dair dekan onaylı yazı fakülte tarafından verilmekte ek belgeler (Hırvat yeminli tercüman tarafından çevrilmiş mezuniyet belgeleriniz, adli sicil kaydınız vb.) eşliğinde polise götürülerek oturum izin süreci başlatılmış olur. Bu süreç oldukça yavaş ve bürokratik prosedürlerle doludur. Oturum izninin şahsen alınması, kurum tarafından alınmaması bu sürecin daha da uzamasına sebep olmaktadır. Nüfusun az olması ve bu alanda çalışan personelin yetersizliği de buna eklenmektedir. Oturum izni tüm prosedürler bitince en erken 2-3 ayda verilmektedir. Tabii bu sürecin uzaması veya kısalması da tamamen başvuruyu yapan akademisyenin kişisel çabasına bağlıdır. Ardından size verilecek geçici oturum belgesiyle varsa aile üyeleriniz için (eş ve çocuklar) oturum izni çıkarma süreci ivedilikle başlatılmalıdır. Aksi takdirde hususî pasaporta dayalı maksimum 3 aylık oturum süresi dolmakta ve maalesef aile bireylerinin hakları da ellerinden alınabilmektedir. Geçici oturum belgesiyle başvurulduğunda sisteme aile bireyleriyle ilgili işlemin başlatılması ilk etap için yeterlidir. Eğer çocuk(lar) okula gideceklerse bu süreç hızlandırılmalıdır. Hırvatistan'a gelir gelmez yapılacak ilk iş vatandaşlık numarası yani OIB almaktır. OIB numarası olmadan hiçbir işlem yapılmamaktadır. OIB tüm vergi dairelerinde verilmektedir. Verilen bu OIB oturum izninizde de bulunur. Aile birleştirme sürecinde çocuk ya da çocuklarınızın doğum belgeleri ve uluslararası evlilik cüzdanı (Bu işlem Zagreb Büyükelçiliğinde de yapılmaktadır) gibi belgeler gerekeceğinden gelecek personeller bu belgeleri kendileriyle getirmelidir. Tüm bu süreçlerin sonunda iş takibinin de yapılması halinde toplam 5 ay içerisinde en erken ailenizin oturum izinleri de çıkarılmaktadır. Bu süreç ile ilgili ek bilgi ise ücrettir. 2022 itibariyle oturum izni ücreti yaklaşık 75 Euro'dur. Bununla birlikte kart ücreti de yaklaşık 35 Euro'dur. Bu ücretler sabit değildir, artış göstermektedir. Oturum ücreti olan 75 Euro Büyükelçilik kanalıyla dekont ile gönderildiğinde MEB tarafından Türk lirası karşılığı olarak sizlere geri ödenmektedir. Bununla birlikte kart ücreti ve aile birleşiminde de alınan aynı ücretler sizin tarafınızdan ödenmektedir. Bu süreçlerin hızlı yürütülmesi sağlık sigoratnızın oluşturulması ve çocuğunuzun eğitim işlemleri süreci için çok önemlidir. Çocuğunuzun okula başlaması için OIB numarasının olması şarttır.

Hırvatistan'da eğitim ücretsizdir. Devlete bağlı okullarda ilkokula başlama yaşı 7'dir. Eğitim dili devlet okullarında Hırvatçadır. Bununla birlikte IB eğitim veren ve başka dillerde eğitim veren özel okullar da bulunmaktadır. Bunlar; Amerikan, İngiliz, Alman ve Fransız sistemlerini takip eden eğitim kurumlarıdır. Okula başladığında

çocuklarınızdan devlet hastanesi onaylı sağlık tarama raporu istenmektedir. Bununla birlikte çocuklarınızın aşı kartları ve Türkiye'de okula başladılarsa İngilizceye çevrilmiş okul karneleri de istenmektedir.

Oturum izinleri 1 yıllık bir süreyi kapsamaktadır. 30 Eylül itibariyle izinlerin süresi bitmektedir.

3. Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türkoloji Kürsüsü

Türkoloji Kürsüsü, Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi bünyesinde 1994 yılında Prof. Dr. Ekrem Čaušević'in öncülüğünde kurulmuştur. Bölümde şu anda Türkoloji Kürsüsü kadrosuna bağlı dört öğretim üyesi iki araştırma görevlisi ve MEB'den görevli iki okutman bulunmaktadır. Bununla birlikte seçmeli-zorunlu dersleri yürüten altı öğretim üyesi de bulunmaktadır. 170 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Lisans eğitimi 3 yıl ardından 2 yıl devam edildiği takdirde toplamda 5 yıldır. Bu 5 yılın sonunda öğrenciler lisans-yüksek lisans mezunu olmaktadır. Zagreb Üniversitesinin bağlı bulunduğu Bologna süreci gereği bazı bölümler ikili biçimde okutulmaktadır. Türkoloji de o bölümlerden biridir. Şöyle ki Türkoloji okuyan bir öğrenci aynı zamanda İtalyanca, İspanyolca, İngilizce, Antropoloji, Arkeoloji, Çek Dili ve Edebiyatı, Etnoloji ve Kültürel Antropoloji, Felsefe, Fonetik, Fransız Dili ve Edebiyatı, Almanca, Yunan Dili ve Edebiyatı, Macarca, Hintçe, Bilgi Bilimleri, İbranice, Güney Slav Dilleri ve Edebiyatları (Makedonca, Bulgarca, Sırpça), Karşılaştırmalı Edebiyat, Hırvat Dili ve Edebiyatı, Latin Dili ve Edebiyatı, Dilbilim, Hollandaca, Pedagoji, Polonya Dili ve Edebiyatı, Portekiz Dili ve Edebiyatı, Tarih, Sanat Tarihi, Romen Dili ve Edebiyatı, Rus Dili ve Edebiyatı, Slovak Dili ve Edebiyatı, Sosyoloji, İspanyol Dili ve Edebiyatı, İsveç Dili ve Kültürü bölümlerinden birini daha eş zamanlı bitirmek zorundadır. Bu durum bu bölümlerin herhangi birini okuyan her öğrenci için geçerlidir (Örn. İtalyanca+ Sosyoloji, Dilbilim+Çekçe vb.).

Türkoloji Kürsüsü kurulduğundan bu yana çok hızlı büyüyen bölümlerin başında yer almaktadır. 2022 yılı itibariyle genç nüfusun yoğun göçüne ve ülke nüfusunun da düşüşüne rağmen Türkoloji Bölümüne talep oldukça fazladır. Bölüm olarak nitelendirilse de resmî anlamda Kürsü olan Türkoloji 2022 üniversite sınavlarında İngilizce ve Almancadan sonra en fazla tercih edilen üçüncü bölüm olmuştur. Daha önce bu sıralama İngilizce, Almanca, İtalyanca, Rusça, Fransızca, İspanyolca, Türkçe iken son zamanlarda Türkçeye olan talebin artmasıyla sıralama değişmiştir. Bunu tetikleyen bazı unsurlar vardır. İlki bölümün oturmuş yapısı ve verilen eğitimin kalitesidir, bununla birlikte gelişen ticaret hacmiyle birlikte doğan iş gücünün istihdam oluşturmasıdır (Türk firmaların uzun süreli anlaşmaları ve Türkçe-Hırvatça bilen personele olan ihtiyacı gibi). Tüm bu sayılanlarla birlikte okullarda verilen tarih-kültür derslerinde Türk tarihinin büyük yer kapsaması ve son olarak da

Hırvatistan'da çok tercih edilen Türk dizi ve filmleri, Türkoloji bölümünün tercih edilmesindeki sebeplerdir.

4. Türkoloji Kürsüsü Öğretim Üyeleri

Yukarıda da belirtildiği üzere Zagreb Türkoloji 1994 yılında kurulmuştur. Burada kurulma sebebini ve kadro şemasını ele almadan önce Türkoloji denilince tüm Balkanlarda tek bir addan bahsetmek gerekmektedir. O kişi Prof. Dr. Ekrem Čaušević'tir. Čaušević, tamamen kişisel çabasıyla savaşın sürdüğü dönemde Avrupa'nın en eski üniversitelerinden biri olan Zagreb'de bu kürsüyü kurmuştur. 1994'ten günümüze doğu dilleri olarak (buna İslam mensubu diller de denilebilir) kürsüsü aktif olan tek anabilim dalıdır. Bu sebeple kürsüde bulunan başta Čaušević ve ekibini tanıtmakta fayda vardır.

4.1. Prof. Dr. Ekrem Čaušević

Saraybosna Üniversitesi Ortadoğu Dilleri Bölümünde lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini tamamlayan Čaušević, Humboldt vakfının bursunu kazanarak Göttingen Üniversitesinde bir süre çalışmıştır. Bununla birlikte Ankara, İstanbul, Viyana, Budapeşte'de çeşitli akademik çevrelerde çalışmalarda bulunmuştur. 1994 yılında Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesinde Türkoloji Kürsüsünü kurarak burada uzun yıllar bölüm başkanlığı görevini üstlenmiştir. Kürsünün kadro oluşumunda bizzat kendi yetiştirdiği öğrencileri bulunmaktadır. 50 yılı aşkın bir süredir Türkoloji ile ilgilenen Čaušević'in Çağdaş Türk Dili Grameri kitabının (Hrvatska Sveučilišna Naklada, Zagreb, 1996) Hırvatça yazılmış olması Balkan coğrafyasında Türkçenin bilimsel farkındalığının artmasını sağlamıştır. Bununla birlikte Osmanlı Türkçesi, Balkanlarda geçmişten günümüze Türkçenin varlığı, Türkçenin söz dizimi ve anlam bilgisi gibi birçok alanda önemli eserleri bununla birlikte Türk Edebiyatı'na dair başta Orhan Pamuk eserleri olmak üzere birçok çeviri romanı da bulunmaktadır. Čaušević'in birçok bilimsel yayını ile birlikte üyelikleri ve ödülleri bulunmaktadır. (Navaey ve Ćatović, 2018:1-5).

Günümüzde halen Türkoloji Kürsüsünde Emeritus Prof. Dr. unvanıyla dersler vermekte ve bilimsel çalışmalarına devam etmektedir. Kendisi kelimenin tam anlamıyla Türkçe âşığıdır ve sık sık şu cümleyi sarf eder: 'Hayatımda en çok korktuğum şey Türkolog olmadan ölmektir'

4.2. Barbara Kerovec

2001 yılında Zagreb Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı ile Türkoloji Bölümlerinden mezun olmuştur. 2005 yılında Zagreb Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Macar, Türk ve Musevi Çalışmaları Bölümü, Türkoloji Kürsüsünde araştırma görevlisi olarak görev yapmıştır. O

zamandan beri Türkoloji Kürsüsünde lisans ve lisansüstü programlarda modern Türkçe öğretiminde aktif olarak yer almaktadır. İki yıl boyunca Tuzla Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde konuk öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Yayınlanmış birçok bilimsel yayını ve üyelikleri bulunan Kerovec'in uzmanlık alanı Türk dilinin biçimbilgisi ve sözdizimidir.

4.3. Marta Andrić

2002 yılında Zagreb Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nden Tarih, Etnoloji ve Türkoloji Çalışmaları alanında mezun olmuştur 2002 yılında aynı kurumda Dilbilimi yüksek lisans programına kaydolmuştur. 2011 yılında Prof. Ekrem Čaušević'in danışmanlığında doktorasını tamamlamıştır.

2004 yılından bu yana Zagreb'deki Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Macar, Türk ve Musevi Çalışmaları Bölümü'nde Türkoloji Kürsüsünde görev yapmaktadır. Halen bu bölümde çalışan Andrić' in birçok bilimsel yayını bulunmaktadır. Uzmanlık alanı; Osmanlıca, Türk dilinin ses ve biçimbilgisi ve çeviri oluşturmaktadır.

4.4. Azra Abadžić Navaey

2001 yılında Zagreb Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nden Türk Çalışmaları ve Fransız Dili ve Edebiyatı alanlarında çift diploma ile mezun olmuştur. Aynı fakültede edebiyat alanında yüksek lisans ve doktorasını tamamlayan Navaey, Türkiye'de ve İran'da uzmanlık kurslarına katılmış ve araştırmalar yapmıştır. 2004 yılından bu yana Zagreb Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Macar, Türk ve Musevi Araştırmaları Bölümü'nde Türkoloji Kürsüsünde görev yapmakta olup, burada Osmanlı Edebiyatı, Çağdaş Türk Edebiyatı dersleri vermektedir. Bilimsel ilgi alanları arasında Çağdaş Türk ve Osmanlı Edebiyatları, Fars Dili ve Edebiyatı, Fars-Türk kültürel ilişkileri ve Türk-Hırvat edebi bağlantıları bulunmaktadır. Osmanlı ve Türk edebiyatı alanında ilmî eserler yayınlamaktadır.

5. Türk Dili Öğretimi

Zagreb Üniversitesi Türkoloji Kürsüsünde 3 yıl lisans 2 yıl ise yüksek lisans eğitimi olmak üzere toplam 5 yıl öğrenim gören öğrencilere şu dersler zorunlu ya da seçmeli olarak verilmektedir: Osmanlı Edebiyatı, Çağdaş Türk Edebiyatına Giriş, Fars Diline Giriş, Osmanlıcaya Giriş, Osmanlıca Metin İncelemeleri, Türk Dilinin Ses-Şekil Bilgisi ve Söz Dizimi, Çeviri, Erken Modern Dönemde Safevi, Babür ve Osmanlı İmparatorluklarında Sanat ve Mimari, Eski Türk Halkları ve Dilleri, Modern Türk Halkları ve Dilleri, Türkoloji'ye Giriş, İslam Medeniyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kültürel Tarihi, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Erken Modern Çağın Avrupa ve Dünya Tarihi, Arap Diline Giriş, Arapça Ses-Şekil Bilgisi ve Söz Dizimi.

Yukarıda bahsi geçen derslerin büyük bir kısmı Hırvatça olarak verilmektedir. Türkiye'den görevlendirilen Türk öğretim elemanlarının verdiği dersler Türkçedir. Öğrenciler Türkçenin yapısını, edebiyatını, tarihini kendi dillerinde oldukça iyi öğrenmekle birlikte konuşma, yazma gibi becerileri eksik kalmaktadır. Bu eksik Türk öğretim elemanlarının verdiği derslerle giderilmeye çalışılmaktadır.

Fakültede ikinci öğretim bulunmamaktadır. Bir öğretim elemanının haftada verdiği ders 14 saati geçmemektedir. Türkçe verilen derslerin haftalık ders yükü ise 28 saattir. Bu sebeple burada iki öğretim elemanı talebi daimidir. Her öğretim elemanı haftada üst sınır olan 14 saat dersi vermekle yükümlüdür. Derslerin işleyişi genelde Türkçe öğretim materyalleri üzerinden olmaktadır.

Hırvatistan'da bazı diller çok erken dönemlerde okullarda zorunlu veya seçmeli olarak verilmektedir. Maalesef Türkçe bu diller arasında yer almamaktadır. Üniversite girişte Türkçenin hazırlık sınıfının da bulunmayışı Türkçenin ilk öğrenimi bakımından güçlük yaşanmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte birçok dersin Hırvatça verilmesi de öğrencilerin Türkçeye maruz kalma süresini sınırlandırmaktadır. Bu durumun olumlu yanı Türkçenin dil yapısı ve edebiyatının öğrencilerin kendi ana dilleriyle verilmesiyle hızla öğrenciler tarafından hızla anlaşılmasıdır. Olumsuz yanı ise dile maruz kalma süresinin az olması ve dili işleme becerilerinin aynı oranda gelişemeyişidir.

Türkçe işlenen derslerin ana malzemesi olan Türkçe eğitim setleri olan Yedi İklim yayınları, tüm seviyeler için Türkoloji'de okuyan tüm öğrencilere Zagreb Yunus Emre Enstitüsü tarafından ücretsiz verilmektedir. Bununla birlikte ders verecek Türk öğretim elemanının belirleyeceği materyal ve yöntemler ise tamamen kendi tercihine göre belirlenebilir. Her bir öğretim elemanının her sınıfa haftada en az iki saat dersi bulunmaktadır. Böylelikle her sınıf haftada en az 4 saat Türkçe ders alabilmektedir.

Türkçe öğretimi ise her sınıfın düzeyinde farklı yöntemlerle oluşturulabilir. Bir ve ikinci sınıfta temel dil bilgisi ile birlikte bol sözcük öğretimi ve bunların tümce içerisinde yapılandırılması önem taşımaktadır. Üç ve dördüncü sınıflarda ise konuşma becerilerinin gelişmesi oldukça önemlidir. Bu sebeple ders materyalleri düzenlenirken öğrencilerin belirlenen bazı konularda bazen de öğrencilerin kendi seçtiği konularda sunumlar yapmasında fayda vardır. Dört ve beşinci sınıflarda ise çoğunlukla akademik Türkçe metinler ve sentez basamağına yönelik dil çalışmaları önem taşımaktadır. Bu seviyedeki öğrencilerden beklenilen; belirlenen konularda uzun ve ayrıntılı metinler yazma, okunulan metinlerle ilgili kurguyu geliştirme ve en önemlisi verilen konulardan grup çalışmasıyla sunumlar yapmalarıdır. Bu seviyedeki öğrencilerden öğretilen sözcüklerin farklı formlarının farklı gramatik yapılarıyla tümcede konumlandırılması da beklenilir.

Hırvat öğrencilerin tamamı Türkoloji bölümüne isteyerek bilinçli bir tercihle gelmektedir. Öğrencilerin yine tamamı akıcı bir biçimde İngilizce bilmekte büyük bir çoğunluğu ise ikinci bir yabancı dil de bilmektedir. Böylelikle Türkçe öğrencilerin büyük bir çoğunluğu için üçüncü yabancı dildir. Öğrenciler tarafından bilinen diğer tüm diller Hint- Avrupa dil ailesine aittir. Türkçe ise bu aileye mensup diller için sözcükten tümceye oldukça farklı yapıdadır. Bu durum öğrencilerin ilk öğrenmelerinde zorluk yaşamalarına sebep olsa da dil öğrenme pratiklerinin oluşu bu engeli kolaylıkla aşmalarına yardımcı olmaktadır.

Yabancılara Türkçe öğretiminde elbette ki farklılıklar bulunur. İlk farklılık dilin öğretildiği yerdir. Türkiye'de yabancılara dil öğretimi dış faktörlerin desteğiyle daha hızlı yapılandırılmaktadır. Öğrenci öğrendiklerini ve hatta henüz öğrenmediklerini bile dışarıda dile maruz kalarak daha hızlı öğrenebilmektedir. Yurt dışında ise dile maruz kalma ancak öğrenicinin kendi çabasıyla mümkündür. Hedef dilden kitap okuma, dizi-film izleme, müzik dinleme, hedef dilin konuşuru arkadaşlar edinme öğrenciler tarafından en çok tercih edilen yöntemlerdir.

Bu süreç yalnız öğrencilere bırakılmamalıdır. Görevlendirilen öğretim elemanı da çalıştığı yerin dilini öğrenerek öğrencilerin bakış açısıyla Türkçeyi yapılandırma sürecini anlayabilmelidir. Bu duruma örnek verilecek olunursa dillerin tipolojik özellikleri günümüz dil çalışmalarında oldukça ayrıntılı verilmesine rağmen hedef dilin yapılandırılması süreci öğrenici için bu kadar kitabî olamamaktadır. Hırvatça anadili konuşan bir öğrencinin özellikle ad durum eklerini tümcedeki oluşturma süreci elbette Türkçe ve Hırvatçanın tipolojisiyle bilimsel bir temelde açıklanabilir. Ama dili öğreten kişinin bu anlamda edineceği Hırvatça bilgisi bu temelin üzerine dil inşasını materyal geliştirme bakımından daha olumlu hâle getirecektir. Aynı örnek üzerinden devam edilecek olunursa Hırvatçadaki ad durum yapılarının Türkçedeki karşılığı anlam ve yapı bakımından oldukça farklıdır. Hatta Hırvatçanın bağlı olduğu dil ailesinin en çok konuşulan üyesi İngilizceden bile oldukça farklılıklar göstermektedir. Türkçeyi öğretirken bu farklıkları öğrencilere aktarmak ve yapıları bunun üzerine kurmak ise onlar için daha ilgi çekicidir.

Bu durum diğer Güney Slav dili konuşan öğrenciler için de aynıdır, bu konuda Boşnak öğrencilerin Türkçe ad durumlarını yapılandırma biçimleriyle ilgili bilimsel yayın da bunu ele almaktadır (Çangal ve Hattatioğlu, 2016).

Sonuç

Zagreb Türkoloji'de 2022 itibariyle ders içeriklerinin değiştirilmesi kararı alınmış olup bu yönde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bazı derslerin saati ve konumu (zorunlu-seçmeli) tekrar gözden geçirilerek daha fazla Türkçe dersinin olması yönünde düzenlemeler yapılmaktadır. Bu olumlu bir gelişmedir.

Verilen bilgilerin kısa bir özeti yapılacak olunursa Balkanlarda Türkçe oldukça ilgi görmektedir. Bunun sebepleri yukarıda ele alınmıştır. Zagreb Üniversitesi Türkoloji Kürsüsü ise Balkanlardaki Türkçenin akademik basamağının en sistemli yürütüldüğü yerlerden birisidir. Köklü bir sisteme sahip oluşu ve bunu geliştirerek devam ettirmesi önemlidir. Bununla birlikte eksikliklerin olması da beklenilen bir durumdur. Bu eksiklikler yapılan düzenlemelerle giderilmeye çalışılmaktadır.

Kaynaklar

Abadžić N. A. ve Ćatović, A. (2018). Türkolojiye Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Ekrem Čauševi, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* (OMAD), Cilt 5, Sayı 11, Mart, ss. 1-5

Cvetkovic, L. (2010). Serbian, Croatian, Bosnian, Or Montenegrin? Or Just 'Our Language'? – *Radio Free Europe / Radio Liberty*. Rferl.org. Alınma tarihi 2022-10-26

Çangal, Ö. ve Hattatioğlu, A. (2016). Bosna-Hersek'te Türkçe öğretimi, karşılaşılan güçlükler ve çözüm önerileri. M. Kurt (Ed.), *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yöntem Ve Uygulamalar 2* içinde. İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.

Derk, D. (2017). Donosi se Deklaracija o zajedničkom jeziku Hrvata, Srba, Bošnjaka i Crnogoraca. [A Declaration on the Common Language of Croats, Serbs, Bosniaks and Montenegrins is About to Appear] (in Croatian). *Zagreb: Večernji list*. pp. 6–7. ISSN 0350-5006. Alınma tarihi 20 Ekim 2022.

Fortson, IV (B. W). (2010). *Indo-European Language and Culture: An Introduction* (2nd ed). USA: Blackwell.

Elektronik Kaynaklar

www.expatincroatia.com/croatian-dialects-language.

https://www.ethnologue.com/subgroups/western-25.

https://www.croatiaweek.com.

https://rewinddubrovnik.com/is-english-widely-spoken-in-croatia.

https://ec.europa.eu/eurostat

https://www.worldometers.info

https://www.find-croatia.com/regions/

https://www.wals.com

https://pravopis.hr/

https://hjp.znanje.hr/

Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, 2016.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. 2020. ss. 304-307. ISBN 978-92-1-126439-5: New York.

Öz Geçmiş

Gönül ERDEM NAS

2006 yılında Muğla Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünden mezun olmuş; yüksek lisansını 2008 yılında Muğla Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Bilim Dalında, doktorasını 2014 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ana bilim dalında tamamlamıştır. 2021 yılında ise doçent unvanı almıştır. Yüksek lisans ve doktora öğretiminden sonra sırasıyla 2009-2016 yıllarında Mersin Üniversitesi Türk Dili okutmanlığı görevini yapmış 2016-2017 yıllarında doktor öğretim üyesi olarak Bartın Üniversitesi Dilbilim bölümünde çalışmıştır. 2017-2018 yılları arasında Yunus Emre Enstitüsü tarafından Mostar Cemal Biyediç Üniversitesi Türkoloji Bölümünde görev yaptıktan sonra 2018-2021 yıllarında Bartın Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünde çalışmaya devam etmiştir. 2021-2023 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Zagreb Üniversitesi Türkoloji Bölümüne görevlendirilmiştir. Türkiye Türkçesi ses bilgisi, ağızbilimi ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında yayınları bulunan yazar, aynı alanda farklı projelerde yürütücü ve araştırmacı olarak görev almıştır.

İNGİLTERE'DE TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI (LONDRA YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ VE CAMBRIDGE ÜNİVERSİTESİ)

Hadra Kübra ERKINAY TAMTAMIŞ[1]

Giriş

Bu çalışma, İngiltere'de yer alan Londra Yunus Emre Enstitüsü ile Cambridge Üniversitesi Dil Merkezindeki Türk dilinin durumuyla ilgili bilgi vermek amacıyla oluşturulmuştur.

Araştırma MEB Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğünün yurt dışındaki Türkoloji bölümlerinde ve Türkçe öğretim merkezlerinde görev yapan okutmanlara ve öğretmenlere yönelik düzenlediği hizmet içi eğitim projesinin çıktısıdır.

Çalışmanın içeriğini Londra Yunus Emre Enstitüsü ve Cambridge Üniversitesi Dil Merkezindeki Türk dili çalışmaları oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırmada Türk dili konuşurları, Türk dilini bilenler veya öğrenmek isteyenler, derslerin nasıl verildiği, dersleri kimlerin verdiği, sınavlar ve sertifikalar hakkında tespitler ele alınmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde Birleşik Krallık, İngiltere, Londra ve Cambridge hakkında genel bilgiler verilmiş, daha sonra sırasıyla Londra Yunus Emre Enstitüsü ve Cambridge Üniversitesi Dil Merkezinin işleyişi ve Türk dili derslerinin süreçleri detaylı bir şekilde işlenmiştir.

1. Birleşik Krallık, İngiltere, Londra

Birleşik Krallık, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığının birleşmesiyle oluşmuş, Avrupa'nın kuzeybatısında yer alan bir ülkedir. Ülkenin resmî adı "Kuzey İrlanda ve Büyük Britanya Birleşik Krallığı"dır ve pek çok kaynakta adı kısaca "Birleşik Krallık" olarak geçmektedir.

Birleşik Krallık; İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda olmak üzere dört kurucu ülkeden oluşmaktadır. İngiltere, aslında ülkenin resmî adında geçen "Büyük Britanya"yı oluşturan üç bölgeden biridir. Hem Birleşik Krallık hem de İngiltere'nin başkenti ve en büyük şehri, kentsel alan nüfusu 10,3 milyon olan Londra'dır.

Büyük Britanya, yaklaşık yarım milyon yıldan beri yerleşim yeri olarak kullanılmaktadır. MÖ 2500 civarında başlayan Tunç Çağı, tarım ve hayvancılığın evrimine ve en ünlüsü Stonehenge'de taş ve ahşap dairelerin inşasına tanık olmuştur. Bölgede Romalılar, Saksonlar ve Vikingler, Normandiyalılar, Tudorlar,

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, hadraerkinay@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1469-0404

Stuartlar, Georgia Britanyası ve Büyük Britanya Krallıkları hüküm sürmüştür (URL-1).

Doğuda Kuzey Denizi, güneyde Manş Denizi, güneybatıda Kelt Denizi ve Atlas Okyanusu ile çevrili olan ada ülkesi, dünyanın en uzun on ikinci kıyı şeridine sahiptir. Ülkenin yüzölçümü 242 bin 495 km²'dir. 2017 nüfusu tahmini olarak 66 milyondur. Ülke, 1948 yılından itibaren Afrika, Karayipler ve Güney Asya'dan önemli miktarda göç almıştır. Ülkenin resmî dili İngilizce olup Galce, İrlandaca, İskoççа vb. bölgesel diller de ülkede tanınmaktadır. Birleşik Krallığın fiilen resmî dili olan İngilizce, aynı zamanda nüfusun %95'inin anadilidir (URL-1).

2. Birleşik Krallık'ta Eğitim

Birleşik Krallık'ta, 5-16 yaş arası eğitim zorunludur. Öğrencilerin %93'ü devlet okullarında ücretsiz eğitim görmektedirler (URL-1). Türkiye'ye göre okula başlama yaşı daha erken olmakla birlikte okullardaki yaş grupları farklıdır. Örneğin; Birleşik Krallık'taki ortaokul ve lise öğrencileri Türkiye'de aynı kademelerde okuyan akranlarından daha büyüktür.

İngiltere'de 130 civarında üniversite bulunmakta ve her biri öğrenci kabul politikasını kendisi belirlemektedir. Genelde aranan kriter "A Level" sertifikasıdır. İngiltere'nin üniversiteleri dünya sıralamasında üst sıralardadır. Dünya üniversiteleri akademik sıralamasında üçüncü olan Cambridge ve yedinci olan Oxford Üniversiteleri burada bulunmaktadır (URL-1). Ülkedeki tüm üniversiteler ücretlidir. Üniversite ücretini ödeyemeyen öğrenciler, devletten kredi almaktadır. Mezun olup yıllık belirli bir gelirin üstünde kazanmaya başlayanlar kredi borçlarını taksitle ödeyebilmektedir.

Okullarda zorunlu ikinci yabancı dil olarak Almanca veya Fransızca öğretilmektedir. Birleşik Krallık, dünyanın birçok yerinden göç aldığı için çok kültürlü ve dilli bir yapıya sahiptir. Bu nedenle ülkede çok sayıda dil konuşulmaktadır. Ana dili İngilizce olmayan öğrenciler için velilerinin talebiyle haftanın belirli gün ve saatlerinde dersler düzenlenmekte, burada öğrenciler kendi ana dillerinde eğitim görme imkânı bulmaktadır. Bu kapsamda İngiliz devlet okullarında seçmeli Türkçe dersleri de verilmektedir.

Birleşik Krallık'ta liseye yerleşmek için GCSE, üniversiteye girmek için A Level sınavları yapılmaktadır. Bu sınavlar ders şeklindedir ve öğrenci istediği dersi seçebilmekte ve sadece seçtiği derslerden sene sonunda sınava girmektedir. Öğrenci bu sınavlardan aldığı puanlarla liseye veya üniversiteye yerleşmektedir. Hem GCSE hem de A Level sınavlarında Türkçenin de geçerliği bulunmaktadır. Daha önce geçerliği olmayan Türkçenin her iki sınavda da resmiyet kazanması İngiltere'de bulunan Türk ailelerinin Türkçeye daha çok önem vermesini sağlamıştır. Türkçenin

geçerlilik kazanmasıyla Türkçeye duyulan rağbet artmış; veli ve öğrencilerin okul yönetimine seçmeli Türkçe derslerinin açılması hususundaki başvuru sayısında artış söz konusu olmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak üzere Türkiye'den düzenli olarak Türk dili ve Türk kültürünü öğretmek üzere öğretmenler görevlendirilmektedir.

3. Londra'da Türk Diplomasisi

Londra'da Türk Büyükelçiliği ve Başkonsolosluk bulunmaktadır. Türk Büyükelçiliğine bağlı eğitim, ticaret, hukuk ve din müşavirlikleri vardır. Eğitim Müşavirliği İngiltere'deki her kademede yürütülen eğitim-öğretim programlarından sorumludur. Yurt dışına görevlendirilen öğretmen ve okutmanların izin, görevlendirilme vb. işlemleri için de Eğitim Müşavirliği destek vermektedir. Ayrıca yine Millî Eğitim Bakanlığı veya farklı destek programları kapsamında burs alarak yurt dışında yüksek lisans ve doktora yapan öğrencilerle de Eğitim Müşavirliği ilgilenmektedir.

T.C. Londra Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliğine bağlı 50 Türk Dernek Okulu, 36 Türkçe ve Türk Kültürü öğretmeni, 2 okutman bulunmaktadır. Okutmanlardan biri Londra Yunus Emre Enstitüsü-Cambridge Üniversitesi, diğeri Exeter Üniversitesinde görevlidir.

4. Londra'daki Türkler ve Eğitimleri

Londra'da 450 bin Türk yaşamaktadır. Birleşik Krallık genelinde ise 850 bin kayıtlı Türk vardır. Türklerin çoğunu Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Batı Trakya Türkleri oluşturmaktadır (URL-2).

Londra'daki Türklerin çocukları diğer vatandaşlar gibi İngiltere'deki devlet okullarına gitmektedir. İngiltere'deki devlet okullarında veli veya öğrencilerin taleplerine göre Türkçe dersleri, seçmeli ders olarak haftada bir gün bir veya iki ders olarak verilmektedir. Derslerin açılması, öğretmen görevlendirilmesi ve okulla yazışmalar Eğitim Müşavirliği tarafından yapılmaktadır. Türk ailelerin çocukları devlet okulunda almış oldukları Türkçe eğitimin yanı sıra çeşitli sivil toplum kuruluşları veya dernekler tarafından açılmış Türk okullarına da kayıt yaptırmaktadır.

Ebeveynlerden birinin Türk, diğerinin İngiliz veya diğer milletlerden olması durumunda çocukların Türkçe bilme düzeyleri genellikle azalmaktadır. Özellikle babanın Türk, annenin İngiliz veya diğer milletlerden olması çocuğun Türkçe bilme düzeyini oldukça düşürmektedir. Bu durum çocukların anneleriyle vakit geçirmesi sonucu annelerinin dilini öğrenmesiyle ilgilidir. Melez olan ve İngiltere'de doğup büyüyen çocuklar yazın veya diğer ara tatillerde Türkiye'ye akrabalarının yanına gittikleri zaman Türkçelerini geliştirme imkânına sahip olmaktadır. Bunun yanı sıra

melez çocuklar yetişkin olduklarında Türkçeyle ilgili bağlarına istinaden Türkçe öğrenim süreçlerini devam ettirmek istemekte Londra'daki Yunus Emre Enstitüsüne veya diğer kurslara Türkçe öğrenmek amacıyla kayıt yaptırmaktadırlar.

Londra'da yetişkinlerin Türkçe öğrenmesi için Yunus Emre Enstitüsü haricinde birkaç alternatif bulunmaktadır. Bazı üniversitelerin Dil Merkezlerinde Türkçe kursları verilmektedir. Bunlardan ikisi Londra Üniversitesine (University of London) bağlı King's College London Dil Merkezi ve SOAS Dil Merkezidir. Üniversiteler dışında Londra Belediyesi tarafından kurulan ve desteklenen yetişkinler koleji olan CityLit College'de Türkçe dersleri verilmektedir. Bunun haricinde çeşitli özel kurum ve kuruluşlarda da Türkçe dersleri verilmektedir. Birçok üniversitenin dil merkezi bulunması ve çeşitli dillerin (Almanca, Fransızca, İspanyolca, İtalyanca, Japonca, Çince, Portekizce, Korece, Rusça vb.) bu merkezlerde kurs olarak verilmesine karşın Türkçe dersleri bu dil merkezlerinde yer almamaktadır.

5. Cambridge

Cambridge, İngiltere Cambridgeshire idari bölgesine bağlı altı ilçeden biridir. Cambridge, bir üniversite şehridir. Şehir 1209'da kurulan ve sürekli olarak dünyanın en iyi üniversiteleri arasında yer alan Cambridge Üniversitesine ev sahipliği yapmasıyla ünlüdür. Londra'nın yaklaşık 55 mil (89 km) kuzeyinde, Cam Nehri üzerinde yer almaktadır. 2021 Birleşik Krallık nüfus sayımına göre, Cambridge'in nüfusu 145.700'dür. Cambridge, Roma ve Viking çağlarında önemli bir ticaret merkezi haline gelmiş ve bölgede Tunç Çağı kadar erken yerleşim olduğuna dair arkeolojik kanıtlar bulunmuştur (URL-3).

Cambridge'de sırasıyla Keltler, Romalılar, Anglo-Sakson, Sakson ve Vikingler ile Normanlar hüküm sürmüştür. Ortaçağda kilise ve yeni bir güç olarak üniversite ortaya çıkmış sonrasında krallar, kraliçe ve kolejler tarihte yüzünü göstermiştir. Yeniçağda Tudor saltanatı başlamış, 17. ve 18. yüzyılda klasik Cambridge şekillenmiştir. I. Dünya Savaşından önce Victoria ve Edwardian Cambridge'i söz konusu olmuştur (Boyd, 2019: 8-72).

Londra'nın kuzeydoğusunda yer alan Cambridge, Londra'ya 55 mil (89 km) uzaklığındadır. Cambridge istasyonundan, London King's Cross tren istasyonuna bir saatten daha kısa sürede ulaşmak mümkündür. Cambridge; tarihî üniversitesi, doğası, nehri, köprüleri, nehir ve kanal boyu punting gezintisi (Venedik'teki gondol gezisine benzer turlar) gibi ilgi çekici noktalarından ötürü oldukça turistik bir yerdir.

Şehirde ulaşım genellikle bisikletle sağlanmaktadır. Birleşik Krallık'ta en yüksek bisiklet kullanım düzeyine sahip yerdir. Oldukça düz bir zeminde uzanan ve trafik sıkışıklığı olan bir üniversite şehri olması buna zemin hazırlamıştır (URL-3).

Bisikletler genellikle sıkışık trafikte şehri dolaşmak için en kolay yoldur (Boyd, 2019, s. 84). Öğrenciler ve üniversite personelleri kolej ve fakültelere genellikle bisikletle gidip gelmektedir. Bisiklet kullanımına bağlı olarak fakültelerde bisiklet park yerleri, Dil Merkezinde ise bisiklet için ayrıca bir giriş yeri bulunmaktadır.

Dünyanın en iyi ve eski üniversitelerinden biri olan Cambridge Üniversitesi, burada eğitim görmek veya çalışmak isteyen binlerce kişinin tercihi olmaktadır. Bu nedenle Cambridge'de etnik çeşitlilik söz konusudur. Hem şehrin meskunları hem de üniversitede eğitim gören öğrenci veya çalışan personeller farklı etnik kökenlere sahiptir.

Üniversitede eğitim gören ve çalışan Türklerin yanı sıra Cambridge'de ikamet eden Türkler de yer almaktadır. Avrupa'nın hemen her yerinde görülen Türk lokantaları Cambridge'de de işletilmektedir.

6. Londra Yunus Emre Enstitüsü

Londra Yunus Emre Enstitüsü, 2010 yılında kurulmuştur. Enstitüde 2010 yılından beri Türkçe kursları verilmektedir. Yunus Emre Enstitüleri, "Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak; bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek; Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini arttırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla kurulmuş bir kamu vakfı" (URL-4) olan Yunus Emre Vakfına bağlıdır.

Dünyanın her yerinde Türkiye ile bağ kuran ve Türkiye'ye dost insan sayısını arttırma vizyonu ve Türkiye'nin uluslararası alanda bilinirliğini, güvenilirliğini ve itibarını arttırma misyonuna sahip olan Yunus Emre Enstitüsü, dünya çapında 66 ülkede bulunmaktadır (URL-4). Bunlardan birisi İngiltere'nin başkenti Londra'da 2010 yılından beri faaliyet göstermektedir.

Londra Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye'yi ve Türkçeyi tanıtmak için Türkçe kurslarının yanı sıra Türk müziği ve Türk sanatlarıyla ilgili çeşitli kurslar düzenlemektedir. Enstitüde ebru, tezhip, hüsnühat, ut, ney ve koro kursları da bulunmaktadır.

Kursların yanı sıra enstitüde çeşitli sergi, seminer, konser, kitap imza günleri, kültür geceleri ve atölyeler düzenlenmektedir. Enstitü oldukça aktif olup bünyesinde sık sık çeşitli etkinlikler yapılmaktadır.

Enstitü, Türkiye'nin Londra'daki belli başlı kurumlarından biri olduğu için kuruma Türkiye'den çok fazla ziyaretçi gelmektedir. Türkiye'den Londra'ya iş ziyareti için gelenlerin çoğu enstitüye de uğramaktadır. YÖK Başkanı, milletvekilleri, bakanlar, belediye başkanları, sivil toplum kuruluşlarının başkanları ve dernekler enstitüyü

son bir yılda ziyaret eden misafirlerden bazılarıdır. Birleşik Krallık'ta yüksek lisans ve doktora yapan MEB bursiyerleri ve Türkiye'den görevlendirilmiş öğretmenler de enstitüyü sık sık ziyaret etmektedir.

Enstitünün bünyesinde on binden fazla eser bulunduran bir kütüphanesi mevcuttur. Kütüphanede Türk dilinin ve edebiyatının belli başlı eserleri bulunmakla birlikte tarih, coğrafya ve siyaset gibi diğer alanlardan da seçkiler yer almaktadır. Kütüphane hem enstitü öğrencilerine hem de kamuya açıktır.

Enstitü binası Londra'da oldukça merkezi bir konumda yer almaktadır. Enstitüye ulaşım oldukça kolaydır. Enstitü çevresinde birçok metro hattı ve otobüs durağı mevcuttur. Enstitü 4 katlı bir binadır. Binanın 3. katında 3 sınıf bulunmaktadır. Sınıfta oturma düzeni U şeklindedir. Sınıflarda beyaz ve akıllı tahtalar mevcuttur. 2. katta kütüphane ve 1 sınıf yer almaktadır. 4. katta toplantı/seminer salonu ve 1 sınıf bulunmaktadır.

6.1. Londra Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Kursları

Londra Yunus Emre Enstitüsünde 2010 yılından beri Türkçe kursları düzenli olarak verilmektedir. Yılda 3 dönem olarak verilen Türkçe derslerine rağbet genelde yüksektir. Güz, bahar ve yarı yoğunlaştırılmış yaz dönemleri şeklinde üç dönem gerçekleştirilen Türkçe kurslarının hitap ettiği kitle on sekiz yaş üstü yetişkinlerdir. On sekiz yaş altı gençler ve çocuklar, enstitünün hitap ettiği kitle içinde değildir. Kurslara on sekiz yaş üstü yetişkinler katılabilmektedir. On sekiz yaş altı Türkçe öğrenmek isteyenlere birtakım alternatifler sunulmaktadır. Örneğin; çeşitli okullarla protokoller hazırlanıp ilgili okullara eğitmen görevlendirilmesi, okullarla iş birliği yapılarak okullarda çeşitli atölyeler düzenlenmesi (Ebru, Karagöz ve Hacivat atölyeleri gibi) ya da Türkçe dersi almak isteyen çocuklar için özel ders verecek öğretmenlerin ayarlanması şeklindedir. Okul çağındaki çocuklar T.C. Londra Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliğine de yönlendirilmektedir.

Türkçe kurslarına rağbet eden öğrenciler çok çeşitlidir. İngiltere'nin çok kültürlü yapısı Türkçe öğrenmek isteyen öğrencilere de yansımıştır. Enstitüye Türkçe öğrenmek üzere kayıt yaptıran öğrenciler arasında İngilizlerin yanı sıra Fransa, İspanya, Yunanistan, İtalya, İran, Pakistan, Irak, Suriye, Kazakistan, Güney Kore, Çin ve Filistin'den İngiltere'ye gelen kişiler de yer almaktadır. Salgın sonrası çevrim içi eğitime başlayan ve öğrencilerin talebi doğrultusunda çevrim içi derslere devam eden enstitünün Türkçe derslerine böylece dünyanın çeşitli yerlerinde ikamet eden öğrencilerin kayıt yaptırması mümkün hâle gelmiştir. Şu an enstitüde Amerika, Kanada, Azerbaycan, Katar, Kırgızistan hatta Türkiye'den Türkçe kurslarına kayıtlı öğrenciler bulunmaktadır. Çevrim içi Türkçe kurslarıyla İngiltere dışındaki ülkelerin yanı sıra Londra'da olmayıp İngiltere veya Birleşik Krallık'ın diğer ülke veya illerinde

ikamet eden kursiyerlere de hitap etmek mümkün olmuştur. Zira Birleşik Krallık'taki tek Yunus Emre Enstitüsü Londra'da bulunmaktadır.

Enstitüde Türkçe kursları hafta içi akşam ve cumartesi olmak üzere iki şekilde verilmektedir. Birincisi haftada iki akşam iki saat olmak üzere haftada 4 saat şeklindedir. Gruplar pazartesi-çarşamba ve salı-perşembe 18.00-20.00 arasında oluşturulmuştur. Hafta içi kursları 15 hafta olmak üzere toplam 60 saattir. İkinci Türkçe kursları cumartesi sabahı ve cumartesi öğleden sonra sunulmaktadır. Dersler cumartesi saat 10.30-13.30 ya da 15.00-18.00 arasında verilmektedir. Hafta sonu kursları 15 hafta olmak üzere toplam 45 saattir. Kurs ücretleri (hafta içi/hafta sonu) £170'dur. Kursla beraber enstitüden materyal almak isteyen kursiyerler Yedi İklim Türkçe Setleri için £30 ödemek durumundadır. Kursa katılan her öğrenci kitap seti almaktadır. Londra ve dışında ikamet eden öğrencilere kitap posta yoluyla iletilmektedir. İngiltere dışında yaşayan kursiyerler kitaplarını varsa yaşadıkları ülkedeki Yunus Emre Enstitülerinden veyahut çeşitli internet alışveriş mağazalarından (Amazon gibi) temin etmektedir.

Enstitüde A1, A2, B1, B2, C1 ve C2 düzeyleri için Türkçe kursları düzenlenmektedir. Her bir kur Yedi İklim Setinin ünitelerine göre ikiye ayrılmaktadır. A1 kurunda Yedi İklim Türkçe ders kitabının ilk dört ünitesi "A1.1", son dört ünitesi "A1.2" kurunu oluşturmaktadır. A2 sınıfı A2.1 ve A2.2 kurlarından, B1 sınıfı B1.1 ve B1.2 kurlarından, B2 sınıfı B2.1 ve B2.2 kurlarından, C1 sınıfı C1.1 ve C1.2 kurlarından, C2 sınıfı C2.1 ve C2.2 kurlarından oluşmaktadır (URL-5). Her kurda durum aynıdır. Kitabın ilk dört ünitesini işleyen sınıflar ara sınıf, kitabın son dört ünitesini işleyen sınıflar kur sınıflarıdır.

Enstitüde kur sınıflarının yanı sıra A2-B1 orta düzey Türkçe konuşma sınıfı, B2-C1 ileri düzey Türkçe konuşma sınıfları da yer almaktadır. Konuşma kurslarının yanı sıra ileri düzey Türkçe öğrencileri için "Metin Analizi" kursu bulunmaktadır. Konuşma sınıfları ve metin analizi sınıfları da salgından beri çevrim içi olarak yürütülmektedir.

Londra Yunus Emre Enstitüsünde her dönem çok sayıda ara ve kur sınıfı açılmaktadır. Hemen hemen her güz ve bahar döneminde tüm sınıflar -C2 hariç- açılmaktadır. Yaz dönemlerinde ise daha çok A1 ve A2 kursları ile konuşma sınıfları açılmaktadır. Kurs başına düşen öğrenci sayısı kura göre değişmekle birlikte ortalama 6-11 kişi arasıdır. A1 ve A2 sınıflarında öğrenci sayısı genellikle daha yoğundur. A1 ve A2 düzeyindeki bazı öğrenciler B ve devamındaki kurslara devam etmemekte, kursları çeşitli nedenlerle bırakabilmektedir.

Kursiyerlerin çoğu öğrenci veya çalışan kesimdir. Kursiyerler arasında emekliler de bulunmaktadır. Kursiyerlerin yaşları 18-72 yaş arasıdır. Kursa katılanların Türkçe

öğrenmeleriyle ilgili çeşitli neden ve motivasyonları bulunmaktadır. Çoğunun ebeveynlerinden birisi Türk olup bazılarının eşi/partneri Türk olduğu için Türkçeyi öğrenmek istemektedir. Bazı kursiyerlerin Türkiye'nin çeşitli yerlerinde (Bodrum, Fethiye, Didim, Bursa) evleri bulunmaktadır. Yılın belli zamanlarını (Noel, Paskalya veya yazın) Türkiye'deki evlerinde geçiren kursiyerler Türkçe öğrenmeye devam etmektedir. Öğrencilerin bazılarının Türkçe öğrenme nedeni akademiktir. Tarih, antropoloji, dil bilimi gibi bölümlerde okuyan öğrenciler veya bu bölümlerde akademisyen olan kursiyerler Türkçe öğrenmektedirler. Bazı komşu ülke ve Balkan ülkeleri asıllı kişiler (Bulgaristan, Yunanistan, Romanya) Türkçe öğrenmeye oldukça heveslidir. Türk dizileri izleyen geniş bir kitle de Türkçe öğrenmek istemektedir. Türkiye'yi hem dinî hem kültürel olarak kendine yakın gören Katar, Afganistan, Pakistan, İran, Suriye ve Tunus'tan kişilerin de Türkçe ve Türk kültürünü öğrenme hevesleri bulunmaktadır.

Türkçe kursları, MEB tarafından görevlendirilmiş akademisyen ve öğretmenlerin yanı sıra enstitüdeki yerel öğretmenler tarafından yürütülmektedir. Açılan sınıf ve öğrenci sayısına göre değişmekle birlikte enstitüde her sene ortalama 9-10 eğitmen ders vermektedir.

Dersler 15 hafta sürmektedir. Derslerin %70'ine katılım zorunluluğu söz konusudur. Öğrenciler, derslerin %70'ine katılım göstermemeleri durumunda sınava girme haklarını kaybetmektedir. Kurslara %70 katılım gösteren öğrenciler kurs sonunda sınava girmeye hak kazanmaktadır.

Öğrenciler daha önce resmî bir kurumda (YEE, TÖMER vb.) Türkçe kursuna katılıp ilgili kuru başarıyla tamamlamışsa aldıkları sertifikayı enstitüye ibraz etmeleri durumunda öğrencilerin ilgili kurdan devam etme imkânları söz konusu olmaktadır. Örneğin; İstanbul Üniversitesi TÖMER'de B2 kurunu 2022 yazında başarıyla tamamlayan bir öğrenci, aynı yılın eylül ayında enstitüde C1.1 kursuna kayıt olmuştur. Kursiyerin en son katıldığı kursun tarihinin de güncel olması önemlidir. Zira 6 yıl önce Türkçe kursuna katılan bir öğrenci bu süre zarfında tekrar yapmayıp dili aktif bir şekilde kullanmamışsa hem gramer yapılarını hem de söz varlığını unutmaktadır. Bu durumdaki öğrencilere koordinatör tarafından seviye tespit sınavı yapılmaktadır.

6.2. Londra Yunus Emre Enstitüsünde Sınavlar

Enstitüde 3 tür sınav yapılmaktadır. Birincisi Türkçe kursu ara ve kur sınıflarından sonra yapılan sınavlar, ikincisi öğrencilere kur belirleme için öncesinde yapılan seviye tespit sınavı ve üçüncüsü Türkiye'de eğitim görmek veya çeşitli nedenlerle Türkçe yeterlik bilgisini ibraz etme ihtiyacı duyan kişilere yönelik Türkçe Yeterlik Sınavıdır.

Güz, bahar ve yaz dönemlerinde Türkçe kurslarında hangi düzeye kayıt yaptırmaları hususunda emin olmayan öğrenciler için koordinatör tarafından seviye tespit sınavı yapılmaktadır. Daha önce Türkiye ile bir şekilde bir bağlantısı olan, Türkçe eğitim gören, kurslara katılan, Türkçe düzeylerinden emin olmayan kursiyerlere talepleri doğrultusunda kurs öncesinde koordinatör tarafından seviye tespit sınavı yapılmaktadır. Seviye tespit sınavı Yunus Emre Enstitüsünün Sınav Yönetim Sisteminde yer almaktadır (URL-6). Sınav koordinatör tarafından aktif edilmekte, öğrenci sisteme e-mail adresiyle kayıt olmakta öğrenciye şifre paylaşımı yapılmaktadır. Kursiyer okuma ve dilbilgisi düzeyinin ölçüldüğü sınava tabi tutulduktan sonra koordinatör, kursiyeri bir veya iki yazma sorusuyla sınav yapar. Yazma sınavından sonra kursiyere bağımsız ve karşılıklı konuşma sınavları yine koordinatör tarafından yapılır. Seviye tespit sınavı salgından sonra çevrim içi yapılmaktadır. Koordinatör kursiyerin tüm sınav sonuçlarına göre öğrencinin hangi kura başlaması gerektiğini belirler ve öğrenci sınav sonucuna göre ilgili kursa kayıt yaptırır.

Ara ve kur sınavları ise Türkçe kurslarının sonunda kurslara devam gösteren öğrencilere uygulanan okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerinin ölçüldüğü sınavlardır. Sınavlar ilgili kursun öğretmeni tarafından kurun içeriğine göre hazırlanmakta, koordinatör tarafından incelenmekte ve neticede Ankara Yunus Emre Enstitüsü Sınav Merkezine gönderilmektedir. Merkezdeki uzmanlar sınavları inceledikten sonra gerekli görürse sınavda çeşitli düzeltmeler önermekte ve düzeltmeler yapılmaktadır. Sınavın son hâli koordinatör tarafından Sınav Merkezi sistemine sırasıyla sınav sorusu, sınav seti ve sınav olarak kurulmaktadır. Sınavlar salgından beri çevrim içi yürütülmektedir. Öğrenci okuma, dinleme ve yazma sınavlarını sistem üzerinden ilgili sürede bitirdikten sonra kurun eğitmeni öğrencilere sırayla bağımsız ve karşılıklı konuşma sınavını uygulamaktadır. Konuşma ve yazma sınavlarını değerlendiren kurun öğretmeni sonuçları enstitüyle paylaşır. Her beceri 25 puan üzerinden değerlendirilmekte ve öğrencilerin bir kurdan başarılı sayılabilmeleri için her beceriden en az 15 ve üzeri puan almaları gerekmektedir. 3 beceriden 15 ve üzeri puan alıp sadece bir beceriden 15 puanın altında kalan öğrenciye başarısız olduğu beceriyle ilgili telafi sınavına girme hakkı tanınır. Telafi sınavında da başarılı olamayan öğrenci kur tekrarı yapmak durumundadır.

Kur sınıflarındaki kursiyerler derslere %70 katılım göstermeleri, kur sonundaki sınavda dört beceriden de 15 ve üzeri puan almaları durumunda sertifika almaya hak kazanmaktadır. Ankara'dan basılıp gönderilen sertifikalar öğrenciye enstitüde tören eşliğinde takdim edilmektedir.

Üçüncü sınav türü Türkçe Yeterlik Sınavı (TYS)'dır. Sınav, yılda üç kez yapılmakta olup sınav tarihinden önce ilana çıkılmaktadır. Sınava başvuran aday olması durumunda sınav enstitü binasında kamera kaydıyla koordinatör tarafından yapılmaktadır. Sınav soruları merkezden gelmekte, konuşma sınavı ses kayıt cihazıyla kayda alınmaktadır. Sınav cevapları ilgili sisteme kaydedilmekte, sınavın değerlendirilmesi merkez tarafından yapılmaktadır.

6.3. Yûnus'un Otağı

Yûnus'un Otağı, Türk Dili ve Kültürü Kulübü, Londra Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Eğitim Koordinatörü tarafından 2022 yılı Ocak ayında kurulmuş olup yaklaşık bir yıldır düzenli faaliyet göstermektedir. Kulübün kurulma amacı Türkçe kursuna kayıtlı öğrencilerin rahat bir ortamda Türkçe pratik yapmalarını sağlamak; Türk kültürünü yakından tanıtmak; öğrencilerin sosyalleşmelerini, diğer Türkçe kursu öğrencileri ve Türkçe öğretmenleriyle tanışmasını sağlamaktır. Bu minvalde cuma akşamları enstitüde bir tema çerçevesinde etkinlikler yapılmaktadır. Temalar ve katılım formu öğrencilere dönem başında duyurulmaktadır. Kulüp, Yunus Emre Enstitüsü Türkçe kursuna kayıtlı öğrenciler için kurulmuştur ve ücretsizdir. Kulüpte sağlık, eğitim, turizm, Türk yiyecek ve içecekleri, Türk oyunları, Türk dizi ve filmleri gibi temalar işlenmektedir. Etkinliklerle öğrencilerin günlük hayatta kullanacağı kalıp ifadeler, diyaloglar ve sözcüklerin öğretilmesi hedeflenmiştir. Öğrenciler için her hafta bir çalışma kâğıdı hazırlanmaktadır. Çalışma kâğıdında örnek konuşma metinleri, dersle ilgili söz varlığı, kalıp ifadeler ve çeşitli aktiviteler yer almaktadır. Her hafta temayla ilgili kültürel bir uygulama da yapılmaktadır. Örneğin ilk ders olan "Hoş geldiniz" dersinde öğrencilerle Türk kahvesi pişirilmiş ve öğrencilere ikram edilmiştir. İkinci haftanın konusu olan "Türk İçecekleri" dersinde öğrencilerle Türk çayı demlenmiş, Türk çayının yanında ikram edilen Türk ürünü bisküvilerle birlikte çay içilmiştir. 2022 yılının bahar döneminde son ders "Sıra Gecesi" geleneğiyle sonlandırılmış, kulüpte öğrencilerle birlikte çiğ köfte yoğrulmuş, türküler söylenmiş, halaylar çekilmiştir.

Kulüpte 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, yerli malı haftası gibi önemli günler de kutlanmaktadır. Bunun yanı sıra kulüpte şiir geceleri düzenlenmekte öğrenciler Türk Edebiyatının seçkin şiirlerini seslendirmektedir. Kulüpte rol canlandırma, beyin fırtınası gibi etkin yöntemler uygulanmakta; tabu, sessiz sinema gibi eğlenceli oyunlar da oynanmaktadır. Kulübe öğrenciler oldukça ilgi göstermektedir. Londra'ya yakın şehirlerde ikamet eden Türkçe kursu öğrencileri, kulübe katılmak için günübirlik Londra'ya gelmektedir.

6.4. Birleşik Krallık Kamu Hizmetleri Bürokratlarına Türkçe Dersleri

Yunus Emre Enstitüsü ile "Civil Service Turkish Language Network" arasında iş birliği kapsamında Birleşik Krallık kamu hizmetlerinde çalışmakta olan üst düzey bürokratlara Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Koordinatörü tarafından Türkçe dersleri verilmesi projesi başlatılmıştır. Birleşik Krallık Kamu Hizmetlerinde etkin çalışan Türk ve diğer bürokratlar ile Yunus Emre Enstitüsünün girişimiyle Türkçe Ağına üye olan bürokratlara hususi Türkçe dersi verilmeye başlanmıştır.

İlk ders 3 Kasım 2022 Perşembe günü öğle arası başlatılmıştır. Dersin adı "Civil Service Turkish Language Network üyelerine Turkish Network: Beginner's Turkish Class with Yunus Emre" şeklinde duyurulmuştur. Derse ilgi oldukça fazla olmuş, ilk derse katılan bürokrat sayısı 50'yi geçmiştir. Ders, sivil kamu hizmetleri çalışanlarının güvenliği gereği "Teams" programı üzerinden çevrim içi olarak yapılmıştır.

50 bürokratın hem sayıca fazlalığı hem de Türkçe düzeylerinin farklı olması nedeniyle Türkçe koordinatörü tarafından grubun çeşitli gruplara ve günlere bölünmesi önerilmiştir. Sınıflar belirlenirken katılımcıların düzeylerine göre gruplandırma yapılması uygun görülmüştür.

Çeşitli yaş gruplarında olan üyelere enstitü iş birliğiyle Haziran 2023'e kadar ders verilmesi planlanmaktadır. Gelecek dönemler için de Türkçe kursları planlaması yapılacaktır. Müfredat daha çok kursiyerlerin söz varlığını artırma ile konuşma ve dinleme becerilerinin geliştirilmesi yönündedir.

6.5. Copthall Okulu ve Yunus Emre Enstitüsü İş Birliği

Londra'nın kuzeydoğusunda yer alan 11-18 yaş arası 950 kişilik bir kız okuluyla Ağustos 2022'de iş birliği yapılmıştır. Okuldaki öğrenci dağılımı %68'i Müslüman %29'u Afgan şeklindedir (URL-7). Bu iş birliği kapsamında Eylül 2022 tarihinden Temmuz 2023 tarihine kadar ayda iki kere her çarşamba öğleden sonra iki saat Türkçe ve Türk Kültürü dersleri verilmesi kararı alınmıştır.

"Copthall School" bir devlet okuludur. Okul başmüdür yardımcısı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetli olup Yunus Emre Enstitüsü ile irtibat hâlindedir. İngiltere'de doğup büyüyen başmüdür yardımcısı Türk dili ve kültürünün korunması ve yaygınlaştırılması hususunda bilinçlidir. Bu proje başmüdür yardımcısıyla birlikte hayata geçirilmiştir.

Ders içerikleri, Yunus Emre Enstitüsü ÇİT (Çocuklar İçin Türkçe) kitaplarının yanı sıra Millî Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğünün 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. seviyeleri için 2018 yılında yayımladığı Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı müfredatı ve temalarından istifade edilerek

oluşturulmuştur. Okula Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Eğitim Koordinatörlüğü tarafından bir öğretmen görevlendirilmiştir.

Dersler öğrencilerin katılımıyla devam etmektedir. Okuldaki öğrencilerin bir kısmı Türk dizi ve filmleri izlemekte olup Türkçe sözcük ve cümleleri kendi kendilerine ezberlemeye çalışmaktadır. Başmüdür yardımcısının ilgisini çeken bu husus, okullarında Türkçe seçmeli ders atölyesi açma kararını hızlandırmıştır. Okul yönetimine öğrencilerin ders sonrası katıldıkları kulüplere Türkçe dersinin eklenmesi önerisini yapmış ve önerisi kabul edilmiştir. Türkçe dersflerine katılan birkaç öğrenci de GCSE ve A Level Türkçe sınavlarına hazırlandıkları için Türkçe öğrenmektedir.

Okulla gerçekleştirilen iş birliği kapsamında Türkçe derslerinin verilmesinin yanı sıra öğrencilere Karagöz Hacivat ve Ebru gibi Türk kültürü ve sanatına dair atölyeler düzenlenmesi planlanmaktadır.

6.6. Londra Yunus Emre Enstitüsü ve Cambridge Üniversitesi İşbirliği

Londra Yunus Emre Enstitüsü 2017 yılında Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi ile bir protokol imzalamıştır. Bu protokole göre Dil Merkezindeki Türkçe derslerinin yürütülmesi Londra Yunus Emre Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmektedir.

Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Eğitim Koordinatörlüğü, Dil Merkezindeki Türkçe derslerinin yürütülmesinden, derste kullanılacak materyallerin sağlanmasından, sınavların yapılmasından ve değerlendirilmesinden sorumludur.

Yunus Emre Enstitüsü koordinatörü, Türkçe derslerinin işleyişinden sorumlu olmasının yanı sıra kütüphane veya çevrim içi Türkçe kaynakların temini hususunda ve web sitesi içerikleri oluşturulurken danışılan kişidir. Üniversite genelinde Türkçe ile ilgili bir soru olduğunda e-posta mutlaka Türk Dili öğretim üyesine yönlendirilmekte ve cevap beklenmektedir.

Türkçe derslerinin yürütülmesinin yanı sıra Cambridge Üniversitesi Kütüphanesindeki Türkçe Yazma Eserlerin kataloglama işlemiyle alakalı bir iş birliği de söz konusudur. Bu kapsamda birtakım faaliyetler gerçekleştirilmiş olsa da salgından beri söz konusu kataloglama projesi askıya alınmıştır.

7. Cambridge Üniversitesi

Cambridge Üniversitesi dünyanın en eski ve prestijli üniversitelerinden biridir. 1209 yılında kurulan üniversite dünyanın en eski dördüncü üniversitesidir. Üniversitenin sloganı “Hinc lucem et pocula sacra (From this place, we gain enlightenment and precious knowledge/Buradan aydınlanma ve değerli bilgi ediniriz).” şeklindedir.

2020-2021 yılı verilerine göre üniversitede 12 bin 940 lisans, 11 bin 330 lisansüstü olmak üzere 141 farklı ülkeden toplam 24 bin 270 öğrenci bulunmaktadır (URL-8).

Resim 1. Cambridge Üniversitesi Logosu

(https://www.cam.ac.uk/)

Üniversite bünyesinde 31 kolej; 6 okul; okullara bağlı 50'nin üstünde fakülte, enstitü, araştırma merkezi; 100'ün üzerinde bölüm bulunmaktadır. Her kolejin, fakültenin kendi kütüphanesi bulunmakla beraber üniversitenin merkez kütüphanesi de bulunmaktadır (URL-8). Üniversitenin çok sayıda müze ve botanik bahçesi de Cambride'de yer almaktadır. Müzelere giriş -Birleşik Krallık'ın genelinde olduğu üzere- ücretsizdir.

Cambridge Üniversitesine bağlı müzeler şunlardır:

- Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi,
- Botanik Bahçesi,
- Klasik Arkeoloji Müzesi,
- Fitzwilliam Müzesi,
- Kettle's Yard,
- Kutup Müzesi,
- Yer Bilimler Sedgwick Müzesi,
- Whipple Bilim Tarihi Müzesi,
- Zooloji Müzesi (URL-9).

7.1. Kolejler

Öğrencilerin yaşaması, yemek yemesi ve sosyalleşmesi için Cambridge Üniversitesinde özerk 31 kolej bulunmaktadır. Lisans öğrencileri bu kolejlerden dünyanın en iyi eğitim modellerinden biri olan küçük grup öğretimiyle akademik yıl ve danışmanlık hizmeti alırlar. Her kolej üniversite düzenlemelerine tabi olarak kendi öğrencilerini seçer ve çoğu hem lisans hem lisansüstü (yüksek lisans, doktora, post doktora) öğrencileri kabul eder (URL-10). Lisans öğrencileri ana binalarda, lisansüstü öğrenciler ana binalara kimi zaman yakın bazen de çok yakın olmayan binalara yerleştirilir. Her kolejin kendi yemek salonu, kütüphanesi, dinlenme odaları, bahçesi, şapeli ve barı bulunmaktadır. Kimi kolejlerde spor merkezleri, fitness salonları ve diğer sporları yapma imkânı sunan merkezler yer almaktadır. Her

kolejin korosu vardır ve bunun yanı sıra Cam Nehrinde kürek sporu eğitimi alan gruplar bulunmaktadır.

Cambridge, şehrin çeşitli alanlarına yayılmış kolejlerde yaşayan ve fakültelerde eğitim gören öğrencilerin eğitim ve sosyal yaşantılarına hizmet etmek için tasarlanmış bir şehir gibidir. Cambridge'de çok sayıda konser, sergi, festival, spor müsabakası vb. etkinlikler gerçekleştirilmektedir.

Cambridge'deki kolejler şunlardır:

- Christ's College,
- Churchill College,
- Clare College,
- Clare Hall,
- Corpus Christi College,
- Darwin College,
- Downing College,
- Emmanuel College,
- Fitzwilliam College,
- Girton College, Gonville & Caius College,
- Homerton College,
- Hughes Hall,
- Jesus College,
- King's College,
- Lucy Cavendish College,
- Magdalene College,
- Murray Edwards College,
- New Hall,
- Newnham College,
- Pembroke College,
- Peterhouse, Queens' College,
- Robinson College,
- Selwyn College,
- Sidney Sussex College,
- St Catharine's College,
- St. Edmunds's College,

- St John's College,
- Trinity College,
- Trinity Hall,
- Wolfson College

Kolejlerin kuruluş tarihleri farklılık göstermektedir. En eski kolej 1284 yılında kurulan Peterhouse iken en yeni kolej 1979 yılında kurulan Robinson College'dir (URL-10)

7.2. Okullar, Fakülteler ve Bölümler

Cambridge Üniversitesinde her biri fakülteler ve diğer enstitülerin idari bir grubunu oluşturan altı okul vardır. Bunlar: Sanat ve Beşeri Bilimler, Biyolojik Bilimler, Klinik Tıp, Beşeri ve Sosyal Bilimler, Fizikî Bilimler ve Teknolojidir. Sanat ve Beşeri Bilimler Biriminde 8 fakülte ve 2 araştırma merkezinin yanı sıra Dil Merkezi (Language Center) de bu okulda yer almaktadır. Beşeri ve Sosyal Bilimler Okulunda 6 fakülte, 1 enstitü; Biyolojik Bilimler Okulunda 2 fakülte, 2 enstitü, 1 araştırma merkezi ve 1 ünite; Fiziki Bilimler Okulunda 3 fakülte, 1 enstitü; Klinik Tıp Okulunda 16 ünite, 3 enstitü ve Teknoloji Okulunda 3 fakülte yer almaktadır. Fakültelerin kendi içinde çeşitli bölümler yer almaktadır. Üniversitede 100'ün üzerinde bölüm bulunmaktadır (URL-10).

7.3. Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi (University of Cambridge - Language Center)

Cambridge Üniversitesinde çok sayıda fakülte, kolej, enstitü ve araştırma merkezi bulunmaktadır. Bunlardan biri de *Dil Merkezi*'dir. Dil Merkezi, "Sanat ve Beşeri Bilimler Okulu (School of Arts and Humanities)" bünyesindeki bir kurumdur. Dil Merkezinin (Language Center) "Dil Programları (Cambridge University Language Programmes - CULP)" ve "Uluslararası Öğrenciler için Akademik Gelişim ve Eğitim (Academic Development and Training for International Students - ADTIS)" adlı iki programı vardır (URL-11).

Resim 2. Dil Merkezi Web Sitesi

(https://www.langcen.cam.ac.uk/)

Merkez, üniversite genelinde dil öğretimi ve öğrenimi ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuştur. Bunu, kullanıcılarının ihtiyaçlarına göre esnek bir şekilde yapmakta ve faaliyetlerini desteklemek için teknolojiyi kullanmaktadır. Dil Merkezinin misyonu üniversite öğrencileri ve personeli arasında çok dilliliği artırmak; kişisel, akademik ve profesyonel amaçlar için dil öğrenimini teşvik etmek ve desteklemektir (URL-11).

Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi, misyonuna ulaşmak için şunları amaçlamaktadır:

- Üniversitenin tüm mevcut üyeleri için seçkin dil öğretimi ve dil öğrenimi desteğine erişim sağlanmasından emin olmak
- Anadili İngilizce olmayan öğrencilerin akademik başarılarını en üst düzeyde desteklemek
- Üniversite genelinde kullanılmak üzere dil öğretimi ve öğrenim materyallerini geliştirmek için en son teknolojilerden ve pedagojilerden yararlanmak
- Hem bireysel çalışan hem üniversite içindeki kurslara katılan dil öğrenicilerinde öğrenme özerkliğini teşvik etmek
- Bireysel dil öğrenenleri desteklemek için isteğe bağlı profesyonel danışmanlık hizmetleri sağlamak
- Çok çeşitli dillerde hem fiziksel hem de sanal birden fazla ortamda yüksek kaliteli öğrenme kaynakları sağlamak
- Üniversite içindeki ve diğer ulusal ve uluslararası kuruluşlardaki diğer dil öğrenme sağlayıcılarıyla iş birliği yapmak ve uzmanlıkları paylaşmak
- Okullardaki ve kolejlerdeki öğrencilere dil öğrenimini ve dil eğitimine erişimi teşvik etmek (URL-11).

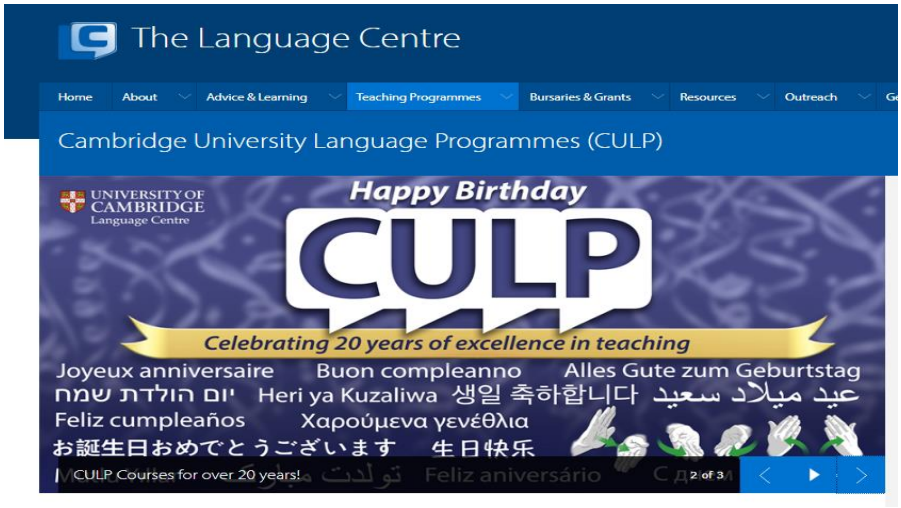
Dil Merkezinin web sitesinin ana sayfasında *Çok dillilik: Bireyleri Güçlendirmek ve Toplumları Dönüştürmek* (*Multilingualism: Empowering Individuals, Transforming Societies (MEITS)*) projesinin çıktıları olarak *tadımlık sınıflar* adı altında bazı dillere ait 15-20 dakikalık videolar tanıtılmaktadır. Proje kapsamında bu dillerle ilgili dille genel bilgiler, eğitmenler tarafından sunulmaktadır. Tadımlık sınıflar videolarında yer alan diller şunlardır: *Endonezyaca, Korece, Çince, Katalanca, Fransızca, Arapça, Keltçe, Portekizce, Farsça, Nepalce* (URL-12).

7.4. Cambridge Üniversitesi Dil Programları (CULP)

'Cambridge Üniversitesi Dil Programları (Cambridge University Language Programmes- CULP)' bölümünde çok çeşitli diller, üniversite öğrencilerine ve personellerine sunulmaktadır. Şu anda Dil Merkezi CULP bölümünde öğretilen diller şunlardır: *Arapça, İngiliz İşaret Dili, Çince, Fransızca, Almanca, Yunanca, İbranice, İtalyanca, Japonca, Korece, Latince, Farsça, Portekizce, Rusça, İspanyolca, Svahili dili ve Türkçe* (URL-13).

Merkezde verilen dil dersleri talebe göre farklılık göstermektedir. Her dönem üniversitenin potansiyeline bağlı olarak yeni dil kursları önerilebilmektedir. Öğrenci ve(ya) personel talepleri kursların açılmasında etkin rol oynamaktadır. Buna ek olarak ilgili eğitmenin hâlihazırda var olması kursun açılması için gereklidir.

Resim 3. Cambridge Üniversitesi Dil Programları Yirminci Yıl Kutlaması

(https://www.langcen.cam.ac.uk/culp/culp-index.html)

Cambridge Üniversitesinde yeni diller öğrenmek oldukça önemlidir. Öğrencilerin çoğu çeşitli nedenlerle yeni diller öğrenmeyi tercih etmektedir. Örneğin; ailelerinin ve kendilerinin ana dillerini öğrenme veya geliştirme, akademik amaçlı bazı dilleri

öğrenme, kişisel gelişim amaçlı dil öğrenme ve turizm amaçlı dil öğrenme amaçları söz konusudur. Cambridge Üniversitesinin politikası dil öğrenim sürecini desteklemektedir. Dil Merkezinin varlığı bu desteğin en bariz kanıtıdır. Merkezde çeyrek asırdır öğretilen birçok dille ilgili materyallerin olması, eğitmen ile birlikte kursların devamlılığının sağlanması dil öğretiminde sadece pratiğin değil uygulamanın da yürürlükte olduğunu göstermektedir. Üniversitedeki kolejler öğrencilerin akademik ve kişisel gelişimine katkıda bulunmak amacıyla öğrencilerin Dil Merkezinde katıldıkları kursların masraflarını üstlenmektedir. Örneğin; Osmanlı Tarihi üzerine yüksek lisans yapmakta olan bir öğrencinin koleji, çalışma alanını kapsadığı için, Dil Merkezindeki Arapça kursuna ücretsiz katılımını sağlamaktadır. Buna ek olarak Dil Merkezi eğitmenlerinin Dil Merkezindeki tüm kurslara ücretsiz katılım hakkı bulunmaktadır. Bu minvalde birçok eğitmen çeşitli dil kurslarına katılarak hem yeni bir dil öğrenme fırsatı yakalamakta hem de meslektaşlarının derslerine katılarak doğal gözlem yapma imkânı bulmaktadır.

7.5. CULP ve Türkçe

Cambridge Üniversitesi Dil Merkezinde 2017 güz döneminden beri Dil Merkezi ve Yunus Emre Enstitüsü arasında imzalanan protokole istinaden Türkçe kursları verilmektedir. Türkçe kursları, Temel Düzey 1 (Basic 1) ve Temel Düzey 2 (Basic 2) şeklinde sunulmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü iş birliği kapsamında Türkçe kurslarının eğitmenini, kursların işleyişini ve yürütülmesini sağlamakla mükelleftir.

Her iki Türkçe kurs da çevrimiçi materyallerle desteklenmektedir.

Resim 4. Dil Merkezi Türkçe

(https://www.langcen.cam.ac.uk/culp/turkish/culp-turkish.html)

Dil Merkezinde Türkçe Temel Düzey 1 kursları 2017 yılının güz döneminde 6 öğrenciyle verilmeye başlamıştır. Salgından sonra dersler çevrim içi olarak devam

etgmiştir. 2021 güz döneminde de merkezdeki tüm dil kursları çevrim içi olarak sunulmuştur. Türkçe kurslarına her dönbem 5-6 öğrenci kayıt yaptırmaktadır. Türkçe kurslarında öğrenci sayısının az olmasının hem kurs reklamlarının yeterince yapılmaması hem de öğretim üyelerinin öğrencileri bu hususta istenen düzeyde yönlendirmemesiyle ilişkili olması ihtimal dâhilindedir. Temel Düzey 2 sınıflarına genellikle daha az sayıda kişi kayıt yaptırmaktadır. İlk kurs 2017 yılının güz döneminde 2 kişiyle açılmış ve tamamlanmıştır. (URL-15).

7.6. Akademik Dönemler, Derslikler, Devamlılık, Ücret

Üniversitede *Michaelmas*, *Lent* ve *Easter* olmak üzere üç akademik dönem söz konusudur. Dönem adları Hristiyanlıktaki kutsal ve önemli günleri sembolize etmektedir. Türkçe kursları Michaelmas ve Lent dönemlerini kapsayacak biçimde (Ekim-Mart) haftada bir kez iki saat olarak yürütülmektedir. Easter döneminde ise kurslar yarı yoğun biçiminde haftada iki gün ikişer saatten toplamda dört saat olarak nisandan hazirana kadar yürütülmektedir.

Sınıflardaki öğrenci sayısı her dönem değişmektedir. Paskalya (Easter) Döneminde açılan yarı yoğun (haftada iki gün) kurslar genellikle öğrenci kayıt yetersizliğinden iptal edilmiştir. Öğrencilerin hem dil kurslarına haftada dört saatlik bir zaman dilimi ayırmak istememeleri hem de havaların ısınması ve baharın gelmesiyle dışarıdaki etkinliklere katılmayı tercih etmelerinden dolayı kursun açılmadığı varsayılmaktadır.

Salgından sonra ilk kez 2022 güz döneminde dersler yüz yüze verilmeye başlamıştır. Dersler "Asya ve Ortadoğu Çalışmaları Fakültesinde (Faculty of Asian and Middle Eastern Studies)" yer alan bir derslikte yürütülmektedir. Dil Merkezindeki çoğu dil kursunun yüz yüze başlaması ve öğretim elemanlarının genelde mesai bitimi saatlerini kurs saatleri (17.00-19.00) olarak önermelerinden dolayı Dil Merkezindeki derslikler yetersiz kalmakta, diğer fakültelerdeki derslikler dil kursları için atanmaktadır.

Kurslara devam etme zorunluluğu vardır. Her hafta sistem üzerinden yoklama alınmaktadır. Kurslara katılım zorunluluğu %80'dir. Kursa devam etmeyen öğrenciler sertifika alma hakkını kaybetmektedir.

Türkçe kursu ücretleri öğrenciler için £285, personel için £320 şeklindedir. İlk dersten sonra iade mümkündür. Kursun materyalleri kurs ücretine dâhildir. Materyaller Dil Merkezi tarafından çevrim içi olarak sunulmaktadır (URL-15).

7.7. Müfredat

Temel Düzey 1

Müfredatta yer alan bilgiler şöyledir: Öncelikle *Basic 1* düzeyinin uluslararası karşılığı olarak *CEFR A*1 bilgisi yer almaktadır. Kursun tamamen başlangıç ya da Türkçe hakkında çok az bilgisi olanlar için uygun olduğu belirtilmiştir. Kursun eğitim amaçları şunlardır: Belirgin dilsel özelliklerin temel bir anlayışını ve takdirini geliştirmek, öğrenciyi, bir dizi öngörülebilir günlük durumda oldukça kendine güvenen bir dil kullanıcısı olmasını sağlamak, dil öğretimi bağlamında öğrencilere Türkiye'nin kültürel arka planını tanıtmak (URL-16).

Öğrenme çıktıları şu şekilde verilmiştir:

- Dinleme ve konuşma: Bu kursun sonunda öğrenciler temel talimatları anlar veya öngörülebilir bir konu hakkında temel gerçeklere dayalı konuşur.
- Okuma: Bir dizi temel bildirimi, talimatı veya bilgiyi anlar.
- Yazma: Günlük öngörülebilir bir konu hakkında kısa, resmî olmayan bir mektup veya e-posta yazar (URL-16).

Kurs, öğrencileri birtakım işlev ve kavramlarla tanıştırmaktadır. Türkçe Temel Düzey 1 kursunun konuları şunlardır:

- Selamlama
- Kendinizi, arkadaşlarınızı ve ailenizi tanıtma
- Uyruğunuzu, yaşınızı ve mesleğinizi tanımlama
- Günlük hayatınız hakkında konuşmak; rutinleri ifade etme
- Hobiler, boş zaman etkinlikleri, ilgi alanları hakkında konuşma
- Geçmiş olaylar hakkında konuşma
- Saati söyleme
- Markette veya dükkanda alışveriş yapma, fiyat, beden, miktar vb. hakkında bilgi alma
- Gelecekteki olayları/planları tanımlama
- Bir yeri tarif etme, adres verme/sorma
- İş/çalışma, zaman çizelgesi hakkında konuşma
- Seyahat, tatil ve otelde konaklama ile ilgili bilgileri anlama
- Yiyecek veya içecek sipariş etme ve hesabı ödeme (URL-16)

Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi Türkçe ders içeriğinde her hafta gramer kuralları bulunmaktadır. Kurlar, Yunus Emre Enstitüsü ile mukayese edildiğinde, ara ve kur sınıflarını ihtiva ettiği için derslerde dil bilgisi içerikleri yoğun bir biçimde sunulmaktadır. Öğrencilerin birden fazla dil bilmeleri, öğrenmeye hevesli ve çalışkan olmaları bu kuralları kısa sürede ve kolaylıkla öğrenmelerini sağlamaktadır. Ana dili

İngilizce veya diğer diller (Almanca, İspanyolca vb.) olan öğrencilerin söz dizimi, biçim bilgisi olarak tamamen farklı bir dili kavramalarındaki hızlılık, eğitmenin ders anlatma sürecini ve motivasyonunu oldukça olumlu bir biçimde etkilemektedir.

Temel Düzey 2

Kursun temel amaçları şunlardır:

- Öğrenciyi, bir dizi tahmin edilebilir günlük durumda kendine güvenen bir dil kullanıcısı olarak oluşturmak
- Dilin göze çarpan dilsel özelliklerinin anlaşılmasını ve takdir edilmesini daha da geliştirmek;
- Öğrencilerin Türkiye'nin tarihî ve kültürel geçmişini anlamalarını sağlamak (URL-15)

Kurs, öğrencileri aşağıdaki gibi işlevler ve kavramlarla tanıştırır:

- Geçmiş, şimdiki ve gelecekteki olaylar hakkında konuşma
- Hastalıklarınızı ve semptomlarınızı tanımlama
- Bir doktorla konuşma
- Hobiler, boş zaman etkinlikleri, ilgi alanları ve alışkanlıklar hakkında konuşma
- Tercih hakkında konuşma ve davete cevap verme
- İnsanları bir etkinliğe davet etme
- Türkiye ve kendi ülkeniz hakkında konuşma
- Yerleri, hava durumunu ve doğayı betimleme
- Bir tatil beldesi ile ilgili bir reklamı anlama
- Nasıl bir tatil yapmak istediğini anlatma
- Giyim mağazasında alışveriş yapma
- Yeteneği hakkında konuşma
- İzin istemeyi öğrenme
- Elektronik cihazlar için alışveriş
- Bitki, çiçek ve hayvan adlarını öğrenme
- Kişilik özelliklerinden bahsetme
- Basit bir CV yazmayı öğrenme (URL-15 ve URL-17)

Moodle

Dil Merkezinde her dil için oluşturulmuş bir dijital sınıf bulunmaktadır. Bu sınıflara *Moodle* adı verilmektedir. Moodle'a erişim *@cam.ac.uk* mail uzantısıyla mümkün olabilmektedir. Moodle'a Cambridge Üniversitesinin personel ve öğrencileri erişim sağlayabilmektedir.

Moodle bir nevi *Google Classroom* gibidir. Üniversite, dil kursu öğrencilerine sağladığı tüm materyalleri Moodle üzerinden sunmaktadır. Moodle diğer üniversiteler hatta ortaöğretimlerde de kullanılan ders içerikleri paylaşma veri tabanıdır. Moodle üzerinde her eğitmene ayrı bir sınıf tanımlanmıştır. Örneğin Türkçe dersi Temel Düzey 1 ve Temel Düzey 2 seviyeleri için iki ayrı Moodle sayfası/sınıfı söz konusudur. Moodle'da kurslarda işlenecek on beş haftalık her şey sisteme yüklenmiştir. Kurs eğitmeninin ve öğrencilerin tüm kurs boyunca kullanacağı materyaller Moodle'da hazırdır. Moodle, kurslar başlamadan önce kursun eğitmeni tarafından hazırlanmakta ve dönem boyunca kullanılmaktadır. Moodle'da derste işlenecek slaytlar, içerikler, dinleme, okuma, yazma, konuşma etkinlikleri, dil bilgisi dokümanları, ödevler, ödevlerin cevap anahtarları, müfredat, sınıf içinde ve sınıf dışında yapılan sınavlar, quizler gibi çok detaylı bilgi ve belgeler yer almaktadır. Bunun yanı sıra öğrencilere önerilen yardımcı materyaller, faydalı web linkleri ve sayfaları, ses dosyaları, görseller de ilgili haftalara yerleştirilmiştir. Her hafta müfredata uygun temalar ve temalara uygun içerikler mevcuttur (URL-18). Eğitmen, işleyeceği haftayı öğrencilere görünür kılmaktadır. Öğrencinin ihtiyacı olan her şey Moodle'dır. Moodle dışına çıkılmaması tavsiye edilmektedir. Moodle'da zengin içerikler söz konusu olduğu ve dersler haftada iki saatle sınırlı olduğu için derste Moodle dışında içerik işlenmesi durumunda müfredatın gerisinde kalma ihtimali söz konusudur. Öğrencilere ders dışında önerilen aktivite veya geri bildirimli ödev kontrolü ya da öğrencilerin ekstra bir bilge veya belge talebi durumunda yine Cambridge Üniversitesinin personellerine sağladığı 5 TB'lık OneDrive ile paylaşım imkânı söz konusudur.

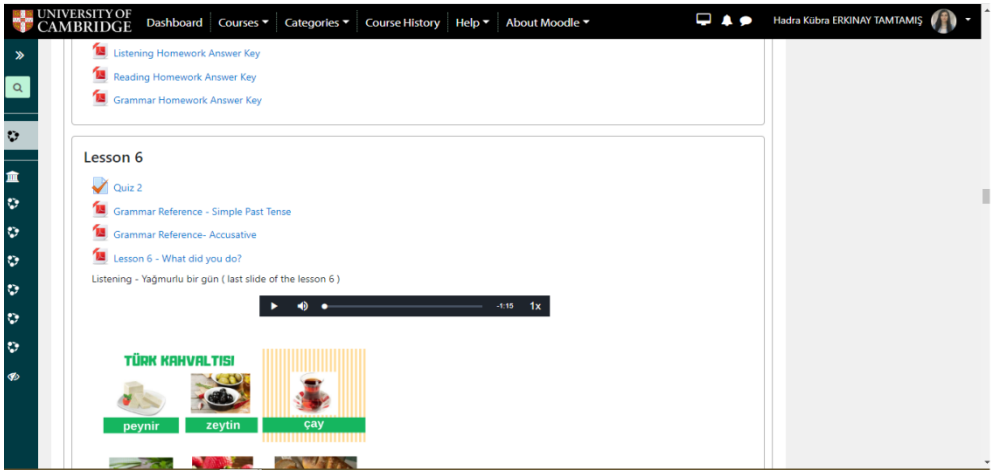
Moodle'da kursun süresine göre 15 haftalık içerik yer almaktadır. Her haftanın içeriği ayrı listelenmiştir. Bununla birlikte Türkçe kursunun müfredatı, içerikler, kazanımlar da ara yüz olarak sistemde yer almaktadır. Her ders ayrı dosyalanmıştır. Türkçe Temel Düzey 1 ile Türkçe Temel Düzey 2 adı altında 2 ayrı ders ana sayfası bulunmaktadır.

Moodle'da her hafta ayrı bir tema işlenmektedir. Temaya göre okuma, dinleme, konuşma ve yazma hedef becerilerinin edinilmesi sağlanmaktadır. Her hafta yoğunlaştırılmış bir biçimde temanın içinde ve ayrı olarak dil bilgisi konuları öğretilmektedir. Ders sonunda konuyla ilgili ev ödevleri verilmekte ve Moodle'da yer alan ekstra aktivitelerin yapılması öğrencilere tavsiye edilmektedir. Ev ödevlerinin cevap anahtarı bir sonraki haftanın içinde yer almaktadır.

Dersin eğitmeni işleyeceği haftayla ilgili dokümanları dersin olduğu güne yakın öğrencilere görünür kılmaktadır. Görülmesi istenilmeyen belge, eğitmen tarafından gizlenebilmektedir. Örneğin; 6. Ders, dersten iki gün önce görünür kılınsa da 6.

dersin içerisinde yer alan ve 6. dersten sonra alınması gerekli olan quiz ders sonuna kadar öğrencilerden gizlenmelidir.

Resim 5. Türkçe Temel Düzey 1 Kursunun Moodle'ından Bir Bölüm

(https://www.vle.cam.ac.uk/course/view.php?id=138421&sectionid=1801921)

Ders/Akran Gözlemleri

Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi yönetmeliğine göre her dil eğitmeni, bir dönem boyunca bir meslektaşını bir ders saati gözlemlemekle mükelleftir.

Dil sınıflarını gözlemlerken eğitmenlerin ihtiyaç duyacağı öneriler, araç ve teknikler web sitesinde belirtilmiştir: Akran gözlemi, eğitmen gelişimi ve desteğinin etkili bir yoludur. Eğitim günleri ve atölye çalışmalarından farklı olarak, tüm katılımcıların aynı gün aynı saatte buluşmaları gerekmez, çok daha az zaman alır. Etkili öğretim sürecini destekler. Diğer eğitmenlerin gözlemlenmesi yeni ufuklar açmaktadır (URL-19).

Bir meslektaşı gözlemlemenin avantajlarından bazıları şunlardır:

- Fikirleri paylaşmak: Yeni fikirler edinmenin en iyi yollarından biri, başka bir eğitmeni gözlemlemektir. Bu yolla daha önce hiç görülmemiş bir aktiviteyi görebilmek mümkündür. Böylece yeni alternatiflerin değerlendirilmesi ve işlerin farklı şekilde yapılması sağlanacaktır.
- Beceri geliştirme: Bir meslektaşınızı gözlemlemek, gözlemleyen eğitmene kendi zorluk alanlarını ve başkalarının sınıfta benzer zorluklarla nasıl başa çıktığını düşünme fırsatı verecektir.
- Öğrencileri farklı görme: Önde görülmeyen şeyler sınıfın arkasında görülebilir. Böylece öğrencilere farklı bir açıdan bakabilme imkânı söz konusu olur. Bir dersi gözlemlemek eğitmen kadar öğrencinin de gözlemlenmesidir.

- Takım ruhu ve destek sistemi oluşturmak: Eğitmenlerin birlikte çalıştıklarını ve bir takımın parçası olduklarını hissetmelerine yardımcı olmaktadır.
- Güvence: Örneğin; "Yaptığım şey diğer eğitmenlerin yaptıklarına benziyor" (URL-19).

Gözlemde dikkat edilecek hususlar**:**

- Talimatların netliği
- Öğrencilere verilen ilgi ve destek
- Sınıf yönetimi teknikleri
- Yeni dil bilgisinin nasıl tanıtıldığı
- Eğitmenin konuşma miktarı
- Beyaz tahta kullanımı
- Hedef dilin kullanımı
- Etkileşim eğitmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci (URL-19).

Gözlem kısaca şu aşamalardan oluşur:

- Bir partner belirleme
- Karşılıklı brifing
- Gözlem
- Geribildirim

Gözlem süreci şu şekilde gerçekleşmektedir: Eğitmen gözlemleyeceği dil sınıfını seçer ve ilgili dil sınıfının eğitmeniyle irtibata geçer. Dersin gözlemleneceği gün ve saate iki eğitmen birlikte karar verdikten sonra gözlemlenecek eğitmen gözlem günü ders planını, gözlemleyecek eğitmene dersten önce gönderir. Gözlemlenen eğitmen, dersin başında öğrencilere gözlemci eğitmenin derste bulunacağını belirtir. Dil sınıfının çevrim içi yürütülmesi durumunda gözlemci eğitmen, kamera ve mikrofonunu açıp kendini kısaca öğrencilere tanıttıktan sonra kamerası ve mikrofonu kapalı bir biçimde dersi takip eder. Gözlemci, dersle ilgili görüşlerini gözlemlenen eğitmenle ders sonunda veya başka bir günde paylaşır. Gözlemci gözlemlediği dersle ilgili kısa bir rapor yazar. Rapor gözlemlenen eğitmene ve ilgili koordinatöre gönderilir. Raporlar Dil Merkezinin web sitesinde ilgili bölümlerdeki klasörlere yerleştirilir ve yayımlanır. Böylece dil sınıfları ve eğitmenleriyle ilgili raporlar genel kullanıcı erişimine açık hâle getirilir.

2021 yılında Türkçe sınıfı Rusça eğitmeni tarafından gözlemlenmiştir. Yine aynı dönemde Türkçe koordinatörü tarafından Rusça ve Almanca sınıfları gözlemlenmiş ve ilgili raporlar yazılmıştır.

7.8. Dil Merkezi Sınav Sistemi

Dil Merkezi sınavları, belirli bir sisteme bağlı olarak yapılmaktadır. Sisteme göre öğrenci 15 hafta/30 ders saati için belirli aşamalardaki sınavlara tabi tutulmaktadır. Öğrencilerin sınavları, içeriklere göre eğitmenler tarafından oluşturulmuştur. Derslerde öğretilen söz varlığının ve dil bilgisi yapılarının yanı sıra okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin de eşit bir şekilde ölçülmesini sağlayan çeşitli sınavlar düzenlenmektedir.

Sınavlar, 15 haftaya yayılmıştır. Öğrenciler rutin olarak 15 hafta boyunca belirli sınavlardan sorumludur. Bu sınavların tamamı Moodle sistemine yerleştirilmiştir. Cambridge Üniversitesi Dil Merkezinde dil sınıflarının Temel Düzey 1 ve Temel Düzey 2 sınıflarında gerçekleştirilen sınav sistemi şu şekildedir:

- Quiz 1 genel anlama ve söz varlığı içerikli bir sınav olup 3. dersten sonra Moodle sisteminde açılıp öğrencilerin bir hafta içinde bu sınavı tamamlamaları beklenmektedir.
- Quiz 2 dinleme becerisini ölçmek amacıyla 6. dersten sonra Moodle sisteminde açılıp öğrencilerin bir hafta içinde tamamlamaları beklenen diğer sınavdır.
- Sınıf Testi 1, 7. ders esnasında yapılan bir sınavdır. İçeriği dil bilgisi kurallarıyla ilgili egzersizlerdir. Dersin ilk veya son 20 dakikasında uygulanmaktadır.
- Quiz 3 okuma becerisini ölçmek amacıyla 8. dersten sonra Moodle sisteminde açılıp öğrencilerin bir hafta içinde tamamlamaları beklenen bir diğer ara sınavdır.
- 11. veya 12. dersten sonra öğrencilere yazma sınavı yapılır. Yazma sınavı süreye tabidir ve öğrencilerden bu süre içinde kısa bir paragraf yazmaları beklenir.
- Sınıf Testi 2, 13. ders esnasında yapılan bir sınavdır. İçerik, Test 1'deki gibi dil bilgisidir.
- 15. derste öğrencilere konuşma sınavı yapılmaktadır. Konuşma sınavında öğrenciler hedef dilde 3-4 dakikalık sunum yapmaktadır. Sunumdan sonra eğitmen ve diğer öğrenciler sunum yapan öğrenciye sunumuyla ilgili sorular sormaktadır. Eğitmen Dil Merkezinin sağladığı konuşma ölçeğine göre sunum yapan öğrenciyi değerlendirmektedir.

Sınavların 15 haftaya yayılması, becerilerin ayrı ayrı ölçülmesi, sınavların çok uzun sürmemesi öğrenci lehineyken dönem boyunca sık sık sınav olması öğrencilerde kaygı, endişe kimi zaman bıkkınlık duygularının oluşmasını sağlama ihtimalini beraberinde getirebilir.

Dönem boyunca uygulanan bu sınavlardan elde edilen puanların -Dil Merkezi tarafından belirlenmiş- yüzdelikleri alındıktan sonra öğrencilerin tüm sınav notları ve yüzdelik oranlarının yer aldığı çizelge Dil Merkezine teslim edilir. Notlar kısa süre

içerisinde öğrencilere e-posta yoluyla duyurulur. Öğrencilerin girmiş oldukları sınavlardan aldıkları notların toplamı 100'lük sisteme göre 50 ve üstü olması durumunda öğrenci kuru başarıyla tamamlayıp sertifika almaya hak kazanmaktadır.

7.9. Dil Merkezi Sertifikası

Kursların sonunda %80 katılım zorunluluğunun yerine getirilmesi ve sınavlardan başarılı olunması durumunda öğrencilere uluslararası geçerliliği bulunan sertifika verilmektedir. Sertifikalarda dönem boyunca girilen ara sınav, sözlü sınav ve diğer tüm sınavların değerlendirmeleri yani öğrencinin aldığı tüm puanlar yer almaktadır. Geçme notu 50'dir. Öğrencinin bir dönem boyunca aldığı bütün notların 50 ve üzeri olması durumunda öğrenci sertifika almaya hak kazanmış olmaktadır. Sertifikalar, dönem bittikten sonra bir veya iki hafta içerisinde öğrencilerin e-posta adreslerine gönderilmektedir.

7.10. Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi Osmanlı Türkçesi Dersleri

Cambridge Üniversitesinde Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarının tarih, dil ve kültür araştırmalarını destekleyen "Skilliter Osmanlı Araştırmaları Merkezi" bulunmaktadır. Merkez adını 1965-1985 yılları arasında Türkçe Bölümünde öğretim üyesi olan Susan Skilliter'den almıştır. Bu merkezin kendine ait zengin ve çeşitli koleksiyonlardan müteşekkil bir kütüphanesi ve arşivi de mevcuttur. Susan Skilliter'in kurduğu arşiv, kayda değer bağış ve katkılarla bugünkü durumuna gelmiştir (URL-20).

Osmanlı Araştırmaları Merkezi ve içinde Arapça ve Farsça bölümlerinin yer aldığı Orta Doğu ve Asya Araştırmaları Fakültesine rağmen Cambridge Üniversitesinde hâlihazırda Osmanlı Türkçesi dersleri verilmemektedir. Bir grup Osmanlı tarihi çalışan doktora öğrencisi Dil Merkezinden kendilerine Osmanlı Türkçesi dersleri verilmesine dair talepte bulunmuşlardır. Dil Merkezi Müdürüyle yapılan görüşmeler sonucunda Osmanlı Türkçesi Temel Düzey 1 derslerinin yine Yunus Emre Enstitüsü ile iş birliği kapsamında verilmesi uygun görülmüştür. Bu kapsamda Cambridge Üniversitesi Dil Merkezinde Osmanlı Türkçesi Temel Düzey 1 sınıfı Lent Döneminde (Ocak 2023) açılacaktır.

7.11. Dil Merkezi Personelleri

Dil Merkezindeki personeller beş gruba ayrılmaktadır (URL-21):

- Birinci grup müdür, web yöneticisi, bilgisayar memuru, asistanların yer aldığı beş kişilik idari personeller bölümüdür.
- İkinci grubu ise üç kişilik John Trim Merkezi ve Danışmanlık Hizmeti personelleri oluşturmaktadır. Bu listede Kaynaklar ve Öğrenci Destek Koordinatörü ve asistanları yer almaktadır.

- Üçüncü grup ise Cambridge Üniversitesi Dil Programları (Cambridge University Language Programmes - CULP) personelleridir. Bu grupta 38 kişi görev yapmaktadır. CULP'un ayrıca bir müdürü, bir yöneticisi ve bir çalıştay sorumlusu bulunmaktadır. Diğer personeller ise dil öğretim üyeleridir.

Dillere göre öğretim üyesi sayısı değişmekle birlikte her dilde ortalama 1-5 öğretim üyesi yer almaktadır. Dillere göre öğretim üyesi dağılımı şu şekildedir: Arapça iki, İngiliz İşaret dili bir, Çince üç, Fransızca beş, Almanca üç, Yunanca iki, İbranice bir, İtalyanca üç, Japonca bir, Korece bir, Latince bir, Farsça bir, Portekizce iki, Rusça iki, İspanyolca beş, Svahilice bir, Türkçe bir.

En çok öğretim üyesi olan diller Fransızca ve İspanyolca dilleri olup bu dilleri öğreten eğitimci sayısı beştir. Yalnız birer öğretim üyesi bulunan diller ise İngiliz işaret dili, İbranice, Japonca, Korece, Latince, Farsça, Svahilice ve Türkçedir. Dil Programlarındaki öğretim elemanı sayısı dillerdeki potansiyel talebe göre farklılık arz etmektedir. Öğretim elemanı fazla olan dillere kayıt yaptıran öğrenci sayısı fazla olmakla beraber açılan sınıf ve düzey sayısı da çoktur. Bir öğretim elemanı olan dillerin hem sınıf hem de öğrenci sayıları azdır.

- Dördüncü grupta Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Gelişim ve Eğitim (Academic Development and Training for International Students - ADTIS) yer almakta olup bu bölümün bir yöneticisi ve müdürü bulunmaktadır. Bölümdeki öğretim üyesi sayısı yedidir.
- Beşinci grup çevrim içi ve teknik ekipten oluşmaktadır. E-öğrenme başkanı, bilişim teknolojileri teknisyenleri, medya editörü, bilgisayar memuru, web tasarımcısı ve animatör görevlerinde beş personel bulunmaktadır.

Resim 6. Cambridge Üniversitesi Dil Programları kadrosu (Eylül 2022 Çalıştayı)

(https://www.langcen.cam.ac.uk/culp/culp-index.html)

7.12. Dil Merkezi Kaynakları

Cambridge Üniversitesi Dil Merkezinin kendine ait bir kütüphanesi bulunmaktadır. Dil Merkezi Kütüphanesinin adı *John Trim Center* şeklindedir. Kütüphane 2022 yılının bahar döneminde tadilata girmiş olup 2022 güz döneminin başında yenilenmiş olarak tekrar hizmet vermeye başlamıştır. Öğrenciler ve personeller merkezden kitap ödünç alabilmektedirler. JT.C (John Trim Center) 180 dilde kaynak sağlamaktadır. Türkçe de bu dillerden biridir. Kütüphanenin kataloglarında Azerice, Kazakça, Kırgızca ve Özbekçe kaynaklar da bulunmaktadır. Söz konusu 180 dile ait veriler şu şekildedir (URL-22):

Resim 7. Dil Merkezi Kütüphanesinde (John Trim Center) 180 Dilde Kaynaklar

Abaza
Afrikaans
Akan, Asante (Twi)
Albanian
Alsatian
Alyawarra
Amharic
Arabic
Armenian
Aymara
Azerbaijani

Balti
Baluchi
Bambara
Basque
Bemba
Bengali
Bosnian
Brahui
Breton
Bulgarian
Burmese

Cambodian
Cantonese
Catalan
Changana
Chewa (Chichewa)
Chinese (Mandarin)
Cornish
Corsican
Cree
Crioulo
Croatian
Czech

Danish
Dari
Dinka
Dutch
Dyula

Edo
Efik
English
Esperanto
Estonian
Ewe

Faroese
Finnish
French
Frisian
Fulfulde (Fula)

Ganda
Georgian
German
Greek
Greenlandic
Guarani
Gujarati
Gunin (Kwini)

Haitian Creole
Hausa
Hawaiian
Hebrew
Herero
Hindi
Hiri Motu
Hokkien
Hopi
Hungarian

Icelandic
Igbo
Indonesian
Inuktitut (Inuit)
Iñupiaq
Irish
Italian

Jamaican Creole
Japanese
Javanese

Kannada
Kazakh
Khmer
Khoisan
Kikuyu
Kinyarwanda
Kituba
Korean
Kurdish
Kyrgyz

Lao
Latin
Latvian
Lingala
Lithuanian
Luganda

Maasai
Macedonian
Malagasy
Malay
Malayalam
Malinké
Maltese
Mandingo (Mandinka)
Manx
Maori
Marathi
Mauritian Creole
Mohawk
Moore
Mongolian

Ndebele
Nepali
New Guinea Pidgin
Norwegian
Nyanja (Chinyanja)

Occitan
Oriya
Oromo

Panjabi (Punjabi)
Persian (Farsi)
Polish
Portuguese
Pushto

Quechua

Romanian
Romani
Rundi
Russian

Sami (Saami)
Samoan
Sanskrit
Scots Gaelic
Scots Language
Serbian
Shona
Sign Language
Sindhi
Sinhala
Siswati
Slovak
Slovene
Somali
Sotho
Spanish
Swahili
Swedish
Swiss German

Tagalog
Tahitian
Tajik
Tamashek
Tamil
Tanga
Tanna
Tarafit
Telugu
Thai
Tibetan
Tigrinya
Tlingit
Tok Pisin
Tongan
Tsonga
Tswana (Setswana)
Turkana
Turkish
Twi (Akan, Asante)

Ubykh
Ukrainian
Urdu
Uzbek

Vietnamese

Welsh
West Indian Patois
Wolof

Xhosa

Yiddish
Yoruba

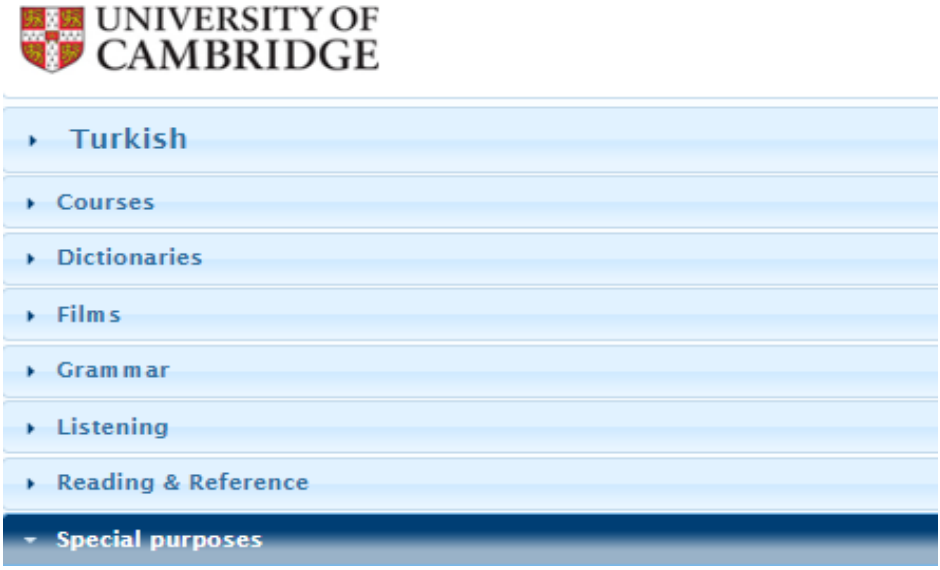
Zaza
Zulu
!Xu

(https://www.langcen.cam.ac.uk/resources/resources-index.html)

7.13. John Trim Center Kütüphanesindeki Türkçe Kataloglar

Türkçe kataloğundaki eserler çeşitli başlıklara göre kategorize edilmiştir (URL-23):

Resim 8. Dil Merkezi Kütüphanesinin (John Trim Center) Türkçe kataloğu

(https://www.langcen.cam.ac.uk/resources/langt/turkish.html)

Türkçe (Turkish) başlığı altında Türkçenin Türkiye ve KKT.C'nin resmî dili olduğu ve bu ülkelerle birlikte Bulgaristan ve diğer komşu ülkelerde 45 milyon konuşuru olduğu bilgisi yer almaktadır.

Kurslar (Courses) Bölümünde yer alan kitaplar şunlardır: *Colloquial Turkish: the complete course for beginners, Complete Turkish, The delights of learnin Turkish: a self-study course book for learners of Turkish: beginnders to intermediate, Elemantary Turkish: a complete course for beginners, Yedi İklim Türkçe: Seviye A1, Yeni Hitit: Temel 1: A1, A2, Yeni Hitit: yabancılar için Türkçe ders kitabı 2: B1*.

Sözlükler (Dictionaries) bölümünde yer alanlar şunlardır: *Redhouse Büyük Elsözlüğü: The larger Redhouse portable dictionary, A concise Oxford Turkish dictionary, Dictionary of the Turkic languages: English: Azerbaijani, Kazakh, Kyrgyz, Tatar, Turkish, Turkmen, Uighur, Uzbek, Turkish handbook: phrase book grammar dictionary.*

Filmler (Films) katalogunda *120, Babam ve oğlum (My father and my son), Bal (Honey), Bi Küçük Eylül Meselesi (A small September affair), İklimler (Climates), Kasaba (The small town), Kosmos, Kuma: the second wife, Mayıs sıkıntısı (Clouds of May), Mustang, Mutluluk, Once upon a time in Anatolia, Reise der hoffnung, Sen*

aydınlatırsın geceyi = Thou gild'st the even, Süt = milk, Takva, Times and winds, Uzak (Distant), Watchtower, Winter sleep, Yumurta DVD olarak yer almaktadır.

Dil bilgisi (Grammar) kataloğunda *201 Turkish verbs: fully conjugated in all the tenses, A dictionary of Turkish verbs: in context and by theme, A student grammar of Turkish, Turkish: a comprehensive grammar, Turkish grammar, Turkish grammar in practice: A self-study reference & practice book, The Turkish language explained for English speakers: a treatise on the Turkish language and its grammar for English speakers* kitapları yer almaktadır.

Dinleme (Listening) kataloğunda *İstanbul'u geziyorum B1-B2, Türk sineması: B1-B2* eserleri CD ve kitap şeklinde set olarak bulunmaktadır.

Okuma & Referanslar (Reading & Reference) kataloğunda 3 bölüm yer almaktadır. Birinci bölüm olan *Okuma Becerileri (Reading Skills)* bölümünde *The routledge intermediate Turkish reader* kitabı bulunmaktadır. *Okuma kurguları (Reading fiction)* isimli ikinci bölümde *The life of Cleopatra: bilingual book Turkish - English, Learn Turkish: Turkish - English easy stories* ve *Sevda dolu bir yaz* kitapları yer almaktadır. *Referans (Reference)* adlı üçüncü bölümdeyse *The Turkish language reform: a catastrophic success* kitabı kayıtlıdır.

Özel amaçlar (Special purposes) bölümünde *Science dictionary: Turkish-English / English-Turkish* bulunmaktadır.

7.14. Çevrim İçi Dil Merkezi

Bu bölüm Dil Merkezi (Language Center) web sitesinin içinde yer alan (LC Online) ve dil materyallerine çevrim içi ulaşılabilecek bir bölümdür. Bu site tüm Cambridge Üniversitesi kullanıcılarına çevrim içi dil öğrenme materyalleri sağlamak için oluşturulmuştur. Kaynaklar, interaktif öğrenme kaynaklarıyla üniversitenin dil fakültelerinden edinilmiş geçmiş sınav kâğıtlarını içermektedir. Web sitesinde birçok dildeki belgesel ve filmlerin "Çevrim İçi Video Kaynakları" sayfasında görülebileceği bilgisi yer almaktadır. John Trim Merkezinde bulunan bütün kaynakların tam listesine ana web sitesinden ulaşılabileceği bilgisi yer almaktadır (URL-24).

Bu bölümde Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Almanca, Yunanca, İbranice, Hintçe, İtalyanca, Japonca, Korece, Rusça, İspanyolca ve Svahilice dilleri yer almaktadır (URL-24).

7.15. Çevrim İçi Video Kaynakları

Dil Merkezinde çevrim içi video kaynakları bölümü bulunmaktadır. Çevrim içi video kaynakları web sayfasında "günümüzde binlerce belgesel ve filmin çeşitli kanallarda

(YouTube, Netflix, BBC iPlayer) yer aldığı bu nedenle merkezin, yalnızca belirli öğretim amaçları için gereken yeni ve yayın dışı kayıtları sağlamakta olduğu" bilgisi yer almaktadır (URL-25).

Bu kaynaklar iki kategoride kullanıcılara sunulmaktadır: Birinci bölüm belgeseller, ikinci bölüm filmlerdir. Her iki bölümdeki videolar çevrim içi olarak izlenebilmektedir. Videolara erişim Cambridge Üniversitesi uzantılı mail adresleriyle mümkündür. Öğretim elemanları daha önce izledikleri ve öğrenciler için yararlı olacağını düşündükleri belgesel veya filmleri Çevrim içi Video Kaynakları Koleksiyonuna eklenmek üzere öneride bulunabilmektedir. İlgili uzman, sisteme eklenmesi talep edilen videoyu kaynaklara eklemektedir. Film veya belgesellerle ilgili videonun yanı sıra videonun adı, konusu, kaç yılında çekildiği, süresiyle ilgili kısa bilgiler yer almaktadır. Videolar hedef dille oynatılmakta İngilizce alt yazı seçeneğiyle sunulmaktadır (URL-25).

Afrika dilleri, Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Almanca, İbranice, İtalyanca, Hintçe, Japonca, Farsça ve İspanyolca dillerinde belgeseller bulunmaktadır. Çevrim içi filmler ise Afrika dilleri, Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Almanca, İbranice, İtalyanca, Hintçe, Japonca, Farsça ve İspanyolca dillerinin yanı sıra Kantonca, Danca, Hollandaca, Estonca, Fince, Yunanca, Guarani dili, Gujarati dili, Macarca, İnuitçe, Korece, Malayalamca, Moğolca, Portekizce, Rusça, İsveççe, Tamilce, Tibetçe, Urduca, Vietnam dili ve Wolof dillerine aittir (URL-25).

Web sitesindeki bilgiye göre koleksiyonun boyutu yeni kayıtlar eklendikçe büyümeye devam edecektir. Belgesel ve filmler bölümünde Türkçeye dair video bulunmamaktadır. Web sitesindeki mevcut kayıtların uygun olması durumunda var olmaya devam edeceği (URL-25) bilgisine istinaden Türkçeyle ilgili gerekli veri paylaşımı ve sağlanmasıyla birlikte Türkçe çevrim içi videoların da bu platformda yer alması planlanmaktadır.

7.16. İnteraktif Dil Öğrenme Kaynakları

Dil Merkezinde çevrim içi interaktif dil öğrenme kaynakları bölümü yer almaktadır. Dil Merkezi, Cambridge Üniversitesi personel ve öğrencilerinin (Cambridge uzantılı e-posta hesaplarıyla -Raven login-) erişebileceği çeşitli dil öğretim materyalleri geliştirmiştir. Kaynaklar Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Almanca, Yunanca, İbranice, Hintçe, İtalyanca, Japonca, Korece, Rusça, İspanyolca ve Svahili dillerindedir. Çoğu kaynak kursların bir parçası olarak geliştirilmişken bu kaynaklar kullanılırken söz konusu kursa devam etmek gerekli değildir. İnteraktif çevrim içi materyaller, Cambridge Üniversitesinin Dil Programları kurslarına kayıt yaptıranların kullanması için geliştirilmiştir. İnteraktif çevrim içi materyaller, ADTIS'in (Academic Development and Training for International

Students/Uluslararası öğrencilerin akademik gelişimi ve eğitimi) önceliği olan uluslararası öğrencilerin akademik becerilerini geliştirmeyi desteklemek için tasarlanmıştır. Bu materyaller, üniversitenin diğer fakülte ve bölümlerinde (İlahiyat, İngilizce, Modern ve Orta Çağ Dilleri vb.) eğitim görenleri destekleyen program olarak geliştirilmiştir. Bu materyaller bağımsız öğrencileri desteklemeyi de amaçlamaktadır. Çevrim içi ses kaynaklarına John Trim Centre'daki bazı kurs kitapları kaynaklık etmiştir. Dinleme materyalleri AMES (Asian and Middle Eastern Studies/Asya ve Ortadoğu Araştırmaları) Fakültesi ile MMLL (Modern & Medieval Languages and Linguistic/Modern & Ortaçağ Dilleri ve Dil bilimi) bölümü sınavlarından alınmıştır (URL-26).

Çevrim içi interaktif dil öğrenme web sitesinde yer alan dillerin içerikleri incelendiğinde her bir dil içeriğinin dil öğreticisinin yüklediği verilere göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bazı dillerde temalar söz konusuyken bazı dillerde görselli anlatımlar mevcuttur. Bazı dillerde alfabe, çeviri bölümleri, akademik okuma, dil bilgisi modülleri, düzeylere göre ayrı içerik, dinleme bölümleri, günlük yaşama dair diyaloglar, yazma, doğru telaffuz, alıştırmalar gibi içerikler yer almaktadır (URL-26). Tüm dillerde yer alan veriler ve öğretme yöntemlerinin harmanlanarak Türkçe için de interaktif dil öğrenme bölümü oluşturulması hedeflenmektedir.

7.17. Açık Eğitim Yazılımı (Open Courseware)

Dil merkezi, dil öğretimini desteklemek için *Creative Commons Licence* altında yer alan Açık Eğitim Yazılımını (open courseware) tasarlamıştır. Bu yazılım programında Arapça, Çince, Fransızca, Almanca, Yunanca, İtalyanca, Japonca, Korece, Rusça, İspanyolca ve Svahili dilleri yer almaktadır. Yazılım dil program kaynakları, bireysel çalışma için kullanılabilmektedir; ancak bu programların en etkili kullanımlarının sağlanması için kullanıcıların yüz yüze iletişimle bir öğrenme ortamından faydalanması önerilmektedir. Bu kaynakların çoğu -başlangıçta eğitimin bir parçası olarak- CULP (Cambridge Üniversitesi Dil Programı) tarafından yürütülen dil kursları için geliştirilmiştir. Materyaller BİT tabanlı öğrenmeyi (ICT based/Information Communications Technology-Bilgi İletişim Teknolojisi) sınıfta yüz yüze öğrenmeyle birleştiren hibrit öğrenme ortamında kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Web sitesinde yakında daha fazla açık eğitim yazılımının kullanıma sunulmasının umulduğu bilgisi yer almaktadır (URL-27).

Açık eğitim yazılımında yer alan dersler ve içerikleri şu şekildedir (URL-27):

Arapça açık eğitim yazılımında bu web uygulamasının Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi tarafından temel düzeyde Arapça öğrencileri için geliştirilmiş olduğu bilgisi yer almaktadır. *Gerekli Arapça* bölümünde temel konuşma ve yazı dilini kapsayan 8 bölüme odaklanılmıştır: *Arap alfabesi, Arapça sayılar, zaman, selamlama,*

başkalarını tanıma, meslekler, unvanlar ve milletler. Bu içerikler ZIP dosyası olarak ses, görüntü ve çeşitli içerikler biçiminde bilgisayara indirilmektedir.

Çince açık eğitim yazılımında Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi temel düzey Çince öğrencileri için iki aşamalı web uygulaması geliştirilmiştir. Dile yoğunluğu daha az olacak biçimde yaklaşan temel düzey bir ve temel düzey iki bölümleri bulunmaktadır. Buradaki sekiz tema söz varlığı, transkript ve transliterasyon, çeviri, dil ve gramer notları ile çeşitli aktiviteler sunmaktadır.

Fransızca açık eğitim yazılımında öğrenme nesnelerinin küçük, bağımsız kaynaklar olduğu hem kursun bir parçası olarak hem de bireysel çalışma için kullanabileceği bilgisi yer almaktadır. İçerikler akademik okuma becerilerinin kazanılmasını desteklemeyi amaçlamaktadır. *Baudelaire, Beckett, Pierre Bourdieu, Césaire, Corneille, Victor Hugo, Moliere, Le Code Napoleon, Racine, Jean-Jacques Rousseau, Verlaine, Zola* okumaları kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. Fransızcadaki öğrenme nesneleri, Manchester Üniversitesi ile iş birliğiyle ve Sanat & Beşeri Bilimler Araştırma Konseyinin hibe desteğiyle geliştirilmiştir. Eğitim modülü hem öğrenciler hem de öğreticiler için kaynakların kullanımı konusunda destek ve öneriler sunmaktadır. Ayrıca yazılım, öğrenme nesnelerinin nasıl yapılandırıldığına dair örnekler verip bazı ek okumalar önermektedir.

Almanca açık eğitim yazılımında "Tam Zamanında Gramer" başlığı yer almaktadır. Bu bölüm, Modern ve Orta Çağ Dilleri, Almanca Bölümü ile Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi tarafından geliştirilen "Tam Zamanında Gramer" versiyonunun revize edilmiş hâlidir. Programın amacı, Almanca gramerinin belirli yönlerinin yüksek hedefli ve ekonomik bir şekilde uygulanması ve gözden geçirilmesine izin vermek olarak belirtilmiştir. Bu yeni versiyonda öğrenme ekran ve aktivitelerine ek olarak orijinal konular eklenmiştir. Yeni orijinal konular eklenmekte ve diğer konular gelişim aşamasındadır.

Yunanca açık eğitim yazılımında "Yeni Ahit Yunancası" başlığı yer almaktadır. Bu web uygulaması öğrencilerin "Yeni Ahit Yunancası"nı öğrenmeleri için Cambridge Üniversitesi Teoloji Fakültesi ve Dil Merkezi tarafından geliştirilmiş ve "Üniversitenin Öğretme ve Öğrenme İnovasyon Fonu" tarafından hibeyle desteklenmiştir. İçerik olarak alfabe, geniş zaman bazı gramer konuları ve bir test yer almaktadır.

İtalyanca açık eğitim yazılımı Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi tarafından İtalyancayı temel konuşma ve yazma diline odaklanarak temel düzeyde öğrenmek isteyen öğrenciler için geliştirilen bir web uygulamasıdır. İçeriğinde *benim hakkımda, alfabe, tarihler, ilk temas, sayılar, zaman* konuları ve alt başlıkları yer almaktadır.

Japonca açık eğitim yazılımında üç öğrenme nesnesi bulunmaktadır. Birincisi *Japonca nasıl telaffuz edilir*, ikincisi *kullanışlı günlük ifadeler*, üçüncüsü ise *nasıl Japonca yazılır* şeklindedir.

Korece açık eğitim yazılımı Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi temel düzey Korece kursu öğrencileri için geliştirilmiş bir web uygulamasıdır. Korece öğretici objeleri hem bir kursun parçası olarak hem de bireysel çalışma için kullanılabilen küçük ve bağımsız kaynaklardır.

Rusça açık eğitim yazılımı Rusça temel düzeyden orta düzeye kadar olan öğrencilere özel interaktif materyaller içermektedir. Yazılım *Rusça Temel Sözvarlığı* adını taşımaktadır. Sözcük dağarcığının oluşturulması ve pekiştirilmesine yardımcı olmak için tasarlanmıştır. Farklı türden egzersizler, yeni sözcüklerin düzenli olarak gözden geçirilmesiyle öğrencilerin kavrama ve kendilerini ifade etme becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. *Evlilik ve aile, konaklama, çalışma ve okul, festivaller, yaşam stili, karakter ve görünüş, boş zaman, mutluluk ve başarılar* ile *eğitim* konuları yazılımda yer almaktadır.

İspanyolca öğretici objeleri hem bir kursun parçası olarak hem de bireysel çalışma için kullanılabilen küçük, bağımsız kaynaklardır. Bu ilk dört okuma, akademik okuma becerilerinin kazanılmasını desteklemeyi amaçlamaktadır. *Cervantes okumaları, Laura Esquivel Okumaları, Eduardo Galeano Okumaları, Federico Garcia Lorca Okumaları* yazılımın içeriklerini oluşturmaktadır.

Svahili açık eğitim yazılımı Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi temel düzey Svahili kursu öğrencileri için geliştirilmiş bir web uygulamasıdır. Svahili öğretici objeleri hem bir kursun parçası olarak hem de bireysel çalışma için kullanılabilen küçük, bağımsız kaynaklardır. Önemli konuşma ve yazı dilini kapsayan 7 bölümle temel dile odaklanılır.

Görüldüğü üzere her dilin açık eğitim yazılımı farklı becerileri hedefleyen içerik ve konulardan oluşmaktadır. Örneğin Fransızca, okuma becerisine odaklanıp içerik olarak çeşitli akademik metinler sunarken Almanca, dil bilgisine odaklanıp buna göre içerik hazırlamıştır. Dillerin eğitim yazılımlarının paylaşımı başka dillere uyarlanması bakımından önemlidir. Zira yabancılara dil öğretimi konusunda yüzyıllardır çalışma ve araştırma yapılan dillerin nasıl öğretildiği hususunun başka dillerin öğretilmesinde rehberlik etmesi isabetli olacaktır. Buna ek olarak dil öğretimi ve teknolojiyi birleştirip kullanıcılara dijital bir eğitim olanağı yaratan, yazılım ve bilişim konularında oldukça ileri olan bu ülkelerin emekleri yadsınamaz bir gerçektir. Söz konusu içeriklerden yola çıkılarak Türkçe için de bir açık eğitim yazılımı hazırlanması planlanmaktadır.

Açık eğitim yazılım programları hazırlanırken sadece Dil Merkezi değil çeşitli bölüm ve fakültelerin işbirliği içinde oldukları ayrıca belediye, konsey ve öğrenme merkezlerinin de katkı ve hibe sağladığı gerçeği söz konusudur. Dil eğitiminde iş birliği ve birlikte çalışmanın önemi bir kez daha ortaya çıkmakta, Türkçenin öğretiminde de aynı özveri ve iş birliği ile çalışmalar gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak çalışmada Birleşik Krallık genelinde Londra ve Cambridge özelinde Türk dilinin durumuna dair detaylı bilgi verilmiştir. Londra Yunus Emre Enstitüsü; çeşitli iş birlikleri, materyalleri, dil eğitmenleri, aktiviteleri, kütüphanesi, vizyonuyla Türk dili için ülkede başrol oyuncusu durumundadır. Materyal temini, eğitmen ihtiyacının karşılanması, müfredat hazırlanması, sınavların uygulanması gibi kurs öncesi, sırası ve sonrası gerekli tüm süreçleri enstitü yüklenmektedir.

2010 yılından beri her dönem enstitü tarafından açılan Türkçe kurslarını çok sayıda öğrenci tamamlamıştır. Enstitü, 2017 yılından beri dünyanın en eski ve en önemli üniversitelerinden biri olan Cambridge Üniversitesi ile iş birliği yaparak üniversitenin Dil Merkezinde Türkçe kurslarının verilmesini sağlamaktadır. 2022 Kasım ayında Birleşik Krallık bürokratlarına verilmeye başlanan Türkçe dersleriyle yeni bir kursiyer kitlesi oluşturulmuştur. Copthall Okuluyla yapılan iş birliği sayesinde 2022 Eylül ayından beri bu okulda Türkçe dersleri verilmektedir. Bunun yanı sıra Ocak 2023'te Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi ile iş birliği içerisinde Osmanlı Türkçesi kursu verilmeye başlanacaktır.

Cambridge Üniversitesi Dil Merkezindeki öğretim elemanları ileri düzeyde İngilizce bilmekte, bunun yanı sıra kendi ana dili ve İngilizce dışında başka dilleri de bilmekte veya öğrenmeye çalışmaktadır. Teknolojiyi yakından takip eden öğretim elemanları dijital öğretimde uzman ve çevrim içi kaynakları kullanmakta yetkindirler. Bu nitelikler, dil öğretim süreçlerini olumlu etkilemektedir.

İngiltere ve diğer ülkeler için Türkçeyi iki dilli öğreten materyallerin hazırlanması özellikle başlangıç düzeyindeki öğrenciler için oldukça kullanışlı olacaktır. Materyallerin yeni baskılarla içerik olarak güncellenmesi de mühimdir. Materyallerdeki bilgilerin, kişi adlarının, tarihî olayların güncel olması önemlidir. Bilgilerin güncel olmasıyla öğrencilerin materyallere verdiği önem artmakta, böylece eserler daha güvenilir ve geçerli bulunmaktadır.

Enstitü çeşitli kurumlarla çok sayıda iş birliği yaparak Türk dili ve kültürünün çok sayıda kişiye ve kuruma ulaşmasını sağlamaktadır. Dillerin yurt içinde ve yurt dışında yer edinmesinde iş birliği ve birlikte çalışma mefhumu oldukça önem arz etmektedir. Zira "soft power (yumuşak güç)" olarak tanımlanan dil ve kültür

öğretimi sadece dil değil, aynı zamanda kültür, politika ve tarihle yakından ilişkilidir. Bu minvalde yurt dışındaki Türk dilinin korunması, varlığını sürdürebilmesi, öğretilmesi, Türk kültürünün yaygınlaştırılması için Türkiye'deki ve dünyadaki kurumların, sivil toplum kuruluşlarının, derneklerin süreçleri desteklemesi gereklidir. Kişi ve kurumların özveri ve çabalarıyla İngiltere ve diğer ülkelerde Türk dilinin varlığı daha somut hâle gelecek, yürütülecek çalışmaların gelişimi hız kazanacaktır.

İngiltere'de Türk diline ve kültürüne gösterilen ilgiye karşılık ülkeye özel Türkçe setleri ve materyalleri hazırlanmalıdır. Türkiye'ye turist olarak gelenlere yönelik iki dilli konuşma kılavuzları güncellenerek yayımlanmalıdır. Akademik Türkçe öğrenenlere özel terim sözlükleri hazırlanmalıdır. İngilizce ve Türkçeyi dil bilimsel olarak inceleyen çalışmalar yapılmalıdır. İki ülke arasındaki ilişkiler kültürel diplomasiyle güçlendirilmelidir.

Kaynaklar

Boyd, S. (2019). *The Story of Cambridge*. Cambridge University Press.

URL-1: "Birleşik Krallık". https://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fik_Krall%C4%B1k. (Erişim: 04.11.2022).

URL-2: "Birleşik Krallık'taki Türkler". https://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fik_Krall%C4%B1k%27taki_T%C3%BCrkler. (Erişim: 04.11.2022).

URL-3: "Cambridge". https://en.wikipedia.org/wiki/Cambridge. (Erişim: 20.09.2022).

URL-4: "Yunus Emre Enstitüsü". https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu. (Erişim: 31.10.2022).

URL-5: "Türkçe Kursları". https://yeelondon.org.uk/turkish-course/. (Erişim: 04.11.2022).

URL-6: "Sınav Yönetim Sistemi". https://sts.yee.org.tr/sayfa/anasayfa. (Erişim: 06.11.2022).

URL-7: "Copthall Okulu". https://www.copthallschool.org.uk/#. (Erişim: 06.11.2022).

URL-8: "Cambridge Üniversitesi". https://www.cam.ac.uk/. (Erişim: 20.10.2022).

URL-9: "Cambridge'deki Müzeler". https://www.museums.cam.ac.uk/. (Erişim: 20.10.2022).

URL-10: "Cambridge'deki Kolej ve Bölümler". https://www.cam.ac.uk/colleges-and-departments. (Erişim 19.10.2022).

URL-11: "Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi". https://www.langcen.cam.ac.uk/about/about.html. (Erişim: 11.10.2022).

URL-12: "Tadımlık Diller". https://www.meits.org/media/taster-classes. (Erişim: 01.11.2022).

URL-13: "Cambridge Üniversitesi Dil Programları". https://www.langcen.cam.ac.uk/culp/culp-index.html. (Erişim: 11.10.2022).

URL-14: "Cambridge Üniversitesi Dil Merkezi/Dil Programları/Türkçe". https://www.langcen.cam.ac.uk/culp/turkish/culp-turkish.html. (Erişim: 22.09.2022).

URL-15: "Türkçe Kursları". https://www.training.cam.ac.uk/. (Erişim: 22.10.2022).

URL-16: "Türkçe Temel Düzey 1 Müfredatı". https://www.vle.cam.ac.uk/pluginfile.php/22232772/mod_resource/content/0/Turkish%20Basic%201syllabus%2021-22.pdf. (Erişim: 01.11.2022).

URL-17: "Türkçe Temel Düzey 2 Müfredatı". https://www.vle.cam.ac.uk/pluginfile.php/22232722/mod_resource/content/0/Turkish%20Basic%202%20syllabus%2021-22.pdf. (Erişim: 01.11.2022).

URL-18: "Moodle". https://www.vle.cam.ac.uk/course/view.php?id=138421. (Erişim: 01.09.2022).

URL-19: "Ders/Akran Gözlemi". https://elteachertrainer.com/2015/10/12/eye-on-the-classroom-1-peer-observation/. (Erişim: 02.02.2022).

URL-20: "Skilliter Osmanlı Araştırmaları Merkezi". https://cudl.lib.cam.ac.uk/collections/skillitercentre/1. (Erişim: 04.11.2022).

URL-21: "Dil Merkezi Personelleri". https://www.langcen.cam.ac.uk/staff/staff-list.html. (Erişim: 15.09.2022).

URL-22: "John Trim Merkezi Kaynakları". https://www.langcen.cam.ac.uk/resources/resources-index.html. (Erişim: 10.11.2022).

URL-23: "John Trim Merkezi Türkçe Katalogu". https://www.langcen.cam.ac.uk/resources/langt/turkish.html. (Erişim: 10.11.2022).

URL-24: "Çevrim İçi Dil Merkezi". https://lcitc.langcen.cam.ac.uk/. (Erişim: 10.10.2022).

URL-25: "Çevrim İçi Video Kaynakları". https://www.langcen.cam.ac.uk/raven/lcovr/ovr.html. (Erişim: 09.10.2022).

URL-26: "İnteraktif Dil Öğrenme Kaynakları". https://www.langcen.cam.ac.uk/lc-online.html. (Erişim: 08.10.2022).

URL-27: "Açık Eğitim Yazılımı". https://www.langcen.cam.ac.uk/opencourseware/opencourseware-index.html. (Erişim: 07.10.2022).

Öz Geçmiş

Hadra Kübra ERKINAY TAMTAMIŞ

Hadra Kübra ERKINAY TAMTAMIŞ, 2008 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünden mezun olmuş, yüksek lisansını 2010 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Bilim Dalında, doktorasını 2017 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Dili Anabilim Dalında tamamlamıştır. Lisans öğreniminden sonra Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü Yeni Türk Dili Anabilim Dalına araştırma görevlisi olarak atanmış olup hâlen aynı üniversitede doktor öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Türkiye Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, dil bilimi, anlam bilimi alanlarında birçok yayını bulunan yazar, aynı alanda farklı projelerde yürütücü ve araştırmacı olarak görev almıştır. Erkınay Tamtamış, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Almanya Mainz Johannes Gutenberg Üniversitesinde stajyer olarak bulunmuştur. Erkınay Tamtamış, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Birleşik Krallık Londra Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği bünyesinde Londra Yunus Emre Enstitüsü ve Cambridge Üniversitesine misafir öğretim üyesi olarak görevlendirilmiştir.

İRLANDA CUMHURİYETİ'NDE TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI

Mehmet AYGÜNEŞ[1]

Giriş

Bu çalışmanın amacı İrlanda Cumhuriyeti'ndeki Türkçe öğretimi hakkında bazı temel bilgileri paylaşarak ülkedeki Türkçe eğitiminin mevcut durumunu ortaya koymak ve orta-ileri vadede İrlanda Cumhuriyeti'ndeki Türkçe faaliyetlerinin gelişmesi için yapılabilecekleri belirlemektir. Bu amaç çerçevesinde, öncelikle İrlanda'nın tarihi hakkında kısaca bilgiler aktarılacak daha sonra ise, İrlanda'da Türkçe eğitimi ve ileriye dönük olarak yapılabilecekler aktarılacaktır.

1. İrlanda'nın Tarihine Kısa Bir Bakış

İrlanda Cumhuriyeti, Kuzeybatı Avrupa'da İrlanda adasında yer almaktadır. İrlanda adası Büyük Britanya adasının batısında yer almaktadır ve iki adayı İrlanda denizi birbirinden ayırmaktadır. Ülkenin batısında Atlas Okyanusu, güneyinde St. George Kanalı yer alır. Kuzeyinde ise, tek kara sınırının bulunduğu Kuzey İrlanda yer almaktadır. Kuzey İrlanda bölgesi İrlanda adası içerisinde yer almasına karşın, Birleşik Krallığın ülke sınırları içerisinde yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle, İrlanda Cumhuriyeti'nin tek kara sınırı bulunan komşusu Birleşik Krallık'tır.

İrlanda'nın tarihinden kısaca söz etmek gerekirse, Keltlerin İrlandalıların ataları olduğu düşünülmekte ve Keltlerin İrlanda adasına Demir Çağında yerleştiği varsayılmaktadır (https://en.wikipedia.org/wiki/Ireland). Roma İmparatorluğu döneminde, İrlanda adası Roma kültürünün etkisi altına girmiştir. 430'lu yıllarda Aziz Patrik'in adaya gelerek Hristiyanlığı yaydığı bilinmektedir. Aziz Patrik İrlanda'nın koruyucu azizi olarak kabul edilir ve 17 Mart tarihi İrlanda'da Aziz Patrik günü olarak kutlanmaktadır (https://www.britannica.com/topic/Saint-Patricks-Day). İlerleyen dönemde, adada Vikingler ve Normanlar hüküm sürmüştür. Birleşik Krallığın yönetimi altında bulunduğu 1845-1849 yılları arasında İrlanda'da Patates Kıtlığı olarak da bilinen ve milyonlarca insanın ölümüne sebep olan kıtlık dönemi yaşanmıştır(https://en.wikipedia.org/wiki/Great_Famine_(Ireland). Bu dönemde İrlandalıların ada dışına, özellikle de ABD'ye, göç etmek zorunda kaldıkları bilinmektedir. Adada İrlanda nüfusunun gerek ölümler gerekse göçler nedeniyle önemli ölçüde azaldığı ve bu dönemde İrlandalıların anadili olan İrlandacanın (Gaelige) kullanımının azalarak İngilizcenin ön plana geçtiği dikkat çekmektedir. 1916 yılındaki İrlandalıların bağımsızlık ayaklanmalarının ardından, Birleşik Krallıkça ada Kuzey İrlanda ve Güney İrlanda olarak ikiye ayrılmıştır. 6 Aralık 1921

[1] Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, mehmet.aygunes@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0327-6905

tarihinde ise, adanın güney bölümü, bugünkü adıyla İrlanda Cumhuriyeti, Birleşik Krallık'tan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Kuzey İrlanda, Birleşik Krallık'a bağlı kalmıştır. Günümüzde İrlanda adasının 4'te 3'ünü oluşturan İrlanda Cumhuriyeti, Avrupa Birliği üyesi bağımsız bir ülkeyken geri kalan bölümünü oluşturan Kuzey İrlanda, Birleşik Krallığa bağlıdır. Ancak İskoçya gibi Kuzey İrlanda'nın geleceğine ilişkin önemli tartışmalar bulunmaktadır. Bu tartışmalar özellikle Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliğinden ayrılmasıyla daha da fazla gündeme gelmeye başlamıştır.

2. İrlanda'da Türkçe Eğitiminin Tarihçesi

İrlanda'da Türkiye Cumhuriyeti devleti desteğindeki Türkçe dersleri, İrlanda'nın başkenti olan Dublin'de Trinity College Dublin Üniversitesinin Dil ve İletişim Çalışmaları Merkezi (Centre for Language and Communication Studies) ve Yakın ve Ortadoğu Çalışmaları (Near and Middle Eastern Studies) bölümlerinde gerçekleştirilmektedir.

2.1. Trinity College Dublin

Trinity College Dublin, 1592'de kraliyet tüzüğüne göre I. Kraliçe Elizabeth döneminde kurulmuştur. Üniversitenin kuruluşunun temel amacı; dönemin Batı Avrupa'daki pek çok üniversitesinde olduğu gibi, sivil yönetici ve din adamı yetiştirerek mezunlarının devlete prestij kazandırması olarak ifade edilmektedir. Bu dönemde İngiltere'de Oxford ve Cambridge olmak üzere iki köklü üniversite ve İskoçya'da da dört üniversite bulunduğu bilinmektedir. Üniversite ile İrlanda'yı Avrupa öğreniminin ana akımına sokmak ve ülke içinde Protestan Reformunu güçlendirmek amaçlanmıştır. Trinity College Dublin'in tasarımında Oxford, Cambridge üniversitelerinin ve Kıta Avrupasının öncü üniversiteleri etkili olmuştur. Sonraki elli yıllık dönemde üniversitenin gerek fiziksel gerekse eğitimsel anlamda ciddi gelişmelerin yaşandığı dikkat çekmektedir. İlk mezunlarından olan James Ussher'ın uluslararası bir ün kazanması, Trinity College Dublin'i Avrupa'da daha bilinir bir üniversite haline getirmiştir. 17. yüzyılda 1641 ayaklanmasının ardından merkezi hükümet çökmesiyle birlikte, üniversitedeki eğitim de kesintiye uğramıştır. İkinci olarak Tyrconnell'in kısa süreli Katolik hükümetinin üniversiteyi kapattığı, bursiyerleri ve öğrencileri kovduğu ve binaları Jacobite kışlasına dönüştürdüğü 1689/91'deki roller-coaster olaylarıyla eğitim kesintiye uğradığı rapor edilmektedir. Tüm bu durumlara rağmen, üniversite 17. yüzyılın sonunda daha güçlü bir kurum haline gelmiştir. Üniversitenin bugünkü görünümüne büyük oranda 1712-1798 arasındaki inşa edilen binalarla ulaşıldığı kaydedilmektedir (https:// www.tcd.ie/about/history/).

Üniversitenin kurulduğu ilk dönemde lisans müfredatının, klasikleri, matematiği, bilime sınırlı bir şekilde maruz kalmayı ve bazı felsefi metinleri kapsayan genel nitelikli dersleri içerdiği belirtilmektedir. 1830'larda bunun değişmeye başladığı, 1851'de fizik, kimya daha sonra 1871'de jeoloji, zooloji ve botanik gibi derslerin eklenmeye başlandığı, 1873-1908 arasında, Trinity College'ın yavaş yavaş kendisini mezhebe bağlı olmayan bir kurum olacak şekilde yeniden konumlandırdığı görülmektedir. Sözgelimi, 1873'te İlahiyat ile ilgili bölümler hariç üniversitedeki tüm dini testler kaldırılmıştır (https://www.tcd.ie/about/history/).

Üniversitenin I. Dünya Savaşında fiziksel açıdan ciddi bir zarar almasa da, ekonomik olarak birtakım sorunlar yaşadığı, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra da, üniversite bir kez daha hükümetten mali destek istemek zorunda kaldığı belirtilmektedir. 60'lı yıllarda üniversite öğrencilerinin neredeyse yarısı İrlanda dışından geldiği, 70'li yıllarda öğrenci artışında büyük ivmenin görüldüğü belirtilmektedir. 2010 yılına kadar öğrenci sayısının %11'ini diğer Avrupa Birliği ülkelerinden, % 4'ünü Kuzey ve Orta Amerika'dan ve % 5'inü dünyanın diğer bölgelerinden gelen öğrenciler oluşturmuştur. Bugün üniversiteye kayıtlı 16.807 lisans ve lisansüstü öğrencisi olduğu ve bu öğrencilerin yaklaşık 110 milletten seçildiği belirtilmektedir (https://www.tcd.ie/about/history/). Ancak Covid pandemisinin yaşandığı dönemde uluslararası öğrenci sayısında bir düşüşün yaşandığı da dikkat çekmektedir.

Dünya edebiyatında önemli yeri olan Oscar Wilde, Jonathan Swift, Bram Stoker, Percy French, William Trevor, John Millington Synge, Sally Rooney, Oliver Goldsmith, Thomas Moore ve William Congreve, ünlü filozoflar George Berkeley ve Edmund Burke Trinity College Dublin'de eğitim almıştır. Ayrıca 1969 yılında Nobel Edebiyat ödülü alan Samuel Beckett, 1951 yılında Nobel Fizik Ödülü alan Ernest Walton, 1976'da Nobel Barış ödülü alan Mairead Maguire ve 2015'te Nobel Tıp Ödülü alan William Cecil Campbell de bu üniversitede eğitim almıştır (https://en.wikipedia.org/wiki/Trinity_College_Dublin).

Trinity College Dublin Üniveritesi QS World University Ranking 2023'e göre ve Times Higher Education World University Rankings 2022'ye göre İrlanda'nın bir numaralı üniversitesidir. Ayrıca QS World University Ranking 2023'e göre dünyanın en iyi 98'inci Times Higher Education World University Rankings 2022'ye göre ise dünyanın en iyi 146'ncı üniversitesi olduğu belirtilmektedir. THE University Impact Rankings 2021, Trinity College Dublin'i dünyanın etki değeri en yüksek 57'nci üniversitesi olarak derecelendirmiştir. Üniversite 4 konu alanında dünyanın ilk 50 üniversite içerisinde, 15 konu alanında da dünyanın ilk 100 üniversitesi içerisinde yer almaktadır (https://www.tcd.ie/research/about/rankings/). Tüm bu veriler

Trinity College Dublin Üniversitesinin uluslararası prestije sahip bir üniversite olduğunu göstermektedir.

2.1.1. Trinity College Dublin-Dil ve İletişim Çalışmaları Merkezi

Trinity College Dublin bünyesinde Dil ve İletişim Çalışmaları Merkezi 1979'da kurulmuştur. Dil ve İletişim Çalışmaları Merkezi *Dilbilim, Konuşma ve İletişim Bilimleri Okulunun* altında yer alan iki bölümden birisidir. Diğer bölüm ise, Klinik Konuşma ve Dil Çalışmalarıdır. Dil ve İletişim Çalışmaları Merkezi dilbilim, uygulamalı dilbilim, fonetik ve konuşma bilimi, hesaplamalı dilbilim ve doğal dil işleme konularında bir araştırma merkezidir. Ayrıca birçok lisans programının dilbilim ile ilgili dersleri de bu merkezce karşılanmaktadır. Merkez bünyesinde beş lisansüstü program bulunmaktadır. Dil ve İletişim Çalışmaları Merkezinde çeşitli unvanlarda 21 akademisyen görev yapmaktadır (https://www.tcd.ie/ slscs/clcs/ index.php).

Dil ve İletişim Çalışmaları Merkezi bünyesinde İşitme Engelliler Araştırmaları Merkezi, İngilizce Dil Öğrenme ve Öğretim Merkezi, Asya Çalışmaları için Trinity Merkezi, Fonetik ve Konuşma Laboratuvarı, Dil Öğrenme Merkezi, İrlanda Konuşma ve Dil Teknolojisi Araştırma Merkezi bulunmaktadır.

2.1.2. Trinity College Dublin -Yakın ve Ortadoğu Çalışmaları Bölümü

Trinity College Dublin üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren Yakın ve Ortadoğu Çalışmaları Bölümü, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın birçok dönemini ve toplumunu incelemelerinin yanı sıra Yahudi ve İslam kültürleri incelemelerini de içermektedir. Bölümde öğrencilere konu ile ilgili alan derslerinin yanı sıra çalışmalarının bir parçası olarak Arapça, Modern veya Eski İbranice, Türkçe, Sümerce, Akadca veya Orta Mısır hiyeroglifleri dâhil olmak üzere eski veya modern diller seçmeli olarak sunulmaktadır (https://www.tcd.ie/nmes/about/).

Bölümde yer alan akademik personelin Eski Yakın Doğu ve dilleri, İbranice İncil, Eski ve Modern Yahudi tarihi ve kültürü, Modern Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Orta Çağ ve Modern İslam toplumları, İnsan Hakları ve Holokost gibi konularda ders verdiği ve araştırma yaptığı dikkat çekmektedir.

Bölümde 12 akademik personel bulunmaktadır. Bu akademik personelden birisi de Türk Kültür Tarihi kapsamında dersleri vermek üzere Yunus Emre Enstitüsü (YEE) sponsorluğunda çalışmaktadır. İlgili akademisyen 2 yıllık dönemlerde Yunus Emre Enstitüsü ve Yakın ve Ortadoğu Çalışmaları yetkililerince seçilmektedir. İlgili akademisyen görev süreci boyunca ayrıca Yunus Emre Enstitüsü, İrlanda Şubesi Müdürlüğü görevini de yürütmekte diğer bir deyişle YEE kapsamındaki faaliyetlerden sorumlu olmaktadır.

Yakın ve Orta Doğu Çalışmaları Bölümü iki araştırma merkezine ev sahipliği yapmaktadır: Al Maktoum Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Herzog Yahudi ve Yakın Doğu Dinleri ve Kültürü Merkezi.

3. Trinity College Dublin'de Türkçe Dersleri

Trinity College Dublin bünyesinde Türkçe dersleri Dil ve İletişim Çalışmaları Merkezi ve Yakın ve Ortadoğu Çalışmaları Bölümü bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Diğer bir deyişle, Türkçe dersleri Trinity College Dublin'de iki farklı bölüm bünyesinde gerçekleştirilmektedir.

3.1. Dil ve İletişim Çalışmaları Merkezi Bünyesinde Türkçe Dersleri

Trinity College Dublindeki Türkçe dersleri Dil ve İletişim Çalışmaları Merkezi bünyesinde başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti, Millî Eğitim Bakanlığı ile Trinity College Dublin, Dil ve İletişim Çalışmaları Merkezi arasındaki ikili anlaşma gereğince, Türkiye Cumhuriyeti, Millî Eğitim Bakanlığınca bu bölümde görevlendirilmek üzere Bakanlıklar Arası Ortak Komisyon (BAOK) Yönetmeliği çerçevesinde, bölümdeki Türkçe derslerini vermek üzere bir okutman görevlendirilmektedir.

Bölümde Türkçe dersleri akşam dersleri kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu dersler sadece üniversitenin öğrencilerine değil, aynı zamanda üniversite dışından belirli bir sınırlandırma olmaksızın herkese açık olarak sunulmaktadır. Dersler Temel Düzey Türkçe, Temel-Orta Düzey arası Türkçe ve Orta düzey Türkçe olmak üzere 3 farklı düzeyde gerçekleştirilmektedir.

Derslere katılan öğrencilerin genel olarak bu derslere katılma amaçlarına bakıldığında, öğrencilerin bir kısmının Türkiye'de, özellikle Kuşadası'nda, bir gayrimenkul sahibi olduğu ve yaz aylarını Türkiye'de geçirdiği ve bu süre zarfında Türklerle sosyalleştikleri için Türkçe öğrenmek istedikleri görülmektedir. İkinci grup olarak bir Türk ile evli İrlandalıların ya da İrlanda'da yaşayan yabancıların Türkçe öğrenmek istedikleri dikkat çekmektedir. Pek çok teknoloji firmasının Avrupa merkezi İrlanda'da bulunmaktadır ve bu firmalarda çalışmak amacıyla çok sayıda Türk, özellikle son 5 yıllık süreç içerisinde, yoğun biçimde İrlanda'ya göç etmektedir. İrlanda'da yaşayan Türk nüfusu arttıkça doğal bir sonuç olarak iki toplum bireyleri arasında da evlilik sayılarında artış görülmektedir. Söz konusu kapsamda göçlerin artarak devam etmesi, bu çerçevede Türkçe ile temas kuran ve Türkçe öğrenmek isteyen birey sayısında artış olabileceğini göstermektedir. Üçüncü olarak ise, Türkiye ile ya da bir Türk ile ilişkisi olmamasına karşın Türk diline ve kültürüne ya da genel anlamda dil öğrenmeye ilgi duyduğu için Türkçe öğrenen bir grup bulunmaktadır. Sonuç olarak, bu derslere katılan öğrencilerin Türkiye'de

yaşayan Türklerle bağlarının olduğu ya da bir Türklerle aile bağı kurdukları ya da genel olarak Türk kültürüne ilgi duydukları görülmektedir.

3.2. Yakın ve Ortadoğu Çalışmaları Bölümü Bünyesinde Türkçe Dersleri

Yakın ve Ortadoğu Çalışmaları bölümündeki Türkçe dersleri 2019-2020 eğitim-öğretim yılında başlamıştır. Bu dersler Türkçeye Giriş (Introduction to Turkish) ve Yoğun Türkçe (Intensive Turkish) olmak üzere 2 farklı seçmeli ders olarak verilmektedir. Dersleri seçen öğrencilere bakıldığında sadece İrlandalı öğrencilerin değil, aynı zamanda üniversiteye çeşitli değişim programlarıyla gelen ya da Trinity College Dublin'de eğitim alan Alman, Amerikalı, Fransız, Kanadalı, Çinli, İspanyol, Romanyalı öğrencilerin de Türkçe derslerine ilgi gösterdikleri görülmektedir. Öğrencilerin Türkçe derslerini seçmelerindeki ana faktörün Türkçeye ve Türk kültürüne ilgi olduğu dikkat çekmektedir. Türkçe dersi alan öğrencilerin bir bölümü Türk diline ve kültürüne ilgilerinin artması vesilesiyle, Erasmus programı kapsamında kısa süreli olarak Türkiye'ye gitmeye başlamıştır.

Almanya, Fransa gibi ülkelerin aksine İrlanda'da Türkoloji çalışmalarının yok denecek kadar az olduğu, dahası Türk-İrlandalı ilişkileri üzerine yoğunlaşan İrlandalı araştırmacıların görece az olduğu dikkat çekmektedir. Bu boşluğu doldurmaya en yakın adayların Yakın ve Ortadoğu Çalışmaları Bölümünde eğitim alan öğrenciler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu bölümdeki derslerin oldukça önemli olduğu ve bu derslerin orta ve ileri vadede gerek Türkiye-İrlanda ilişkilerinin daha iyi anlaşılması gerekse iki toplum arasındaki etkileşimin artması açısından önemli etkilerinin olacağı görülmektedir.

3.3. Türkçe Derslerinde Uygulanan Yaklaşımlar

Trinity College Dublin, Dil ve İletişim Çalışmaları Merkezi bünyesindeki Türkçe dersleri kursa katılan öğrencilerin düzeyleri, ihtiyaçları ve beklentilerine göre şekillendirilmektedir. Temel düzey öğrencilerine daha önce Türkçe ile temas etmedikleri için ya da oldukça sınırlı bir temasları bulundukları için A1 düzeyi Türkçe eğitimi uygulanmaktadır. Buna karşın Temel-Orta Düzey ve Orta düzey sınıflarda yer alan öğrencilerin eğitim geçmişlerine göre yeni eğitimsel bağlamların planlanması gerekmektedir. Sözgelimi orta düzey grubu içerisinde yer alan öğrencilerin önemli bir bölümü Türkçe derslerini on yıldır takip etmektedir. Dolayısıyla aynı öğrencilerin sürekli olarak aynı ders materyalleriyle karşılaşmasını önlemek amacıyla bu gruplar için özgün ders materyalleri hazırlanmaktadır.

Yakın ve Ortadoğu Çalışmaları bölümündeki Türkçe dersleri ise temel olarak lisans düzeyinde derslerdir. Bu grupta yer alan öğrenciler Türkçe ile henüz temas ettikleri için A1 düzeyi Türkçe eğitimi ile başlanmakta ve A2 düzeyi ile devam edilmektedir.

Söz konusu derslerin tamamında hedef gruba özel ders içerikleri oluşturulmakla birlikte piyasada yer alan yabancılar için Türkçe kitaplarından faydalanılmaktadır.

4. İrlanda'da Kültürel Faaliyetler

Covid Pandemisi nedeniyle 2019-2022 yılları arasında yoğun kültürel etkinlikler düzenlenememiştir. Buna rağmen Türkiye Cumhuriyeti Dublin Büyükelçiliği ve Yunus Emre Enstitüsü, Londra Merkezi iş birliğinde halka açık çeşitli konser etkinlikleri organize edilmiştir. Bu konserlerin en sonuncusu olan "Sultan Bestekârlar" konseri 27 Mayıs 2022 tarihinde Trinity College Dublin'de düzenlenmiş ve yoğun ilgiyle karşılanmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Dublin Büyükelçiliği farklı dönemlerde kermes, sergi, konuşma gibi faaliyetler düzenlemektedir. Söz konusu faaliyetlere Türkçe dersi alan öğrencilerin de katılımı sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra öğrenci gruplarıyla ders dışında da buluşularak çeşitli paylaşımlarda bulunulmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

İrlanda 5 milyon nüfusu ve 70.273 km² yüzölçümü ile küçük bir ülke olsa da İrlandalıların özellikle ülkedeki açlık nedeniyle gerçekleşen göçler sebebiyle başta ABD olmak üzere dünyanın dört bir yanına yayıldığı ve bugün dünyada kökleri İrlandalılara dayanan yaklaşık 70 milyon kişi bulunduğu belirtilmektedir. Sözgelimi ABD başkanlarından Harry S. Truman'ın, John F. Kennedy'nin, Richard Nixon'ın, Jimmy Carter'ın, Ronald Reagan'ın, George W. Bush'un, Bill Clinton'un, Barack Obama'nın ve Joe Biden'ın köklerinde İrlandalılığın bulunduğu öne sürülmektedir (https://www.irishcentral.com/roots/history/us-presidents-irish-roots). Dahası, her ne kadar coğrafya olarak birbirine uzak olsa da iki toplumun dostluğa dayanan bir geçmişinin olduğu, geçmişte yaşanan dayanışmanın İrlanda toplumunun belleğinde hâlâ diri olduğu anlaşılmaktadır. Tüm bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda İrlanda ile Türk toplumu arasındaki olumlu ilişkilerin gelişmesini sağlayacak kültürel faaliyetlerin arttırılması oldukça anlamlı görünmektedir. Bu çerçevede İrlanda'da yapılabilecekler şu şekilde sıralanabilir:

- Trinity College Dublin'de 2019-2020 eğitim-öğretim yılında lisans düzeyinde Türkçe derslerinin başlaması oldukça olumlu bir gelişmedir. Ancak seçmeli olarak yer alan bu dersi seçen öğrenci sayısı Arapça, İspanyolca, Fransızca gibi dilleri seçen öğrencilerle karşılaştırıldığında düşük kalmaktadır. Bu durum üzerinde dönemsel birtakım etmenler etkili olmakla birlikte, Türkçe derslerinin yeni olması ve üniversite içerisinde yeterli bir biçimde tanıtılmaması da etkili olmaktadır. Bu çerçevede, yetkili mercilerin cüzi bütçeler ayırarak görsel tanıtım faaliyetleri ile derslerin öğrencilere duyurulmasının sağlanması, derslere olan ilginin artmasına vesile olacaktır.

- İrlanda'da Yunus Emre Enstitüsü resmi olarak var olmakla birlikte, fiili olarak bir ofisi bulunmamaktadır. İrlanda'daki faaliyetlerinden Yunus Emre Enstitüsü ve Trinity College Dublin'in ikili anlaşma ile iki yıllık sürelerle Yakın ve Ortadoğu Çalışmaları Bölümüne görevlendirilen bir akademisyenin sorumluluğunda yürütülmektedir. Diğer bir ifadeyle, söz konusu akademisyen Yakın ve Ortadoğu Çalışmaları Bölümündeki derslerinin yanı sıra Yunus Emre Enstitüsü, İrlanda Şubesi müdürü görevlerini de yerine getirmektedir. Ancak Yunus Emre Enstitüsünün İrlanda'da bir ofisinin ve ülkede fiili olarak bir çalışma ekibinin bulunmaması İrlanda'da Türk kültür faaliyetlerinin sürekliliğini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, ülkede aktif bir Yunus Emre Enstitüsü şubesinin açılması Türk dili ve kültürü faaliyetlerini olumlu yönde etkileyecektir.
- Facebook, Google, Amazon, Tik Tok gibi uluslararası firmaların Avrupa merkezinin İrlanda'da bulunması nedeniyle Türkiye'den pek çok kişinin çalışmak için İrlanda'ya göç ettiği ve ülkede ciddi bir Türk nüfusu oluşmaya başladığı görülmektedir. Buna karşın, Almanya, İngiltere gibi ülkelere Millî Eğitim Bakanlığınca Türkçe ve Türk Kültürü öğretimi için öğretmen gönderilmesine karşın İrlanda'ya bu çerçevede bir öğretmen gönderilmemektedir. İrlanda'ya yakın gelecekte en az bir Türkçe öğretmeninin gönderilmesi ülkeye göç eden Türklerin çocuklarının anadilleriyle olan irtibatının güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır.
- Türkiye ile İrlanda arasındaki olumlu ilişkiler çok eskiye dayanmaktadır. Özellikle İrlanda'daki kıtlık döneminde Osmanlının yapmış olduğu yardımlar İrlandalıların belleğinde tazeliğini korumaktadır. Bu olumlu ilişkilerin bir örneği olarak İrlanda'da armasında ay yıldız taşıyan Drogheda United kulübü ile Trabzonspor 2010 yılında kardeş kulüpler olmuşlardır. İki ülke arasında bunun gibi olumlu ilişkiler genişletilebilir.

Kaynaklar

https://en.wikipedia.org/wiki/Ireland

https://www.britannica.com/topic/Saint-Patricks-Day

https://www.tcd.ie/about/history/

https://en.wikipedia.org/wiki/Trinity_College_Dublin

https://www.tcd.ie/research/about/rankings/

https://www.tcd.ie/slscs/clcs/index.php

https://www.tcd.ie/nmes/about/

https://www.irishcentral.com/roots/history/us-presidents-irish-roots

Öz Geçmiş

Mehmet AYGÜNEŞ

2005 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümünde lisans eğitimini, 2007 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalından yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Doktora çalışmasını ise, zaman çözünürlüğü yüksek bir nörogörüntüleme yöntemi olan Olaya İlişkin Beyin Potansiyelleri yöntemi ile dil-beyin arakesitinde gerçekleştirmiş ve Ankara Üniversitesi, Dilbilim Bölümünde 2013 yılında tamamlamıştır. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi, Dilbilimi Bölümünde yardımcı doçent doktor olarak göreve başlamıştır. 2016-2019 yılları arasında İstanbul Üniversitesi, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı başkanlığı görevini yürütmüştür. Özellikle beyinde dil işlemleme, Türkçenin ikinci dil olarak işlemlenmesi ile ilgili konularda araştırmaları bulunan Aygüneş, pek çok TÜBİTAK projesinde yürütücü ve araştırmacı olarak görev yapmıştır. 2019 yılından beri İrlanda, Dublin Büyükelçiliği bünyesinde Trinity Collage Dublin'de misafir öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir.

KAZAKİSTAN'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI

Gül Banu DUMAN[1]

Vildan ÖNCÜL[2]

Giriş

20. yüzyılın son çeyreği dünyada değişim rüzgârlarının estiği, dengelerin değiştiği, politik güçlerin yer değiştirdiği bir dönemdir. Bu dönem ülkelerin ekonomisini, politik konumlarını etkilemiş, ülkeler kendilerine yeni yol haritaları belirlemek zorunda kalmıştır. Eğitim konusu da çizilen yol haritaları arasında yer almıştır.

Türkiye'nin dünyaya eğitim alanında açılması, Turgut Özal'ın başbakanlık döneminde başlamış; kültür ve eğitim alanında yapılan ikili anlaşmalardaki artışlarla birlikte Türkiye'ye uluslararası öğrenci akışı başlamıştır. 1983 yılında hükümet tarafından 2922 sayılı Türkiye'de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilere ilişkin kanun ile birlikte ilk defa yabancı öğrenci tanımı getirilmiş ve yabancı öğrencilerin geliş, ikamet, eğitim konuları belirlenmiştir. 1983'ten itibaren tek taraflı uluslararası öğrenci değişimi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmüştür (Öztürk, 2014, s. 13). 1983 yılından Büyük Öğrenci Projesinin başladığı 1992 yılına kadar toplam 7.855 öğrenci mezun edilmiştir (Sayılarla Türkiye Bursları Raporu, 2013).

1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bu birlik içinde yer alan Avrupa'da bulunan ülkelerle birlikte Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri de bağımsızlığını kazanmaya başlamıştır. Türkiye, bağımsızlığını kazanan ülkelerle ilişkilerini güçlendirmek için farklı dış politika stratejileri geliştirmiştir. 1992 yılında Süleyman Demirel'in başbakanlığında Büyük Öğrenci Projesi başlatılarak MEB'in önceden devam ettirdiği uluslararası öğrenci burslandırma süreci böylelikle Büyük Öğrenci Projesine devredilmiştir (Öztürk, 2014, s. 13). Türkiye, 1992-1993 eğitim öğretim döneminde Orta Asya'da bulunan beş Türk Cumhuriyeti ile yapmış olduğu anlaşmalarla Büyük Öğrenci Projesi başlatmıştır. Büyük bir eğitim hamlesi olarak 7000'i yükseköğretim ve 3000'i de orta öğretim olmak üzere toplam 10.000 öğrenci eğitim amacıyla Türkiye'ye getirilmiştir (Kavak ve Baskan, 2001, s. 96).

Büyük Öğrenci Projesi, Türkiye'nin Türk dünyasına yönelik olarak yürüttüğü en büyük ve en önemli projelerinin başında gelmektedir (http 1: https:// www.turkyurdu.com.tr/yazar). 1992 yılında Türk ve Akraba Toplulukları ile dostluk köprüleri kurularak eğitim iş birliğini geliştirmek için bu ülkelerde yeniden yapılanma sürecine katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Bu dönemde geliştirilen dış

[1] Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, gulbanuduman@gmail.com, ORCID 0000-0002-6593-3587

[2] Dr., Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, vilice1@hotmail.com, ORCID 0000-0002-2265-4836

politika stratejilerinin en önemlilerinden birisi eğitim olmuştur. Eğitim alanında ikili anlaşmalar imzalanmış, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye Cumhuriyeti arasında öğrenci değişimi yapılarak Türkiye'nin bu ülkelerle olan tarihsel ve kültürel bağlarının güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu ikili anlaşmalar sonucunda eğitim alanında ortaya çıkan en önemli proje, Büyük Öğrenci Projesi (BÖP) olmuştur. Bu projenin amacı Türkiye'yi tanıyan genç nesiller yetiştirmek ve donanımlı yetişmiş insan gücü ihtiyacını karşılamak, Türkçeyi öğretip Türk kültürünü tanıtarak Türk Dünyası ile kalıcı dostluk ilişkileri kurmak, Türk Dünyasında yer alan ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerini geliştirmektir. Başlangıçta beş Türk Cumhuriyetini kapsayan BÖP, günümüzde Türk Cumhuriyetleri ile birlikte Asya ve Balkanlardaki ülke ve toplulukları da içine almaktadır. Proje kapsamında 1992–1993 akademik yılından itibaren, Türkiye'ye Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklarından burslu olarak öğrenci kabul edilmektedir. Projenin uygulanmaya başlandığı 1992–1993 akademik yılından bu yana, söz konusu ülke ya da topluluklara her yıl 1.000-1.500 arasında burslu kontenjan tahsis edilmektedir (http 2: https://www.altayli.net/turkiyenin-buyuk-ogrenci-projesi-1992-2012.html).

Büyük Öğrenci Projesi'nin uygulandığı ülkelerden biri olan Kazakistan 25 Aralık 1991'de bağımsızlığını ilan etmiş ve yine Türkiye tarafından aynı gün tanınmıştır. 2 Mart 1992 tarihinde Türkiye ve Kazakistan arasında diplomatik görüşmeler başlamış; eğitim, ticari ve iktisadi alanlarda protokoller imzalanmıştır. Kazakistan ve Türkiye yöneticileri karşılıklı ülke ziyareti gerçekleştirmiş, eğitim iş birliği yapılmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu iş birliği sonucunda Büyük Öğrenci Projesi kapsamında 1992-1993 öğretim yılından başlayarak 3000'e yakın Kazak öğrenci Türkiye'deki çeşitli şehirlerde lise, lisans ve lisansüstü seviyelerde eğitim-öğretimlerini tamamlamıştır. Kazakistan'da Türk kültür ve dilinin öğretiminde somut ve tutarlı adımlar atılmıştır. Her iki ülkenin eğitim bakanları ve heyetleri tarafından komisyonlar kurularak ilk, orta, lise ve yükseköğretimde dil, tarih, edebiyat ders ve programlarının ortak yürütülmesine dair ders kitap ve içerikleriyle ilgili düzenlemeler yapılmıştır (Güngör, 2018, s. 1875-1876).

İki ülke arasında uygulanan ikinci önemli proje "Bolashak" projesidir. 2005 yılında uygulamaya konulan bu projeyle ülkenin başarılı öğrencilerinin bir kısmı eğitim-öğretim masrafları Kazakistan tarafından karşılanarak dünyanın saygın ilk 500 üniversitesi listesinde olan üniversitelere gönderilmektedir. Bu projeyle Türkiye'ye gönderilen gençler ülkelerine dönerek Kazakistan'ın geleceğine yön vermektedirler (Güngör, 2018, s. 1875-1876). Kazakistan'ın dâhil olduğu üçüncü proje Orhun Değişim Programıdır. "Orhun Süreci" olarak adlandırılan öğrenci-öğretim elemanı değişim programı Türk Konseyi Türk Üniversiteler Birliği tarafından Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin ev sahipliğinde 6-7 Nisan 2017 tarihlerinde Bişkek'te

düzenlenen toplantıda uygulama aşamasına geçilmiştir. "Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliği Orhun Değişim Programı Yönetmeliği Taslağı" ile ilgili belgeler müzakere edilip kabul edilmiştir. Türk devletleri arasındaki ortak kültür, dil ve tarih birliği Türk Keneşindeki iş birliğinin temelini oluşturmaktadır. Eğitim, Bilim ve Kültürel İşbirliği konusu esas alınmıştır. 2013'ten itibaren faaliyetlerine başlamış ve katılımcı ülkeler arasında öğrenci ve öğretim görevlileri değişimi yapılmıştır (http 3: https://www.turkkon.org/tr/isbirligi-alanlari/egitim_4/orhun-degisim-programi _15). Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan, Macaristan, Türkiye'nin katıldığı Orhun Değişim Programına Kazakistan 6 üniversiteyle katılmaktadır. Bunlar: Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, L. N. Gumilyov Avrasya Milli Üniversitesi, Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak Türk Üniversitesi, Nazarbayev Üniversitesi, Atırau Devlet Üniversitesi, Semey Tıp Üniversitesidir.

Kazakistan'daki öğrenci ve öğretim elemanları Mevlana Değişim Programına da katılmaktadır. Mevlana Değişim Programı, YÖK tarafından yurt içinde eğitim veren yükseköğretim kurumları ile yurt dışında eğitim veren yükseköğretim kurumları arasında protokol kapsamında yapılan öğrenci ve öğretim elemanı değişim programıdır (http 4: https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/ MevzuatFihrist DetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=15219&MevzuatTertip=5). 23 Ağustos 2011 tarih ve 28034 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yönetmelik ile birlikte yurt dışındaki yükseköğretim kurumları ile Türkiye'deki yükseköğretim kurumları arasında öğrenci ve öğretim elemanı değişiminin önü açılmıştır. Mevlana Değişim programı bütün dünyadaki yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır, bu yönüyle diğer değişim programlarından farklılık göstermektedir. Değişim programına öğretim elemanları 1 hafta ve 3 ay arasında değişen süreyle ders vermek için, öğrenciler ise bir ya da en fazla iki yarıyıl eğitim almak için katılabilir (http 5: https://uio.nevsehir.edu.tr/tr/mevlana-degisim-programi-nedir).

Kazakistanlı öğrenciler tarafından yoğun ilgi gören bir başka burs programı Türkiye Burslarıdır. 1992 yılında "Büyük Öğrenci Projesi" adıyla başlayan burs programı, 2012 yılında "Türkiye Bursları" programına dönüşmüş ve Türkiye'nin uluslararası öğrencilere yönelik yükseköğretim burs programı güncellenmiştir. 2012 yılında yaklaşık 10 bin öğrenciye sağlanan burs imkânı 2017 yılında artmış, bu burstan yararlanan öğrenci sayısı 100 binin üzerine çıkmıştır. Sonraki yıllarda burs programına başvuru yapan ülke sayısı artırılmış, dünya genelinde 178 ülkeden öğrenci alınmıştır. 2021 yılında Türkiye burslarına 165 bin 511 kişi başvurmuştur. Türkiye Burslarını dünyadaki diğer burs programlarından farklı kılan öğrencilere sağlanan bursun yanı sıra üniversite yerleştirmesi yapan; uçak biletini, üniversite katkı payını, genel sağlık sigortasını, yurt ve Türkçe eğitim ücretini karşılayan bir

program olmasıdır (http 6: https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari).

Yukarıda sayılan projeler ile Türkiye'de eğitim almaya gelen öğrenciler böylece Türkçeyi ve Türk kültürünü yerinde tanıma fırsatı bulmuştur. Bu öğrencilerin bir kısmı ülkelerine döndüklerinde de Türkiye ile bağlarını koparmamış, iki ülke arasında gönül köprüleri kurmaya devam etmiştir. Türkiye'de eğitim alma fırsatı bulan öğrencilerin bir kısmı ülkelerine döndüklerinde yerel öğretici olarak Türkoloji bölümlerinde ya da Türk dili eğitimi veren diğer bölümlerde Türkçe öğretme görevini üstlenmişlerdir.

Günümüzde Türkçe Kazakistan'da rağbet gören diller arasındadır. Gerek örgün eğitim kurumlarında gerekse özel kurslarda Türkçeye ilgi oldukça yoğundur. Bu eğitim kurumlarında eğitim verecek öğretim elemanı ihtiyacının bir kısmı yerel öğreticilerden sağlanırken bir kısmı ise Türkiye Cumhuriyeti'nin görevlendirdiği Türkiye'den gelen öğretim elamanları ile sağlanmaktadır. Bu çalışmada Kazakistan'da Türkçe öğretimi geniş anlamda ele alınmaya çalışılacak, Türkçe eğitim veren belli başlı kurumların tanıtılmasının yanı sıra Türkçe öğretimi adına sürdürülen faaliyetler hakkında bilgi verilecektir.

1. Kazakistan'da Türk Dili Öğretimi

Kazakistan'da Türkçe öğretimini iki başlık altında toplamak mümkündür. Üniversitelerin Türkoloji Bölümlerinde öğretilen Türkçenin yanı sıra farklı fakültelerin alt bölümlerinde de seçmeli ya da zorunlu ikinci yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılmaktadır.

Kazakistan'daki Türkoloji Bölümleri

Sovyetler Birliği dağılmadan önce St. Petersburg ve Moskova Üniversitelerinde bulunan Türk Dili Bölümleri Kazakistan'da 1991 itibarıyla Doğu Bilimleri Fakültesi bünyesinde açılmıştır. Türk Dünyası Araştırmalar Vakfının kurucusu Prof. Dr. Turan Yazgan'ın girişimleri ile bazı liselerde Türkçe dersleri verilmiş; 1991 ve sonrasında üniversitelerde okutulmaya başlanmıştır.

Kazakistan'da Türkçe öğretimi Türkiye'ye gönderilen ve Türkiye'de eğitim alan gençler dışında Türkiye'den Kazakistan'a gönderilen eğitimciler aracılığıyla da sağlanmıştır. Türk Dili öğretimi üniversitelerde başlamış ve Türkoloji kürsüleri açılmıştır. Kazakistan bünyesinde Türkoloji bölümü bulunan üç üniversite vardır: Almatı'da bulunan Al-Farabi adındaki Kazak Millî Üniversitesi, Türkistan'da bulunan Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi ve Astana'da bulunan L.N. Gumilyov Avrasya Millî Üniversitesidir.

Bunlar arasında Al-Farabi Kazak Millî Üniversitesi Kazakistan'da 1991 yılında bağımsızlık kazanılır kazanılmaz kurulan ilk Türkoloji kürsüsü olması bakımından büyük öneme sahiptir. Al-Farabi Kazak Millî Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri 1991-1992 yılından itibaren Fars ve Türk Filolojisi bölümünde öğretilmeye başlanmış,1996 yılında Türk Filolojisi adıyla bağımsız olarak faaliyet göstermiştir. Bölüm Türkiye Büyükelçiliği ve Eğitim Ataşeliği ve Türk İş birliği ve Kalkınma İdaresi Ajansı (TİKA) ile iş birliği halindedir. Bölümde şu anda 31 akademisyen görev yapmaktadır. 2022-2023 yılında Türk dilini öğrenmek üzere bölümde birinci sınıflarda 25, ikinci sınıflarda 16, üçüncü sınıflarda 10, dördüncü sınıflarda 45; yüksek lisans düzeyinde 3; doktora düzeyinde 1 olmak üzere 100 öğrenci kayıtlı olup Türkçe ve Türk Kültürü derslerine katılmaktadır (Canlı Kaynak 1: Selenay Koşumcu).

İki ülke arasında eğitim anlamındaki en önemli adım 31 Ekim 1992 tarihinde imzalanan anlaşma sonucunda Kazakistan'ın Türkistan şehrinde Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi kurulması olmuştur. Kazak-Türk eğitim iş birliğinin en başarılı ve iyi bilinen proje adımlarından birisidir.

Bu iş birliği her iki ülkenin dostluğuna temel oluşturmuş; iki dost ülke ortak mirasları olan büyük Türk düşünürü Hoca Ahmet Yesevi için birlikte çalışmalar yapmıştır. UNESCO tarafından 2016 Hoca Ahmet Yesevi yılı olarak ilan edilmesiyle Türkiye ve Kazakistan'da özellikle Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesinde çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmiştir (Kumsar ve Kaplankıran, 2016, s. 1).

Üniversite aslında 1991 yılında kurulmuştur ancak uluslararası statüye sahip olması 1992 yılında hükümetler arası yapılan anlaşma ile sağlanmıştır. Eğitim faaliyetleri, 9 ana bölüm ve 54 alt bölüm şeklinde farklı eğitim dallarında yürütülmektedir. Burada eğitim Kazakça, Türkiye Türkçesi, Rusça ve İngilizce yapılmaktadır. Türkçe konuşan ülkelerden gelen yaklaşık 1300 öğrenci eğitim almaktadır (Лихачёв, 2018).

Üniversitede Kazakistanlı ve Türk öğrencilerle birlikte Türk Dünyasından gelen öğrencilere de TURTEP vasıtasıyla uzaktan Türkçe öğretimiyle birlikte diğer bilim dallarında da eğitim verilmektedir (Güngör, 2018, s. 1877). Türk Dili Bölümü, Türk dili konuşan akraba ülke ve topluluklardan gelen öğrencilere Türkiye Türkçesi öğretmektedir. Şu anki Türk dili bölümü, üniversite kurulduğu yıllarda Dil Öğretim Merkezi'nin bir parçasıydı. O yıllarda, bölüme Yerzhan Kuanışbayev başkanlık etmiştir. 2006-2007 öğretim yılında Filoloji Fakültesi "Türkoloji" bölümünün içinde; 2007-2010 eğitim-öğretim yılında Doğa Bilimleri ve Tıp Enstitüsü'nün "Türk Dilleri" bölümünün servis dersleri içinde yer almıştır. Bu yıllarda, bölüm Dr. E. S. Adilbekova tarafından yönetilmiştir. 2010-2013 eğitim-öğretim yıllarında Türkçe bölüm başkanlığını Dr. A. Bayiniyazov üstlenmiştir. 2014-2015 eğitim-öğretim

yılında 15 Eylül'den itibaren Hazırlık Dil Öğretim Merkezi Türkçe Bölümü Kentau şehrine taşınmış ve bölüm başkanlığına İlyas Ordueri atanmıştır. 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Hazırlık Dil Öğretim Merkezi, "Hazırlık Fakültesi"ne dönüştürülmüştür. Doç. Dr. Halil Adıyaman hem bölüm başkanlığına hem de dekanlık görevine atanmıştır. 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Bölüm Başkanlığını Türkiye'den Ahmet Kıymaz yapmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında B. Umur Atikol bölüm başkanlığına atanmıştır. 2018-2019 eğitim-öğretim yılında fakültenin adı Yüksek Öğretime Hazırlık Fakültesi olarak değiştirilmiş ve Türk Dili Bölümü başkanlığını Kenan Semiz; 2019-2020 eğitim-öğretim yılında B. Umur Atikol; 2020-2022 eğitim-öğretim yılında Recep Aral yürütmüştür. 2022 yılının Haziran ayından bu yana Türk Dili Bölüm Başkanlığı görevini Mustafa Nerkiz yürütmektedir. Bugüne kadar öğretimde Mehmet Hengirmen'in yazdığı Türkçe Öğrenelim, Yesevi Türkçe Öğretim Setleri kullanılmıştır. Günümüzde Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti kullanılmaktadır. Şu an Türk Dili Bölümünde 20 öğretim görevlisi, 416 öğrenciye ders vermektedir. Türk dünyasından gelen öğrenciler Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesi öğrenmektedir. Bu öğrencilere haftada 12 saat Türkçe dersi verilmektedir. Kazakistan vatandaşı öğrenciler ise Türkiye Türkçesi ve İngilizce öğrenmektedir. Bu öğrencilere haftada 16 saat Türkçe öğretilmektedir. Hazırlık sınıfı harici Türkçe öğretimi de yapılmaktadır. Hazırlık Fakültesi, kendi öğrencileri dışında, halka ücretsiz Türkçe kursları açmaktadır. Bunun yanında, merkezi Türkistan'da bulunan Dil Öğretim Merkezi de kurslar açarak Türkiye Türkçesi öğretmektedir (Canlı Kaynak 2: Armağan Zöhre).

L. N. Gumilyov Avrasya Millî Üniversitesi Kazakistan'da bulunan üçüncü Türkoloji kürsüsüne sahiptir. Türkoloji Bölümünün faaliyete geçiş dönemi 2011-2012 öğretim yılıdır. Türkoloji bölümünde zorunlu ve seçmeli olarak dersler iki bölüme ayrılmaktadır. Birinci sınıfta Türkoloji'ye Giriş adı altında Köktürk yazıtları tanıtılmakta ve runik yazı öğretilmektedir. Türkoloji kürsüsünün açılış yıllarında Uygurca, Çağatayca dersleri de verilmiş ancak sekiz yıldır hoca olmadığı için Köktürkçe dışında Eski Türkçe dersleri verilmemektedir. Ortak Türk Tarihi, Kıpçakça, Ermeni Kıpçakçası verilen dersler arasındadır. Bölümde Türkiye Türkçesi seçmeli ders olarak programda görünmekte ancak öğretim görevlilerinin tavsiyeleriyle zorunlu seçmeli ders şeklinde öğrencilerin dersi almaları ve Türkçe öğrenmeleri sağlanmaktadır. Açıldığı günden beri Yunus Emre Enstitüsünün ve T.C. Astana Eğitim Müşavirliğinin sağladığı imkânlarla Türk öğretim görevlilerinden destek alınmış, dersler Türkçe öğretimi alanında uzman hocalar aracılığıyla sağlanmıştır. Türkiye Türkçesi dışında herhangi bir lehçe öğretimi yapılmamaktadır (Canlı Kaynak 3: Ajar Shaldarbekova).

Türkoloji bölümünde lisans eğitiminde 4 yılda 120 kredi alınmaktadır. Bölümde şu anda 6 profesör, 2 doçent, 13 Dr. öğretim üyesi çalışmaktadır. Toplamda 21 öğretim elemanı bulunmaktadır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında birinci sınıfta 10, ikinci sınıfta 10, üçüncü sınıfta 6 ve dördüncü sınıfta 8 olmak üzere toplam 34 lisans öğrencisi, 9 yüksek lisans ve 16 doktora öğrencisi eğitim almaktadır. Türkoloji Bölümünün toplam öğrenci sayısı 59'dur. Öğrenciler birinci sınıftan itibaren Türkçe dersler almaya başlamakta, birinci sınıflara verilen haftada 5 saatlik Türkçe dersi A1-A2; ikinci sınıflara haftada 3 saat B1-B2; üçüncü sınıflara haftada 4 saat C1 düzeyi olarak planlanmakta ancak ders saati bu düzeylere erişilmesi için yeterli gelmemektedir. Türkoloji bölümü öğretim elemanları tarafından üniversitenin Uluslararası İlişkiler, Filoloji ve Turizm bölümleri öğrencilerine seçmeli ders olarak Türkçe dersleri verilmektedir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Turizm bölümünden 60 öğrenci, Uluslararası İlişkiler bölümünden 7 öğrenci ve Filoloji bölümünden 105 öğrenci Türkçe dersi almaktadır. Türkoloji bölümünün Türkçe dersi verdiği toplam öğrenci sayısı 231'dir (Canlı Kaynak 4: Vildan Öncül).

1.2. Kazakistan'daki Üniversitelerde Türkçe Dersleri

Kazakistan'da yabancı dilde eğitime istek gittikçe yükselmektedir. Örgün ya da yaygın eğitim kuruluşları vasıtasıyla yabancı dil öğretimi yapılmaktadır. Kazakistan'da ilk ve orta öğretim döneminde verilen yabancı dil eğitimi, yükseköğretimlerde de devam etmektedir. Kazakistan'da seçmeli yabancı dil olarak çoğunlukla Türkçe tercih edilmektedir (Лихачёв, 2018).

Türkoloji Kürsüleri dışında Kazakistan genelinde pek çok üniversitede Türkçe ikinci yabancı dil olarak öğretilmektedir. Astana'da Nazarbayev Üniversitesinde, Astana Üniversitesinde ve Avrasya Beşeri Bilimler Enstitüsünde; Almatı'da Abay Kazak Millî Pedagoji Üniversitesinde, Turan Üniversitesinde, Kazak-İngiliz Teknik Üniversitesinde, Kazak Kızlar Pedagoji Üniversitesinde, Asfendiyarov Kazak Millî Tıp Üniversitesinde, Nur-Mübarek Mısır İslam Medeniyeti Üniversitesinde, Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesinde; Öskemen'de Sarsen Amanjalov Doğu Kazakistan Eyalet Üniversitesinde; Pavlodar'da S. Torayğırov Pavlodar Eyalet Üniversitesinde, Karagandı'da Buketov Karagandı Devlet Üniversitesinde; Kızılorda'da Korkut Ata Üniversitesinde; Petropavl'da M. Kozybayev North Kazakhstan State Üniversitesinde; Semey'de Semey Şakerim Üniversitesinde, Oral'da Mahambet Ötemisov Adındaki Batı Kazakistan Üniversitesinde; Atırav'da Kh. Dosmuhamedov adındaki Atyrau Üniversitesinde Türkçe dersleri verilmektedir. Bu üniversitelerde yıllık ortalama 1000-1500 öğrenci Türkçe öğrenmekte; farklı yaşlarda ve mesleklerde yaklaşık 1500-2000 kişi de Türkçe kursu almaktadır (Koşumcu, 2022).

Kazakistan, Orta Asya'da Türkçe öğretiminin yapıldığı en geniş coğrafyalardan biridir. Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı ve Kazakistan Cumhuriyeti Bilim Bakanlığının imzalamış olduğu eğitim ve bilim protokolü çerçevesinde, Kazakistan'da Millî Eğitim Bakanlığına bağlı tek lise olan Talgar Lisesinde 36 öğretmen ve üniversitelerde 9 okutman olmak üzere toplam 45 eğitimci görev yapmaktadır (T.C. Astana Eğitim Müşavirliği Arşiv Bilgileri). 5 yıllık süre ile görev alan öğretim elemanlarının tamamı Türkiye'nin farklı üniversitelerinde çalışan Yabancılara Türkçe Öğretimi alanında tecrübeli, pek çok sınavdan geçerek yurt dışında görev almaya hak kazanmış eğitimcilerdir.

Türkiye'nin yaklaşık 3,5 katı bir coğrafi alana sahip olan Kazakistan'da eğitim faaliyetleri T.C. Astana Eğitim Müşavirliği ve T.C. Almatı Eğitim Ataşeliğine bağlı şekilde iki ana bölgede yürütülmektedir. Bu iki bölgede Türkçe öğretimi ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

T.C. Astana Eğitim Müşavirliğine Bağlı Bölgelerde Türkçe Öğretimi

Kazakistan'da T.C. Astana Eğitim Müşavirliği 1992 yılında o yıllarda başkent olan Almatı'da kurulmuştur. İkinci başkent Astana'ya taşınması 2009 yılında olmuştur. 2019 yılında başkentin adını değiştirmesi nedeniyle T.C. Nur-Sultan Eğitim Müşavirliği adıyla hizmetine devam etmiştir. 2022 yılı Eylül ayından itibaren başkentin adının Astana olmasından dolayı müşavirliğin adı da T.C. Astana Eğitim Müşavirliği olarak değişmiştir. Müşavirliğe bağlı Astana, Öskemen, Karagandı, Oral, Petropavl, Semey, Atırav bölgeleri bulunmaktadır. MEB tarafından okutman görevlendirmesi Almatı'da 2016'da Al-Farabi Üniversitesine, Astana'da 2017'de L.N. Gumilyov Avrasya Millî Üniversitesine yapılmış, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında toplam 12 eğitimci görevlendirilmiştir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Kazakistan genelinde 45 öğretim elemanı görev yapmaktadır ve Türkçe öğretilen öğrenci sayısı üniversite düzeyinde T.C. Astana Eğitim Müşavirliğine bağlı bölgede 900, T.C. Almatı Eğitim Ataşeliğine bağlı bölgede 783 toplamda 1683'tür (T.C. Astana Eğitim Müşavirliği Arşiv Bilgileri).

1.2.1.1. Astana'da Türkçe Dersleri

Nazarbayev Üniversitesi

Nazarbayev Üniversitesi Kazak Dili ve Türkoloji Bölümü 2006 yılında faaliyete geçmiştir. Bölümde 22 akademisyen görev yapmaktadır. Ancak bu bölümün ne Lisans ne Yüksek Lisans ne de Doktora programı vardır. Hâlihazırda üniversitenin bütün öğrencilerine yönelik olarak temel ve akademik düzeylerde Kazakça becerilerini geliştirmeyi amaçlayan derslerin verildiği bir bölümdür. Temel işlevi, "Yabancılar için Kazakça" veya "Bilimsel alanlar için özel Kazakça" niteliğinde dersleri yürütmektir. Bununla birlikte, üniversitenin farklı bölümlerinde okuyan

öğrencilere yönelik olarak Languages, Cultures, and Communities of the Turkic World; Literatures of Central Asia; Istanbul in Literature and Culture; The Turkish Novel; Introduction to Turkic Historical and Comparative Linguistics; Advanced Turkish in Media and Politics gibi Türk tarihi, edebiyatı ve toplumunu konu edinen kredili dersler açılmaktadır. Bu dersler Dünya Dilleri Lisans Programı ve Avrasya Araştırmaları Doktora Programı öğrencileri başta olmak üzere, farklı fakültelerde ileri seviyede Türkçe bilen öğrencilere hitap etmektedir. Türkoloji alanında çalışmalar sadece Avrasya Araştırmaları (Eurasian Studies) adındaki Lisansüstü Program çerçevesinde yürütülebilmektedir. Türk dili ve kültürü dersleri ise Turkish Club adındaki öğrenci topluluğu etkinlikleri kapsamında kredisiz kurslar olarak devam etmektedir. Bu çerçevede, öğrenci ve personele yönelik farklı seviyelerde ders açılabilmektedir. Bu derslere öğrenci ve personel katılabilmektedir. Yoğun bir ilginin olduğu bu derslere, örneğin 2022 yılında, 104 öğrenci katılmıştır. Bölüm yönetiminin Kazak Dili ve Türkoloji Araştırmaları adında bir Master Programı açmaya yönelik girişimleri vardır. Gelecek yıllarda bu programın açılması beklenmektedir (Canlı Kaynak 5: Sonel Bosnalı).

Avrasya Beşerî Bilimler Enstitüsü

Beşeri Bilimler Enstitüsü ve Beşeri Bilimler Yüksek Okulu olmak üzere iki farklı yerde ikinci yabancı dil olarak 2017 yılından beri Türkçe dersleri verilmektedir. Yüksek Okulda Tercümanlık Bölümü; Enstitüde Kazak Dili ve Edebiyatı Bölümü birinci ve üçüncü sınıf öğrencileri Türkçe dersi almaktadır. Her yıl yaklaşık 100-120 öğrenciye Türkçe öğretilmektedir. 5 yıl boyunca 500 civarında öğrenci Türkçe sertifikası almıştır. Türkiye'den gönderilen Türk hoca bulunmamakta, dersler Türkiye'de eğitimini tamamlamış Kazak öğretim görevlileri tarafından sürdürülmektedir (Canlı Kaynak 6: Bahıtgul Jienbaykızı).

Astana Ulusal Üniversitesi (Astana International University)

Seçmeli ikinci yabancı dil olarak iki yıldır Türkçe dersleri verilmektedir. 4-5 farklı grupta ikinci sınıfta 70, 3.sınıfta 70 civarında yaklaşık 140 öğrenci Türkçe bilen Kazak öğretim görevlilerinden ders almaktadır. Türkiye'den gönderilen Türk hoca bulunmamaktadır (Canlı Kaynak 7: Aktipan Tolstoy).

1.2.1.2. Öskemen'de Türkçe Öğretimi

Öskemen şehrinde başta Doğu Kazakistan Sarsen Amanjolov Üniversitesi (Sarsen Amanzholov East Kazakhstan University) olmak üzere, özel bir üniversite olan KAFU'da da (Kazak- American Free University) Türkçe dersleri verilmektedir. Üniversitelerde Yabancı Diller Fakültesinde "İkinci Yabancı Dil Olarak İngilizce-Türkçe Bölümü" adı altında zorunlu ders olarak Türkçe dersleri vardır. Bunun yanında 2022-2023 eğitim öğretim yılından başlanarak Öskemen Nazarbayev

Lisesinde de Türkçe Kulübü adı altında haftada 2 saat Türkçe dersleri verilmeye başlanmıştır.

Doğu Kazakistan Sarsen Amanjolov Üniversitesi

Doğu Kazakistan Sarsen Amanjolov Üniversitesi 1952 yılında kurulmuş, Doğu Kazakistan Bölgesinin prestijli üniversitelerinden birisidir. Geçtiğimiz günlerde 70. kuruluş yılını kutlayan üniversite özellikle sosyal bilimler alanında öncü bir üniversitedir.

Kazakistan'da Yabancı Diller Fakültesi öğrencileri iki yabancı dilden aynı anda çift diploma ile mezun olabilmektedir. "İkinci Yabancı Dil Olarak İngilizce-Türkçe Bölümü"nü seçen öğrenciler, zorunlu ders olarak Türkçe dersi almaktadırlar. Bu bölümü bitiren öğrenciler hem İngilizce hem de Türkçe öğretmeni olarak çift diploma ile mezun olmaktadır. Yabancı Diller Fakültesinde yüz yüze yapılan Türkçe derslerine ek olarak, diğer bölümlerde Türkçeye ilgi duyan öğrencilerin isteklerine cevap vermek için yüz yüze ve çevrim içi kurslar açılmaktadır. Üniversitenin Dil Alemi Merkezi ile koordineli olarak temel ve orta düzey Türkçe kursları düzenlenmekte, bu kurslara yoğun ilgi olmaktadır. Herhangi bir ücret alınmayan ve devam zorunluluğu olmayan bu kurslara başvuru sayısı her kur için yüz civarında olmakta, ücretsiz kurs şeklinde olması ve not ortalamasını etkilememesi gibi sebeplerle 15-20 civarında öğrenci kurları tamamlayabilmektedir.

2022-2023 eğitim öğretim yılından başlayarak Turizm Fakültesinin isteği ile Turizm Fakültesi öğrencilerine haftada 4 saat Türkçe kursları verilmeye başlanmıştır. Bu bölümde yabancı seçmeli ders olarak Türkçe derslerinin konulması için görüşmeler devam etmektedir. Bunun yanında 2022 Mayıs ayında T.C. Astana Eğitim Müşavirliği ve Rektörlük makamı arasında yüz yüze yapılan toplantıda da Turizm Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, Gazetecilik Bölümü başta olmak üzere Türkçe talep eden diğer bölümlere seçmeli Türkçe dersleri açılmasına prensipte karar verilmiş, maalesef bu karar henüz hayata geçmemiştir. Öte yandan Üniversitenin Açık Öğretim Bölümlerinde de 3 farklı grupta Türkçe dersleri uzaktan eğitim şeklinde verilmektedir. MEB tarafından görevlendirilen iki öğretim görevlisinin bulunduğu üniversitede 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 336 kız 18 erkek toplam 354 öğrenci Türkçe öğrenmektedir (Canlı Kaynak 8: Gül Banu Duman).

Kazak-American Free University

Bu üniversitenin Yabancı Diller Fakültesine bağlı "İkinci Yabancı Dil Olarak İngilizce-Türkçe Bölümü" mevcuttur. Bu bölüm öğrencileri zorunlu ders olarak Türkçe dersleri almakta, buradan mezun olan öğrenciler İngilizce ve Türkçe öğretmeni olarak çift diploma ile mezun olmaktadırlar. Bu bölümde dersler ikinci

sınıftan itibaren başlamakta, mezun oluncaya kadar devam etmektedir. Bu üniversitede 2 yerel Türkçe öğretmeni görev yapmakta, T.C. Astana Eğitim Müşavirliğinin izni ile pratik derslerde Türk okutmanlar da ihtiyaç durumunda bu bölüme destek vermektedir (Canlı Kaynak 9: Aray Mukazhanova).

1.2.1.3. Karagandı'da Türkçe Öğretimi

Evnei Aristanuli Böketov Karagandı Üniversitesi

Evnei Aristanuli Böketov Karagandı Üniversitesi, 1972 yılında kurulmuştur ve prestijli üniversitelerden biridir. Karagandı'da Evnei Aristanuli Böketov Karagandı Üniversitesi, Karagandı Teknik Üniversitesi, Karagandı Tıp Fakültesi ve Karagandı Ekonomik Üniversitesi adında dört üniversite vardır. Diğer üniversitelerin alanları dil ile ilgili olmadığı için Türk Dili bölümleri yoktur. Yabancı dil uzmanları yetiştiren Yabancı Diller Fakültesi, 1994 yılında kurulmuştur. Fakültede 4 bölüm vardır: 1. Yabancı Dil Eğitimi Teori ve Uygulama Bölümü (Department of The Theory and practice of foreign language training) 2. Yabancı Filoloji Bölümü (Department of Foreign Philology) 3. Çeviri Teorisi ve Uygulaması Bölümü (Department of Translation theory and practice) 4. Yabancı Diller Bölümü (Department of Foreign languages).

Yabancı Diller Fakültesinin İkinci Yabancı Dil Bölümünde yer alan Türk Dili Bölümünde iki Türk dili okutmanı ve iki öğretim görevlisi vardır. Yabancı Diller Fakültesinde iki dilli yabancı dil öğretmeni yetiştirilmektedir. Türk Dili, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Yabancı Diller Fakültesi bünyesinde ikinci yabancı dil olarak okutulmaya başlanmıştır. Birinci yabancı dil olarak İngilizceyi seçen öğrenciler ikinci dil olarak Türkçeyi seçebilmektedir. Öğrencilerin tamamının birinci yabancı dili İngilizcedir ve öğrencilerin yüzde sekseni ikinci yabancı dil olarak Türkçeyi seçmektedir. Türk Dili Bölümünde 2022-2023 eğitim-öğretim yılında ikinci sınıfta 9 öğrenci A2 düzeyinde, 3. sınıfta 5 öğrenci B2 düzeyinde Türkçe dersi almaktadır. İki A2, 4 B2 düzeyinde toplam altı Türkçe sınıfı bulunmaktadır. Birinci sınıf öğrencileri, Türk Dili dersini ikinci yarıyılda almaktadır. Türk Dili Bölümünde 188 öğrenci bulunmaktadır. Bunların 128'si ikinci sınıf öğrencisi, 60'ı ise üçüncü sınıf öğrencisidir. İkinci sınıflar haftada 4 saat, üçüncü sınıflar haftada 3, dördüncü sınıflar haftada 4 saat Türkçe dersi almaktadır. Verilen Türkçe dersleri dışında E.A.Böketov Karagandı Üniversitesi ile Kastamonu Üniversitesi Arasında yapılan eğitim anlaşmasıyla 06.01.2022 tarihinde öğrenci değişimi başlatılmış; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Yabancı Diller Fakültesi Türk Dili Bölümünden 12; 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 28 toplamda 40 öğrenci, kendileri için özel düzenlenmiş bir İngilizce programda eğitim almak üzere Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesine gitmiştir (Canlı Kaynak 10: Asuman Ergun).

1.2.1.4. Petropavl'da Türkçe Öğretimi

M. Kozybayev North Kazakhstan State Üniversitesi

Üniversitenin German and Romance Philology Bölümüne bağlı Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Türkçe dersleri verilmektedir. 2022-2023 eğitim-öğretim güz döneminin ortasında T.C. Astana Eğitim Müşavirliğine bağlı bir öğretim görevlisi görevlendirilmiştir. Bölüm yeni kurulduğu için henüz sadece birinci sınıf bulunmaktadır. Birinci sınıfta okuyan 10 öğrenci ile bölüm dersleri başlamıştır. İlerleyen günlerde bölümün güçleneceği ve Türkçe dersi alan öğrenci sayılarında artış olacağı öngörülmektedir. Türkiye'den öğretim görevlisi gelmesi üzerine Türkçe kursları açılmasına da karar verilmiş, toplanan dilekçelerle kısa sürede 127 başvuru alınmış, yüz yüze kurs şeklinde Türkçe kurslarına da başlanmıştır (Canlı Kaynak 11: Kadir Korkutan).

1.2.1.5. Atırav'da Türkçe Öğretimi

Kh. Dosmuhamedov Adındaki Atyrau Üniversitesi

Üniversitede Uluslararası İlişkiler Fakültesine bağlı Çift Yabancı Dil Bölümünde, İngilizce-Türkçe Bölümünü seçen öğrenciler, üç yıl zorunlu Türkçe dersleri görmektedir. Eğitim sonunda mezun olan öğrenciler B2 düzeyinde Türkçe yeterliğe ulaşmaktadır. Öğrenciler mezun olduktan sonra çift diploma almaktadır.

2020-2021 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından öğretim görevlisi gönderilmiş, sonraki yıllarda Türkçe öğretimi Kazak eğitimciler tarafından yapılmıştır. Birinci sınıftan 25 kişilik bir grup, ikinci sınıflardan 25 kişilik iki grup ve üçüncü sınıflardan 25 kişilik iki grup olmak üzere toplamda 5 grup ve 125 öğrenci Türkçe dersi almaktadır. Yeterli Türkçe öğretim görevlisi olmadığından üniversiteye bağlı kolej öğrencilerine, Tercümanlık Bölümü ve Kazak Dili öğrencilerine sınıf açılamamıştır. Yine öğretim üyesi azlığı sebebiyle talep olmasına rağmen birinci sınıflarda sadece bir grup açılabilmiştir. Üniversite Türkiye'den öğretim görevlisi beklemektedir, vize işlemleri tamamlanmış olan öğretim görevlisinin yakında göreve başlaması ile Atırav'da Türkçe daha da yaygın hale gelecektir. Bolashak değişim programı için Türkiye'yi seçen öğretim görevlisi ve öğrenciler Türkçe düzeylerini belgeleyecek sertifika almak zorundadır. Bu durum Türkiye'ye değişim programı ile gitmeyi planlayan Yabancı Diller Bölümü dışındaki öğrenci ve öğretim elemanlarının da Türkçeye ilgilerini arttırmaktadır (Canlı Kaynak 12: Karlygash Ashirkhanova).

1.2.1.6. Semey'de Türkçe Öğretimi

Semey Shakerim Üniversitesi ve Alihan Bokeihan Üniversitesinde de Türkçe dersleri verilmekte ancak MEB tarafından görevlendirilmiş öğretim görevlisi

bulunmamaktadır. Türkçe öğretimi Türkçe bilen Kazak öğretim görevlileri tarafından sürdürülmektedir.

Semey Shakerim Üniversitesi

Shakarim Üniversitesi, ülkenin kuzey-doğusunda Abay Bölgesinin Semey şehrinde önemli bir kültür, eğitim ve metodoloji merkezidir. Shakerim Üniversitesi Sovyetler Birliği Döneminde hizmet veren Pedagoji Üniversitesi, Zooteknik ve Veterinerlik Üniversitesi, Ekonomi Üniversitesi ve Mühendislik Üniversitelerinin 1995 yılında birleştirilmesiyle oluşturulmuş tarihi eskilere dayanan köklü bir üniversitedir. Shakarim Üniversitesi Filoloji Fakültesi Yabancı Diller Bölümünde ve 2022-2023 yılında açılan Türkçe Dil Merkezinde Türkçe dersleri verilmektedir. Öğretim üyesi ihtiyacı şu anda 3 yerel öğretim üyesi ile karşılanmakla birlikte Filoloji Fakültesi ve Türkçe Dil Merkezi için Türkiye'den öğretim elemanı talep edilmiştir. Vize işlemlerinin tamamlanmasının ardından Türkiye'den gelen öğretim elemanları ile Türkçe daha etkin bir şekilde başta Shakerim Üniversitesi öğrencileri olmak üzere Semey şehrinde Türkçe öğrenmek isteyen kursiyerlerin de Türkçe taleplerine cevap verecektir. Filoloji Fakültesi "İkinci Yabancı Dil İngilizce-Türkçe" bölümünde okuyan öğrenciler zorunlu dil olarak 1. sınıftan itibaren Türkçe görmektedir. Şu anda birinci sınıfta 74, ikinci sınıfta 72 öğrenci Türkçe dersi almaktadır. Bu yıl açılmasına rağmen Türkçe Dil Merkezinde de 50 öğrenci Türkçe kurslarına devam etmektedir (Canlı Kaynak 13: Asem Kasımova).

Alihan Bokeihan Üniversitesi

Alihan Bokeihan Üniversitesinde Çift Yabancı Dil Bölümünün alt bölümü olan İngilizce Türkçe Çift Dil Bölümü mevcuttur. Öğrencilerin haftalık Türkçe ders saatleri 3-4 saat arasında değişmektedir. Türkçe sınıflarında 10 civarında öğrenci, toplamda 48 öğrenci Türkçe dersi almaktadır. Çift Yabancı Dil Bölümünde ikinci yabancı dil olarak Türkçeyi seçen öğrenciler İngilizce öğretmenliğinin yanı sıra Türkçe öğretmeni diploması alarak mezun olmaktadırlar (Canlı Kaynak 14: Möldir Ktanova).

1.2.1.7. Oral'da Türkçe Öğretimi

Mehambet Ötemisov Adındaki Batı Kazakistan Üniversitesi

Kurulduğu yıllarda devlet üniversitesi iken şu anda yarı özel üniversite statüsünde hizmet vermektedir. Üniversitede 2020- 2022 yılları arasında iki yıl boyunca MEB tarafından eğitimci görevlendirilmiş, Türkçe öğretimi yapılmıştır. Türkçe dersleri kurs şeklinde Uluslararası İlişkiler Bölümü Filoloji Fakültesi bünyesinde verilmiş, Tarih-Hukuk Fakültesinden, Filoloji Fakültesinden Kazak Filolojisi, İngilizce Bölümlerinden öğrenciler Türkçe dersi almıştır. Türkçe dersinin zorunlu ya da

seçmeli ders olmaması dönem başında 120-160 arasında olan kursiyer sayısının kur sonunda azalmasını beraberinde getirmektedir (Canlı Kaynak 15: Yalçın Yurdakul). T.C. Astana Eğitim Müşavirliği ile yapılan görüşmeler neticesinde Türkçe derslerinin daha verimli olabilmesi için ders şeklinde olması kararlaştırılmış, Yabancı Diller Fakültesi öğrencileri için Türkçe çift dalı da eklenmiştir. Türkçe alt dalını seçen öğrenciler, vize işlemleri tamamlanmış olan öğretim elemanının Türkiye'den gelmesi ile Türkçe derslerine yakın zamanda başlayacaktır.

1.2.1.8. Astana'da Özel Amaçlı Türkçe Dersleri

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İdaresi Devlet Akademisi Türkçe Kursu

Kamu ve Bakanlık çalışanlarının Yüksek Lisans ve Doktora yapması amacıyla Astana'da kurulan Devlet Akademisinde 2019'dan 2022 yılına kadar üç yıl boyunca A1-A2 düzeyinde Türkçe dersleri verilmiştir. Her yıl 70 kişilik gruplar toplamda yaklaşık 210 öğrenci Türkçe dersine katılmıştır. Dersler Türkçe kursu olarak verilmiş, seçmeli ders olması için görüşmeler yapılmış ancak sonuç alınamamıştır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında üniversiteye Türkçe dersi verilmemektedir.

Green Clinic ve Wynham Garden Otel Çalışanlarına Türkçe Kursu

T.C. Astana Eğitim Müşavirliğiyle düzenlenen protokol gereği Wyndham Garden Astana Hotel çalışanlarına yönelik temel düzeyde Türkçe kursları verilmiştir. 140 kişilik personeliyle 2017 yılı Haziran ayında açılan Wyndham Garden Astana Hotel'in 15 kişilik idari personel grubuna temel Türkçe dersleri verilmiştir. Kursun amacı; iletişim becerilerinin edinimini ve niteliklerini arttırmak, Nur-Sultan'ı ziyaret eden Türk misafirlerin daha iyi ağırlanabilmelerini sağlamaktır. Haftada iki gün dört saat olmak üzere dört ay süresince A1 düzeyinde Türkçe dersleri verilmiştir.

Acıbadem Hastanesiyle anlaşması bulunan Green Clinic doktorlarına T.C. Astana Eğitim Müşavirliği tarafından başlatılan proje kapsamında temel Türkçe dersleri verilmiştir. Klinik, çalışanlarına Türkiye'de eğitim imkânı sunduğundan sağlık ve idari personelinin Türk uzmanlarla iyi iletişim kurmalarını sağlamak istemiş, Türkçe temel iletişim becerisi kazandırmayı amaçlamıştır. Haftada iki gün olarak yürütülen kurslarda, 50 kişilik öğrenci grubu A1 düzeyinde ders almıştır.

Savunma Bakanlığı Personeline Türkçe Kursu

T. C. Astana Askeri Ataşeliği ve Astana Savunma Bakanlığı Askeri Akademisi tarafından düzenlenen protokol gereği 16 kişiden oluşan askeri personele A1-A2 düzeyinde 4 aylık Türkçe dersi verilmesi kararlaştırılmıştır. Dersler haftada 2 gün 4 saat verilmektedir. Proje kapsamında Türkiye'de yürütülen tatbikatlarda askeri personelin eğitime uyum sağlayacak Türkçe becerisi edinmesi amaçlanmıştır.

Misyon Şeflerine Türkçe Kursu

2021-2022 eğitim-öğretim yılında T.C. Astana Eğitim Müşavirliği Projesi kapsamında Astana'da görev yapan tüm büyükelçilik çalışanlarına Türkçe kursu düzenlenmiş, 40 kişilik gruba yaklaşık 8 ay A1-A2 düzeyinde Türkçe öğretimi yapılmıştır.

Basın Mensuplarına Yönelik Türkçe Kursu

T.C. Astana Eğitim Müşavirliği ve Kazakistan TRT iş birliği ile 2021 yılında çevrimiçi olarak 1 yıl Kazak gazetecilere yönelik Temel Düzey Türkçe ve diksiyon kursu verilmiştir (Canlı Kaynak 16: Sadullah Duman).

1.2.1.9. Astana'da Türk Dili ve Kültürü

Yunus Emre Enstitüsü

Yunus Emre Enstitüsünün en önemli faaliyetlerinden biri, Türkoloji projesidir. Türkoloji Projesi 1999 yılında Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı TİKA tarafından başlatılmış ve ilk olarak 2000-2001 eğitim öğretim yılında uygulamaya konulmuştur. Yunus Emre Enstitüsü ile TİKA arasında 20 Eylül 2011 tarihinde imzalanan protokol ile Türkoloji Projesi Yunus Emre Vakfına devredilmiştir (Parlakpınar, 2014, s. 279-280).

Yunus Emre Enstitüsü Astana'da 2010 yılında kurulmuştur. Kuruluşundan 1 yıl sonra TİKA'dan devraldığı Türkoloji projelerini halen yürütmektedir ancak Yunus Emre Enstitüsünün Türkoloji Projesi pandemi nedeniyle bir süreliğine duraklatılmıştır. Astana Yunus Emre Enstitüsü 1. Üniversitelerarası Türkoloji Sempozyumunu 2012 yılında düzenlemiştir. Enstitü, 2017 yılına kadar L. N. Gumilyov Avrasya Millî Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi Türkoloji Bölümüne Türkçe öğretimi için eğitimci desteği sağlamıştır. 2017 yılından itibaren eğitimci ihtiyacını Millî Eğitim Bakanlığından görevlendirilen öğretim görevlileri karşılamaktadır. Öğrencilerin yanı sıra halktan Türkçeye ilgi duyan herkese Ankara Yunus Emre Merkezinden alınan destekle çevrim içi olarak Türkçe öğretmeye devam etmektedir.

Kazakistan genelinde birçok kültürel faaliyetler düzenlemektedir. 2019 pandemi başlangıcına kadar yüz yüze öğretim yapılırken 2020 yılından itibaren çevrim içi öğretime geçilmiştir. Astana'da pek çok eğitim kurumu 2021-2022 eğitim öğretim yılında yüz yüze öğretime geçiş yapmasına rağmen Yunus Emre Enstitüsü çevrim içi öğretim yapmıştır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında da öğretim çevrim içi olarak devam etmekte, dersler Türkiye'den yürütülmektedir. Merkez Astana'da şu an sadece kültürel faaliyetler gerçekleştirmektedir. Yunus Emre Enstitüsünün paylaştığı bilgilere göre bu zamana kadar yüz yüze kurslara 4000 çevrim içi kurslara

1000 kişi katılmış ve Kazakistan genelinde 1000 kişiye Türkçe yeterlilik sınavı uygulanmıştır (Yunus Emre Enstitüsü Facebook sayfası).

Türk Akademisi

Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye tarafından 2012 yılında kurulan Türk Akademisinin amacı, köklü Türk medeniyetinin özgün kaynaklarına dayanarak dil, edebiyat, kültür ve tarih alanlarında ortak bilimsel araştırmaları koordine etmektir. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi) himayesinde kurulmuş, resmî uluslararası bir kuruluştur. Türk Akademisinin merkezi Astana'dadır. Türk dünyasının bilimsel hazinesinin dünya çapında tanıtımına katkıda bulunmak amacıyla uluslararası konferanslar düzenlemekte, Türk dünyasının ilim ve araştırma merkezi olarak üye ülkeler arasında bilim ve eğitim iş birliği yapmaktadır. Türk Tarihi Ortak Ders Kitabı, Ortak Coğrafya ve Edebiyat Ders Kitaplarının çalışmaları da akademi tarafından yürütülmektedir. Türk Akademisi ayrıca Moğolistan'da arkeolojik çalışmalar yapmakta, kazı çalışmaları düzenlemekte ve Türk dönemiyle ilgili eski eserlerin keşfine katkıda bulunmaktadır (http 7: https:// www.turkkon.org/tr/iliskili-kurumlar/turk-akademisi_1).

1.2.2. T.C. Almatı Eğitim Ataşeliğine Bağlı Bölgelerde Türkçe Öğretimi

Ataşeliğe bağlı Türkçe öğretim elemanlarının görevlendirildiği üniversitelerin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti'nin Kazakistan'da tanıdığı tek lise olan Talgar Lisesinde de Türkçe dersleri verilmektedir. Ayrıca 1997-2014 yılları arasında kısa adı TUDEM olan Türk Dili Eğitim Merkezinde de Türkçe öğretimi yapılmıştır.

Abay Kazak Millî Pedagoji Üniversitesi

Abay Üniversitesinde Türk Dili ve Azeri Dili Bölümü 1992-1993 öğretim yılında açılmıştır. Bölüm başkanı Prof. Dr. Mirzoyev K.I. 2012 yılına kadar görev yapmıştır. 2012 yılından bu yana Doğu Filolojisi ve Çeviri bölümüne bağlı İngilizce-Türkçe Bölümünde Türkçe ikinci dil olarak okutulmaktadır. Bu bölümde 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 2. sınıfta 175 öğrenci, 4. sınıfta 140 öğrenci eğitim görmektedir. Bununla birlikte Yabancı Diller Filoloji Fakültesi Türkçe bölümünde 3. sınıfta 4 öğrenci, Türkçe öğretmenliğinde 2. sınıfta 17, 3. sınıfta 2 öğrenci bulunmaktadır. İkinci Yabancı Dil Bölümü Yüksek Lisans programında birinci sınıfta 4, ikinci sınıfta 25 yüksek lisans öğrencisi vardır (Canlı Kaynak 17: Gülnaz Satbayeva).

Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri Bölümü 2006 yılında kurulmuştur. Türkçe dersleri Yabancı Dil Bölümünde ikinci seçmeli ders olarak verilmektedir. "Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri" bölümü, lisans öğrencilerine ikinci yabancı dil ve Çeviribilim uzmanlık alanlarında eğitim vermektedir. Bölümde şu anda 4'ü profesör, 2'si

doktora mezunu, 5'i yüksek lisans mezunu, 21'i yüksek lisans yapan kıdemli öğretmen olmak üzere toplam 33 akademisyen görev yapmaktadır. Türkçe derslerine giren 1'i doktora 3'ü yüksek lisans mezunu kadrolu personelle misafir Dr. öğretim üyesi bulunmaktadır. Ders kitabı olarak İstanbul Türkçe Öğretim Seti kullanılmaktadır (Canlı Kaynak 18: Sefa Çelebi).

Turan Üniversitesi

Turan Üniversitesinde 2000 yılından beri Türkçe dersleri seçmeli ders ve ikinci yabancı dil olarak verilmektedir. Yaklaşık 350 öğrenciye Türkçe öğretimi yapılmaktadır (Canlı Kaynak 19: Nurettin Çakır).

Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi

1997 yılında Almatı'da kurulmuştur. MEB tarafından görevlendirilen üç Türkçe öğretmeni görev yapmaktadır (T.C. Astana Eğitim Müşavirliği Arşiv Bilgileri).

Özel 1 Nolu Yatılı Talgar Lisesi

Talgar Lisesi 2011 yılında Almatı'ya bağlı Talgar bölgesinde kurulmuş; 2018 yılında MEB tarafından tanınmıştır. İlk açıldığında 140 öğrencisi ve 30 öğretmeni bulunan okulda 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 420 öğrenci bulunmakta, 52 öğretmen görev yapmaktadır. Bunlardan 11'i MEB tarafından Türkiye'den görevlendirilmiştir. Türkçe dersleri beşinci sınıftan itibaren başlamakta; altıncı ve yedinci sınıfta haftada 5 saat, sekizinci, dokuzuncu, onuncu ve on birinci sınıflarda haftada 3 saat olarak verilmektedir. Derslerde Yunus Emre Enstitüsünün kitapları kullanılmaktadır (Canlı Kaynak 20: Süleyman Tongut).

TUDEM

Türkiye Türkçesi Dil Eğitim Merkezi (TUDEM), Almatı'nın başkent olduğu yıllarda Almatı Büyükelçiliği içerisinde 1997 yılında kurulmuş ve 2014 yılına kadar Türkçe öğretime devam etmiştir. 2014 yılında akreditasyonu onaylanmadığından ve görevli öğretmenlere vize verilmediğinden kapatılmıştır. Şu an yeniden hizmet vermesi için çalışmalar devam etmektedir. Açıldığı günden 2014 yılına kadar TUDEM'de 6246 kursiyere A, B ve C seviyelerinde sertifika verilmiştir (T.C. Almatı Eğitim Ataşeliği Arşiv Bilgileri).

2. Kazakistan'da Türkçe Öğretiminde Kullanılan Materyaller

Kazakistan'da Türkçe öğretimi yapan üniversite ve enstitülerden elde edilen bilgilere göre Türkçe öğretiminde tek bir kaynak kullanılmamakta, bu alanda yazılmış birkaç kaynaktan aynı anda yararlanılmaktadır. Mehmet Hengirmen tarafından yazılan Türkçe Öğrenelim seti ilk kullanılan kaynak kitaptır. Sonrasında Ahmet Yesevi Üniversitesi tarafından yazılan Yesevi Türkçe ve TİKA tarafından basılan Türkçe

Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı kullanılmıştır. Günümüzde Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti kullanılan kaynaklar arasındadır ancak en çok tercih edilen Türkçe öğretim setleri Yedi İklim Türkçe Yunus Emre Enstitüsü Öğretim Seti ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Setidir.

3. Kazakistan'daki Öğrencilerin Türkçe Öğrenme Amaçları

Zhumakanova yüksek lisans tezi için Kazakistan'da öğrencilerin Türkçe öğrenme ihtiyaçlarına yönelik bir anket uygulamıştır. Anket sonucunda cinsiyete, yaşa, öğrenim durumuna, mesleğe, uyruğa göre belirli farklar olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin Kazakça seviyesine, Türkçe öğrenme ve Türkiye'de kalma süresine, Türkiye'yi ziyaret etme nedenine göre belirgin farklılıklar olduğu görülmüştür. Çalışmada Türkiye'de eğitim almak, iş kurmak, yaşamak, Türkiye'nin kültürü ve tarihi hakkında daha fazla bilgi edinmek, Türk diline olan sevgi ve ana diline yakın olması gibi nedenlerle Türkçe öğrenildiği neticesi ortaya çıkmıştır. Türk dizilerinin Türkçe öğrenme isteğinde büyük rolü olduğu görülmüş, Türkiye'ye gidip Türkoloji eğitimi almak isteyen öğrencilerin gitmeden önce Türkçe öğrenmek istedikleri belirlenmiştir. İleri yaşlarda Türkçe öğrenme isteğinin arttığı, erkeklerin Türkçe öğrenme isteğinin kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Zhumakanova, 2020, s.65-66). Günümüzde üniversite ve kurslardan elde edilen verilere bakıldığında Türkçe öğrenmek isteyen kadın sayısının erkek sayısından fazla olduğu, dolayısıyla araştırma sonuçlarındaki kadın erkek oranının (Zhumakanova, 2020, s. 66) günümüz verileriyle ters düştüğü görülmektedir. Sahada Türkçe öğretirken ilk Türkiye izlenimlerinin ve Türkçeye olan sevginin Türk dizilerinden kaynaklandığı gerçektir. 10 kişiden birinin Türkiye'ye gittiği ve tatil için Türkiye'yi, özellikle Antalya'yı tercih ettiği, dolayısıyla Türkçeye aşina olduğu ve Türkiye'ye sevgi beslediği görülmektedir. Türkiye'de eğitim alma ve Türkiye'de çalışma isteği Türkçe öğrenme nedenlerinin başında gelmektedir. Türklerle yapılan evlilikler de nedenler arasındadır.

4. Türkçe Öğrenirken Yapılan Hatalar

Kazak Türkçesini iyi derecede bilen öğrenciler Türkçe öğrenirken diğer öğrencilerden daha hızlı öğrenmektedir. Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesinin dil yapısı birbirine benzediğinden Türkçe öğreniminin hızlı olması şaşırtıcı değildir. Buna rağmen bu benzerlikler "…zaman zaman eğitim sürecinde avantaj gibi görünse de aslında pek çok zorluğu beraberinde getirir. Zira öğrenci, doğru bildiğini sandığı pek çok yanlışla karşı karşıyadır. Bir yanlışı düzeltmek yeni bir şeyi öğretmekten çok daha zordur." (Erdoğan, 2015, s.1). Kazak öğrencilerin Türkçe öğreniminde yaptıkları yanlışlıkları tespit etmek için bir anket çalışması yapılmış; Almata, Aktöbe, Astana, Çimkent, Türkistan, Taraz, Karagandı, Oral, Öskemen ve Oral şehirlerinde yükseköğretim ve lise düzeyindeki eğitim kurumlarında Türkiye Türkçesi öğretimi

yapan gönüllü Kazak ve Türk 44 öğretmene uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda hataların çoğunun ses ve ek düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. "İsim hâl eklerinin kullanımında öğrencilerin sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Öğrenciler sözlü ve yazılı olarak hâl eklerini kullanırken yanlışlıklar yapmaktadırlar" (Özdemir ve Arslan, 2018, s. 22). Kazakça ve Türkçenin cümle yapısı benzediğinden cümle kurulumunda belirgin hatalar görülmemekte, ek düzeyinde yapılan yanlışlıklar göze çarpmaktadır. Söz gelimi öğrenici ad durum eklerinde *sor-* fiilini ana dildeki kullanımlarından dolayı *benden sordu* şeklinde ifade etmekte, *ben beğendim* yerine *bana beğendi* demektedir. Çünkü Kazakçada *ben beğendim* ifadesi *magan unaydı (маған ұнады)* şeklinde söylenmektedir. *Ağacın* yerine *ağaçtın*; *kitabı* yerine *kitaptı* kullanmaktadır. Geneli ek düzeyinde olan yanlışların anadildeki kullanımdan kaynaklandığı görülmekte, konuşma ve yazma etkinlikleriyle düzeltilmektedir.

Uzun yıllar Rus egemenliği altında yaşayan ve Sovyet dil politikasına maruz kalan Kazak Türkçesinde bu politikanın izleri de fark edilmektedir. "Sovyet rejimi döneminde uygulanan dil politikalarının asıl amacı, bütün Türk soylular arasında Rusçanın ana dil hâline getirilmesi Türk halklarının kendi dilleriyle bağlarının koparılmasıdır. Bu projeyle tam olarak sonuç alındığı söylenemese de Ruslar ve Rusça lehine belli bir başarı elde edildiği muhakkaktır" (Aydoğmuş, 2018, s. 25). Bu etki neticesinde "…–günlük hayatın gereği olarak yapılan- bazı konuşma ifadelerinde Rusçanın etkili olduğu, söz konusu ifadelerin Rusça düşünülerek Kazak Türkçesine aktarıldığı görülmektedir" (Aydoğmuş, 2018, s. 25). Aydoğmuş (2018), Rusçanın Kazak Türkçesine olan etkilerinin Türkiye Türkçesi öğrenen Kazaklarda da görüldüğünü ifade etmekte, Rusçada bulunan kalıp ifadelerin öğrenim sırasında Türkiye Türkçesine olduğu gibi aktarıldığını belirtmektedir.

5. Türkçe Öğretiminde Yaşanan Sorunlar

5.1. Kitap Sorunu

Kazakistan'da Türkçe öğretiminde yaşanan sorunların başında bölgeye özel bir Türkçe öğretim setinin bulunmaması gelmektedir. Öğretim yapan üniversiteler ve kurslar farklı öğretim setleri tercih etmektedir ancak bu öğretim setlerinin çoğu Türkiye'de yapılan Türkçe öğretim programlarını baz almıştır. Kazakistan'daki öğrenicilerin dil benzerliklerini ve dolayısıyla öğrenimin diğer öğrenicilere oranla daha hızlı olmasını dikkate almamaktadır. Söz gelimi öğretimde tercih edilen setlerden biri olan İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Setinde A1 düzeyinde sadece şimdiki zaman verilmekte; oysa A1 düzeyinde etkili bir iletişim için geçmiş zaman ve gelecek zaman öğretimine de ihtiyaç duyulmaktadır. Yedi İklim Türkçe Yunus Emre Enstitüsü Öğretim Setinde A1 düzeyinde şimdiki zaman, geçmiş zaman ve gelecek zaman verilmekte ancak başka kaynaklarla da desteklenmesi lazımdır. Bu durumda birkaç kaynaktan birlikte yararlanılması ve öğreticinin kendi öğretim

planını yaparak ilerlemesi daha faydalı olacaktır. Öğretimde standartlaşma sağlanması için bu coğrafyaya özel bir metodoloji geliştirmek ve öğretim seti oluşturmak gerekmektedir.

5.2. Sertifikasyon Sorunu

Kazakistan'da verilen Türkçe derslerinin sonucunda ulaşılan düzeyi belirleyebilecek Yunus Emre Enstitüsü dışında kurum bulunmamaktadır. Yunus Emre Enstitüsü yılda 3 defa Türkçe yeterlik sınavı yapmaktadır. Bu sayı yeterli gelmemekte; herkesin sınava katılabilmesi mümkün olmamaktadır. Üniversitelerde verilen Türkçe dersleri ve özel amaçlı kurs sonrasında bir sınav yapamamak ve dil düzeyini belirleyebilecek bir sertifika verememek yapılan öğretimin ciddiyetini engellemekte, kurslara katılan öğrencilerin sertifika alamayacağını öğrendiğinde kursu bırakmasına sebep olmaktadır. Sertifikanın çok önemli olduğu bu coğrafyada öğretimde ciddiyetin sağlanabilmesi ve devamlılığı garantiye alması bakımından sertifikasyon sistemine ihtiyaç duyulmaktadır.

5.3. Ders Sayısı ve Devam Sorunu

Kazakistan'daki üniversitelerde Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunların en başında müfredat gelmektedir. Özellikle son zamanlarda İngilizce önem kazanmaya başlamış ve Türkçe bölümlerinde ders saatleri azaltılmıştır. Türkçe-İngilizce bölümlerinde 2001-2010 yılları arasında haftada 10 saat olan Türkçe dersi 2011 yılından sonra haftada 5 saate indirilmiştir (Güngör, 2018, s.1881). Türkiye'de Türkçe öğrenen öğrenicilerin çoğunluğu için haftada 20 saat ya da daha fazlası üzerinden ders planlamaları yapılırken haftada 5 ya da 4 saatlik Türkçe dersi oldukça yetersizdir. Bazı üniversitelerde derse katılımın zorunlu olmamasıyla birlikte düzenli katılım da gerçekleşmemektedir. Dil öğreniminde derse katılımın önemi düşünüldüğünde ders zorunluluğu olmaması öğrenimin kalitesi için dezavantaj oluşturmaktadır. Oldukça az olan ders saatine derse katılmama ya da zaman zaman katılma eklendiğinde Türkçe öğretimi amaçlandığı düzeye erişememektedir.

5.4. Sınıfların Fiziki Alt Yapılarının Yetersizliği

Üniversitelerde Türkçe öğretimi yapılan pek çok derslik dil öğretimi için gerekli olan teknolojik donanımdan yoksundur. Dersliklerin çoğunda kara tahtayla ve tebeşirle öğretim yapılmaktadır. Okullarda bilgisayar bulunmaması, internet erişiminin olmaması, öğretim için yeterli kitap desteğinin bulunmadığı coğrafyada dijital kaynaklara da ulaşımı engellemektedir. Materyal eksiğini öğreticiler kendi imkânlarıyla gidermeye çalışmakta, bu durum öğretimi olumsuz etkilemektedir.

5.5. Öğretim Görevlilerinin Statüsü

Kazakistan'da pek çok üniversitede Türkiye'den MEB tarafından gönderilen öğretim görevlilerini asli hoca olarak göstermeme eğilimi bulunmaktadır. Üniversite dersin hocası olarak kendi hocasını göstermek istemekte ama dersi Türkiye'den gelen hocaya verdirmektedir. Bu durumda Türkiye'den gelen pek çok profesör, doçent, doktora mezunu donanımlı öğretim görevlileri Kazak öğretim görevlilerin asistanı pozisyonunda ders vermektedir. Üniversiteden ders karşılığında Kazak öğretim görevlisi para almakta, dersteki öğrenci başarısı Kazak öğretim görevlisine puan kazandırmakta; Türkiye'den gelen öğretim görevlisinin prestiji sarsılmaktadır. Üniversitelerle anlaşma yapılırken bu durum göz önünde bulundurulmalı, Türk öğretim görevlilerinin statüsü belirlenmeli ve prestiji korunmalıdır.

5.6. Tasarlanan Projelerin Sahaya Uygun Olmaması

Masa başında yazılan projelerin sahaya uygun olmaması (Türkçe bilmeyenlere diksiyon projesi ya da sınıflar sadece Türkçe öğrenmeye yeni başlayanlardan oluşuyorken "bu ay bir film izletin, film hakkında sınıfta tartışın" şeklinde bir sinema projesi etkinliği veya Türklerin çok az olduğu bir bölgede Türk aileler bulunmasının ve onları çevrim içi yapılan proje etkinliklerine davet edilmesinin istenmesi vs.)

5.7. Özel Gün ve Haftaların Uygulanacağı Kitle Seçimi

Milli bayram, özel gün ve haftaların kutlanmasının Türkiye'de Türkçe öğrenen yabancılar için anlamı olabilir ancak Talgar Lisesi dışında Türk-Kazak ortak eğitim kurumları olmadığından "Çanakkale Şehitlerini Anma Günü", "İstiklal Marşının Kabul Yıldönümü" gibi anma günleri üniversite yönetimlerine siyasi bir durum şeklinde görünmekte ve üniversite yönetimleri bu kutlamalara şüpheli yaklaşmaktadır. Üniversite öğrencilerine bu tür kutlamalar yaptırmak, törenler hazırlatmak yerine derslerin içinde bu özel günlerin Türkler için ne ifade ettiği açıklanması daha yerinde ve etkili olacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Kazakistan'da Kazak halkının Türkiye'ye olan sevgisi ve Türkçe öğrenme isteği düşünüldüğünde bu coğrafyada Türkçe öğretmek üzere görev yapan öğretim elemanlarına büyük görev düşmektedir. Öğretim elemanları, buradaki talebi karşılamak, öğretimdeki aksaklıkları gidermek ya da en aza indirmeye çalışmak sorumluluğu taşımaktadır. Öncelikle materyal sorunu çözülmeli, bölgeyi tanıyan ve ihtiyaçları bilen eğitimciler tarafından bölgenin ihtiyacını karşılayacak Türkçe öğretim seti oluşturulmalı ve böylece öğretimde standardizasyon sağlanmalıdır.

Diğer önemli bir nokta sertifikasyonun sağlanması konusudur. Tekrar açılması için anlaşma imzalanan TUDEM'in faaliyete geçmesi hızlandırılmalı ve Kazakistan

genelinde Türkçe düzey belirleme ve sertifika sınavları yapılması sağlanmalıdır. Pek çok öğrenci ve öğretim görevlisi çeşitli burs programlarıyla Türkiye'ye gitmek istemekte ve başvuru için sertifikaya ihtiyaç duymaktadır. TUDEM'in faaliyete geçmesi, Türkçe yeterlik düzeyini belgelendirememe sorununu çözecektir.

Son dönemlerde Türk Devletleri Teşkilatının aktif çalışmaları ve imzalanan iş birliği anlaşmaları; "Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliğinin" kurulması, bu bağlamda Orhun projesi gibi hayati önem taşıyan projelerin hayata geçirilmesi gibi gelişmeler Kazakistan ve Türkiye arasındaki dil-kültür iş birliğini doğrudan etkileyen olumlu projelerdir. Bütün bunlar Türkçenin Kazakistan'da öğrenimini gerekli kılan ve motive eden gelişmelerdir. Bu gelişmeler doğrultusunda her iki ülkenin üniversitelerinin de aktif olarak sürece katılması ve bu projelerin kâğıt üzerinde kalmayarak hayata geçmesi için süreçten haberdar olmaları, harekete geçmeleri önemlidir. Türkçenin yaygınlaşması bu tür iş birliklerine olan ilgiyi arttırırken iş birliklerinin artması da aynı şekilde Türkçenin öğrenimini yaygınlaştıracaktır. Gönüle giden yolun dilden ve etkili iletişimden geçtiği düşünülecek olursa bu etkileşimler Türk Devletleri arasında gönül birlikleri kurulmasını sağlayacaktır. Bunun da başka birlikleri beraberinde getireceği muhakkaktır. Bütün bunların hızlı ve etkili bir şekilde olabilmesi Kazakistan'da Türkçe öğretiminin iyi analiz edilmesiyle, bölgede yaşanan sorunların farkına varılarak bir an önce çözüme kavuşturulmasıyla yakından ilgilidir.

Almatı'da bir süre hizmet veren fakat şu anda hizmetleri durdurulmuş olan TUDEM'in bir an önce yeniden faaliyete geçmesi ve Astana'da bulunan Yunus Emre Enstitüsünün yüz yüze kurs açamamasının önündeki engellerin bir an önce kaldırılması Kazakistan'ın en önemli iki şehri olan "Almatı" ve "Astana"da Türkçe öğrenmek isteyen Kazakların resmî kurumlarımız tarafından ucuz ve etkili Türkçe öğrenmelerini sağlayacaktır.

Kaynaklar

Aydoğmuş, E. (2018). Türkiye Türkçesi öğrenen Kazakların Rusça etkisiyle yaptıkları yanlışlar. *TÜBAR, XLIV,* 11-27.

Erdoğan, E. (2015). *Türk Dillilere Türkiye Türkçesi öğretiminde karşılaşılan başlıca sorunlar ve çözüm önerileri.* Uluslararası Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumu: Türk Dillilere Türkiye Türkçesi Öğretimi, Erzurum.

Güngör, A. (2018). Kazakistan'da Türkçe öğretiminin dünü, bugünü ve yarını. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(3), 1875-1883.

Kavak, Y. ve Baskan, G. A. (2001). Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarına yönelik eğitim politika ve uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, 20, 92-103.

Koşumcu, S. (20-21 Ekim 2022). *Kazakistan'da Türkiye Türkçesi öğretimi üzerine bir değerlendirme*. 14. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Alanya.

Kumsar, E. ve Kaplankıran, İ. (2016). Kazakların Türkiye Türkçesi öğreniminde yaptıkları yanlışlıklar ve bu yanlışlıkların düzeltilmesine yönelik öneriler. *Diyalektolog-Ağız Araştırmaları Dergisi*, 12 (81), 81-84.

Лихачёв М. А. (2018). Казахстанско-турецкое сотрудничество в контексте стратегического партнёрства Астаны и Москвы. *Новая евразия*, 327 (66), 131-146.

Özdemir, C. ve Arslan, M. (2018). Öğretmen görüşüne göre yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Kazak öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar. *İdil Dergisi*, 7(41), 15-23. DOI: 10.7816 /idil-07-41-03.

Öztürk, S. (2014). *Büyük öğrenci projesinden Türkiye bursları projesine geçiş süreci ve Türkiye'nin öğrenci politikasındaki değişim* [Yayımlanmamış uzmanlık tezi]. T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara.

Parlakpınar, M. (2014). Yunus Emre Enstitüsü'nün Türkoloji alanındaki faaliyetleri. *3rd International Conference On Language and Literature "Turkish in Europa" Proceedings Book* 2 (ss. 274-286). Tirana, Albania,.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (2013). Sayılarla Türkiye Bursları (Rapor No:1), Ankara: YTB.

Zhumakanova, T. (2020). *Kazakistan'da yükseköğretimde Türkiye Türkçesini öğrenen öğrencilerin Türkoloji Bölümünü seçme sebepleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Sakarya.

T.C. Astana Eğitim Müşavirliği Arşiv Bilgileri.

T.C. Almatı Eğitim Ataşeliği Arşiv Bilgileri.

Canlı Kaynaklar

Canlı Kaynak 1: Dr. Selenay Koşumcu, Al-Farabi Üniversitesi MEB görevlendirmeli öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 2: Dr. Armağan Zöhre, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi, Hazırlık Fakültesi Bölümü.

Canlı Kaynak 3: Doç. Dr. Ajar Shaldarbekova, L.N. Gumilyov Avrasya Millî Üniversitesi öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 4: Dr. Vildan Öncül, L. N. Gumilyov Avrasya Millî Üniversitesi MEB görevlendirmeli öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 5: Prof. Dr. Sonel Bosnalı, Nazarbayev Üniversitesi MEB görevlendirmeli öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 6: Bahıtgul Jienbaykızı, Avrasya Beşeri Bilimler Enstitüsü öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 7: Aktipan Tolstoy, Astana Ulusal Üniversitesi (Astana International University) Türk dili öğretmeni.

Canlı Kaynak 8: Doç. Dr. Gül Banu Duman, Doğu Kazakistan Sarsen Amanjolov Üniversitesi, MEB görevlendirmeli öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 9: Aray Mukazhanova, Öskemen Kazak-American Free University öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 10: Asuman Ergun, Evnei Aristanuli Böketov Karagandı Üniversitesi, MEB görevlendirmeli öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 11: Kadir Korkutan, M. Kozybayev North Kazakhstan State Üniversitesi, MEB görevlendirmeli öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 12: Karlygash Ashirkhanova, Kh. Dosmuhamedov adındaki Atyrau Üniversitesi öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 13: Dr. Asem Kasımova, Semey Shakerim Üniversitesi öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 14: Möldir Ktanova, Semey Alihan Bokeihan Üniversitesi öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 15: Yalçın Yurdakul, Mehambet Ötemisov Adındaki Batı Kazakistan Üniversitesi, MEB görevlendirmeli öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 16: Sadullah Duman, Doğu Kazakistan Sarsen Amanjolov Üniversitesi, MEB görevlendirmeli öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 17: Gülnaz Satbayeva, Abay Kazak Millî Pedagoji Üniversitesi Doğu Filolojisi ve Çeviri Bölümü, Türkçe öğretmeni.

Canlı Kaynak 18: Dr. Öğretim Üyesi Sefa Çelebi, Kazakistan Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi MEB görevlendirmeli öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 19: Dr. Nurettin Çakır, Turan Üniversitesi MEB görevlendirmeli öğretim görevlisi.

Canlı Kaynak 20: Süleyman Tongut, Özel 1 Nolu Yatılı Talgar Lisesi MEB görevlendirmeli Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni.

Elektronik Kaynaklar

http 1: https://www.turkyurdu.com.tr/yazar erişim tarihi: 29.10.2022, saat 15.45.

http 2: https://www.altayli.net/turkiyenin-buyuk-ogrenci-projesi-1992-2012.html erişim tarihi: 29.10.2022, saat 15.45.

http 3: https://www.turkkon.org/tr/isbirligi-alanlari/egitim_4/orhun-degisim-programi_15 erişim tarihi: 30.10.2022, saat: 14.00.

http4:https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=15219&MevzuatTertip=5 erişim tarihi: 5 Kasım 2022, saat: 20.50.

http 5: https://uio.nevsehir.edu.tr/tr/mevlana-degisim-programi-nedir erişim tarihi: 5 Kasım 2022, saat: 22.10.

http 6: https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari erişim tarihi: 5 Kasım 2022, saat: 23.00.

http 7: https://www.turkkon.org/tr/iliskili-kurumlar/turk-akademisi_1 erişim tarihi: 6 Kasım 2022, saat: 15.45.

Yunus Emre Enstitüsü Facebook sayfası, erişim tarihi: 03. 11. 2022, saat: 22.30.

Öz Geçmiş

Gül Banu DUMAN

1976 yılında Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğdu, ilk ve orta öğrenimini Mersin'de tamamladı. 1993 yılında kazandığı Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünden 1997 yılında mezun oldu. Aynı yıl Gazi Üniversitesinde yüksek lisans programına girerken bir yandan Ankara'nın Polatlı ilçesinde öğretmenliğe atandı. 2002 yılında yüksek lisans programını bitirdikten sonra Millî Eğitim Bakanlığının yurt dışı sınavlarına girerek 2004 yılında Kırgızistan'ın Bişkek şehrinde göreve başladı. Beş yıl kaldığı Bişkek'te Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nde doktora programına girdi. 2011 yılında Türkoloji alanında doktor unvanı aldı ve aynı yıl Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesinde öğretim üyesi olarak

çalışmaya başladı. 2017 yılında Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalında doçent unvanı aldı. Kırgızca, Kazakça ve Rusça bilen Duman, şu anda Kazakistan'da "Doğu Kazakistan Sarsen Amanjolov Üniversitesinde" misafir öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Vildan ÖNCÜL

27.09.1972 tarihinde Merzifon'da doğdu. Merzifon Lisesini bitirdikten sonra 1988-1992 yılları arasında Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans eğitimi aldı. 27 Eylül 1992 tarihinde Ankara Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak göreve başladı. A.Ü. TÖMER Samsun, Ünye ve İskenderun şubelerinde eğitim direktörlüğü, bölüm başkanlığı ve müdür yardımcılığı görevlerinde bulundu. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi üzerine çalışmalar yaptı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Çağdaş Türk Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalında Yüksek Lisans programını bitirdi. Üniversiteler arası değişim programıyla 2008-2010'da Taiwan Taipei National Chengchi University'de öğretim görevlisi olarak görev yaptı. 15.11.2013 tarihinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkçe Öğretimi Araştırma ve Uygulama Merkezinde çalışmaya başladı. Yeni Türk Dili alanında ve çocuklarda Türkçenin edinimi konusunda doktorasını yapan Vildan Öncül 2020 yılında doktor unvanını aldı. Halen bu birimde çalışmaktadır; ancak 2019-2020 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Kazakistan Astana'da L. N. Gumilyev Avrasya Milli Üniversitesi Türkoloji Bölümüne öğretim görevlisi olarak görevlendirilmiştir. Yaklaşık üç buçuk yıldır Astana'da görevlidir. Orta seviyede İngilizce; temel düzeyde Rusça ve Kazakça bilmektedir. Temel ilgi alanı Türkçenin yabancı dil olarak öğretimidir.

KUZEY MAKEDONYA'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI

Ertuğrul KARAKUŞ[1]

Giriş

Balkanlar sadece jeopolitik önemi ve coğrafi güzellikleriyle değil aynı zamanda Türk-İslâm tarihi, medeniyeti ve kültürünün mimariden edebiyata kadar birçok örneğini barındırması açısından da önemli bir coğrafyadır. Bu önem, tamamen bitip geçmişte kalmış bir dizi tarihî münasebetten değil, hâlâ güçlü bir şekilde devam etmekte olan tarihî, kültürel ve insanî alakadan kaynaklanmaktadır. Herhangi bir vesile ile hususiyetle de okutman/Türkolog olarak bu bölgedeki üniversitelerde veya Türkçe eğitimi veren muhtelif kurumlarda vazife yapma imkânı bulmanın, "Balkanlar ve Türk-İslâm alakasına dair bazı malumata sahip ve hâkim olmakla" daha verimli bir vazife dönemi geçirmeye vesile olacağı muhakkaktır.

Balkanlardaki Türk varlığının İskit, Hun, Peçenek, Kıpçak (Kuman), Avar gibi bölgede önceden varlık göstermiş Türk topluluklarına dayandırılması bilgisi, Türkiye'de yaşayan bir Türk vatandaşı için "sadece ilginç bir mevzu" sayılabilir. Ancak Türkiye ile olan bağları güçlü bir şekilde devam etmekte olan ve Kuzey Makedonya'nın her bölgesinde yaşayan Türkler için bu bilgi "hayatî önemi haiz" bir bilgidir. Bu bilgi, "Balkan" kelimesinin dahi Türkçe kökenli bir kelime olduğu bilgisini de kapsamaktadır ki; Kuzey Makedonya'da yaşayan ve kendisini Osmanlı medeniyeti sonrasında "öksüz kalmış" durumda hisseden, hâlihazırda bile bu eksikliği duyan bir Türk ve Müslüman için her daim akılda tutulmaya ve vurgulanmaya değerdedir. Bu "hayatî önemi haiz malumat"a, Balkanların barış ile anıldığı tek dönemin "pax otomana/pax Turcica" (Osmanlı barışı) dönemi olduğu bilgisi, Balkan bölgesinde insana hizmet temelli şehir medeniyeti anlayışının Osmanlı hâkimiyeti ile 14.yy.sonlarında yayılmaya başladığı bilgisi gibi mühim bilgileri de ekleyebiliriz. Bu malumatın ve daha fazlasının, sadece burada kalan ve "evlâd-ı fâtihân" olarak nitelendirilen Osmanlı bakiyesi ve hâlen medeniyetimizin bekçisi olan insanlar için değil, bu bölgelere farklı vazifelerle giden görevliler için de azim ve şevki artırıcı bir işlev göreceği muhakkaktır.

Kuzey Makedonya, nüfus ve yüzölçümü bakımından küçük bir ülke sayılmasına rağmen gerek Türk tarihinde gerekse Balkan tarihinde mühim roller oynamış bir ülkedir. Büyük oranda 14.asır sonlarında Osmanlı Devleti hâkimiyetine giren bölgede, 20.asır başlarına kadar yoğun bir şehirleşme ve buna bağlı olarak da Türkçe edebiyat faaliyeti görülür. Nureski, bugün Kuzey Makedonya'da kalan şehirlerde yetişmiş 55 "divan şairi"nin ismini tezkirelerin verdiği bilgi ışığında tespit etmiştir

[1] Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, ekarakus7984@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4224-9691

(2008, s. 7). Şüphesiz ki Osmanlı Devleti döneminde bölgede Türkçe şiirleriyle varlık gösteren şairlerin sayısı bu rakamın çok üzerindedir. Kuzey Makedonya bölgesinde Osmanlı Devleti döneminde; Üsküp, Manastır, İştip, Debre, Kratova, Kalkandelen, Gevgeli, Usturumca, Gostivar gibi şehirlerde Türkçe edebiyat faaliyetleri yoğun bir şekilde görülür. Türkçe, bu dönemde devletin de resmi yazışma/yönetim dilidir.

Makedonya, Balkan Savaşlarından sonra, iki dünya savaşı arası dönemde Sırp-Hırvat- Sloven Krallığı hâkimiyetinde kalmıştır. Sırp-Hırvat- Sloven Krallığı döneminde özellikle bölgedeki Türk varlığı ve Türkçe eğitimi ciddi bir baskı görmüştür.

Makedonya, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ise Sosyalist Yugoslavya'nın yönetiminde olmuştur. Sosyalist Yugoslavya döneminde ise Makedonya ayrı bir cumhuriyet hâline gelmiş, bölgedeki Türkler de ülkenin kurucu unsurlarından sayıldıkları için Türkçe yayın ve eğitim hakkı kazanmıştır. "Birlik", "Tomurcuk", "Sevinç", "Sesler" gibi Türkçe süreli yayınlar bu döneme damga vurmuştur. Geçmişi Osmanlı Devleti dönemine dayanan "Tefeyyüz" okulu gibi okulların Türkçe eğitime başlaması da Türk dili öğretimi çalışmaları açısından mühim gelişmeler olmuştur. Ancak Sosyalist Yugoslavya döneminde ciddi mağduriyetlerin yaşandığı "Yücelciler" olayı gibi yüzbinlerce Türk ve Müslüman unsurun bölgeden göç etmesine (Ağanoğlu, 2001, s. 322) yol açacak olumsuz gelişmeler de yaşanmıştır.

Yaşanan bütün olumsuzluklara rağmen Sosyalist Yugoslavya döneminde Makedonya'da Enver Tuzcu, Mustafa Karahasan, Şükrü Ramo, İlhami Emin, Abdülfettah Rauf, Fahri Kaya, Fahri Ali, Avni Engüllü, Suat Engüllü, Sabit Yusuf, Alaettin Tahir gibi Türkçe eser veren edebiyatçılar yetişmiştir.

Makedonya Cumhuriyeti, Federal Yugoslavya'dan 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bölgede yaşayan Türkler hem Türk dili öğretimi faaliyetlerini hem de Türkçe edebiyat faaliyetlerini devam ettirme çabası içerisinde olmuşlardır. Bölgede yetişkinlere yönelik Türk edebiyatının "belkemiği" sayılabilecek "Sesler" dergisinin sıkıntılı günler yaşadığı 1994 yılında arayış içerisinde olan genç Türk edebiyatçıları "Üçüncü" dergisini çıkartmaya başlarlar (Karakuş, 2014, s. 17). Kendilerine "Üçüncüler" diyen bu yeni edebî girişimin içerisinde Rifat Emin, Leyla Hüseyin, Oktay Ahmed, Leyla Selman, Neyat Selman, Zeynep Hüseyin, Bilge Emin, Akan Abdullah, İlker Yusuf, Enis Emin gibi Makedonya'da Türkçe edebiyatı yaşatma çabası içerisinde olan gençler yer almaktaydı. Üçüncüler, hâlen benzer çizgide şiirler ve nesirler yazan Rifat Emin dışında uzun soluklu olamamıştır. Oktay Ahmed ise Türk dili alanında mühim çalışmalar yapan bir akademisyen olarak Türk dili öğretim/araştırma çalışmalarına katkıda bulunmaya devam etmektedir.

Günümüzde Makedonya'da "Köprü", "Kardelen", "Bahçe" gibi dergiler Türkçe olarak yayınlanmakta ve Türk dili öğretimi için de mühim birer yardımcı kaynak olma görevini üstlenmektedir. Rifat Emin, Mehmed Arif, Leyla Şerif Emin, Yaser Halim, Mümin Ali, Rabia Ruşid, Mebruh Mirtoski, İlker Yusuf gibi isimler de Türk edebiyatını devam ettirme gayretindedir.

Makedonya Cumhuriyeti, 1991 yılında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyetinden bağımsızlığını ilan etmiştir. Yunanistan ile isim sorunu yaşamakta idi. Haziran 2018'de imzalanan Prespa Anlaşması ve ardından gerçekleştirilen referandum ile Makedonya'nın ismi "Kuzey Makedonya" olarak değiştirildi.

5-30 Eylül 2021 tarihlerinde düzenlenen nüfus sayımının sonuçlarına göre Kuzey Makedonya'nın ülke nüfusu 2 milyon 97 bin 319 olarak açıklanmıştır. Bu sayımda ayrıca ülke nüfusuyla ilgili bilinmesi gereken şu sonuçlara da ulaşılmıştır:

- Bu nüfusun 1 milyon 836 bin 713'ünün Kuzey Makedonya'da ikamet ettiği tespit edilmiştir.
- Makedon yüzde 54,25; Arnavut 29,52; Türk yüzde 3,98; Rom yüzde 2,34; Sırp yüzde 1,18; Boşnak yüzde 0,87; Ulah yüzde 0,44 olarak tespit edilmiştir.
- Ülkedeki en büyük ikinci etnik grup olan Arnavutların nüfus oranı yüzde 25'ten yüzde 29'a yükselmiştir.
- Ülke nüfusunun yüzde 50, 4'ü kadınlar, yüzde 49, 6'sı ise erkeklerden oluşmaktadır.
- Nüfusun yüzde 46'sını Ortodokslar, yüzde 32'sini Müslümanlar oluşturmaktadır.
- Türklerin 2002 sayımında 3,85 olan nüfus oranı yüzde 3,98'e yükselmiştir. Bu sonuçla Türkler ülkede nüfus bakımından üçüncü sırada yer almıştır (TRT Haber, 2022).

Çalışmamızda hem tarihî olarak hem de güncel olarak Türk-İslâm kültürü ve medeniyeti açısından çok mühim bir coğrafya olan Kuzey Makedonya'daki Türk dili öğretim çalışmaları hakkında genel bilgi verilecektir. Ayrıca bu öğretimi gerçekleştirmek üzere vazifelendirilenler için bilgilendirmeler yapılıp çalışma konularıyla ilgili de tavsiyelerde bulunulacaktır.

1. Kuzey Makedonya'da Türk Dili Öğretimi

1.1. Tarih

Genel olarak Balkanlar özel olarak da Kuzey Makedonya bölgesinde Türk dilinin varlığı, bu bölgede İskit, Hun, Kıpçak (Kuman), Peçenek, Avar gibi ilk Türk topluklarının görüldüğü dönemlere kadar götürülebilir. Ancak devletin resmi

yazışma dilinin Türkçe olduğu Osmanlı Devleti döneminin bölgede Türk dilinin varlığı açısından müstesna bir yere sahip olduğu ayrıca vurgulanmalıdır.

Bölgede Türkçe ile oluşturduğu eserler ile tezkirelere giren şairlerin varlığına Sultan II. Bayezid döneminde (1481-1512) rastlanması (İsen, 2009, s. 2) 15. ve 16. asırlarda canlı bir şehir medeniyetinin varlığına işaret ettiği gibi edebiyat eğitimi açısından da tesirli bir medrese eğitim sistemine işaret eder. Bu canlı şehir medeniyeti, medrese eğitimi ve "belâgat" dersleri sayesinde halkın yaygın olarak Türkçe bilmediği bölgelerden bile azımsanamayacak sayıda ve üstün nitelikli Türk edebiyatçıları yetişmiştir. İsen, Kuzey Makedonya bölgesinde Osmanlı döneminde yetişmiş olan; Vecdî, Bâlî, Aklî, Sadrî, Tâlibî, Tab'î, Sucûdî, Fakîrî, Tulûî, Ayânî, Celal Bey, Firdevsî, Hâfız, Hâverî, Kâtibî, Keşfî, Mehmed, Atâ, Dürrî, Fennî, İshak Çelebi, Özrî, Riyâzî, Vâlihî gibi pek çok şair ismi verir (2009, s. 5).

Türkçenin Osmanlı döneminde Kuzey Makedonya bölgesindeki şehirlerdeki itibarının bir diğer göstergesi de Kalkandelen gibi şehirlerde hâlen yaygın olan "kasabali" tabiridir. Bu tabirin "şehirli" ve "medenî" gibi mânâları vardır ve "kasabali" olmanın şartlarının başında Türkçe bilmek gerekmektedir.

1869 tarihli "Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi"ni takip eden yıllarda bölge eğitim sisteminde de hareketlenme başlar. Üsküp ve civarında özellikle 1880'li yıllarda "iptidaiye" mekteplerinin yaygınlaştığı görülmektedir (Asim, 1983, s. 61).

Üsküp ve civarında özellikle 1906-1907'den sonra çoğalmaya başlayan "rüşdiye"ler, yine 1880'lerden itibaren bölgede yayılmaya başlayan "idadî" okulları, 1905-1906 yıllarında Üsküp, Manastır ve İştip'te açılan "Darülmuallimîn" okulları bölgedeki eğitim-öğretim açısından mühim adımlardır (Kodaman, 1991, 153'ten akt. Hoca, 2011, s. 101-111).

Bölgede eğitim-öğretim denince ilk akla gelen kişiler olarak "Yıldız" ve "Yeni Mektep" dergilerinde yazdıklarıyla edebiyatçı ve pedagog olarak tarihe geçen 1882 Priştine doğumlu Sabri Cemil (Yalkut) Bey (Aksakal, 2020) ve Abdülhakim Hikmet Doğan'ın ismini özellikle anmak gerekir.

Gostivar Müftüsü İdris Doğan'ın çocuğu olarak 1881 yılında Gostivar'da dünyaya gelen ve ilköğrenimi ile rüştiye eğitimini bu şehirde alan (Hasan, 1998, s. 47) Abdülhakim Hikmet Doğan (1881-1955), Makedonya'da Türkçe eğitim tarihine damga vurmuş bir münevverdir. Bizzat pedagoji ile ilgilenmiştir. Dinî kitapları ve çeşitli konularda araştırma yazıları da bulunan Doğan'ın Türkçe ve Türk dili öğretimi ile ilgili kitapları şunlardır:

- "Pedagoji Kavâidine Mutâbık Yeni Sistem Elifba",
- "Sabah Yıldızı Yahut Musavver Osmanlı Elifbâsı",

- "Yeni Elifba (Nesih Harfleriyle Ta'b Edilmiş Yeni İmlâ Elifbası)",
- "Birinci Kısım Türkçe Dersleri",
- "İkinci Kısım Türkçe Dersleri",
- "Üçüncü Kısım Türkçe Dersleri",
- "Dördüncü Kısım Türkçe Dersleri",

Bu kitaplar, Makedonya'daki Türkçe eğitim tarihinde ayrı bir öneme sahiptir (Hasan, 1998, s. 61). (Abdülhakim Hikmet Doğan 1946 yılında Makedonya'daki Latin harfleriyle ilk Arnavut alfabesini de yazmıştır.)

1920'li yıllarda bölgede Türkçe eğitim sıkıntılı günler geçirmiştir. Özellikle Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı döneminde uygulanan politikalarla Türk dili öğretimi gittikçe zayıflamıştır. İstanbul'da basılan Türkçe kitapların kullanılması da yasaklanmıştır. "Cemiyet" adlı örgütün bu olumsuz duruma karşı mücadelesi de bu gerileyişi tamamen durdurmaya yetmemiştir (Hoca, 2011, s. 109).

Balkan savaşları sonrası dönemde bütün olumsuzluklara rağmen, Makedonya bölgesinde doğan Türk şair ve yazarları, Türkiye'de teşekkül eden edebiyat birikimine de katkıda bulunmuşlardır. Yaşar Nabi Nayır, Şevket Rado, Manastırlı Rıfat, Cenab Şehabeddin ve şiirinin "köklerini bir duyuş yağmuru ile Üsküp ve civarında (Balkanlarda) besleyen" (Karakuş, 2018, s. 4) Yahya Kemal bu topraklarda doğup Türkiye'de yeni yeni filizlenmekte olan yeni edebiyata farklı özellikleriyle katkıda bulunmuşlardır. Beş Hececiler'den Enis Behiç Koryürek'in çocukluğu da Makedonya topraklarında geçmiştir. Ömer Seyfettin 1909-1911 yılları arasında askeri görevle bulunduğu Makedonya bölgesinde; Pirlepe, Manastır, Köprülü, İştip, Demirhisar gibi yerlerde "çete takibi" yapmış ve Türk hikâyeciliği açısından son derece değerli eserlerine malzemeyi bu bölgeden toplamıştır. Balkan savaşları sonrasında Kuzey Makedonya'nın Türk edebiyatına katkılarını ihtiva eden misalleri çoğaltabiliriz.

1944 yılı sonlarına doğru Makedonya, Federal Yugoslavya bünyesinde ayrı bir cumhuriyet hâline geldiği zaman, azınlıklara da kendi dillerinde okul açma hakkı tanınmasıyla beraber yeniden Türkçe eğitimi alanında gelişmeler başlamıştır (Emin, 2015, s. 56). Tefeyyüz ve İrfan mekteplerinin yanında; Mansatır, Ohri, Köprülü, Doyran, Resne, Usturumca, Koçana, Durfullu, Cumalı, Kumanova, Gevgeli, Berova, Kiliseli, Negotin, İştip ve Radoviş gibi yerlerde yeniden açılmıştır (Akalın, 2002, s. 10).

Bundan sonraki dönemde Kuzey Makedonya'da Türk dili öğretimiyle ilgili gelişmeler birbirini takip eder. Bu gelişmeleri şu şekilde ana hatlarıyla sıralayabiliriz:

1945-46'da Türkçe Pedagoji kurslarının açılmaya başlanması.

1947'den itibaren öğretmen okullarının açılması.

1947 yılında Fetah Süleyman Pasiç ve Ferid Bayram tarafından ilk alfabe kitabını yayınlanması (Çelik ve Denkova, 2014, s. 750).

1961-1962 öğretim yılında Üsküp'teki Nikola Karev Öğretmen Okulunda yeniden Türkçe sınıflarının açılması.

1964-65 öğretim yılında Üsküp'teki Yüksek Pedagoji Okulunda Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün açılması.

Gostivar'da Pançe Poposki, Üsküp'te Tsivetan Dimov (1971-72) liselerinin açılması ile karma liselerde başlayan Türkçe eğitim şu okullarla devam eder:

Üsküp: Yosip Broz Tito L.

Tsivetan Dimov Meslek L.

Dmitar Vlahov Meslek L.

Gostivar: Pançe Poposki Lise ve Tıp Meslek sınıfları

Teknik Lise Sınıfları

İktisadi Lise Sın.

Kalkandelen: Nikola Şteyn Tıp Merkez L.

Struga: İbrahim Temo L.

Radoviş: Kosta Susinov L.

Merkez Jupa: M.Jupa 'ATA' Belediye Ortaöğretim Okulu

Resne: Çar Samoil L. (Ago, 2011, s. 114-115).

Şüphesiz ki bu bölüm altında bilgilerini verdiğimiz gelişmelerin tesiri bugün devam etmekte, Kuzey Makedonya'da Türkçe eğitim genel olarak bu birikim üzerinde varlığını sürdürmektedir.

1.2. Bugün

Kuzey Makedonya'da yaşayan Türkler açısından iki hayati değişiklik, 1974 Anayasası ve 1991 Anayasası arasındaki fark ile oluşur. Bu arada 1980 yılında Tito'nun ölümüyle ülkede siyasi hareketlenmeler de başlar. Makedonya Cumhuriyeti, Federal Yugoslavya Devleti'nden 8 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan eder. 1974 Anayasasında Türkler ile birlikte ülkede yaşayan farklı milletler devletin "kurucu unsuru" sayılmakta idi. Bu da Türkçe eğitim başta olmak üzere birçok alanda fayda sağlamakta idi. 1991 yılının Kasım ayında yürürlüğe giren Anayasada devlet "Makedonların ulusal devleti" olarak tanımlanmış ve Makedonya'da yaşayan diğer

milletler böylelikle "ulusal azınlıklar" olarak tanımlanmıştır (Nuredin, 2008, s. 159). Bundan sonraki eğitim politikaları da bu gelişmelere göre şekil almıştır.

Bugün Kuzey Makedonya'da var olan, Türk dili öğretimi çalışmalarına devam edilen kurum ve merkezlere de şu şekilde değinebiliriz:

Üsküp Aziz Kiril Metodi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkoloji araştırmaları ve Türk dili öğretimi çalışmalarının yaklaşık 46 yıllık merkezidir.

Bölüm, 1976-77 yılında siyasi olarak destekleme konumunda bulunan Şükrü Ramo ve Fahri Kaya'nın desteği ile ve hususiyetle de Prof. Dr. Olivera Yaşar Nasteva'nın girişim ve katkılarıyla kurulmuştur. İlk dönemlerde Sebahat Mahmut'un "Türk Dili", Arif Ago'nun "çocuk edebiyatı ve metodik", Hamdi Hasan'ın "Türk Edebiyatı", Vanço Boşkov'un "Osmanlı Türkçesi" derslerini verdiği bilinmektedir. Bölüme emeği geçen hocalar arasında da; Prof. Dr. Hamdi Hasan, Prof. Dr. Sevin Alil, Prof. Dr. Fadil Hoca, Prof. Dr. Nazim İbrahim, Prof. Dr. Oktay Ahmed, Doç. Dr. Osman Emin gibi isimler vardır. Ayrıca bölümde Türkiye'den görevlendirilen okutmanlar da görev yapmaktadır.

Bölümde «Çağdaş Türk Dili» dersi adı altında tüm sınıflarda Türk dili öğretimi yapılmaktadır. Ders dağılımı şu şekildedir:

I.s.-2 saat (Ana dili Türkçe olanlara) / 8 saat (2 Teorik-6 Pratik) (Ana dili Türkçe olmayanlara)

II.s.-2 saat (Ana dili Türkçe olanlara) / 8 saat (2 Teorik-6 Pratik) (Ana dili Türkçe olmayanlara)

III.s.-2 saat (Ana dili Türkçe olanlara) / 8 saat (2 Teorik-6 Pratik) (Ana dili Türkçe olmayanlara)

IV.s.-2 saat (Ana dili Türkçe olanlara) / 8 saat (2 Teorik-6 Pratik) (Ana dili Türkçe olmayanlara)

Bölümde Türkçe öğretiminde temel kaynak olarak Yunus Emre Enstitüsünün Türkçe Öğretim Seti kullanılmaktadır.

Bölümde hâlen lisan ve lisansüstü seviyelerinde öğretim yapılmaktadır. Bölüme son 5 yıllık öğrenci kayıt sayısı şu şekildedir:

2018-19: ***12***/8,

2019-20: ***4***/15,

2020-21: ***8***/6,

2021-22: ***7***/7,

2022-23: ***0***/0

Listede sol tarafta italik olarak gösterilen rakamlar ana dili Türkçe olanları, diğer rakamlar da ana dili Türkçe olmayan öğrenci sayılarını göstermektedir. Listede görülen en çarpıcı rakamlar şüphesiz ki 2022-23 eğitim-öğretim yılına aittir. Bu yılda ilk defa "yeterli başvuru olmadığı gerekçesiyle" sınıf açılmamıştır.

İştip-Gotse Delçev Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü de yoğun bir Türk-Yörük nüfusunun yaşadığı Doğu Makedonya bölgesine yakın ve kadim bir şehir olan İştip'te eğitim-öğretime devam etmektedir.

2009-2010 eğitim-öğretim yılında "Filoloji Fakültesi bünyesinde Prof. Dr. Sevin Alil, Prof. Dr. Dragi Gorgiev, Doç. Dr. Mariya Leontik ve Doç. Dr. Mahmut Çelik ile dönemin Filoloji Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Violeta Dimova`nın girişimiyle" açılmıştır (Çelik, 2013, s. 88). Bölümde eğitim «Öğretmenlik-çevirmenlik» olmak üzere iki ana koldan devam etmektedir.

Bölümde 9'u ana dili Türkçe olan 7'si ana dili Türkçe olmayan olmak üzere toplam 16 öğrenci öğrenim görmektedir. Bölümde Türkiye'den de okutmanlar görev yapmaktadır. Bölüme emeği geçen hocalar arasında özellikle Prof. Dr. Mahmut Çelik ve Prof. Dr. Mariya Leontiç'in adını zikretmek gerekir.

Bölümde 2012-13 eğitim-öğretim yılından itibaren lisansüstü eğitim de devam etmektedir.

Bölüme 2022-23 eğitim-öğretim yılında 7 öğrenci kayıt yaptırmıştır.

Bölümde Türkçe öğretiminde temel kaynak olarak Yunus Emre Enstitüsünün Türkçe Öğretim Seti kullanılmaktadır.

Kalkandelen-Tetovo (Kalkandelen) Devlet Üniversitesi (USHT) Doğu Dilleri (Şarkiyat) bölümü de Türk-İslâm tarihi açısından mühim bir şehir olan Kalkandelen (Tetovo) şehrinde eğitim-öğretime devam etmektedir.

Bölüm 09.09.2008 tarihinde akredite edilmiştir ve ilk öğrenciler 2009 yılının Eylül ayında kaydolmaya ve eğitim görmeye başlamıştır. "Doğu Dilleri" bölümünde program 3.sınıftan itibaren Türk Dili ve Edebiyatı ve Arap Dili ve Edebiyatı olmak üzere iki ana koldan devam etmektedir.

Bölümde "Türk Dili ve Edebiyatı" eğitimi temelli olarak devam eden «Yüksek Lisans" eğitimi doktora döneminde "Doğu Dilleri" eğitimi temelli olarak devam etmektedir.

Üsküp-Uluslararası Balkan Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü, başkent Üsküp'te eğitim-öğretime devam etmektedir.

Bölüm 2013'te akredite edilmiş, 1 yıl öğrenci alıp dondurulmuştur. 2016 yılında ÖSYM kılavuzuna alınmıştır.

Üsküp-Uluslararası Balkan Üniversitesinde 2020-21 eğitim-öğretim yılında "Doktora", 2021-22 eğitim-öğretim yılında "Y.lisans" seviyesinde Türk Dili ve Edebiyatı lisansüstü eğitimi de başlamıştır.

Bölümlerde hâlen; lisansta 35, y.lisansta 7, doktorada 10 öğrenci vardır. (2022-23 hariç.)

Uluslararası Vizyon Üniversitesi de Kuzey Makedonya'da Türk nüfusunun etkin ve yoğun olduğu bir şehir olan Gostivar'da eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir.

Resmi kuruluş tarihi (Kuzey Makedonya'da resmi olarak kutlanılan Türkçe Eğitim Bayramı'na da denk gelecek şekilde) 21 Aralık 2014'tür. 2016 yılında faaliyete başlayan üniversitenin bölgede Türkçe eğitim yapmaya yönelik olarak akreditasyon alan tek üniversite olması mühimdir.

Üsküp Pedagoji Fakültesi (Aziz Kliment Ohridski) 1963–64 öğretim yılında açılmıştır.

Matematik-Fizik, Kimya-Biyoloji ve Tarih-Coğrafya dersleri için dersler 1987 yılına kadar Türkçe verilmekteydi. Bugün sadece "anaokulu" ve "Türkçe" bölümü kalmıştır.

(Marko Tsepenkov Folklor Enstitüsünün de Türkoloji çalışmaları açısından mühim bir merkez olduğu unutulmamalıdır.)

Yunus Emre Enstitüsü de Üsküp'te 2010 yılında açılmıştır ve Kuzey Makedonya'daki faaliyetlerine devam etmektedir. Türk dili öğretimi çalışmaları açısından önemli faaliyetlere imza atan bir kurumdur. Kurum, düzenlediği Türkçe kurslarının yanında çalıştay ve seminerlerle de bölgedeki Türkçe öğretim faaliyetlerini desteklemektedir. Örneğin Üsküp Yunus Emre Enstitüsü, "16-18 Ağustos 2021 tarihleri arasında Kuzey Makedonya'nın Üsküp, Ustruga ve Ustrumca şehirlerinde Türkiye Cumhuriyeti Üsküp Büyükelçiliği'nin desteğiyle ve Kuzey Makedonya Eğitim Bakanlığı ortaklığında Türkçe çalıştayı ve Türkçe öğretmenlerine yönelik eğitim semineri" düzenlemiştir (Üsküp Yunus Emre Enstitüsü, 2021).

Lisans, lisansüstü ve yaygın şekilde Türk dili öğretimi ve Türkoloji araştırması yapan bu Kuzey Makedonya'daki bu kurumlar arasında ciddi bir işbirliği olması olmazsa olmazdır.

Bütün bu lisans ve lisansüstü eğitim-öğretim faaliyetlerinin yanında, kökleri Osmanlı Devleti dönemine kadar uzanan ***Tefeyyüz İlköğretim Okulu***nun Kuzey Makedonya'daki Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi açısından ayrı bir önemi vardır.

Mevcut bilgiler ışığında ilk kuruluş tarihi Osmanlı Devleti döneminde 1884 yılına kadar götürülebilen Tefeyyüz'ün "iptidaî" mektebi olarak açıldığı bilinmektedir. Okulun ilk binasının Hilmi Bey Derala adlı birisine ait olduğu ve sonradan Osmanlı Devleti'nce satın alınarak "Tefeyyüz İptidai Okulu"nun açıldığı bilgisi vardır (Kaya, tarih yok, s. 148). Üsküp Sırp-Hırvat ve Sloven Krallığı idaresine girdiği dönemde "Osman Cikiç İlkokulu" adıyla faaliyetlerine devam etmiştir. Ama eğitim dili "Sırphırvatça"dır (Kaya, tarih yok, s. 149). Tefeyyüz Okulu zaman zaman kesintiye uğrasa da 1944'ten bugüne kesintisiz olarak Türkçe eğitime devam etmektedir. Tefeyyüz okulunda, hem Türkçe ile ilgili çalışmaları olan hem de Türkçe öğretmenliği yapan Hıfzi İdriz, Enver Tuzcu, Hüseyin Süleyman, Mustafa Karahasan, Halit İsa, Recep Murat, Necati Zekeriya, Fahri Kaya, Cevahir Selim, Humaşah Vardar gibi isimler görev yapmıştır. Yine bu güzide okul Makedonya Türk Edebiyatı için önemli isimler olan Fahri Ali, Avni Engüllü, Suat Engüllü, İrfan Bellür, Alaettin Tahir, Güler Selim, Enver İlyaz, Melahat Engüllü, Leyla Hüseyin, Oktay Ahmed, Halise Hasan, Tülay İbrahim, Rifat Emin, Yusuf Edip gibi isimlerin Türkçe eğitim ile yetişmelerini sağlamıştır (Kaya, t.y., s. 153-154).

Tefeyyüz İlköğretim Okulunda zorunlu dersler Türkçe okutulmaktadır. Ancak Okulda İngilizce, Makedonca, Fransızca, Arnavutça seçmeli dersleri de mevcuttur.

Kuzey Makedonya'da zorunlu eğitim 2008 yılında 8 yıldan 9 yıla çıkarılmıştır. Üsküp'e bağlı Aşağı Koliçan köyünde bulunan Mustafa Kemal Atatürk İlkokulunda Türkçe eğitim verilmektedir. Debre - Merkez Jupa - Kocacık Köyü "Necati Zekeriya" İlköğretim Okulu da Türkçe eğitim veren okullardandır. Türklerin yoğun olarak yaşadığı bazı bölgelerde de Türkçe eğitim almak isteyen öğrenciler "seçmeli" olarak bu dersi alabilmektedirler. Radoviş Kocaali ve Alikoç köylerinde ise öğrenciler yıllardır aynı okul binasını (Krste Petkov Misirkov Belediye İlköğretim Okulu) kullandı. 2015 yılında Alikoç köyüne bir hayırsever tarafından yeni okul binası inşa edilmiştir.

Tablo 1. Kuzey Makedonya'da Türkçe Eğitim Veren İlkokullar

	Okulun Adı	Bulunduğu Belediye
1	Petar Zdravevskı Belediye İlkokulu	Üsküp
2	Yaşar Bey Üsküp Belediye İlkokulu	Üsküp
3	Tefeyyüz Belediye İlkokulu	Üsküp

4	Draga Stoyanovska Belediye İlkokulu	Üsküp
5	Aliya Avdoviç İlkokulu	Studeniçani
6	Mustafa Kemal Atatürk İlkokulu	Studeniçani
7	Toşo Arsov Belediye İlkokulu	İştip
8	Goce Delçev Belediye İlkokulu	İştip
9	Straşo Pincur Belediye İlkokulu	Karbinci
10	Krste Petkov Misirkov Belediye İlkokulu	Radoviş
11	Nikola Karev Belediye İlkokulu	Radoviş
12	Goce Delçev Belediye İlkokulu	Konçe
13	Dimçe A. Gaberot Belediye İlkokulu	Demir Kapı
14	Koço Raçin İlkokulu	Gevgelı
15	Marşal Tito Belediye İlkokulu	Ustrumca
16	Dame Gruev Belediye İlkokulu	Ustrumca
17	Goce Delçev Belediye İlkokulu	Ustrumca
18	Atanas Niviçanski Belediye İlkokulu	Ustrumca
19	Aziz Kiril ve Metodi Belediye İlkokulu	Ustrumca
20	Marşal Tito Belediye İlkokulu	Ustrumca
21	Yosip Broz Tito Belediye İlkokulu	Valandovo
22	Straşo Pincur Belediye İlkokulu	Valandovo
23	Miladinovci Kardeşler İlkokulu	Bitola
24	Mite Bovoevski İlkokulu	Resne
25	Miladinovci Kardeşler Belediye İlkokulu	Resne
26	Aziz Kiril ve Metodi Belediye İlkokulu	Prilep
27	Ali Fethi Okyar Belediye İlkokulu	Dolneni

28	İstikbal Belediye İlkOkulu	Kalkandelen
29	Migyeni Kardeşler Belediye İlkokulu	Kalkandelen
30	Kardeşlik Birlik Belediye İlkokulu	Gostivar
31	Mustafa Kemal Atatürk İlkokulu	Gostivar
32	Vrapçişte İlkokulu	Vrapçişte
33	İsmail Kemali İlkokulu	Gostivar
34	Mustafa Kemal Atatürk Belediye İlkokulu	Merkez Jupa
35	Necati Zekeriya Belediye İlkokulu	Merkez Jupa
36	Sande Şteryoski İlkokulu	Kırçova
37	Mustafa Kemal Atatürk İlkokulu	Plasnitsa
38	Yunus Emre Belediye İlkokulu	Plasnitsa
39	Milandinovci Kardeşler İlkokulu	Struga
40	Kardeşlik Birlik Belediye İlkokulu	Ohri

(Bilgiler, Kuzey Makedonya Eğitimi Geliştirme Bürosu Müdürü Zekeriya Hasip Bey'den temin edilmiştir. Kendisine teşekkür ederiz.)

Bunların dışında liselerde de "karma" da olsa Türkçe eğitim devam etmektedir.

Tablo 2. Kuzey Makedonya'da Türkçe Eğitim Veren Liseler

	Okulun adı	Bulunduğu belediye
1	Yosip Broz Tito Lisesi	Üsküp
2	Svetan Dimov	Üsküp
3	Dimitar Vlahov	Üsküp
4	Kosta Susinov	Radoviş
5	Çar Samuil	Resne
6	Nikola Şteyn Tıp Lisesi	Kalkandelen
7	Gostivar Belediye Lisesi	Gostivar

8	Gostivar Belediye Tıp Lisesi	Gostivar
9	Gostivar Belediye Ekonomi Lisesi	Gostivar
10	Gostivar Belediye Teknik Lisesi	Gostivar
11	Ata Belediye Lisesi	Merkez Jupa
12	Mirko Mileski	Kırçova
13	Dr.İbrahim Temo Lisesi	Struga

(Bilgiler, Kuzey Makedonya Eğitimi Geliştirme Bürosu Müdürü Zekeriya Hasip Bey'den temin edilmiştir. Kendisine teşekkür ederiz.)

Kuzey Makedonya'da ilk kez 2018 yılında Kalkandelen'de bir özel okulun satın alınmasıyla faaliyete başlayan ***Maarif Okulları*** da ilköğretimden liseye kadar eğitim vermektedir. Eğitim dili ilkokulda (1-9.sınıf) Arnavutça, lisede ise İngilizcedir. Türkçe dersi anaokulundan lise son sınıfa kadar her aşamada okutulmaktadır. Okulda 6 Türkçe öğretmeni görev yapmakta ve okulun internet sayfasında Türkçe öğretimi ile ilgili şu açıklamalar yer almaktadır:

> "Türkiye Maarif Vakfı, Türk kültürünün dünyaya tanıtılması ve toplumlar arasında kültür köprülerinin kurulması için Türk dili ve kültürünün öğretilmesine özel bir önem vermektedir.
>
> Ülkelerin eğitim yasaları ve müfredatına göre planlanan haftalık ders çizelgelerinde Türkçe dersine zorunlu/seçmeli ders olarak yer verilmektedir. Uluslararası dil öğretimi standartlarına uygun olarak yürütülen Türkçe dersleri aynı zamanda ders dışı etkinlikler, kulüp faaliyetleri ve Türkçenin pratik kullanımına dair uygulamalarla desteklenmektedir.
>
> Liseden mezun olan öğrencilerin en az B2 seviyesinde Türkçe dil yeterliliğine ulaşması hedeflenmektedir. B2 seviyesinde Türkçe dil yeterliliğine sahip olan öğrencilere yükseköğrenimini Türkiye'de burslu olarak okuyabilme fırsatı sunulmaktadır.
>
> Öğrencilerin Türkçe dil seviyelerinin belirlenmesinde Avrupa Dil Portfolyosu esas alınmakta ve ADP yeterliklerine göre merkezî Türkçe Dil Sertifikası sınavı düzenlenmektedir."
>
> (Maarif Okulları, 2022)

Bu bilgilerden hareketle, Kuzey Makedonya'daki Maarif Okullarının, anaokulundan lise son sınıfa kadar Türkçe eğitime önem verdiğini söyleyebiliriz. Ayrıca Maarif Okulları, Kalkandelen'den sonra Üsküp'te de eğitim vermeye başlamıştır.

Bölgede Türkçe eğitiminin genel sorunları olarak "materyal yetersizliği, kitap eksikliği, mevcut kitapların içerik ve çeviri açısından yeterli olmaması, ilgisizlik,

bilimsel çalışmaların yeterli ve etkili olmaması, bölgeye yapılan desteklerin yetersiz ve dağınık olması" (Altay ve Akkaya, 2022, s. 147) gibi problemler sayılabilir.

2. Kuzey Makedonya'da Türkologların Araştırması Önerilen Konular

Gerek binlerce yıla dayanan Türk tarihi, gerekse Sarı Saltuk döneminden başlayan ve hâlâ devam etmekte olan Türk-İslâm kültürünü barındırması vesilesiyle, genel olarak Balkanlar özel olarak da Kuzey Makedonya bölgesinde, Türkologların araştırmasını bekleyen sayısız konu mevcuttur.

Gerek Türkistan bölgesinden Karadeniz'in kuzeyini takip ederek Balkan coğrafyasına gelmiş olan Türk topluluklarından yadigâr olan hidronim ve toponimler (Hamzaoğlu, 2010, s. 37-38) gerekse Osmanlı döneminden kalan yer adları, Türkoloji açısından değerli veriler içermektedir. Türkiye kütüphanelerinde bu konuda ulaşılabilecek bazı kaynaklar, ancak Balkan bölgesinde bizzat yapılacak araştırmalarla teyit edilebilmektedir.

Bölgede binlerce yıla dayanan ve "medeniyetimizin sessiz bekçileri" olarak niteleyebileceğimiz mezar taşlarının da ekseriyeti Osmanlı Türkçesiyle yazılmıştır. Ve bu şahideler, bölgedeki Türk-İslâm kültürünün "son tapuları"dırlar. Kuzey Makedonya bölgesindeki Türk ve Müslüman ahali, Osmanlı Devleti idaresi sonrasında farklı dönemlerde doğrudan kimlik ve varlıklarını tehdit edebilecek uygulamalara maruz kalmışlardır. Kimlik ve kültüre yönelik saldırılar da genellikle "taştan kimlikler" olarak nitelenebilecek olan mezar taşlarına yönelik olmuştur. Bu bilinçli tahribatın yanında maalesef bu değerli kanıtlar, taşlarda ne yazdığını ve dolayısıyla da değerini bilmeyen yerel halk tarafından da zarara uğrayabilmektedir. (İnsan bilmediği şeyin düşmanıdır!) O bölgelerde vazife yapmaya hak kazanan Türkologların (okutmanların) derslerden arta kalan zamanlarda doğudan batıya her yere yayılmış olan bu hazine değerindeki taşları resimleyip, okuyup kayıt altına alması ve mümkünse de kitaplaştırıp bölgedeki Türk-Müslüman ahaliye dağıtması, kültürümüz açısından mühim bir vazifedir. Unutulmamalı ki bu şahideler edebiyat, dil, sanat tarihi, sosyoloji, din sosyolojisi, tarih, Türkoloji gibi pek çok bilim açısından en somut delillerdir.

Mezar taşlarımızın yanında bir diğer araştırılması gereken konu da "halk bilimi unsurları"dır. Kuzey Makedonya bölgesinin gerek doğusu gerekse batısı Türk kültürünün çok değerli birikimlerini ihtiva etmektedir. Doğu Makedonya'da Gevgeli, Usturumca, Radoviş, İştip ve Karbintsi bölgeleri boyunca uzanan Türk-Yörük kültürü Anadolu'da bile yok olmaya yüz tutmuş bazı halk bilimi unsurlarını hâlâ korumaktadır. Batı Makedonya'da Debre, Kocacık, Jupa, Kırçova, Kalkandelen, Gostivar, Ohri gibi yerlerde hâlâ araştırılıp kayıt altına alınmayı bekleyen Türk

kültürü unsurlarına sahiptir. Buna Manastır, Resne, Üsküp, Karşıyaka bölgesini de ekleyebiliriz.

Osmanlı Devleti döneminden kalan ve Kuzey Makedonya'nın bütün bölgelerine dağılmış olan mimarî eserleri de buradaki Türk ve Müslüman halkın kimlik dayanaklarıdır. Burada yaşayan ve kültürümüzün bekçileri olarak varlıklarını devam ettiren halk, çoğu farklı dönemlerde saldırıya ve bilinçli tahrip siyasetine kurban gitmiş olsa da, bu mimarî eserleriyle kimliklerini bütünleştirmiştir. Bu eserlerin tespiti ve onlar hakkında farkındalık oluşturulması da elzem bir konudur.

Osmanlı Devleti'nin farklı dönemlerinden kalma el yazması veya matbu Osmanlı Türkçesiyle yazılmış eserler de Türkologlar için vaz geçilmez bir çalışma sahası oluşturmaktadır. Üsküp başta olmak üzere farklı kütüphanelerde, hatta bazen evlerde korunan bu eserlerin bir kısmı kayıt altına alınmış olsa da hâlâ ülkenin uzak bölgelerinde beklenmedik yerlerde bu eserlere rastlanmaktadır. Koruma altında olmayanların kütüphanelere kazandırılması, kütüphanelerdeki eserlerin de üzerlerinde araştırmalar yapılarak bilim dünyasına tanıtılması gerekmektedir.

Kuzey Makedonya sahasında bölgeden bölgeye değişik fonetik, morfolojik ve sentaktik hususiyetler gösteren, farklı yönleriyle araştırılmayı bekleyen, yaşayan bir Türkçe de varlığını sürdürmektedir. Bu konuda kimi araştırmalara yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir. Ama bu konuda yapılan araştırmalar hem uzun süreçleri gerektirmekte hem de daha fazla sayıda araştırmacının alakasını beklemektedir.

Son yıllarda gerek Türkiye'den gelen araştırmacılar gerekse de bölgede yaşayan Türkologlar tarafından bu hususlardaki araştırmalar nispeten de olsa artmıştır. Ama neredeyse bir asırlık uzaklığın (İhmal de diyebiliriz.) oluşturduğu arayı kapatabilmemiz, her ne kadar tamamıyla mümkün olmasa da, ancak orada aylarca ve yıllarca kalma imkânını elde eden Türkologların gayretleriyle bir nebze olsun gerçekleşebilir.

3. Kuzey Makedonya'da Türk Dili Öğretimi Yapacak Vazifelilere Yönelik Bazı Uyarı ve Tavsiyeler

Kuzey Makedonya küçük bir ülke olmasına rağmen etnik ve dinî bakımdan çeşitlilik arz eden bir ülkedir. Türk dili öğretilecek sınıflarda Makedon, Arnavut gibi etnik unsurlar ve Müslüman-Ortodoks gibi dinî unsurlar aynı anda yer alabilir. Bu tip bir sınıf yapısı dünyanın herhangi bir bölgesindeki farklı bir ülkede de olabilir. Ancak yakın tarihte bölgede yaşanan iç karışıklıklar (savaşlar) ve hâlen farklı Balkan bölgelerinde sürmekte olan gerginlikler, bu tip karma sınıflarda Türk dili öğretenlerin vereceği örneklere, kuracağı cümlelere daha çok dikkat etmesini

gerektirir. En ufak bir yanlış anlaşılmanın sınıf düzenini ve huzurunu bozabileceği gibi, çatısı altında bulunduğumuz kuruma da zarar vereceğini unutmamalıyız.

Bölgede hâlen güçlü bir nüfus oranıyla temsil edilen Türk, Arnavut, Boşnak gibi Osmanlı bakiyesi Müslüman unsurlar da 19.asırdan, özellikle de Balkan savaşları öncesinden başlayan bir süreç içerisinde, genel din birliğine rağmen, zaman zaman görüş farklılığına düşebilmekte ve bu farklılıklar da bölgedeki diğer unsurların işine gelebilmektedir. Türk dili öğretilen ortamlarda farklı dinlerden gruplar arasındaki dengenin gözetilmesi gerektiği gibi bu Müslüman unsurlar arasında da denge gözetilmeli, verilen örneklerde, yapılan Türkçe sohbetlerde "üstünlük" temelli vurgulardan kaçınılmalıdır. Unutulmamalıdır ki Kuzey Makedonya'da "kimlik", nüfuz oranına bakılmaksızın, insanlar için en önemli değerlerin başında gelmektedir.

Bölgede vazifelendirilen Türk dili öğreticileri, bütün bu kimlik çeşitliliği içerisinde tartışmalı bir kimlik olarak, bizce doğru bir ifade olmasa da, "Torbeş" meselesi ile karşılaşırlar. Uydurma bir tabir olan fakat zamanla bölgedeki etnik ve dinî çekişmelerden faydalanarak yayılan bu tabir, bizim de katıldığımız bir şekilde, kendisini Türk hisseden ve bunun mücadelesini veren binlerce Müslüman-Türk'ü rencide edebilmektedir. Kuzey Makedonya devletinin genel yaklaşımı "Makedon-Müslüman" olarak tanımlama eğilimi olmuştur. Ama Türk dili öğreticisi, mezkûr tabirin kasıtlı olarak uydurma bir tabir olduğunun bilincinde olarak, gerek öğretim ortamında gerekse de haricî zamanlarda bu "ayırıcı" tabiri kullanmaktan sakınmalıdır.

Kuzey Makedonya'da Türkçe öğrenen veya Türkoloji eğitimi alan öğrenciler, bu alanların tamamlayıcı bir unsuru olarak kültürel ve tarihî mekânları tanıyabilme konusunda farklı imkânlara sahiptir. Üsküp Sultan II. Murat Camisi ve civarı, İsa Bey Camisi ve Yahya Kemal'in annesi Nakıye Hanım'ın kabri, Kalkandelen Harabati Baba Tekkesi gibi Kuzey Makedonya'nın doğusundan batısına Türk-İslâm kültür ve medeniyetinin izlerini taşıyan birçok mekân, Türk dili ve Türkoloji öğretimi açısından son derece uygun tamamlayıcı ve motive edici mekânlardır. Hem imkân bulundukça bu mekânlara yapılacak ziyaretler hem de imkânlar ölçüsünde buralarda tertip edilecek dersler, dil öğretimini tesirli kılmakla birlikte bilinç kazandırma açısından da faydalı olacaktır.

Her ne kadar bazı uygulama ve görüşlerine katılmasak da, bütün bu Türk dili öğretimi faaliyetlerin, Kuzey Makedonya ve Türkiye Cumhuriyeti devletleri arasındaki iyi niyete dayalı ilişkilerin bir sonucu olduğunu bilmeli ve ders içi ve dışındaki söz ve tavırlarımızı ona göre ayarlamalıyız.

Sonuç

Dil öğretiminin ses bilgisi ile alakalı (fonetik), yapı bilimiyle alakalı (morfolojik), söz dizimiyle alakalı (sentaktik) boyutları olduğu gibi belki de bütün bu boyutlardan daha mühim olan kültürel bir boyutu daha mevcuttur. Bu kültürel boyut tarih, halk bilimi, sosyoloji gibi pek çok sahayı da ihtiva eder ki "öğretilecek dil Türkçe, öğretimin gerçekleşeceği ülke de Balkanlarda bir ülke olduğu zaman" mezkûr kültürel boyut daha da mühim bir hâl alır. O hâlde hem bu konuyla genel olarak ilgilenenlerin hem de Balkan bölgesinde Türk dili öğretimi faaliyetiyle iştigal edecek vazifelilerin, bölgedeki Türk tarihi, Balkanlarda Türkçenin tarihî serüveni ve Türk kültür varlığı ile ilgili genel bir bilgi birikimine sahip olması elzemdir, diyebiliriz.

Genel olarak 12 ülkeden oluşan Balkan bölgesi, özel olarak da Kuzey Makedonya, Türk-İslâm kültürü açısından önemli bir bölgedir. Bu önem binlerce yıllık bir tarihî alakaya dayandırılabileceği gibi bunun dışında nicelik ve nitelik olarak mühim bir insan varlığına da bağlanabilir.

Osmanlı Devleti öncesinde Hun, Peçenek, Kıpçak gibi Türklerin yaşadığı bir bölgede yer alan Makedonya, hâlen bu dönemden kalma "hidronim" ve "toponim"lerden müteşekkil bir yer adı ortaklığına sahiptir. 14. asırdan itibaren Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına giren Makedonya bölgesi hızlı bir şehirleşme sürecine bağlı olarak yoğun bir Türkçe edebiyat üretimine de sahne olmuştur. Bölgede tezkirelere giren onlarca şairin yetişmesi, edebiyat alanında yeteneği olan insanların, o dönemin eğitim-öğretim imkânlarıyla ciddî bir eğitim sürecinden geçtiğinin de kanıtıdır.

19. asır, tüm Osmanlı coğrafyasında olduğu gibi, Makedonya bölgesinde de eğitim-öğretim faaliyetleri açısından ciddi girişim ve değişimlerin olduğu bir yüzyıl olmuştur. Sabri Cemil Yalkut ve Abdülhakim Hikmet Doğan gibi isimlerin yetişmesi de yüzyıl sonu ve yeni yüzyılın başında bu girişim ve değişimlere güç katmıştır. 19. asrın sonları ve 20. asrın başlarında Makedonya bölgesindeki Üsküp, Kalkandelen, Manastır gibi şehirlerde açılan iptidaiye, rüştiye ve idadî gibi eğitim kurumlarıyla bölgede bir hareketlenme yaşansa da Balkan savaşlarıyla eğitim alanındaki bu girişimler yarım kalmıştır.

Balkan Savaşları sonrasında bölgedeki Osmanlı hâkimiyetinin sona ermesi ve özellikle de Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının Makedonya bölgesine hâkim olması bölgedeki Türk dili öğretimi çalışmaları açısından son derece olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bu dönem, Osmanlı'nın son döneminde edinilen kazanımların kaybedildiği ve açılan okulların kapandığı bir dönem olmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrasında bölgede kurulan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyetine bağlı bir cumhuriyet olan Makedonya, bölgedeki Türklerin "kurtuluş mücadelesi"ne destek vermesi sonucunda, kurucu unsur olarak Türklere Türkçe

süreli yayın çıkarma ve Türkçe eğitim yapma hakkı tanımıştır. Bu haklar, bir önceki dönemdeki kayıplar düşünüldüğünde, bölgedeki Türk dili öğretimi çalışmaları açısından mühim kazanımlardır. "Birlik", "Sevinç", "Tomurcuk" gibi süreli yayınların çıkması, Türkçe ile yazan edebiyatçıların eserlerinin basılması, Tefeyyüz ve İrfan mektebi gibi kökü Osmanlı Devleti'ne dayanan ve Türkçe eğitim veren okulların açılması Türkçenin ve Türkçe eğitimin Osmanlı döneminden sonra Makedonya bölgesinde yeniden canlı bir görünüm alması anlamına geliyordu. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti dönemi, yaşanılan sorun ve Türk nüfusunun kaybıyla sonuçlanan bazı olumsuz uygulamalara rağmen Türk dili öğretimi ve Türk edebiyatı açısından kazanımların da olduğu bir dönem olmuştur.

1945-46'da Türkçe Pedagoji kursları açılmaya başlanmış, 1947'den itibaren de öğretmen okulları açılmıştır. 1947 yılında Fetah Süleyman Pasiç ve Ferid Bayram tarafından ilk alfabe kitabını yayınlanmıştır. 1961-1962 öğretim yılında da Üsküp'teki Nikola Karev Öğretmen Okulunda yeniden Türkçe sınıfları açılmış, 1964-65 öğretim yılında Üsküp'teki Yüksek Pedagoji Okulunda Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü faal hâle gelmiştir.

Gostivar'da Pançe Poposki, Üsküp'te Tsivetan Dimov (1971-72) liselerinin açılması ile karma liselerde Türkçe eğitim başlamıştır. Üsküp, Gostivar, Kalkandelen, Struga, Radoviş, Merkez Jupa ve Resne'de lise seviyesinde eğitimin yaygınlaşması mühim bir gelişme olmuştur.

Üsküp Aziz Kiril Metodi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Üsküp Pedagoji Fakültesi (Aziz Kliment Ohridski), İştip-Gotse Delçev Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kalkandelen-Tetovo (Kalkandelen) Devlet Üniversitesi (USHT) Doğu Dilleri (Şarkiyat) bölümü, Üsküp-Uluslararası Balkan Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü, Makedonya'da üniversite seviyesinde Türk dili eğitim ve öğretimi çalışması yapılan kurumlardır.

Ayrıca Gostivar'da 2016 yılında faaliyete başlayan ve eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmekte olan Uluslararası Vizyon Üniversitesinin, bölgede Türkçe eğitim yapmaya yönelik olarak akreditasyon alan tek üniversite olması mühimdir.

Üsküp'te 2010 yılında açılmış olan ve faaliyetlerine devam eden Yunus Emre Enstitüsü de ülkedeki Türk dili öğretimi çalışmaları açısından önemli faaliyetlere imza atan bir kurumdur. Kurum, düzenlediği Türkçe kurslarının yanında çalıştay ve seminerlerle de bölgedeki Türkçe öğretim faaliyetlerini desteklemektedir.

Kuzey Makedonya'da Türkçe eğitimine ilginin azalması genel bir problemdir. Son dönemde "Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19)" salgınının tesiri de bu ilgi azalmasının genel nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir. Üsküp Aziz Kiril Metodi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün 2022-2023 eğitim-öğretim

yılında "yeterli başvuru olmadığı gerekçesiyle" sınıf açamaması da bölgede üniversite seviyesinde Türk dili öğretimi çalışmaları ve Türkoloji çalışmaları açısından ciddi bir problemdir. Üsküp Aziz Kiril Metodi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kuzey Makedonya halkı tarafından bölgedeki Türk varlığının en mühim kurumlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Gerek diğer eğitim seviyelerinde gerekse Kuzey Makedonya'daki lisans, lisansüstü seviyesinde Türk dili öğretimi ve Türkoloji araştırması yapan kurumlar arasında ciddi bir işbirliği olması mutlaka gerekmektedir. Bu işbirliği de Türk dili öğretim faaliyetlerinin "düzenli aralıklarla" değerlendirilebileceği toplantılarla ve bu toplantıları yürütüp çıkan sonuçlara yönelik tedbir alıcı önlemleri uygulayabilecek bir çatı merkez ile mümkün olabilir.

Zorunlu eğitimin 2008 yılında 8 yıldan 9 yıla çıkarıldığı Kuzey Makedonya'da; Üsküp Tefeyyüz İlköğretim Okulu, Üsküp - Aşağı Koliçan Mustafa Kemal Atatürk İlkokulu, Debre - Merkez Jupa - Kocacık Köyü "Necati Zekeriya" İlköğretim Okulu Türkçe eğitim yapmaktadır. Ülke genelinde birçok okulda Türkçe dersi "seçmeli" olarak okutulmaktadır.

İlk kez 2018 yılında Kalkandelen'de, daha sonra da Üsküp'te faaliyete başlayan Maarif Okulları da ilköğretimden liseye kadar eğitim vermektedir. Maarif Okullarının programında Türkçe dersi mühim bir yer tutar.

Bunların dışında yukarıda zikredilen liselerde de "karma" da olsa Türkçe eğitim (i) devam etmektedir.

Kuzey Makedonya'da hâlen ders kitaplarının basımı ve temini, lektür (okuma) kitaplarının temini ve Türkçe eğitim verecek öğretmen sayısının yetersizliği gibi problemler de, kısmî iyileştirmelere rağmen, devam etmektedir.

Kuzey Makedonya'da Türk dili öğretimi vesilesiyle bulunacak Türkolog ve Türk dili okutmanlarının bölgede köklü bir yere sahip olan Türk tarih, kültür ve edebiyatına yönelik çalışmalar yapabileceği/yapması gerektiği de unutulmamalıdır. Bu bağlamda şunlar yapılabilir:

Bölgede Osmanlı öncesi Türk varlığından kalan ve ciddi bir şekilde incelenmesi gereken yer adları mevcuttur. Bunların haricinde Türk-İslâm kültürünün yüzlerce yıl canlı olarak varlığını sürdürdüğü bir bölge olması hasebiyle Kuzey Makedonya bölgesi, bölgede "taştan kimlikler" olarak nitelendirilebilecek çok sayıda değerli mezar taşını da barındırmaktadır. Bu taşların tespiti, okunup bilimsel incelemeye tabi tutulması gerekmektedir. Ülkenin hemen her bölgesine dağılmış vaziyette yaşayan Türklerin oluşturduğu kültür de halk bili açısından derleme ve incelemeye tabi tutulmalıdır. Osmanlı Devleti döneminden kalan tarihî-mimarî eserler, her ne kadar büyük oranda yok edilseler de, bölgede yaşayan Türk ve Müslüman halk

tarafından haklı olarak kimliklerinin bir parçası olarak görülmektedir. Türkçe, Kuzey Makedonya'nın hemen her bölgesinde farklı hususiyetlere sahip bir şekilde hâlen konuşulmakta olan bir dildir ve tabiatı gereği değişimlere uğrayan Türkçenin bu bölgesel kullanımları, Türkologların daha fazla ilgisini beklemektedir.

Bütün bu saydığımız konular, daha fazla çeşitlendirilebilir. Bu konuların Kuzey Makedonya'da Türk dili öğretmeye giden okutmanlar tarafından araştırılması, bölgede yaşayan Türkler tarafından da dile getirilmektedir.

Kaynaklar

Abbas, Z. B. (1998). Makedonya'da Türklerin eğitimi. *Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni (20-24 Nisan 1998)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Ago, A. (2011). Makedonya Türk halkının ortak eğitim ve sorunları ve çözüm yolları. *21 Aralık Türkçe Eğitim Bayramı 4.Uluslararası Türkçe Eğitim Günü Sempozyum ve Sergisi-Makedonya'da Osmanlı Eserleri*, (ss. 113-117). MATÜSTEB Yayınları.

Ağanoğlu, H. Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi Göç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Akalın, Ş. H. (2002). Makedonya'da eğitim dili olarak Türkçe. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 13, 7-13.

Aksakal, A. (2020). Sabri Cemil Yalkut. Web: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yalkut-sabri-cemil [12 Kasım 2022]

Altay, E. ve Akkaya, A. (2022). Kuzey Makedonya'da Türkçe eğitimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7 (1), 147-167.

Asim, M. (1983). Kosova vilayetinde iptidaiyeler. *Çevren*, 37, 55-66.

Çelik, M. (2013). Makedonya-İştip Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tarihçesi. *Hikmet*, 22, 86-95.

Çelik, M. ve Denkova, Y. (2014). Makedonya'da Türkçe eğitim. T. Bülbül ve Y. Çakıcı (Ed.), *9. Uluslararası Balkan Eğitim ve Bilim Kongresi,* (ss. 749-752). Trakya Üniversitesi Yayınları.

Çelik, M. (2021). Kuzey Makedonya'da Türkçe eğitim ve öğretim. A. Akgün, A. İğci ve E. Karakuş (Ed.), *I. Uluslararası Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı,* (ss. 261-270). Ege Üniversitesi Yayınları.

Emin, O. (2015). Makedonya'da Türkçe eğitimin gelişimi ve yeni eğilim olarak okullarda psikolojik rehberliğin yeri ve önemi. *Hikmet*, 26, 52-66.

Hamzaoğlu, Y. (2010). *Balkan Türklüğü C I (Makedonya, Hırvatistan, Osmanlı Öncesi Balkan Müslümanlığı)*. Üsküp: Logos-A Yayınları.

Hasan, H. (1998). *Makedonya'da Türkçe eğitim ve Abdülhakim Hikmet Doğan*. Üsküp: Birlik Yay.

Hoca, F. (2011). Osmanlı'nın son döneminde Makedonya'da Türkçe eğitim. *21 Aralık Türkçe Eğitim Bayramı 4.Uluslararası Türkçe Eğitim Günü Sempozyum ve Sergisi-Makedonya'da Osmanlı Eserleri,* (ss. 101-111). MATÜSTEB Yayınları.

İsen, M. (2009). *Varayım gideyim Urumeli'ne- Türk edebiyatının Balkan boyutu*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Karakuş, E. (2014). *Makedonya Türk edebiyatı'nda Üçüncüler*. Üsküp: Yeni Balkan Yayınları.

Karakuş, E. (2018). *Yahya Kemal ve Üsküp*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

Kaya, F. (Tarih yok). *Şafak sökerken*. Üsküp: Yeni Balkan Yayınları.

Kodaman, B. (1991). *Abdülhamid devri eğitim sistemi*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Nuredin, A. (2008). *Osmanlı sonrası Makedonya*. Üsküp: MATÜSTEB Yayınları.

Nureski, C. (2008). *Tezkirelere göre Makedonya'da yetişen Osmanlı divan şairleri*. Üsküp: MATÜSTEB Yayınları.

Kuzey Makedonya'nın nüfusu açıklandı. 13 Kasım 2022 tarihinde *https://www.trthaber.com/haber/dunya/kuzey-makedonyanin-nufusu-aciklandi-668306.html* adresinden erişildi.

Türkçe öğretimi. 15 Kasım 2022 tarihinde *https://mk.maarifschools.org/country/1008/page/726/T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretimi* adresinden erişildi.

Üsküp'te Türkçe çalıştayı ve Türkçe öğretmenlerine yönelik eğitim semineri gerçekleştirildi. 13 Kasım 2022 tarihinde *https://uskup.yee.org.tr/tr/haber/uskupte-turkce-calistayi-ve-turkce-ogretmenlerine-yonelik-egitim-semineri-gerceklestirildi* adresinden erişildi.

Öz Geçmiş

Ertuğrul KARAKUŞ

2002 yılında Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesinden mezun oldu. 10 yıl öğretmenlik yaptı. Z. Karaelmas Üniversitesinde yüksek lisansını tamamladı. Ege Üniversitesi, S.B. Enstitüsünde "Sesler' Dergisi' Üzerine Bir İnceleme (Çağdaş Makedonya ve Kosova Türk Edebiyatı)" konulu doktora tezini tamamladı. Kırklareli Üniv. T.D.E. ve ÇTLE Bölümleri ve Bulgaristan Filibe (Plovdiv) Paisiy Hilendarski Üniversitesi Türkoloji Bölümünde Yeni Türk Edebiyatı dersleri verdi. Makedonya Uluslararası Balkan Üniversitesinde Türkçe dersleri verdi. Makedonya Kalkandelen (Tetovo) Üniversitesi Oryantalistik-Şarkiyat (Doğu Dilleri) bölümünde T.D.E. dersleri verdi.

Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, Karadağ, Sırbistan, Makedonya, Kosova, Bosna Hersek, Macaristan ve Avusturya'da "Balkanlar'da Türk-İslam Kültürü ve Mirası"yla ilgili araştırmalar yaptı.

Yurtiçi ve yurtdışında "Balkanlar ve Türk-İslam Kültürü" konusunda pekçok konferans veren Karakuş'un hem yurt içinde hem de yurt dışında yayımlanmış eserleri bulunmaktadır.

Hâlen, Bolu Abant İ.B. Üniversitesi, F.E.F., T.D.E. Bölümünde Doçent olarak görev yapmaktadır. Balkanlar'da Türk Dili, Edebiyatı ve Kültürü, Yeni Türk Edebiyatı ve Türk Dünyası Edebiyatları alanlarında "Balkanlar medeniyetimizin hafızasıdır." ilkesiyle çalışmalarına devam etmektedir.

MOLDOVA'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI

Halil KÜÇÜKLER[1]

Giriş

Kültürel diplomasi kamu diplomasisinin içinde yer almaktadır. Kamu diplomasisi; bir ülke hükümetinin başka bir ülkenin vatandaşlarını ve aydınlarını kendi politik ve ideolojik düşünceleri çerçevesinde etkileme süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığından kültürel diplomasi faaliyetleri de kamu diplomasisinin içinde yer almaktadır. Türkiye, kamu diplomasisine ve özellikle kültürel diplomasi bağlamında yabancılara Türkçe öğretimine son yıllarda artan bir şekilde yatırım yapmaktadır. Türk kültür diplomasisi faaliyetlerine ilişkin bahsedilmesi gereken en önemli kurumlar Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) gibi kuruluşlardır. Bu kuruluşlar özellikle Türk dili ve Kültürünü diğer uluslara çeşitli program ve projelerle tanıtmayı hedeflemiş ve bu anlamda Türkiye'nin olumlu imajına çok katkıda bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye, tarihi olarak Balkanlar, Ortadoğu ve Afrika ve dünyanın pekçok yerinde izlerini taşıyan Osmanlı İmparatorluğunun mirasçısıdır. Tarihi sorumlulukları vardır. Balkanlarda Türkçe eğitim ve öğretiminde öncü rol modelleri değerlendirmeye almadan önce 1930'lu yılları gözden geçirmek ve zor şartlar altında bile Türkiye Cumhuriyetinin Türk soydaşlarımızı unutmadığını hatırlamak faydalı olacaktır. Moldova merkezinde büyükelçilik nezdinde, Gagavuzya'da Yunuz Emre Enstitüsü, Komrat Devlet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü, Kongaz Süleyman Demirel Türk-Moldovan Lisesi olmak üzere 4 farklı alanda Yabancılara Türkçe öğretimi yapılmaktadır.

1. Moldova

Moldova Cumhuriyeti, Avrupa'nın doğusunda yer almaktadır. Komşuları Ukrayna ve Romanya'dır. Moldova'nın başkenti Kişinev'dir. Moldova'nın siyasi tarihine bakıldığında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 1991 yılında egemenliğini elde etmiştir. Coğrafi konumuna bakıldığında Prut ve Dinyester nehirleri bu ülkenin geçmektedir. Nüfusu oldukça az olan 3,546 milyon, Yüzölçümü 33,846 km²dir.

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, hkucukler2@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7674-540X

Şekil 1. Moldova Haritası

(https://moldova.md/en/content/administrative-territorial-organization-moldova)

1.1. Moldova'nın Siyasi Tarihi

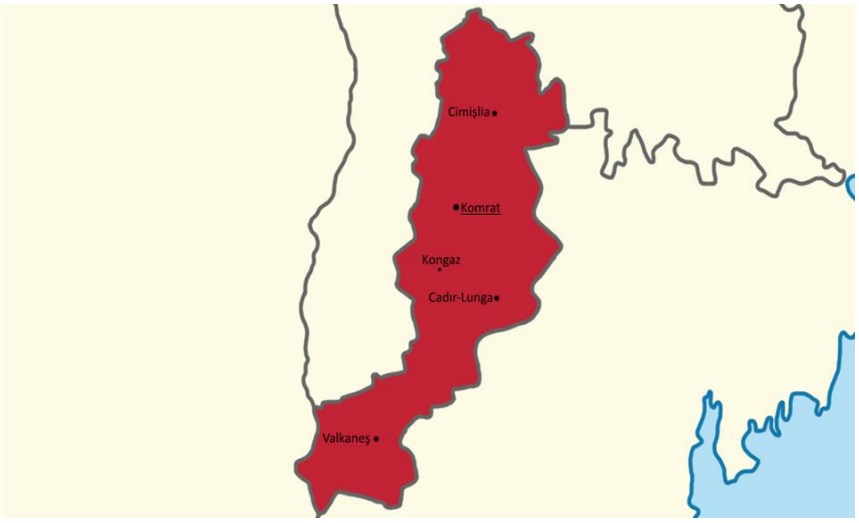
Moldova, tarihi boyunca pekçok kez işgallere uğramıştır. Moldova bağımsızlığını 1991 yılında kazanmıştır. Coğrafi olarak, Prut ve Dinyester nehirlerinin arasında yer almaktadır. Bu bölgenin tarihi adı Besarabya olarak isimlendirilmiştir. Moldova'nın toprakları günümüzde de Romanya ve Ukrayna ile iç içe geçmiştir. Moldova'nın siyasi tarihine baktığımızda, 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. 1812 yılına kadar 300 yıl, Boğdan eyaleti olarak Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı kalmıştır. Daha sonra, 1812 yılında Osmanlı Rus Barış Anlaşması'yla Rusya'nın egemenliğine girmiştir. Rusya'nın Kırım Savaşı'nda yenilmesinden sonra Moldova'nın bir kısmı Romanya'ya geçmiş, ancak Rusya 1878'deki Berlin Kongresi ile bu bölgeyi tekrar kontrolüne almıştır. Özet olarak; Osmanlı İmparatorluğu, Rusya ve bir bölümü Romanya egemenliğine girmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1918'de Bölge Romanya'nın eline geçmiş ve 1924 yılında Dinyester'in doğu yakasında Moldova Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (MÖSSC) kurulmuştur. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Moldova)

2. Gagavuzya

Gagavuzya tarihi incelendiğinde, 11. yüzyılda Balkanlara göç eden Gagavuzlar Hristiyan olmuş ve Ortodoks Hristiyanlığa geçmişlerdir. Egemenlik olarak, Osmanlı yönetimi altında yaşamlarını devam ettirmişlerdir. 18. ve 19. yüzyıllarda Balkanlarda başlayan ve bağımsız olma hedefini güden hareketler sırasında Bulgarların baskısına dayanamayan Gagavuzlar, 1750-1846 yılları arasında Tuna

nehri üzerinden Rusya'ya göç etmişler ve Tuna bölgelerine (1769-1791) ve Besarabya'ya (1801-1812) yerleşmişlerdir. Moldova'da yaşayan ve Türkçe konuşan, Ortodoks Hristiyan Gagavuz halkının bir bölümü 19. yüzyılın başında Türk-Rus savaşları Türk - Rus savaşları sırasında Bulgaristan'dan Moldova'ya gelmiş ve 1906 yılındaki 15 günlük bağımsızlık dönemi dışında, sırasıyla Rus, Romen ve Sovyet yönetimi altında yaşamışlardır.

Şekil 2. Gagavuzya Haritası

25 Ekim 1990'da Gagavuzlar, Gagavuz cumhuriyeti oluşturmaya yönelik seçimler yapmışlar ancak Moldova milliyetçileri bu girişimi yöreye 50000 silahlı gönüllü göndererek önlemeye çalışmış fakat Sovyet kızıl ordusunun müdahalesiyle şiddet önlenmiş ve devam eden seçimler sonucu 31 Ekim 1990 Komrat'ta yeni bir Gagavuz Halkı Hareketi kurulmuş. Başına da Stephan Topal başkan seçilmiştir. Dört yıl boyunca tanınmayan bir devlet olarak varlığını sürdüren Gagavuz Cumhuriyeti 23 Aralık 1994 tarihinde yapılan referandumla Moldova'nın otonom (özerk) bir bölgesi olması kararının çıkması üzerine su an özerk bir bölge olarak tarihte yerini almıştır. Gagavuz bölgesinin Yüzölçümü 1.850 kilometrekaredir. Komrat, Çadır-Lunga, Vulkaneşti olmak üzere üç büyük köyü vardır. Nüfusu yaklaşık olarak 224 bin civarındadır. Toplam, 29 köyü vardır.

2.1. Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Romanya Büyükelçisi (1931-1944)

Türk Ocakları Kurucusu Hamdullah Suphi (Tanrıöver) 1931 yılında Romanya Bükreş'e büyükelçi olarak atanır. Hamdullah Suphi büyükelçiliği sırasında Romanya Krallığına bağlı olarak yaşayan Gagavuz köylerini ziyaret etmiş. Hamdullah Suphi Gagavuzya'yı dolaşır ve Gagavuzlarla yakın ilişkiler kurar. İlk olarak yaklaşık 40 Gagavuz gencini okutmak için Türkiye'ye gönderir. İlavelerle bu sayı 80 öğrenciyi

bulur. Türkiye'ye giden bu öğrencilerin eğitim hayatları sona erdikten sonra bir kısmı yurtlarına dönmüş, çoğunluğu Türkiye'de kalmıştır. Bu öğrenciler arasında tanınmış isimlerde oldukça fazladır. 26 Gagavuz kasaba ve köyüne Türkçe eğitim ve öğretim yapmaları için öğretmen görevlendirir. Bu öğretmenleri Dobruca Türklerinden ve Mecidiye Müslüman Semineri mezunlarından seçer. Türkiye'den getirttiği ders kitaplarının okutulmasını sağlar. Sadece Hamdullah Suphi değil bizzat Atatürk de Gagavuzların 'Popaz Buba'sı Mihail Çakır ile mektuplaşır ve dostluk kurar. Bu çalışmaların sonucunda 1935 yılında Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı tarafından Romanya'ya iki bin kitap gönderilmiştir (Anzerlioğlu, 2006:45). Ayrıca Türkiye'den 80 ilkokul öğretmeni getirilmiştir. Bu öğretmenler ikinci dünya savaşına kadar bu bölgenin farklı köylerinde görev yapmışlardır. Gagavuzların Türkiye'ye taşınması fikri ortaya atılır, 1939'da patlak veren 2. Dünya savaşı buna engel olur. 2. Dünya Savaşı sonrasında Gagavuzlar artık Sovyet Rusya sınırlarında yaşamaktadırlar. 1990'da Gagavuzlar Bağımsız bir Devlet kurduklarını açıkladılar. 1994'te O günkü adıyla Moldavya Cumhuriyeti Anayasası'na eklenen 113. madde ile Gagavuzya Moldova Cumhuriyeti içinde 'Özel Yasal Statüsü olan 'Gagavuz Yeri' olarak anılmaya başlandı. (Özkan, 1996, s. 24-25)

2.2. Nikolay Babaoğlu'nun anılarında Ali Kantaralli ve İlk ders

Ukrayna'nın Moldova sınırındaki Bolgrad kasabası vardır. Bu kasabanın mezarlığında mezarı olan bir Türk öğretmenini çok az kişi bilir.

Necip Hablemitoğlu'nun ifadesiyle Bolgrad kasabası mezarında yatan eğitimci' 'Burada Kemal'in üüredicisi (öğretmeni) yatıyor!..'. Bu öğretmenlerden biri olan Ali Kantarelli'nin öğrencisi olan, ve onu saygı ve sevgiyle anan Gagavuz eğitimci, halk kültürü uzmanı, Moldova Yazarlar birliği yapmış, Moldova eski Eğitim bakan yardımcısı Nikolay Babaoğlu anılarında orijinal Gagavuz Türkçesiyle şu şekilde ifade etmektedir:

> Ben duudum.1928 yılda bir Gagavuz- türkaylesinde, küyümüzün adıyla Tatar-Kıpçak ama bugün sadece Kıpçak deerlar. Benim soyadım Babaoglu, adımı Kilisede Nikolay koymuşlar niçinki annem-babam hristian dinini kullanırlarmış.
>
> 1935-cı yılda ben yedi yaşını doldurmuşum beni köyümüzde ilokula verdiler. Benim öğretmenim bir çok yalpak romen kadınıydı. Ben küçük olarak baştan Romence konuşmayı hiç anlamazdım, neçinki evde içerimizde biz konuşurduk sadece Gagavuz Türk dilinda. Ama çocukluk fikirim keskşndigülerüzlü öğretmenimi da annemi gibi çok sevmiştim besbelli bu üzere tez-tez başladım romenceyiannama ama ikinci üçüncü sınıflarda ben artık çok iyi romence bilirdim, yazmakta okumakta 10 hem 9 derecelerden aşaa kalmazdım. Okulumuzda birinci sayılırdım, evda annem babam çok kanaattılar.
>
> Ne büyük sevinmelik oldu bizim okulumuzda açan 1937 yılda söylediler ki aftada iki dersimiz olacak türkçe. Kim bizi öğredecek, nasıl olacak hiç bir şey taa

> bilmezdik. ama çok merak ederdik, yinanamazdık ki olur olsun ders bizim ana dilimizde.
>
> Eylül ayın birinde başlardı eni okul yılı. Bu günde Kıpçak okulun meydanında bizi okul öğrencilerini (bir 100-150 kişi) hepimizi dizdiler kare. Bu karenin ortasında vardı 4-5 romen öğretmenleri, angılarını biz artık bilirdik tanırdık ama onnarın aralarında vardı bir da eni gene bize yabancı bir adam. Giyimliydi o cat-eni elbiseylen, başında vardı geniş kenarlı Avrupa şapkası, saa elinde asılıydı bastonu. Karede çocukların arasında başladı gezmea laf çünkü bu adam gelmiş Türkiyeden de bizim türkçe öğretmenimiz olacakmış. Geldi sali günü ikinci dersimiz türkçe, nasıl meraklan beklerdik zil çalsın, erleştiydik sıralarımıza beklerdik, ama aramızda vardı bir en huluzürencimiz Kocabaş Koli o kapı aralığından bakardı gelecek mi. Bir da o hızla kaçtı erina ge-li-yor!
>
> Girdi içeri eni öğretmen, biz hepimiz asgerde gibi kalktık ayaa, beklerdik hergünkü alışılmış selamı "Buna ziua", amma işittik eni selamı o dedi Günaydın. Biz bilmezdik nasıl cevap edelim, ama o başladı bizimlen çok annaşılmış evdeki dilimizde konuşmaa:
>
> Çocuklarım, dedi o, eter ayakca durdunuz, oturunuz, aramızda sevinmelikten mi yoksa şaşmaktan mı bir gülüş koptu. Öğretmen gülmeyin dedi ben size türkçe selam verdim "Günaydın". Ben de NikolayBabaoglu sayılırdım sınıfımızda en açıkgözü hiç utanmadaan sordum:
>
> -Ama bilmeriz nasıl selamınıza cevap verelim:
>
> -Sizde deyin "Günaydın"da hemen oturun. Hadeeniden tekrar edelim bunu. Kalkınız, ben deyecem günaydın sizde cevap veriniz. Kalktık:
>
> -Günaydın, çocuklar. Bizde:
>
> -Günaydın!
>
> -Bana diyeceniz "Bay öğretmen" bunu o yazdı tebeşirlen taftamıza, bizde yazdık tefterimize. (Hablemitoğlu, 2014, s. 67)

Nikolay Babaoglu anılarının devamında Türkçe kitaplarının gelmesi ve sevinçlerini, Romen öğretmenlerin bu durumu kıskanmalarını, Türkçe derslerini nasıl zevkli geçtiğini ve Türkçe derslerini iple çektiklerini, çok sevdiklerini belirtmektedir. 1940'lı yıllar Bolşevikler Moldova'ya gelmesi sonrası, 1944 yıllarda Besarabya Sovyetler birliğine dâhil olmasıyla bu coğrafyada görev yapan öğretmenlerin durumları zorlaşır. Pek çok öğretmen geri döner. Ali Niyazi Kantarelli orada kalır fakat Türk casusu suçlamasıyla tutuklanır. Ali Kantarelli 25 yıl ağır hapis cezasına çarptırılır. Sibirya'daki toplama kamplarına gönderilir. 15 sene kaldıktan sonra ancak Kuruşçev tarafından çıkarılan af sayesinde Gagavuzya'ya sadece o dönebilir. Babaoglu'nun (1915) anılarından Borcak adında bir köye oradan da Bolgrad şehrine gittiğini ve yaşamının sonuna kadar o şehirde kaldığını hayatını bu şehirde kaybetmiş ve mezarıda bu şehirde olduğunu öğrenmiş oluyoruz. Bu öğretmenlerin gözlerini kırpmadan, hayatları pahasına görevlerini sürdürmüşler, Diğer öğretmenlerin ne kabirleri ne de isimleri bellidir. Türkçe öğretimi, Türk kültürünü hayatlarıyla örnek olarak sunmaları ve aktarmalarıyla eğitim yolunda ulaşılabilecek en üst düzeye ulaşmışlar ve bugünün eğitim gönüllüleri ve öğretmenlerine

hayatlarıyla en zirve örnek rol model olmuşlardır. 1935 yıllarda başlayan ve sayısı 100'ü bulan ve hatta geçen, Balkan coğrafyasından Türkiye ye eğitim öğretim için gönderilen özellikle 100 civarında genç Gagavuz öğrencilerin Türkiye'de öğrenim görmelerini sağlanmıştır. (Anzerlioğlu, 2006, s.31-51).

3. Moldova'da Yabancılara Türk Dili Öğretimi Çalışmaları

Moldovadaki yabancılara Türk dili öğretimi çalışmaları dört ayrı alt başlıkta toplanır. Bunlar; Başkent Kişinev'daki çalışmalar, Komrat Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı Bölümünde çalışmalar, Yunus Emre Enstitüsüne bağlı olan Komrat Atatürk Kütüphanesindeki çalışmalar, Kongaz Süleyman Demirel Türk-Moldovan lisesindeki çalışmalar şeklinde sıralanır.

3.1. Başkent Kişinev'deki çalışmalar:

Başkent Kişinev Büyükelçiliğine bağlı olarak MEB dan görevli okutmanlar tarafından yabancılara Türkçe Öğretimi yapılmaktadır. Free International University'de (ULIM), Yabancılara Türkçe kursu tarzı dersler verilmektedir. Üniversite bünyesinde bulunan Türkçe sınıfında 2019 yılında 40 öğrenci Türkçe kurslarına katılmıştır. University of European Studies of Moldova'da (USEM) üniversitelerinde A1, A2, B1, B2 düzeylerinde kurslar verilmektedir. Bu üniversitelerde bulunan Türkçe sınıfları Türkiye Cumhuriyeti Kişinev Büyükelçiliği destekleriyle hazırlanmıştır. Buradaki çalışmalar; Dr. Kayhan İnan tarafından sürdürülmektedir.

3.2. Komrat Üniversitesi ve Türk Dili Edebiyatı Bölümü

Komrat Üniversitesi 11.2.1991 tarihinde Süleyman Demirel'in katkılarıyla kurulmuştur. Eski adı Gagavuz Üniversitesidir. Açılışından 6 ay sonra tanınan Üniversitenin ilk rektörü Dionis Tanasoğlu oldu. Komrat Üniversitesinin akademik birimleri;

1. Tarım Teknolojisi Fakültesi

    -Tarımsal Ürünlerin üretme ve işletme teknolojisi bölümü

2. Ulusal Kültür Fakültesi

    -Kültür ve sanat bölümü

    -Pedagoji ve sanat bölümü

    -Rumen ve Slav Filolojisi

    -Gagavuz Dili ve Tarihi Anabilim dalı

    -Yabancı Diller Bölümü

3. Ekonomi Fakültesi

-Ekonomi Bölümü

-Muhasebe ve Finasman

-Matematik ve Fizik Bilgi teknolojileri bölümü

4. Hukuk Fakültesi (Özel, Kamu anabilim dalları, asgeri eğitim bölümü)

Komrat Devlet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün başlıca amacı; Türk dili ve edebiyatını bilimsel tarzda öğrencilere sunmak ve onların yetişmelerine katkıda bulunmak, lisans öğretimlerinin yanında yüksek lisans ve doktora öğrencileri yetiştirmek, Moldova ile Türkiye arasındaki eğitim diplomasisi ve bu diplomasi içinde olan kültür diplomasisine katkıda bulunmaktır. Bu çerçevede Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk dili ve edebiyatının tarihî dönemlerini öğrencilere öğretmek ve çağdaş yönelimlerini daha yakınlaştırıp; edebiyatı iyi öğrenen, dili uygun kullanan, şair ve yazarların çalışmalarını okuyan, Türkçeyi kurallarına göre konuşup yazan, alan ile ilgili bütün eser ve çalışmaları, kongre, konferans, seminer, panel gibi bilimsel organizasyonları ve gelişmeleri yakından ilgilenen öğrenciler yetiştirmeyi gaye edinmiştir.. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim programının temelini, çeşitli bölümler halinde öğrencilere öğretilmektedir. Bu bölümler; Osmanlı Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Türkçenin farklı dönemlerini içine alan dil dersleri ile Türk Halk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, Klâsik Türk Edebiyatı gibi alanları kapsamaktadır. Gagavuz Türkçesi'nin Oğuz şive grubuna dahil olduğu ve Gagavuz şivesinin Türkiye Türkçesi'ne ve özellikle Rumeli ağızlarına oldukça yakın olduğu bilinmektedir. Bu noktada, ilgili konularda çalışacak Türkologlar yetiştirmek gerekmektedir. Ayrıca Gagavuz halk bilimi üzerinde de çalışmaların yapılması Gagavuz kültürünün tanınmasına katkı sağlayacaktır. Söz konusu amaca istinaden Komrat Devlet Üniversitesi ile Yunus Emre Enstitüsü arasında 2017 yılında imzalanan İşbirliği Protokolü ile üniversitemizde Türkoloji çalışmalarına hız verilmiştir. Bu kapsamda Komrat Devlet Üniversitesinde 2018 yılında Yunus Emre Enstitüsü, YÖK ve Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Kürşat Şamil ŞAHİN'in destekleriyle Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmıştır. Bölüm, 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında lisans düzeyinde ilk öğrencilerini alarak eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. 2019 yılında TİKA tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün kullanımı için Hamdullah Suphi Tanrıöver'in adının verildiği bir sınıf hazırlanmıştır. Şu an bölümde Türkiye Cumhuriyeti Kişinev Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği nezdinde Bartın Üniversitesinden gelen ve kurucu bölüm başkanı olarak görev yapan Doç. Dr. Kürşat Şamil ŞAHİN ile birlikte Eskişehir Osmangazi Üniversitesinden görevlendirilen Doç. Dr. Adem KOÇ, Balıkesir Üniversitesinden görevlendirilen Dr. Halil KÜÇÜKLER,

Hakkari Üniversitesinden görevlendirilen Dr. Ayşe ERTUŞ ve Aksaray Üniversitesinden görevlendirilen Dr. Kudret Safa GÜMÜŞ görev yapmaktadır. Ayrıca Gagavuz Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim elemanları da bölümdeki derslere katkı sağlamaktadırlar.

Resim 1. Komrat Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Okutmanları ve Komrat Üniversitesi Rektörü Doçent Sergey Zaharya

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde 1 (bir) yıl Türkçe hazırlık olmak üzere toplamda 4 (dört) yıl eğitim verilmektedir. Başarılı olan ve sınıfında ilk 10(on)'a giren öğrencilere YÖK (Türkiye Yükseköğretim Kurulu) tarafından burs sağlanmaktadır. Derslerinde başarılı olan öğrenciler 2. Sınıftan itibaren Erasmus KA171, Mevlâna ve İkili İşbirliği Protokolleri gibi değişim programları kapsamında Türkiye'deki üniversitelere gönderilmekte ve en az 1 (bir) dönem Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim görmektedirler.

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirenler hem Türkiye hem de Avrupa'daki diğer ülkelerde bulunan Türkoloji bölümlerinde çalışabilmekte, tercümanlık yapabilmekte, ayrıca TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, Elçilik ve konsolosluk gibi kurum ve kuruluşlarda görev alabilmektedirler. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitiren öğrenciler isteğe bağlı olarak Türkiye'de burslu yüksek lisans ve doktora yapabilmektedirler. Yüksek Lisans ve Doktora yapacak olan öğrencilerin tüm masrafları Türkiye tarafından karşılanmaktadır.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi, öncelikle eğitime ve bilime verilen önemle ölçülmektedir. Eğitim sisteminin en önemli unsuru, sistemin ana merkezinde bulunan bireylerin niteliğidir.

Bu bağlamda, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümümüz çağın gereklerine uygun, nitelikli Türkologlar yetiştirmektedir. Bu bölüm bağlamında yapılan faaliyetler arasında:

- Moldova Kişinev'de bulunan ULIM (Universiatatea Libera Internationala din Moldova) Rektörü Ian Galbon ile Türkoloji, Doktora programları, İkili anlaşmalar konusunda görüşme sağlanmıştır.
- Moldova Kişinev'de bulunan USEM (Moldova Devlet Üniversitesi Rektörü Iurie Sedletchi Ian Galbon ile Türkoloji, Doktora programları, İkili anlaşmalar konusunda görüşme sağlanmıştır.
- Moldova Kişinev'de bulunan Moldova Devlet Üniversitesi (USEM) rektör yardımcısı Prof. Dr. Aurelia Hamganu ile görüşülmüş, Türkiye deki üniversiteler ile iletişim kurulması adına temaslarda bulunulmuştur. Erasmus, Mevlana ve ikili işbirliği protokolleri hazırlanması hususunda gerekli alt yapı çalışmaları yapılmıştır.
- Moldova Kişinev'de bulunan Müzik Tiyatro ve Plastik Sanatlar Akademisi Rektörü Prof. Dr. Victoria Melnic ile temaslarda bulunulmuştur. Türkiye'deki üniversiteler ile iletişim kurulması adına temaslarda bulunulmuştur. Erasmus, Mevlana ve İkili İşbirliği protokolleri hazırlanması hususunda gerekli alt yapı çalışmaları yapılmıştır.
- Komrat Devlet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı öğrencilerimizle tanışma kahvaltısı gerçekleştirilmiştir.
- T.C. Başkonsolosluğunun düzenlediği tanışma kahvaltısına katılım sağlanmıştır.
- Kongaz Süleyman Demirel Lisesinde, 10 Kasım Atatürk'ü anma programına katılım sağlanmıştır.
- 24 Kasım Öğretmenler gününde Komrat Mustafa Kemal Atatürk Kütüphanesinde Kongaz Süleyman Demirel Türk Moldovan Lisesinde görev yapan öğretmenlerimizle toplanılmış, fikir alışverişinde bulunulmuştur.
- Komrat Devlet Üniversitesi Rektörü sayın Prof. Dr. Sergey Zaharya ve Milli Kültür Fakültesi Dekanı Petro Paşalı'nın da yer aldığı Yabancı Diller Bölümündeki toplantıya katılım sağlanmış ve ilgili toplantıda Erasmus ile ilgili bilgiler paylaşılmıştır.
- Gagavuz Özerk Yeri İcra Komitesi bünyesinde yer alan Mariya Marinovic Bilim ve Araştırma Merkezinin 10.yıl kuruluş yılı etkinliğine katılım sağlanmıştır.
- Komrat Devlet Üniversitesi Rektörlüğü seçimlerinde oy kullanılmıştır.

- Kongaz Süleyman Demirel Türk-Moldovan Lisesinde, 12 Mart İstiklal Marşının Kabülü ve Çanakkale Şehitlerini Anma Programına katılım sağlanmıştır.
- Gagavuz Özerk Yeri Maria Marinoviç Bilim ve Araştırma Merkezine ziyaret gerçekleştirilmiştir.
- Komrat Devlet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü olarak düzenlenen Âşık Veysel Programına katılım sağlanmıştır.
- Komrat Üniversitesi, Bilim ve Uygulama Konferansında 'The Importance Of The Teaching English to Young Learners (TEYL) In Language Education' başlıklı bildiri tarafımca sunulmuştur.
- Proje kapsamında 17.3.2022 tarihinde Prof. Dr. Mustafa Balcı tarafından verilmiş olan 'Türk Dilinin Tarihsel Gelişimi' isimli konferansa katılım sağlanmıştır.
- Proje kapsamında 17.3.2022 tarihinde Prof. Dr. Selim Karahasanoğlu 'Türk Tarihine Giriş' isimli konferansa katılım sağlanmıştır.
- Proje kapsamında 24.3.2022 tarihinde Doç. Dr. Murat Ateş tarafından verilmiş olan 'Okuma Becerisinin Geliştirilmesi' isimli konferansa katılım sağlanmıştır.
- Proje kapsamında 24.3.2022 tarihinde Prof. Dr. Deniz Melanlıoğlu tarafından verilmiş olan 'Dinleme Becerisinin Geliştirilmesi' isimli konferansa katılım sağlanmıştır.
- 30.03.2022 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk Kütüphanesinde gerçekleştirilen Yunus Emre sertifika törenine katılım sağlanmıştır.

Resim 2. Komrat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Okutmanı Dr. Halil Küçükler ve Öğrencileri

Komrat Üniversitesinde, 2022-2023 Eğitim- öğretim yılında, Gagavuz Dili ve Edebiyatı bölümü ile Türk Dili Edebiyatı yan dalı olarak açılmış ve onbeş civarında öğrenci eğitim-öğretime kayıt olmuştur.

3.3. Kongaz Süleyman Demirel Türk-Moldovan Lisesinin Tarihçesi

Okul; Türkiye Cumhuriyeti ile Moldova Cumhuriyeti arasında 1999 yılında yapılan karşılıklı Eğitim iş birliği anlaşmasına dayanılarak açılmıştır. Moldova Cumhuriyeti Gagavuziya Özerk bölgesinde Kongaz Köyünde 21 yıldır faaliyettedir. Okulumuz dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in gayretleriyle açılmış olup, kendi adını taşımaktadır. Okulda; karma ve normal eğitim sistemi uygulanmaktadır. Moldova eğitim bakanlığı müfredatı ve normları uygulanmaktadır. Okulun eğitim dili Rusçadır. Türkçe, İngilizce, Matematik, Fizik, Kimya ve Biyoloji öğretmenleri Türkiye'den gelmektedir. Okul Müdürü ve bir müdür yardımcısı Türk tarafındandır. Diğer branşlar Gagavuz öğretmenlerden oluşmaktadır. 2019-2020 yılsonu itibariyle okulumuzdan mezun olan öğrenci sayısı 444 dür. Okulda kız erkek toplam 60 kişilik pansiyon mevcuttur. Kongaz Süleyman Demirel Türk Moldovan Lisesi Okulunda Türkiye tarafından görevlendirilen 2 idareci, (Müdür ve Müdür Yardımcısı) İngilizce, Türkçe, Matematik, Fizik, Kimya branşlarında 7 öğretmen, Moldova Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen 2 idareci (Müdür Başyardımcısı ve Müdür yardımcısı) 14 toplamda 23 öğretmen ile hizmet vermektedir. Ayrıca okulumuzda 6 hizmetli bulunmaktadır. Bu yıl görev süresi dolan Biyoloji öğretmenimizin yerine Bakanlığımız tarafından yeni görevlendirme yapılamamıştır. Biyoloji dersleri yerelden bulunan öğretmenlerle yürütülmektedir. 2021-2022 eğitim öğretim yılı itibariyle 108'i kız 58 'i erkek olmak üzere toplam 166 öğrenci ile eğitim ve öğretime devam etmektedir. Okulda 2 Türk vatandaşı öğrencimiz olup diğer öğrencilerimiz Moldova vatandaşıdır. Okul pansiyonlu olup pansiyonun idaresi Moldova tarafına aittir. Okulda İngilizce, Rusca, Moldovanca ve Türkçe olmak üzere dört dilde eğitim öğretim yapılmaktadır. 8. Sınıfta eğitim ve öğretime başlayan bir öğrenci bizden 12. Sınıfta mezun olurken bu dilleri konuşan insanlarla rahatlıkla iletişim kurabilen son derece donanımlı bir şekilde mezun olmaktadırlar. Okul Moldova müfredatına tabidir. Türkçe dışındaki tüm derslerin içerik ve yıllık planları Moldova Eğitim Bakanlığının çizdiği çerçevede okutulmaktadır. Okulumuzun eğitim dili İngilizcedir. Yukarıda söz konusu edilen ana dersler İngilizce olarak okutulmaktadır. Anadolu Üniversitesi büyük, birçok öğrencisi olan köklü bir Türk üniversitesidir. Türkiye'de ve yurtdışında birçok alanda uzaktan eğitim veren Anadolu Üniversitesi Yurtdışı Açık ÖğretimProgramı[33] Moldova'da ilk kez 2019 yılında hizmet vermeye başladı. Uzaktan Öğretim Programı'nın Moldova Temsilciliğini, Kongaz Süleyman Demirel Moldo-Türk Lisesi yürütmektedir. Anadolu Üniversitesi, Dünya'nın birçok ülkesiyle eş zamanlı olarak Moldova'da da Açık Öğretim Fakültesi, İktisat Fakültesi, İşletme Fakültesi olmak üzere 3 fakülteyle Türkçe ve İngilizce olarak eğitim faaliyeti sürdürmektedir. Henüz ilk yılı olduğundan 4 öğrenciye hizmet vermeye başlamıştır. Bu sayının artması bekleniyor.

Resim 3. Kongaz Süleyman Demirel Türk-Moldovan Lisesi

3.4. Komrat Atatürk Kütüphanesi (Yunus Emre Enstitüsüne bağlı)

Mustafa Kemal Atatürk Kütüphanesi 1998 yılında TİKA tarafından finanse edilerek hazırlanmış, yapılmış, 2015 yılında Yunus Emre Enstitüsüne devredilmiştir. İçinde yaklaşık olarak 7 bin civarında ktap vardır. Türkçe kursları ve diğer etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Görevli olarak yerelden Kütüphane müdürü olarak Vasilisa Tanasoglu, Yardımcısı Paşa hanım, Mezun öğrencilerimizden Anna Kılçık hem çalışan hemde kurs hocası olarak görev yapmaktadır. Komrat Yunus Emre Enstitüsü tarafından Türkçe öğretimi ve Türk kültürünün tanıtımı kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler aracılığıyla iki ülke arasındaki kültürel etkileşim her geçen gün artıyor. Enstitünün yerel kurum ve kuruluşlarla hayata geçirdiği iş birlikleri çerçevesinde Moldova'da Türkçe öğretimi ve Türkoloji çalışmaları destekleniyor ve kültürel aktiviteler gerçekleştiriliyor. Atatürk kütüphanesinde yürütülen etkinlikler arasında en önemlileri: Yabancılara A1-A2, B1-B2, C1 düzeylerinde Türkçe öğretimi, satranç turnuvaları, resim sergileri, sinema günleri, Türk mutfağı, seminerler, konferanslar başlıcaları sayılır.

Moldova ve Türkiye Arasındaki Eğitim-Öğretim ilişkisi bunlarla sınırlı değildir. Her yıl Türkiye'den Moldova'ya, Moldova'dan Türkiye'ye üniversite eğitimi almak için gelen ve giden birçok üniversite öğrencisi bulunmaktadır.[14;374-378] Yurt dışından gidip Türkiye'de üniversite eğitimi hakkı kazanabilmek için birkaç yol vardır. YTB (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı) tarafından organize edilen elemede başarılı olan öğrenciler hem Türkiye'de istedikleri bölümde okuma hakkı kazanıyor, hem de YTB tarafından verilen finansal destekler ile rahat bir öğrenim hayatı geçiriyor.[38]Bunun dışında, Türkiye'de yabancı uyruklu öğrenci kabul eden her üniversite, kendi belirleyeceği bir tarihte Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (YÖS) uygulamaktadır. YÖS'te başarılı olan öğrenciler Türkiye'de üniversite eğitimi alma

hakkını kazanırlar. Moldova'daki üniversitelerde yabancı öğrenciler kabul edilirken birtakım elemelerden geçiriliyorlar. Başarılı olan adaylar üniversite öğrencisi olmaya hak kazanıyor. Moldova'daki devlet üniversiteleri eski SSCB (Sovyet Rusya) ülkelerinden gelen öğrencilere okul ve öğrenci yurdu ücretlerinde indirim uygularken, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir öğrenciyeöğrenim ücretlerinde ya da öğrenci yurdu ücretlerinde bir indirim uygulanmamaktadır. Ayrıca burs (başarılı öğrencilere para yardımı) hakkı kazansalar bile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan öğrenciler burs hakkından yararlanamamaktadır.

Resim 4. Komrat Atatürk Kütüphanesi (Yunus Emre Enstitüsüne Bağlı) Sertifika Töreni

Karşılaşılan Zorluklar

Bakanlığın, okutmanların görevlendirme yada çalışma vizesi almada liste olarak sunduğu maddelerle Moldova makamlarının belirttiği(istediği) maddeler birbiriyle örtüşmediği diğer bir ifade ile eksik olması nedeniyle vize almada süreç hem uzamış hemde iki kere işlemler için Büyükelçiliğe gidilmesi zorunluluğunu doğurmuştur. Bunun doğurduğu sonuç akademik takvimdeki eğitim öğretim sürecine yetişme ile zaman uzaması, zorluk çekilmesine yol açmaktır. Diğer bir olumsuz sonuç dış işleri bakanlığından alınan nota mektubu da bu eksiklikten dolayı etkinliği azalmasına yol açmaktadır. Vize almada belirtilen listelerin güncellenmesi yapılması uygun olacaktır. Bu noktada iki yol etkili olacaktır. Moldova büyükelçiliğinden çalışma/görevlendirme vize şartlarının sağlanması ve farklı zamanlar içinde değişen maddelerin güncellenmesi yada ülkede çalışan hocalarımızdan durum raporlarında yeni durumların tespitinin yapılması uygun olacaktır. Oturum kartı almada zorluklar çekilmektedir. Bu konuda farklı ülkelerde Büyükelçilik üzerinden daha kısa zamanda

ve çok zorluk çıkmadan oturum kartı alınabildiğini paylaşımlardan öğrenmekteyiz. Vize alma zaman aldığı için bu anlamda güncellenmiş bilgilerle daha erken aşamada resmi işlemlere başlama eğitim- öğretimde aksamayı önleyecektir. Türkçe ve Türk Kültürü öğretimi konusunda Gagavuzya potansiyeli çok yüksek bir bölgedir. Bu noktada kurslar ve sosyal etkinlikler önemli rol oynamaktadır. Pandemi dönemi nedeniyle dijital eğitime doğru yoğunlaşma diğer bir ifadeyle yeni roller, eğitim modelleri, materyalleri kullanımı önemlilik oluşturmaktadır. Yüz yüze eğitime alışmış olan öğretici ve öğrenenler ister istemez motivasyon kaybı ile karşı karşıya kaldıkları bir gerçektir. Bu anlamda Türkçe ve Türk Kültürü öğretimi konusunda yeni değerlendirmeler yapma durumunu zorunlu olarak ortaya koymuştur. İçinde bulunduğumuz süreç teknoloji kullanımımı önemli hale getirmesinden dolayı bu alanda iyi olanların seçilmesi ve bu alana dönük materyal geliştirme ve uygulama çok önemli bir durum oluşturmuştur. MEB tüm eğitim kurumlarında online ortamlar sağlıyorsa, bu alanın alt kısımlarında Yabancılara Türkçe Öğretimi-Türk Kültürü Tanıtımı konusunda alan açma ve uygulama gerekliliği ve elverişliliği oluşmuştur. Bu konu zaman içinde daha da olgunlaşacaktır.

Gagavuz Öğrencilerin Türkçe öğrenmede yaptıkları bazı yanlışlar:

Fonetik Yanlışlara örnekler:

-Yardım ettim yapmaa

-hangileri hayatımızda lääzım.

-Kahve içeyibilirim.

Morfolojik Yanlışlar (Biçimsel)örnekler:

-Yemek yediğimizden sonra ben anneme yardım ettim.

-Pazar ben dolaş park arkadaşlar.

-Bugünkü günlerde insanlar çok az okuyorlar.

-Ben büyük bir üniversitede öğrenmek istiyorum.

Söz Dizimsel (Sentaktik) örnekler

-Sonra bobamçeketti pişirmee et fırında.(Sonra babam fırında et pişirmeye başladı.)

Yazım Yanlışlara örnekler:

-İnsanlar hangileri çok kitap okuyorlar, onlarda iyi konuşuyorlar.

-(Çok kitap okuyan insanlar iyi konuşuyorlar)

Okuyarkan, elbette fikirimizde güzel şeyler kalıyor, hangileri hayatımızda

Sonuç

Moldova'da özellikle Gagavuzya'da yabancılara Türk dili öğretimi; 1931 yılında Romanya Bükreş'e büyükelçi yapan Hamdullah Suphi(Tanrıöver)'in Balkanlara özellikle Gagavuz soydaşlarımıza öğretmen görevlendirilmesi, Türk Dili kitapları sağlama ve Balkanlar coğrafyasından özellikle Gagavuz öğrencilerin Türkiye'ye eğitim-öğretim için gönderilmelerini sağlamada katkıları yabancılara ve soydaşlarımıza Türkçe öğretimi noktasında önemli başlangıç olmuştur.. Balkanlara özellikle Gagavuzya'ya bağlı köylere ilkokul öğretmeni olarak görevlendirilen öğretmenler ve bu öğretmenlerden Ali Niyazi Kantarelli'nin Gagavuzlara Türkçe öğretimi tarihçesinde öncü olma noktasında önemlilik arzetmiştir. Daha sonra 2003 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, bakanlıklararası ortak komisyonu kurulması ve yurt dışına yabancılara Türkçe öğretimi amaçlı okutman, öğretmen gönderimiyle belli bir kurumsal havaya bürünmüştür. Farklı zamanlarda Kişinev'de Moldova Avrupa Çalışmaları Üniversitesi (USEM) bünyesinde Çeviri bölümünde Türkçe dersleri ve ayrıca Türkçe kursları yürütülmüştür. Son yıllarda, Özel üniversite olan ULIM, Türkçe çalışmaların yürütüldüğü bir merkez olma durumuna gelmiştir. Mustafa Kemal Atatürk Kütüphanesi 1998 yılında TİKA tarafından finanse edilerek hazırlanmış, yapılmış, 2015 yılında Yunus Emre Enstitüsüne devredilmiştir. Halen aktif olarak çalışmaktadır. Kongaz Süleyman Demirel Türk-Moldovan Lisesi Türkiye Cumhuriyeti ile Moldova Cumhuriyeti arasında 1999 yılında yapılan karşılıklı Eğitim iş birliği anlaşmasına dayanılarak açılmıştır. Moldova Cumhuriyeti Gagavuziya Özerk bölgesinde Kongaz Köyünde 21 yıldır faaliyettedir. Gagavuzya daki öğrenciler birçok dili biliyor, konuşuyor ya da öğreniyor. Gagavuzya'da lise öğrencileri evlerinde farklı, sokaktaki arkadaşları ve komşularıyla farklı, okulda farklı dillerde konuşabiliyor. Öğrenciler bütün dilleri aynı seviyede bilmiyorlar. Örneğin Rusçayı iyi bilen bir öğrenci Gagavuzcayı iyi, İngilizceyi iyi, Türkçeyi orta seviyede bilebiliyor. Gagavuzya'da yaşayan her öğrenci Gagavuzcayı bilmiyor. Öğrencilerden kimievinde Rusça konuşurken kimileri de Gagavuzca, Moldovanca, Bulgarca ve başka dilleri konuşuyor. Kimi öğrenciler Gagavuzcayı hiç bilmiyor. Bu nedenle Gagavuzya'da yapılan Türkiye Türkçesi öğretimi, 'Türk Dillilere Türkçe öğretimi', 'Türk Soylulara Türkçe öğretimi' gibi kavramların kapsamına tam manasıyla girmiyor. Gagavuzca bilen öğrencilerin çoğu Türkiye Türkçesi öğrenmenin kolay olduğunu düşünüyor. Öğrencilerin geneli dil bilgisi hataları yapıyor. Hataların en çoğu cümle hatası. Öğrenicilerin cümleleri doğru kurabilmeleri için cümle bilgisi öğretimi daha dikkatle yapılmalı. Öğrenciler yazılarda fonetik yanlışlar yapıyorlar. Bu yanlışların çoğu öğrenicinin Gagavuzcanın fonetik özelliklerini Türkiye Türkçesine aktarması neticesinde oluyor. Bununla birlikte, Gagavuzca bilmeyen öğrenciler de fonetik hatalar yapıyorlar. Bu hatalar Gagavuzca bilen öğrencilere özgü değil. Morfolojik yanlışlıkların çoğu eklerin yanlış kullanımından kaynaklı. Öğreniciler kimi zaman

yanlış ekleri kullanırken kimi zaman da doğru ekleri yanlış şekilde kullanıyorlar. Alıştırma etkinliklerine ihtiyaç duydukları göze çarpıyor. Yazım yanlışlarının geneline bakınca kelimenin yanlış yazılması önemli bir sorun olarak görünüyor. Hem dil bilgisi hem yazım yanlışlarını düzeltebilmek için yazı çalışmaları sık sık tekrarlanmalı. Yanlışlar öğrencilere teker teker gösterilmeli, öğrenciye yanlışlarını düzeltmesi için vakit verilmeli ve yazı tekrar kontrol edilmelidir. Öğretim sürecinde okutman ya da öğretmenin, hedef kitlenin bireysel farklarını dikkate alması çok önemlidir. Türkiye Türkçesi öğretiminde sınıf içinde hedef dili iyibilen, biraz bilen, hiç bilmeyen ya da başka bir Türk lehçesini bilen öğrenciler bir arada bulunabilir. Öğreticiye düşen sınıftaki herkesin kazanım sağlayabileceği bir öğretim ortamı oluşturmaktır. Moldova da Türkiye'nin kurumlar açtığı, dil ve kültür aktarım faaliyetlerini özenle yürüttüğü ülkelerden biridir. Moldova'da yapılan Türkiye Türkçesi, öğretimi yalnızca 'Yabancılara Türkiye Türkçesi Öğretimi' alanında değerlendirilemez. Moldova'da bulunan ve diğer dillerin konuşanlarıyla birlikte yaşayan ve aynı eğitim ortamında ders gören Gagavuz kökenli Türkiye Türkçesi öğrenicilerini dikkate aldığımızda yapılan faaliyetin, 'Türk Dillilere Türkiye Türkçesi Öğretimini' kavramını da içine alan girift bir öğretim faaliyeti olduğu görülür. Bu öğretim faaliyeti sürecinde öğrenicilerin Türk dilini ve diğer dilleri öğrenmeye karşı tutumları başarılarını etkileyen faktörlerdendir. Diğer yandan Türkiye Türkçesi ve Gagavuz Türkçesi arasındaki ilişki, öğrenicilerin yeni dilde yazı yazarken dili kullanabilme becerilerini etkiler. MEB, TİKA, Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü, YTB gibi kuruluşlardır. Bu kuruluşlar özellikle Türk dili ve Kültürünü diğer uluslara çeşitli program ve projelerle tanıtmayı hedeflemiş ve bu anlamda Türkiye'nin olumlu imajına çok katkıda bulunmaktadır.

Kaynaklar

Akçadağ, E. (2010). Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi. Web: http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf [29 Temmuz 2022]

Anzerlioğlu, Y. (2006). Bükreş Büyükelçisi Hadullah Subhi Tanrıöver ve Gagavuz Türkleri. *Bilig, 39*, 31-51.

Genelkurmay Başkanlığı. (1997). *Atatürkçülük III - Atatürkçü Düşünce Sistemi*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

Hablemitoğlu, N. (1999). Kemal'in Öğretmenleri. *Yeni Hayat Dergisi, 62*, 24-29. Web: https://pdfslide.net/documents/kemalin-oegretmenleri-dr-necip-hablemitoglu.html?page=3 [30 Temmuz 2022]

Kazmalı, I. (2015). *Avdarma, 450 Yıllık Tarih 1563-2013*. Kişinev: Balokran.

Özkan, N. (1996). *Gagavuz Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

https://moldova.md/en/content/administrative-territorial-organization-moldova

https://tr.wikipedia.org/wiki/Moldova

Öz Geçmiş

Halil KÜÇÜKLER

1993 yılında Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, İngilizce Öğretmenliği Bölümünden mezun olmuş; yüksek lisansını 2009 yılında aynı üniversitenin, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili Eğitimi Bilim Dalında, doktorasını 2016 yılında İstanbul Aydın Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bilim Dalında tamamlamıştır. 1993-1999 yılları arasında Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz dili ve Edebiyatı'nda İngilizce okutmanı olarak görev yapmıştır. 2000 yılında Balıkesir Üniversitesi Yabancı Diller'e geçiş yapmış ve hâlen bu üniversitede Yabancı Diller Yüksek Okulu Müdürü olarak görev yapmaktadır. 2004-2005 yılları arasında MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) Polonya, Adam Mickiewicz Üniversitesi'nde Yabancılara Türkçe Öğretimi çerçevesinde Türkoloji bölümünde görevlendirilmiştir. 2015-2017 yılları arasında Kazakistan, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Hazırlık Fakültesinde İngilizce bölümünde misafir hoca olarak çalışmıştır. 2019-2022 yılları arasında MEB(Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından Moldova, Kişinev Büyükelçiliği nezdinde Gagavuzya Komrat Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümünde Yabancılara Türkçe Öğretimi çerçevesinde okutman olarak görevlendirilmiştir.

ÖZBEKİSTAN'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI

Sezgin DEMİR[1]

Giriş

Özbekistan Cumhuriyeti; Afganistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan ile sınırları olan siyasal olarak Karakalpakistan özerk cumhuriyeti ve 12 vilayetten oluşan üniter bir devlettir. Resmî dili Özbek Türkçesidir ve yaklaşık 35 milyonluk nüfusu ile Türkiye'den sonraki ikinci büyük Türk devletidir. Sovyet yıllarında uygulanan "İşbölümüne Bölgesel Yaklaşım" politikaları nedeniyle Özbekistan'ın pamuk üretiminde uzmanlaşması Sovyetler Birliği'nin kendi kendine yeterliliğini sağlama çabaları ile açıklanabilirken ülke tarımının ve genel olarak da ekonomisinin pamuk üretimine bağımlı hâle gelmesiyle sonuçlanmıştır (Somuncuoğlu, 2001, s. 46-47). Bu durum ise bağımsızlıktan sonra uzun süre ülke ekonomisinin tek tip kaynaktan beslenmesi ve çeşitlendirilememesi ile sonuçlanmıştır. "Özbek" adı ise M. A. Aristov, A. Y. Yakubovski, İ. P. İvanov, M. A. Çapliçka ve H. Hukhem gibi bilim adamlarının desteklediği genel kabul gören görüşe göre 1313-1340 yılları arasında hüküm süren Altın Ordu hükümdarı Özbek Han'dan gelmektedir (Buran ve Alkaya, 2020, s. 163). Özbek Han'ın 1313-1340 yılları arasındaki Altın Ordu hükümdarlığında, yönetimi altındaki Türk topluluğuna Özbek denmeye başlanmıştır (Omorov, 2012, s. 8). Fuat Bozkurt, Türklerin Dili adlı eserinde Hasan Eren'den aktarım yaparak bu sözcüğün "özü-berk" sözünden geldiğini ve "özü sağlam" anlamında kullanıldığını ifade etmektedir (Bozkurt, 2012, s. 345).

1. Özbekçenin Türk Dilleri İçerisindeki Yeri

Türkiye Türkçesinden sonra en çok konuşulan, en iyi işlenmiş ve üzerinde en çok çalışılmış Türk dili, Özbekçedir (Bozkurt, 2012, s. 345). Özbek Türkçesi ayrıca Özbekistan'ın dışında Kazakistan'ın güney bölümünde, Türkistan'ın kuzeyinde, Kırgızistan ve Türkmenistan'ın sınır bölgelerinde de konuşulur (Buran ve Alkaya, 2018, s. 27). Geçmişten günümüze Çağatay grubunun en güzel örneklerinin ortaya konduğu zengin bir edebiyata, elyazmalarına sahip olan Özbek edebiyatı, aynı zamanda Türkçenin ve Türk kültürünün zenginliği ve gelişmişliğine yönelik birer kanıt olarak da gösterilebilir. Ahmet Cevat Emre; Ali Şir Nevaî'nin eserlerini Türkçenin hâkimiyetinin en önemli kanıtlarından biri olarak gösterip Babur'dan yaptığı alıntıyla bu görüşünü desteklemektedir: "Kendisi Heratta yaşamış ve eserlerini orada telif etmişse de kullandığı dil Endican'da (Türkistanda) herkesin bildiği Türkçe (Türkî) dir" (Emre, 1949, s. 103). Timurlular döneminde şairlerin ve

[1] Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, sezgin.demir@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0466-2218

edebiyatsever yöneticilerin ilgisi, Ali Şîr Nevaî gibi büyük bir şairin ortaya çıkması Çağatay Türkçesini ve edebiyatını Oğuz Türkleri dışındaki bütün Türkler açısından resmî dil ve edebiyat dili olarak yaygın kullanılır hâle getirmiş; Oğuz kavimlerinden Türkistan Türkmenleri de Çağataycayı edebiyat dili olarak benimsemişlerdir (Heyet, 2008, s.110-111).

Türk dilinin üç büyük grubundan biri olan Doğu Türkçesi (Karluk) kapsamında değerlendirilen ve Çağatay Türkçesinin devamı olarak kabul edilen (Buran ve Alkaya, 2020, s. 165) Özbek Türkçesinin ağızlarını Stefan Wurm şu şekilde sınıflandırır (akt. Coşkun, 2017, s. 29):

1. Kıpçak Özbek Türkçesi
2. Kuzey Özbek Türkçesi
3. Güney Özbek Türkçesi
   - 3.1. Farsçanın etkisi altında kalan ağızlar
     - 3.1.1.Güneybatı grubu: Semerkand, Karşi, Katta-Kurgan, Buhara
     - 3.1.2.Kuzeydoğu grubu: Taşkent, Ura-Tüba, Çizzak, Leninabad
   - 3.2. Yarı Farsça etkisi altında kalan ağızlar
     - 3.2.1.Kırlık ağızlar
     - 3.2.2.Fergana Özbekçesi: Fergana-Andican, Hokand, Namangan
4. Türkmenleşmiş Özbek Türkçesi
   - 4.1.Ikan-Kara Bulak
   - 4.2.Hive

Özbek Türkçesi 1937'ye kadar söyleyiş bakımından ünlü uyumunun korunduğu Kuzey Özbek ağzına, gramer ve söz varlığı açısından da Taşkent ağzına dayanırken bu tarihten itibaren yapılan değişiklikler -özellikle Sovyetler döneminin etkisiyle- yazı dili, Farsçanın etkisindeki Taşkent ağzına, dil bilgisi ve söz varlığı açısından da Fergana vadisi ağzına dayandırılmıştır (Buran, 2015, s. 253). Bütün baskılara ve değiştirme çalışmalarına rağmen 1977 yılından itibaren Özbek Türkçesi resmî dil olarak yeniden kabul edilmiş, Rusça ile birlikte eğitim ve ilim dili olarak kullanılmaya başlanmıştır (Saray, 1993, s.10). 1930 yılına kadar Arap alfabesinin kullanıldığı Özbek Türkçesinde 1930-1940 yılları arasında Latin alfabesi, 1940 yılından itibaren Kiril alfabesi kullanılmışken 2 Eylül 1993'te aşamalı olarak Latin alfabesine geçişe dair yasa kabul edilmiştir (Öztürk, 2007, s. 293). Özbek Türkçesinin genel karakteristik özelliklerini ise Çağatay'ın görüşlerinden hareketle şu şekilde özetleyebiliriz (1972, s. 40-42):

1. Bugün kullanılan edebî dilde büyük ahenk kanunu *i ~ ı* ve *a ~ ä* vokalleri birbirinden ayrılmadan gösterilir.* i kalın vokalli ve a da ince vokalli kelimelerde Özbekçeye mahsus bir âhenkle yazılır. Aynı durum u ~ ü için de söz konusudur. Eski devrin ve edebiyatın devamı olarak, gerek kelime hazinesi, gerekse âhenk bakımından Farsçanın etkisi görülür. Bunu fonetikte ve bilhassa vokallerde müşahede etmekteyiz.

2. Vokal bozukluğu ve eski edebî dilden gelme Arapça ve Farsça kelime hazinesi dışında Özbekçe, Çağatay-Kıpçak dili üzerinde inkişaf etmiş olan umumî yazı dilinden ancak birkaç ek ve edatlarla ayrılır.
3. Özbekçede bazı sayılarda ikizleşme olayı görülmektedir: *ikki* 'iki', *yetti* 'yedi', *sekkiz 'sekiz'*, *tokkiz* 'dokuz', *ellik* 'elli', *ottiz* 'otuz'.
4. Çağatayca yazı dilinden beri zamir *n*'si kullanılmaz: *uyide* 'evinde', *yuzida* 'yüzünde', *şairniŋ başıda'*.
5. Eski *–ġu, -ḳu, -ġı, -ki* eklerinin devamı Türkiye Türkçesindeki *–acak* partisip eki fonksiyonunda kullanılmaktadır: *kelgüsi künler* 'gelecek günler', *eşitgüsi kel-* 'işiteceği gelmek'.
6. Ekvatif için iki ayrı ek kullanılmaktadır: nitelik gösteren *-dey, -dek* ve nicelik (kantite) gösteren *–ça*. Her iki ek de pek sık kullanılmaktadır: *şunıŋ dek* 'şunun gibi', *uluġraḳ dek* 'daha büyük gibi', *körgen dek* 'görmüş gibi', *ġıcınganday* 'yadırgamış gibi'; *adatdaġıça* 'bermûtad, âdet olduğu üzere'.
7. Üçüncü şahıs zamiri *ol, u, ul* çekimli hallerde: *unıŋ* 'onun', *uŋa* 'ona', *uni* 'onu', *unda* 'onda', *unda* 'onda', *undan* 'ondan', *ular* 'onlar'.
8. Şahıs zamirlerinin datif şekilleri: *men'ge, sen'ge, un'ga*, işaret zamirleri de *bun'ga* 'buna', *şun'ga* 'şuna' bir duraklama ile söylenir.
9. Mastar eki olarak *-mak* ve *-ş* kullanılmaktadır. *-ş* masdarı daha çok kullanılır: *almaġ-ı-mız* 'almamız', *yaydırmaġımız* 'yaymamız'; *otırış-ġa taklif et-* 'oturmağa teklif etmek'.
10. *-p* gerundifi vokalsiz olarak gelmektedir.
11. *-ġunça*, '-ınca' gerundifi zaman bildirir: *ḳılmaġunça* 'kılmayınca'. Bu ekin olumsuz şekli *-may, -mayın*'dır.
12. Fiil çekiminde kullanılan şahıs ekleri: *-men, -sen, -mız, -siz* şekillerindedir: *taşakkür et-a-man*, 'teşekkür ederim'. Şimdiki zaman eki *-a- / -e-*'dir.
13. fiili: *e-miş* 'imiş', *esä* 'ise', *ekän* 'iken', *edi* 'idi', *e-mäs* 'değil' anlamında, yazı dilinde geniş zaman gösteren *erür* 'dır' unutulmuş değildir, *ekanini* ve *idügini* 'olduğunu, idiğini'.[2]

Özbek Türkçesi ile gramatikal özellikler ve anlaşılabilirlik açısından söz konusu olan yakınlık, Türkiye ile Özbekistan arasında son yıllarda artan siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkiler, tarihsel ve kültürel birliktelikler, her iki halkın birbirine karşı olumlu bakışı her geçen gün Türkçeye ve Türk kültürüne olan ilgiyi artırmaktadır. Bu durum gerek akademik düzeydeki işbirliklerine gerek yükseköğretim kurumlarında Türkiye Türkçesinin öğretilmesine yönelik taleplerin gerekse de sivil halk arasında Türkçe öğrenme isteğinin her geçen artmasına yol açtığı görülmektedir. Bu bağlamda Özbekistan'daki Türk dili öğretim çalışmaları ikinci bölümde ele alınmıştır.

[2] Daha detaylı bilgi için Çağatay'ın "Türk lehçeleri örnekleri II: yaşayan ağız ve lehçeler" adlı eserine bakılabilir (1972, s. 40-42).

2. Özbekistan'da Türk Dili Araştırmaları ve Öğretimi

Özbekistan'da Türkçe öğretimine yönelik çalışmaların her ne kadar çok eski bir tarihi olmasına rağmen Özbekistan ve Türkiye ilişkilerinin bir dönem oldukça sıkıntılı bir süreçten geçmesinden dolayı özellikle son yıllardan itibaren yoğunluk kazandığını görmekteyiz. Bu bölümde geçmişten günümüze Türkçe öğretimi başta olmak üzere Türk dili ve edebiyatına yönelik çalışmalar, araştırmalar ve faaliyetler ile ilgili meta sentez çalışması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda ilgili kurumlarla gerekli görüşmeler yapılmış; lisans, yüksek lisans ve doktora programları özelinde hangi derslerin verildiği, bu derslerin içeriklerinin neler olduğu, Türkçe ve Türk kültürü dersi kapsamında yapılan çalışmalar, öğretici sayıları ve profilleri, Türkiye'deki lisansüstü çalışmalar, ulusal ve uluslararası akademik yayınlar değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Türk Dili ve Öğretiminin Gerçekleştirildiği Kurumlar

Vilayet	Kurum	Bölüm	n
Taşkent	Taşkent Doğu Bilimleri Üniversitesi	Türk Filolojisi	2
		Türk Halklarının Tarihi, Medeniyeti, Siyaseti ve İktisadı	1
		Tercümanlık ve Uluslararası Gazetecilik	1
	Ali Şîr Nevaî Üniversitesi	Türk Kültürü ve Medeniyet Merkezi	2
	Cihan Dilleri Üniversitesi	-	1
	Diplomasi Üniversitesi	-	1
	Millî Gıvardiya Akademisi	-	1
	Askeri Akademi	-	1
Buhara	İbn-i Sina Tıb Fakültesi	-	4
Semerkand		Yabancı Diller Enstitüsü	1
Sırrı Derya	Cumhurbaşkanlığı Eğitim Kurumları		1
Cizzak	Cumhurbaşkanlığı Eğitim Kurumları		1

Kaşka Derya	Cumhurbaşkanlığı Kurumları	Eğitim	1
Hive	Cumhurbaşkanlığı Kurumları	Eğitim	1
TOPLAM			19

Tablo 1 incelendiğinde yükseköğretim düzeyinde Türk dili öğretim çalışmalarının Özbekistan geneline yayıldığı görülmektedir. Bu durum sadece başkentte değil, ülke genelinde Türk dili, edebiyatı ve kültürüne yoğun bir ilginin olduğunun göstergesidir. Özellikle üç büyük vilayet olan Taşkent, Semerkand ve Buhara'da üniversite düzeyinde öğretim çalışmalarının yapılması da son derece önemlidir. Yükseköğretim kurumları temel alındığında toplamda 19 öğreticinin 10'u aynı zamanda başkent olan Taşkent'te görev yapmaktadır. Ülkenin nüfus ve gelişmişlik açısından da en önemli şehri olması, uluslararası ilişkilerin, bürokrasinin ve kültürel etkinliklerin merkezi konumunda olması Türk dili öğretim çalışmalarının burada yoğunlaşması açısından doğru bir strateji olduğu söylenebilir. Bunda Özbekistan'daki tek Türkoloji fakültesinin burada bulunmasının da etkisi büyüktür. İlgili fakültede lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim verilmekte, Türkiye'deki üniversitelerle işbirliği içerisinde yoğun akademik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda Millî Guardiya Akadimesi ve Askeri Akademide Türkçe öğretilmesi savunma alanındaki güçlü işbirliği ve dayanışmanın da göstergesidir.

Tablo 2. Öğreticilerin Akademik Unvan ve Uzmanlık Alanları Açısından Dağılımı

Unvan	Uzmanlık Alanı	f
Prof. Dr.	Yeni Türk Dili	1
	Türkçe Eğitimi	1
Doç. Dr.	Osmanlı Kurumları ve Medeniyeti	1
	Türkçe Eğitimi	1
Dr. Öğr. Üyesi	Türk Halk Bilimi	1
Dr.	Yeni Türk Dili	1
	Yeni Türk Edebiyatı	1
Öğretmen	-	12

TOPLAM	19

Öğreticilerin akademik unvanları ve uzmanlık alanları açısından değerlendirildiğinde Özbekistan genelinde yükseköğretim düzeyindeki kurumlarda görev yapan akademik unvana sahip personel sayısı 7 olup bu toplam sayının %36.8'lik bir kısmına karşılık gelmektedir. Bu personelin 4'ü Taşkent Devlet Doğu Bilimleri Üniversitesinde görev yapmaktadır. Özellikle ilgili kurumun uluslararası personel tercihlerinde akademik unvana sahip olma şartının bunda belirleyici olduğu söylenebilir. İlgili üniversitedeki Türkoloji fakültesinin Özbekistan'da bu yönden tek fakülte olması; lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde Türk tarihi, medeniyeti, dil ve edebiyatı alanlarında uzun yıllardır eğitim verdiği, akademik personel yetiştirdiği unutulmamalıdır. Uzmanlık alanı açısından değerlendirildiğinde ise ağırlığın dil, edebiyat ve dil öğretimi alanlarında olduğu görülmektedir. Bununla birlikte özellikle ilgili kurumun ihtiyacı ve talebi doğrultusunda tarih alanında da bir personelin görev yaptığı görülmektedir. Bu yönüyle ilgili kurumların ihtiyaçlarına yönelik önceden düzenli ve sistematik tespitlerin yapılmasının, ihtiyaç analizlerinin raporlanmasının ve imkânlar çerçevesinde bu doğrultuda görevlendirmelerin yapılmasının etkililiği artıracağı söylenebilir.

Tablo 3. Gerçekleştirilen Türkçe Öğretim Kursları

Yıl	Vilayet	Kurs Sayısı	Öğretici Sayısı	Katılımcı Sayısı
2019	Taşkent	13	4	250
2020	Taşkent	18	6	355
2021	-	-	-	-
2022	Taşkent	11	3	200
TOPLAM		42	13	805

Ülke genelinde Türkçe ve Türk kültürüne karşı olan olumlu hava ve yoğun ilgi, yükseköğretim kurumları dışında da Türkçenin öğretilmesine yönelik kursların açılmasını gerekli kılmıştır. Özellikle 2019 yılı Eğitim Müşavirliğimiz özelinde ilk kursun açılması yönünden son derece önemlidir. Bu yıla kadar gerek özel kurslarda ağırlıklı olarak Özbek öğreticiler tarafından açılan kurslarda gerek medya, internet vb. olanaklar yardımıyla Türkçenin öğrenilmeye çalışıldığı yapılan görüşmeler sonucunda tespit edilmiştir. Ancak bu ihtiyacın amaçlı, sistemli ve çağdaş dil öğretim yöntemlerinden yararlanarak, Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı

doğrultusunda gerçekleştirilmesi açısından Müşavirliğimiz nezdinde açılan kurslar önemlidir. Bu yıldan itibaren her geçen gün sivil halkın Türkçe öğrenme talepleri artarak devam etmiş ve düzenli olarak kurslar açılmıştır. 2021 yılı ise pandemi döneminin etkisiyle kursların açılmadığı bir dönem olarak göze çarpmaktadır. Özellikle bankacılık, sağlık gibi iş alanları başta olmak üzere Türk-Özbek ortaklığında kurulan şirketlerde her geçen gün Türkçe bilen çalışan ihtiyacının artması, gençler ve diğer vatandaşlar arasında Türkçe öğrenmeye yönelik taleplerin artmasına yol açmıştır. Yine yabancı dil bilmenin başta yükseköğretim kurumları olmak üzere kamu kurumlarında çalışanların maaşlarına ciddi katkı sağlamasına yönelik Cumhurbaşkanlığı kararı da Türkçe öğrenmeye yönelik talebin artmasında belirleyici olmuştur. 2022 yılı itibariyle her ne kadar kurs ve katılımcı sayısı azalmış gibi görünse de aslında toplamda ulaşılan kişi sayısının arttığı gerçekleştirilen görüşmelerde ifade edilmiştir. Bunda birçok kurumda 2022 yılı itibariyle Türk öğreticilerin görevlendirilmesinin etkisi büyüktür.

Tablo 4. Taşkent Devlet Doğu Bilimleri Üniversitesi Türkoloji Fakültesinde Lisans Düzeyinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimine Yönelik Dersler

Yarıyıl	Sınıf	Ders Adı	Kredi	%
1 (15 hafta)	Özbek 1 Özbek 2 Rus	Asosiy sharq tili (boshlang‘ich daraja 1)	8	53.3
		Til nazariyasi: Umumiy fonetika	2	
		Mamlakatshunoslik: O'rganilayotgan mamlakat tabiiy va iqtisodiy geografiyasi	2	
		Sharqshunoslikka kirish / Mutaxassislikka kirish	2	
		ASHT amaliy fonetikasi / ASHTda tinglashqobiliyatini tivojlantirish / Turcha so‘zlashuv	2	
2 (15 hafta)	Özbek 1 Özbek 2 Rus	Asosiy sharq tili (boshlang‘ich daraja 2)	10	60.0
		Til nazariyasi: Umumiy morfologiya	2	
		Mamlakatshunoslik: O'rganilayotgan mamlakat tarixi (qadimgi va o‘rta asrlar)	4	
		ASHT yozuv tizimi / ASHT’da xattotlik / Eski turk tili	2	
3	Özbek 1	Asosiy sharq tili (boshlang‘ich-o‘rta daraja)	10	73.3

(15 hafta)	Özbek 2 Rus	Mamlakatshunoslik: O'rganilayotgan mamlakat tarixi (yangi va eng yangi davr)	4	
		Til nazariyasi: Umumiy semantika	2	
		Adabiyotshunoslikka kirish	2	
		Tanlov fanlar (Seçmeli dersler)	4	
4 (15 hafta)	Özbek 1 Özbek 2 Rus	Asosiy sharq tili (o‘rta daraja 1)	10	80.0
		O'rganilayotgan mamlakat adabiyoti (qadim va o‘rta asr adabiyoti)	4	
		Til nazariyasi: Umumiy sintaksis	2	
		Tanlov fanlar (Seçmeli dersler)	8	
5 (15 hafta)	Özbek 1 Özbek 2 Rus	Asosiy sharq tili (o‘rta daraja 2)	10	86.7
		O'rganilayotgan mamlakat adabiyoti (yangi davr adabiyoti)	4	
		Tanlov fanlar	12	
6 (15 hafta)	Özbek 1 Özbek 2 Rus	Asosiy sharq tili (o‘rta yuqori daraja)	10	80.0
		O'rganilayotgan mamlakat adabiyoti (yangi davr adabiyoti)	4	
		Tanlov fanlar (Seçmeli dersler)	10	
7 (15 hafta)	Özbek 1 Özbek 2 Rus	Asosiy sharq tili (yuqori daraja 1)	10	86.7
		O'rganilayotgan mamlakat adabiyoti (zamonaviy davr adabiyoti 1)	4	
		ASHT nazariyasi	4	
		Tanlov fanlar (Seçmeli dersler)	8	
8 (15 hafta)	Özbek 1 Özbek 2 Rus	Asosiy sharq tili (yuqori daraja 2)	6	60.0
		O'rganilayotgan mamlakat adabiyoti (zamonaviy davr adabiyoti 2)	4	
		Tanlov fanlar (Seçmeli dersler)	8	

TOPLAM	174	72.5

Tablo 4 incelendiğinde 240 kredilik ders kredisinin %72.5'lik kısmı doğrudan Türk dili, edebiyatı ve kültürüne yönelik dersler olduğu görülmektedir. Her yıl yaklaşık yirmişer öğrenciden üçer grupta dersler işlenmektedir. Aynı zamanda akşam eğitiminde de birer şubede dersler işlenmektedir. Bir yandan Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı doğrultusunda öğrencilerin Türkçede dört temel becerilerinin geliştirilmesi hedeflenirken bir yandan da Türk dili ve edebiyatına yönelik temel dersler programda yer almaktadır. Özellikle temel dil becerilerine yönelik olan "Asosiy sharq tili" dersinde teorik eğitimin yanı sıra temel becerileri geliştirmeye yönelik pratik imkânı da sunulmaktadır. Son yarıyıla kadar aşamalı bir şekilde devam eden bu ders, en yüksek krediye sahip olan derstir. Özellikle diğer derslerin Türkçe işlenmesi -İngilizce, Almanca gibi dillerin öğretilmesine yönelik yabancı dil derslerinin dışında- öğrencilerin genelinin iletişim becerileri bakımından son derece yetkin olmalarını mümkün kılmaktadır. Bu durum sertifika ve TYS sınavlarındaki başarı durumlarına da somut bir şekilde yansımaktadır. Ayrıca program kapsamında Türkçenin fonetiği, söz dizimi, semantik özelliklerini öğretmeye yönelik dersler de bulunmaktadır. Özellikle öğrencilerin Osmanlı Türkçesine yönelik okuma ve yazma becerileri temelli ders almaları el yazmaları bakımından zengin bir birikime sahip olan Özbekistan açısından son derece önemlidir. Türkçenin tarihine yönelik ders de özellikle Özbek Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yapısal, anlamsal ve söz varlığı yakınlığını artzamanlı bakış açısı ile somutlaştırmaktadır. Yine benzer şekilde geçmişten günümüze Türk edebiyatının temel eserleri ile tanışmakta, edebiyat biliminin ışığında değerlendirme ve çözümleme yapabilme şansını bulmaktadırlar. Ayrıca bu fakülteden mezun olan öğrenciler okullarda öğretmenlik yapma şansları bulunmaktadır. Dil öğretimine yönelik yaklaşım, yöntem ve tekniklerin anlatıldığı, yöntembilim dersi ise başta yabancı dil öğretimi olmak üzere dil öğretiminin çağdaş yöntemler ışığında nasıl yapılması gerektiğine dair eğitim verilmektedir. Ayrıca metin çözümlemelerine yönelik derste de başta metin dil bilim olmak üzere kuramsal ve pratik eğitim verilmektedir. Öğrencilerin Türkçede sadece gramatikal açıdan doğru metinleri üretmeleri değil, aynı zamanda nitelikli metin üretebilecek teorik bilgiye de sahip olmaları hedeflenmektedir.

Tablo 5. Türkiye'deki Üniversitelerde Gerçekleştirilen "Özbek, Özbekistan, Özbekçe, Özbek Türkçesi" Anahtar Sözcükleri İlişkili Lisansüstü Çalışmalar[3]

Anahtar Sözcük	Tez Türü	Yıllara Göre Dağılım			Araştırma Alanı (f)			
					Eğitim-öğretim	Türk dili ve edebiyatı	Dilbilim	Halkbilimi
Özbek (325)	Yüksek lisans (278)	1985: 1	2001: 5	2013: 12	37	134	53	12
		1987: 1	2002: 4	2014: 8				
		1988: 1	2003: 4	2015: 8				
		1991: 2	2004: 4	2016: 9				
		1993: 2	2005: 7	2017: 10				
		1994: 5	2006: 3	2018: 19				
		1995: 17	2007: 7	2019: 34				
		1996: 16	2008 : 6	2020 : 16				
		1997: 8	2009: 6	2021: 16				
		1998: 7	2010: 8	2022: 11				
		1999: 1	2011: 3					
		2000 : 5	2012: 10					
	Doktora (47)	1992: 1	2004: 1	2015: 3	1	19	9	4
		1994: 1	2005: 2	2016: 2				
		1997: 2	2006: 1	2017: 2				

[3] YÖK Tez Merkezi veri tabanına ait 01.10.2022 tarihli erişim.

		1998: 1 1999: 3 2000 : 1 2001: 2 2003: 2	2007: 1 2009: 1 2010: 2 2011: 2 2012: 1	2018: 1 2019: 3 2020 : 7 2021: 1 2022: 4				
Özbekistan (107)	Yüksek lisans (91)	1993: 1 1994: 1 1995: 15 1996: 12 1997: 3 1998: 3 1999: 1 2000 : 3 2001: 2 2002: 2	2003: 2 2004: 2 2005: 4 2006: 2 2007: 3 2009: 1 2010: 2 2012: 2 2013: 4 2014: 1	2015: 1 2016: 1 2017: 1 2018: 2 2019: 8 2020 : 7 2021: 4 2022: 1	8	3	3	-
	Doktora (16)	1999: 1 2005: 1 2006: 1 2009: 1	2010: 1 2011: 1 2012: 1 2016: 1	2019: 1 2020 : 5 2021: 1 2022: 1	1	1	1	-
Özbekçe	Yüksek lisans	1991: 1	2004: 1	2013: 1	-	12	10	-

(22)	(17)	1994: 2 1996: 1 1997: 1 2001: 1	2007: 1 2009: 1 2010: 1 2012: 1	2018: 2 2019: 2 2021: 1				
	Doktora (5)	1997: 1 2005: 1	2015: 1 2017: 1	2022: 1	-	1	3	-
Özbek Türkçesi (56)	Yüksek Lisans (49)	1994: 2 1995: 1 1998: 2 2001: 1 2002: 1 2003: 1 2004: 1	2007: 1 2008 : 2 2009: 3 2010: 1 2011: 2 2012: 3 2013: 3	2015: 2 2016: 4 2017: 2 2018: 4 2019: 5 2020 : 4 2022: 4	-	38	25	-
	Doktora (7)	1994: 1 1997: 1	1999: 1 2001: 2	2018: 1 2019: 1	-	5	2	-

Tablo 5 incelendiğinde ilk olarak "Özbek" sözcüğü ile tarama yapıldığında toplamda 278'i yüksek lisans 47'si doktora çalışması olmak üzere toplam 325 araştırmanın yapıldığı tespit edilmiştir. Sisteme kayıtlı ilk yüksek lisans çalışması 1985 yılında Gazi Üniversitesinde Ahmet Bican Ercilasun danışmanlığında Hüseyin Özbay tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma Özbek şivesinin Kunduz ağzına yöneliktir. Özellikle 1995 ve 1996 yıllarında ilginin arttığı, daha sonra ise nicel olarak ilginin azaldığı söylenebilir. Ancak 2012-2022 yılları arasında yüksek lisans düzeyinde yeniden ilginin arttığı. Özellikle de 2019 yılında 34 adet yüksek lisans çalışmasının tamamlandığı görülmektedir. Araştırma alanı açısından değerlendirildiğinde ise

ilgili çalışmaların daha çok Türk dili ve edebiyatı (*f*=134) alanı ile ilişkilendirildikleri görülmektedir. Bunu sırasıyla dilbilim (*f*=53), eğitim-öğretim (*f*=37) ve halk bilimi (*f*=12) alanları takip etmektedir. Sisteme kayıtlı tamamlanmış ilk doktora çalışması da 1992 yılında yine Gazi Üniversitesinde Ahmet Bican Ercilasun danışmanlığında Rıdvan Öztürk tarafından gerçekleştirilen Uygur ve Özbek Türkçelerinde fiiller ile ilgili olan araştırmadır. 2020 yılı ise en çok doktora çalışmasının tamamlandığı yıl olarak ön plana çıkmaktadır. İlgili doktora çalışmaları araştırma alanları açısından değerlendirildiğinde yine sırasıyla Türk dili ve edebiyatı (*f*=19), dilbilim (*f*=9), halk bilimi (*f*=14) ve eğitim-öğretim (*f*=1) alanlarının geldiği söylenebilir. Eğitim-öğretim araştırma alanı ile ilgili ilk ve tek doktora çalışmasının ise 2019 yılında Sakarya Üniversitesinde Mustafa Altun danışmanlığında Khabib Akhmadjonov tarafından gerçekleştirilen araştırmadır. Araştırmada Özbekistan'daki üniversitelerde Türkçe öğrenen öğrencilerin Türkçe öğrenmeye yönelik motivasyon ve tutumlarını ölçmeye yönelik bir ölçme aracı geliştirilmiştir. İkinci olarak "Özbekistan" sözcüğü ile tarama yapıldığında sisteme kayıtlı 107 lisansüstü çalışma tespit edilmiştir. Ancak bu sefer araştırma alanları bakımından değerlendirildiğinde yüksek lisans çalışmalarının sırasıyla eğitim-öğretim (*f*=8), Türk dili ve edebiyatı (*f*=3) ve dilbilimi (*f*=3) ile ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte halk bilimi araştırma alanında bir çalışma bu tarama kapsamında tespit edilmemiştir. Doktora düzeyinde ise en fazla çalışmanın 2020 yılında tamamlandığı, bunlardan da sadece üç tanesinin eğitim-öğretim, Türk dili ve edebiyatı ve dilbilim alanları ile ilişkilendirilebileceği tespit edilmiştir. Eğitim-öğretim alanındaki doktora düzeyindeki ilk ve tek çalışma yine 2019 yılında tamamlanan Mustafa Altun danışmanlığında Khabib Akhmadjonov tarafından gerçekleştirilen aynı araştırmadır. Tarama "Özbekçe" şeklinde yapıldığında ise 33 lisansüstü çalışma tespit edilmiştir. Tespit edilen çalışmalar en çok Türk dili ve edebiyatı alanı ile ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte eğitim-öğretim ve halk bilimi alanlarına yönelik herhangi bir çalışma tespit edilememiştir. Doktora düzeyinde ise en çok çalışmanın dilbilimi (*f*=3) alanına yönelik olduğu görülmektedir. Yine eğitim-öğretim ve halk bilimi alanlarına yönelik herhangi çalışma söz konusu değildir. Son olarak lisansüstü çalışmalara yönelik tarama "Özbek Türkçesi" kavramı ile gerçekleştirilmiş ve toplam 56 çalışma tespit edilmiştir. Yüksek lisans düzeyinde en fazla çalışmanın 2019 yılında (n=5) gerçekleştirildiği görülmektedir. İlgili çalışmalardan 38 çalışma ile Türk dili ve edebiyatı alanına yönelik olduğu, onu ise dilbilim alanının takip ettiği söylenebilir. Bununla birlikte yine eğitim-öğretim ve halk bilimi alanları ile bu kapsamda tespit edilen hiçbir çalışma ilişkilendirilmemiştir.

Tablo 6. "Özbekistan, Özbekçe, Özbek Türkçesi, Türk dili, Türkçe, öğretim" Anahtar Sözcükleri İlişkili Akademik Çalışmalar[4]

Anahtar Sözcük	Erişim Formatı	Yıllara Göre Dağılım			Yayın Dili	Ülke / Coğrafya	Yayın Türü
Özbekistan (298)	Açık (282) Kapalı (6)	2003: 2 2004: 1 2005: 1 2006: 6 2007: 1 2008: 7 2009: 9 2010: 16 2011: 20	2012: 9 2013: 17 2014: 24 2015: 15 2016: 20 2017: 24 2018: 21 2019: 35 2020: 28	2021: 23 2022: 19	Türkçe (278) İngilizce (15) Diğer (5)	Türkiye (256) Özbekistan (17) KKT.C (5) Diğer (5)	Araştırma (275) Derleme (12) Çeviri (7) Kitap t. (2) Diğer (2)
Özbekçe (34)	Açık (34) Kapalı (-)	2007: 1 2011: 1 2012: 2 2014: 9 2015: 2 2016: 3	2017: 1 2018: 4 2019: 4 2020: 2 2021: 4 2022: 1		Türkçe (30) İngilizce (3) Diğer (1)	Türkiye (30) Özbekistan (2) Macaristan (1)	Araştırma (31) Derleme (2) Kitap t. (1)
Özbek Türkçesi (49)	Açık (48)	2007: 1 2008: 3	2015: 5 2016: 4	2022: 3	Türkçe (48) İngilizce	Türkiye (46) Özbekistan	Araştırma (43) Kitap t. (3)

4 TR Dizin veri tabanında 05.10.2022 tarihli erişim.

	Kapalı (1)	2009: 2 2010: 2 2011: 3 2012: 2 2014: 7	2017: 3 2018: 3 2019: 4 2020: 3 2021: 4		(1)	(1)	Derleme (2) Çeviri (1)
Özbekistan, Türk dili (46)	Açık (44) Kapalı (2)	2003: 1 2005: 1 2006: 1 2007: 1 2009: 1 2010: 1 2011: 2 2012: 2	2013: 1 2014: 3 2015: 3 2016: 4 2017: 7 2018: 2 2019: 8 2020: 3	2021: 1 2022: 3	Türkçe (46)	Türkiye (38) Özbekistan (4) KKT.C (2) Çin (1)	Araştırma (45) Diğer (1)
Özbekistan, Türkçe (22)	Açık (22) Kapalı (-)	2011: 1 2013: 2 2014: 2 2015: 3 2016: 1 2017: 6	2018: 1 2019: 4 2021: 1 2022: 1		Türkçe (21) İngilizce (1)	Türkiye (20) Özbekistan (1) KKT.C (1)	Araştırma (20) Derleme (1) Diğer (1)
Özbekistan, Türk dili, öğretim (2)	Açık (2) Kapalı	2018: 1 2019: 1			Türkçe (2)	Türkiye (2)	Araştırma (2)

	(-)				
Özbekistan, Türkçe, öğretim (2)	Açık (2) Kapalı (-)	2015: 1 2019: 1	Türkçe (2)	Türkiye (2)	Araştırma (2)

TR dizinde taranan dergilerde "Özbekistan" sözcüğü üzerinden sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen tarama sonucunda toplam 298 yayın olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan 10 tanesinin erişim türü belirlenemezken büyük bir çoğunluğunun açık erişim türünden yayınlar olduğu tespit edilmiştir. Özellikle 2010 yılından itibaren yayın sayısında artış olduğu, en fazla yayının da 2020 yılında yayımlandığı görülmüştür. Yayın dili olarak daha çok Türkiye Türkçesi tercih edilirken diğer kavramlarla karşılaştırıldığında ciddi sayıda İngilizce yayının da söz konusu olduğu belirlenmiştir. Yayınların birçoğunun Türkiye'den geldiği, ikinci sırada ise Özbekistan'ın geldiği görülmektedir. Bununla birlikte Almanya ve Çin gibi ülkelerden de birer yayın söz konusudur. Bununla birlikte buradan gelen yayınların da Türk araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Yine araştırma türünden yayınların çoğunlukta olduğu görülürken bunu derleme türünden yayınlar takip etmektedir. İkinci olarak "Özbekçe" sözcüğü üzerinden gerçekleştirilen tarama sonucunda tespit edilen 34 yayının hepsi açık erişimdir. İlk yayının 2007'de en çok yayının da 2014 yılında yapıldığı, yine yayın dili olarak da en çok Türkçenin daha sonra ise İngilizcenin tercih edildiği tespit edilmiştir. Yine araştırmacıların çok büyük bir kısmı Türkiye'dendir. İkinci sırada Özbekistan'ın (n=3) geldiği görülmektedir. Benzer şekilde yayınların çoğu araştırma türündendir. "Özbek Türkçesi" şeklinde yapılan tarama sonucunda ise tespit edilen yayınların tamamına yakını açık erişimken en fazla yayının 2014 yılında yayımlandığı; benzer şekilde yayın dillerinin Türkçe ve araştırmacıların tamamına yakınının Türkiye'den olduğu görülmektedir. Yine yayınların büyük bir kısmının araştırma türünden olduğu, ama bu sefer kitap tanıtımının derleme türünden az daha olsa fazla olduğu görülmektedir. Tarama "Özbekistan, Türk dili" şeklinde gerçekleştirildiğinde tespit edilen yayınlardan büyük bir çoğunluğunun açık erişim türünden olduğu (n=44), en fazla yayının 2019 yılında yayımlandığı, yayın dillerinin sadece Türkçe olduğu tespit edilmiştir. Yine araştırmacıların çoğunun Türkiye'den, ikinci sırada ise Özbekistan'dan olduğu ve neredeyse tamamının araştırma türünden olduğu görülmektedir. "Özbekistan, Türkçe" şeklinde tarama yapıldığında tespit edilen yayınların hepsinin açık erişim olduğu, en fazla yayının 2017 yılında yayımlandığı, benzer şekilde çoğunun yayın dilinin Türkçe, araştırmacıların Türkiye'den ve yayın türlerinin de araştırma yayını olduğu görülmektedir. Eğitim-öğretim alanındaki araştırmalara yönelik gerçekleştirilen "Özbekistan, Türk dili, öğretim" ve

"Özbekistan, Türkçe, öğretim" şeklinde gerçekleştirilen iki farklı taramada ise ikişer yayın bulunmuştur. Bu alanda ilk yayının 2015 yılında yayımlandığı; hepsinin yayın dillerinin Türkçe, araştırmacılarının Türkiye'den ve yayın türlerinin de araştırma olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7. Uluslararası Düzeyde Yayımlanmış "Uzbekistan, Uzbek language, Uzbek Turkish, Turkish, teaching" Anahtar Sözcükleri İlişkili Çalışmalar[5]

Anahtar Sözcük	Kaynak Türü	Yıl Aralığı	Yayın Dili	Ülke / Coğrafya
Uzbekistan (96.502)	Haberler (54.872) Akademik Dergiler (17.078) Magazinler (10.681) Raporlar (1.674) Konferans Metinleri (829)	1910-2023	İngilizce (47.173) Rusça (8.633) Türkçe (347) Tacikçe (99) Fransızca (28) Diğer (74)	Özbekistan (9.138) Orta Asya (869) Kazakistan (580) Rusya (509) Kırgızistan (374) Tacikistan (333)
Uzbek Language (355)	Akademik Dergiler (173) Haberler (96) Magazinler (33) Raporlar (26) Konferans Metinleri (9)	1995-2022	İngilizce (197) Türkçe (47) Rusça (19) Kazakça (4) Özbekçe (2) Diğer (2)	Özbekistan (43) Orta Asya (5) Kazakistan (5) Kırgızistan (5) Türkiye (5)
Uzbek Turkish (274)	Haberler (158) Akademik Dergiler (98) Magazinler (7) Raporlar (6) Kitaplar (2)	1965-2022	İngilizce (87) Türkçe (67) Litvanyaca (2) Özbekçe (2) Kazakça (1) Diğer (1)	Türkiye (22) Özbekistan (14) Orta Asya (5) Kazakistan (4) Orta Asya (2) Gürcistan (2)

5 EBSCO veri tabanında 01.11.2022 tarihli erişim.

Uzbekistan, Turkish Language (2.014)	Haberler (1.114) Akademik Dergiler (619) Magazinler (89) Raporlar (58) Konferans Metinleri (27)	1962-2022	İngilizce (754) Türkçe (184) Rusça (35) Boşnakça (2) Kazakça (2) Fransızca (1)	Özbekistan (197) Türkiye (65) Orta Asya (54) Kazakistan (26) Rusya (25) Tacikistan (18)
Uzbekistan, Turkish (291)	Haberler (255) Akademik Dergiler (19) Magazinler (6) Ticari Yayınlar (2)	1997-2022	İngilizce (53) Türkçe (13)	Özbekistan (21) Türkiye (10) Orta Asya (3) Kafkasya (1) Kırgızistan (1)
Uzbekistan, Turkish language, teaching (2.216)	Haberler (1.156) Akademik Dergiler (725) Magazinler (102) Raporlar (75) Konferans Metinleri (42)	1962-2022	İngilizce (894) Türkçe (186) Rusça (51) Lehçe (3) Boşnakça (2) Kazakça (2)	Özbekistan (248) Türkiye (67) Orta Asya (57) Rusya (31) Kazakistan (30) Tacikistan (21)
Uzbekistan, Turkish, teaching (1.634)	Haberler (975) Akademik Dergiler (483) Magazinler (54) Raporlar (33) Konferans Metinleri (25)	1966-2022	İngilizce (550) Türkçe (164) Rusça (27) Lehçe (3) Boşnakça (2) Kazakça (1)	Özbekistan (176) Türkiye (63) Central Asia (35) Kazakistan (20) Rusya (16)

Sosyal bilimler alanında yapılan uluslararası düzeydeki çalışmaların tespit edilebilmesi için "Uzbekistan" sözcüğü ile tarama yapılmış ve geçmişten günümüze 96.502 çalışma tespit edilmiştir. Bunların yarısından fazlası haber niteliğindeki metinlerken 17.078 tanesi akademik nitelikteki çalışmalardır. İlk yayının ise 1910 yılına ait olduğu görülmektedir. Yayınların büyük bir kısmı –neredeyse yarısı- İngilizce yayımlanmış, onu ise Rusça takip etmektedir. Bu iki dilde yapılan yayınlar

diğerlerinden anlamlı şekilde ayrılmaktadır. Yine ülke/coğrafya açısından değerlendirildiğinde de tespit edilebilenler içerisinde Özbekistan başta olmak üzere Türk devletleri ve Sovyet sonrası coğrafyaya ait olduğu görülmektedir. "Uzbek language" terimi ile gerçekleştirilen tarama sonucunda ise tespit edilebilen 355 yayının neredeyse yarısına yakının akademik nitelikli olduğunu, ilk yayının ise 1995 yılına ait olduğu görülmektedir. Bu noktada en fazla tercih edilen yayın dilinin İngilizce ve ikinci sırada da Türkçe olduğu tespit edilmiştir. Yine en fazla yayının Özbekistan'da üretildiği görülmektedir. "Uzbek Turkish" şeklinde yapılan tarama ile 274 yayın tespit edilirken bunların büyük bir çoğunluğunu haberler oluşturmaktadır. Bununla birlikte ikinci sıradaki akademik yayın sayısı 98'dir. Tespit edilen ilk yayın 1965 yılına aitken en fazla İngilizce, daha sonra ise Türkçe yayın dili olarak tercih edilmiştir. Ülke/coğrafya değişkeni açısından ise ilk sırada Türkiye, daha sonra ise Özbekistan gelmektedir. "Uzbekistan, Turkish" şeklinde yapılan tarama sonucunda tespit edilebilen 291 yayından 255 tanesi haber niteliğinde olup ikinci sırada ise 19 yayın ile akademik nitelikli yayınlar gelmektedir. Yine bu kavramlara yönelik ilk yayının 1997 yılına ait olduğu, en çok tercih edilen dillerin sırasıyla İngilizce ve Türkçe olduğu, yine en çok yayının benzer şekilde Özbekistan ve Türkiye'de üretildiği görülmektedir. Bu çalışmanın temel amacına uygun şekilde gerçekleştirilen "Uzbekistan, Turkish language, teaching" kavramlarına yönelik tarama sonucunda tespit edilebilen 2.216 yayından 1.156 tanesi haber niteliğindeki çalışmalar yer alırken ikinci sırada 725 adet akademik nitelikli çalışma tespit edilmiştir. İlk çalışma 1962 yılında yayımlanmış, en çok tercih edilen diller ise sırasıyla İngilizce, Türkçe ve Rusçadır. Bu noktada Lehçe ve Boşnakça yayınlar olması da dikkat çekicidir. Yine en çok yayın benzer şekilde Özbekistan ve Türkiye kökenli araştırmacılar tarafından üretilmiştir. Son olarak "Uzbekistan, Turkish, teaching" kavramları ile tarama gerçekleştirilmiş ve 1.634 yayın tespit edilmiştir. Yine ilk sırayı haber niteliğindeki metinler alırken ikinci sırada akademik yayınlar gelmektedir. Bu kavramlarla ilişkilendirilen ilk yayın 1966 yılında yayımlanırken en çok tercih edilen diller sırasıyla İngilizce, Türkçe ve Rusçadır. Burada da İngilizce yayın dili açısından diğerlerinden ciddi oranda ayrılmaktadır. Ülke/coğrafya değişkeni açısından ise yine benzer şekilde en çok yayın Özbekistan ve ikinci sırada Türkiye kökenli araştırmacılar tarafından üretilmiştir.

Sonuç

Çalışma kapsamında geçmişten günümüze Özbekistan'da Türk dili öğretimine yönelik çalışmaları başta olmak üzere, Türk dili ve edebiyatı, Türkoloji, yaşayan Türk lehçeleri gibi alanlarda gerçekleştirilen çalışmalara yönelik bir üst veri oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda ilgili kurumlarla görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler, ulusal ve uluslararası düzeydeki veri tabanları, Türkiye'deki

üniversitelerde gerçekleştirilen lisansüstü araştırmalar temel veri oluşturmaktadır. Sonuç olarak elde edilen bulgulardan hareketle şu tespitlerde bulunulmuştur:

1. Özbekistan'da Türk dilinin öğretimine yönelik çalışmaların özellikle son yıllarda yoğunlaştığı, 2022 yılı itibariyle yedi vilayet, 12 kurumda, 19 öğretici ile Türkiye Türkçesinin öğretimi yoğun şekilde sürmektedir. Özellikle Taşkent Doğu Bilimleri Üniversitesinde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde Türk dili ve edebiyatına yönelik öğretim faaliyetleri devam etmektedir.
2. Akademik unvanları bakımından değerlendirildiğinde doktor ve üstü unvana sahip yedi öğretici mevcuttur. Bunlardan ikisi Türkçe eğitimi, ikisi yeni Türk dili, biri Osmanlı kurumları ve medeniyeti, biri yeni Türk edebiyatı ve biri ise Türk halk bilimi uzmanlık alanına sahiptir. Bunda Özbekistan'daki kurumların tercihlerinin de az da olsa etkili olduğu bilinmektedir.
3. Özbekistan'daki Yükseköğretim kurumlarının öğrencilerinin dışındaki kişilere yönelik Eğitim Müşavirliğimiz nezdinde gerçekleştirilen Türkçe öğretim kurslarının ise 2019 yılından itibaren imkânlar doğrultusunda aktif olarak gerçekleştirildiği görülmüştür. Kursların tamamının Taşkent'te gerçekleştirildiği görülmektedir. Salgın döneminde ise uygulanan kısıtlamalar nedeniyle bir süre ara verilmesine rağmen 2022 yılı itibariyle yeniden yoğun bir şekilde kursların devam ettiği tespit edilmiştir.
4. Türk dilinin öğretimi başta olmak üzere dil ve edebiyat alanındaki en yoğun ve programlı eğitim-öğretim faaliyetleri Taşkent Devlet Doğu Bilimleri Üniversitesi Türkoloji Fakültesinde lisans ve lisansüstü düzeyde gerçekleştirilmektedir. Lisans düzeyinde bir yandan öğrencilere Türkiye Türkçesi öğretilirken bir yandan da dil ve edebiyat dersleri akademik personel tarafından verilmektedir. TİKA tarafından yenilenen, teknolojik ve eğitsel açıdan donatılan fakültede derslerin yüzde 72.5'i doğrudan Türkçenin öğretimi, Türk dili ve edebiyatına yöneliktir. Her sınıf düzeyinde 3 grup eğitim almakta, fakülte genelinde ise yaklaşık 300 öğrenci lisans düzeyinde eğitim almaktadır. Bununla birlikte Türk dili ve edebiyatı, Türkçenin öğretimine yönelik lisans düzeyinde bitirme tezleri hazırlanmaktadır. Yine yüksek lisans ve doktora düzeyinde de Türk dili ve edebiyatına yönelik akademik araştırmalar fakülte özelindeki yüksek lisans ve doktora programlarında gerçekleştirilmektedir. Ayrıca 2022 yılı itibariyle Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinin Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Bölümü ile ortak yürütülen yüksek lisans programı kapsamında da öğrenciler lisansüstü eğitim almaktadır.
5. Türkiye'deki üniversitelerin lisansüstü programlarında gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde en fazla çalışmanın "Özbek" kavramı ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Araştırmaların büyük bir kısmı Türk dili ve

edebiyatı alanı ile ilgili olup onu sırasıyla dilbilim, eğitim-öğretim ve son olarak da halk bilimi takip etmektedir. Eğitim-öğretim araştırma alanına yönelik lisansüstü çalışmalar "Özbek" ve "Özbekistan" kavramları ile ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte "Özbekçe" ve "Özbek Türkçesi" ile ilgili dil öğretimi başta olmak üzere eğitim-öğretim alanında ilişkilendirilen bir çalışma tespit edilememiştir.

6. Sosyal bilimler alanında ulusal nitelikli atıf dizininde taranan dergilere yönelik gerçekleştirilen tarama sonucunda yayınların büyük bir kısmının açık erişim türünden olması akademik dergilerin son dönemdeki yayın politikaları ilgili olup daha çok son on yılda yoğunlaştığı görülmektedir. Yayın dili olarak daha çok Türkçe ve İngilizcenin tercih edilmesi, araştırmacıların oldukça büyük bir kısmının sırasıyla Türkiye, daha sonra Özbekistan'dan gelmesi dergilerin büyük bir kısmının ulusal nitelikli olması ile açıklanabilir. Yine yayınların büyük bir kısmının araştırma türünden çalışmalar olması Türk akademisinin ilgisinin göstergesidir. Bununla birlikte özellikle dil öğretimine yönelik çalışmaların oldukça sınırlı olduğu tespit edilmiştir.

7. Uluslararası düzeydeki yayınlara yönelik gerçekleştirilen tarama sonucunda Özbekistan ile ilgili ciddi sayıda çalışma tespit edilmiştir. Ancak bunların yarıya yakınının haber nitelikli metinler olduğu, ikinci sırada akademik çalışmaların geldiği tespit edilmiştir. Özellikle yayın dili olarak İngilizce, daha sonra ise Rusça tercih edilmesine rağmen; dil, edebiyat ve dil öğretimi alanlarında Türkçe yayın dili olarak ikinci sırada yer almaktadır. Bu da Türk akademisinin uluslararası düzeyde de ilgisinin sürdüğünün göstergesidir.

Kaynaklar

Bozkurt, F. (2012). *Türklerin dili*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Buran, A. (2015). *Türklük bilimi terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Buran, A. ve Alkaya, E. (2018). *Çağdaş Türk yazı dilleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Buran, A. ve Alkaya, E. (2020). *Çağdaş Türk lehçeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Coşkun, M. V. (2017). *Özbek Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Çağatay, S. (1972). *Türk lehçeleri örnekleri II: yaşayan ağız ve lehçeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Emre, A. C. (1949). *Türk lehçelerinin mukayeseli grameri*. İstanbul: Bürhaneddin Erenler Matbaası.

Heyet, C. (2008). *Türk dilinin ve lehçelerinin tarihî seyri*. M. Öztürk). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Omorov, T. (2012). Türkistan'daki Özbek Hanlığının kısaca tarihi ve Özbek boyları. *TÜBAV Bilim Dergisi, 5*(2), 7-18.

Öztürk, R. (2007). *Özbek Türkçesi*. A. B. Ercilasun (Ed.). *Türk lehçeleri grameri* içinde (ss. 292-354). Ankara: Akçağ Yayınları.

Saray, M. (1993). *Özbek Türkleri tarihi*. İstanbul: Nesil Matbaacılık ve Yayıncılık.

Somuncuoğlu, A. (2001). *Kazakistan ve Özbekistan ekonomileri geçiş ve büyüme stratejileri*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Öz Geçmiş

Sezgin DEMİR

1981 yılında Elazığ'da doğdu, ilk ve ortaöğrenimini Malatya'da tamamladı. Ardından 2002 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Fırat Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında 2008 yılında yüksek lisans eğitimini, 2014 yılında doktora eğitimini tamamladı. Bu süreçte Millî Eğitim Bakanlığında on üç yıl Türkçe öğretmenliği yaptı. 2014-2016 yılları arasında Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde öğretim üyesi olarak çalıştı. 2016 yılında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladı. Türkçe eğitimi alanında 2019 yılında Doçent unvanını aldı. Hem yurtiçi hem de yurtdışı eğitim ve araştırma projelerinde çeşitli görevler aldı. Türkçe eğitimi, yabancılara Türkçe öğretimi, ana dili eğitimi, dil bilimi, gösterge bilimi, metin dil bilimi, reklam, yazın ve sanat eleştirisi alanlarında yayımlanmış uluslararası ve ulusal çalışmalar gerçekleştirdi. Halen Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümünde öğretim üyesi olarak akademik hayatını sürdüren Demir, 2021 Mart ayından itibaren Millî Eğitim Bakanlığının görevlendirmesi ile Özbekistan Taşkent Şarkşinaslık Üniversitesi Türk Filolojisi bölümünde görev yapmaktadır. İngilizce bilen Demir evli ve iki çocuk babasıdır.

POLONYA'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI

Muhammet MEMİŞ[1]

Giriş

Yüzyıllar öncesinde devletler arası ilişkilerde, ticarette, edebiyatta, bilimsel çalışmalarda ve misyonerlik faaliyetlerinde ihtiyaç duyulan dillerin bu faaliyetleri yürütenler tarafından nasıl öğretilip öğrenildiğine dair gerçekçi bir kanıt ve belge olmamakla birlikte birçok dil kişiler, gruplar ve topluluklarla temasın yoğunluğu oranında, ticaretle uğraşanlar, bilim adamları, misyonerler ve tercümanlar tarafından öğrenilmiş ve kullanılmıştır. Erken dönemler olarak nitelenebilecek zamanlarda Türkçenin de Polonya'nın tarihi süreçte nüfuz ettiği topraklarda nasıl öğrenilip öğretildiğine yönelik olarak kesin kanıtlar ve resmi kayıtlar olmamakla birlikte Türkçenin Polonyalılar tarafından öğrenilmesine yönelik en erken tarihlendirme "XI. yüzyıla" (Abrahamowicz, 1987) denk gelmektedir. Bu zaman diliminde Polonyalıların Peçenekler arasında yürüttükleri misyonerlik çalışmaları sırasında "Türkçenin Kıpçak kolu" (Majda, 2001) ile karşılaştıkları ve bu gruptaki dillerden özellikle Tatar Türkçesini ve Karay Türkçesini öğrendikleri düşünülmektedir. O dönemdeki Polonya'nın konuşlandığı topraklara komşu olan coğrafyada Tatarlar ve Karaylar tarafından yaygın bir biçimde konuşulan bu diller, daha çok "Polonya'nın doğu sınırında meydana gelen savaşlarda esir düşenlerin esaretten kurtarılmasında, ticarette ve Kırım Hanlığı ile yürütülen diplomatik temaslarda" (Majda, 2001) iş görüyordu.

Türkiye Türkçesinin Polonyalılar tarafından öğrenilmesi ihtiyacının ortaya çıkması ise Polonya'nın Osmanlı İmparatorluğu ile ilk diplomatik ilişkilerin kurulduğu tarih olan 1414 yılına denk gelmektedir. Türkiye Türkçesinin Polonya'da öğrenilmesine yönelik ilgi ve ihtiyaç bu tarihten itibaren sürekli olarak artmış ve Türkçenin öğrenimi ve öğretimi tarihî akış içerisinde bireysel öğrenimden başlayıp kurumsallaşarak günümüze kadar devam etmiştir. Polonya'da Türkçe öğrenmeye ilgili duyan ve Türkçe öğrenen kişiler, geçmişten günümüze "krallar, diplomatlar, tercümanlar, misyonerler, tüccarlar, seyyahlar, askerler, sivil bürokratlar, esirler, Türk ülkelerinde iş bulmak isteyen çeşitli meslek gruplarından kişiler, turizmciler, evlilik yoluyla hayatlarını birleştiren insanlar ve bu insanların çocukları" (Emiroğlu, 2016) ile Türkoloji bölümlerinde okuyan öğrenciler, Türkçeyi ikinci yabancı dil olarak seçen lise düzeyindeki öğrenciler, üniversitedeki yabancı dil kursları kapsamında açılan Türkçe kurslarına katılan öğrenciler, Türkoloji alanında akademik çalışma yapan akademisyenler, Polonya'daki Türk şirketlerinde ve

[1] Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, muhammet.memis@omu.edu.tr, ORCID: 000-0001-6037-3958

Türkiye'deki Polonya orijinli şirketlerde çalışan veya çalışmak isteyen kişiler, Türk dizileri ve filmlerine ilgi duyduğu için Türkçe öğrenmeye merak saran kimseler ile değişim programları vasıtasıyla Türkiye'ye giden veya bu program aracılığıyla Polonya'ya gelen Türklerle tanışıp Türk kültürüne karşı ilgili duymaya başlayarak Türkçe öğrenmek isteyen insanlar şeklinde sıralanabilir.

Türkçe, 2022 itibarıyla Polonya'da sözü edilen hedef kitle içerisinden talep eden kişilere Varşova, Krakov ve Poznan'daki Türkoloji bölümlerinde, Varşova, Jagellon ve Adam Mickiewicz üniversitelerinin seçmeli yabancı dil dersleri kapsamındaki ortak derslerde, Poznan Adam Mickiewicz Üniversitesi, Akdeniz Araştırmaları bölümünde, Vrocław ve Łódź üniversitelerinde açılan Türkçe kurslarında, Varşova Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezinde, Tercihim Türkçe Projesi kapsamında Sobieski Lisesi ve Czacki Lisesinde seçmeli zorunlu ve seçmeli ders şeklinde yabancı dil olarak öğretilmektedir. Bunlardan başka Varşova, Wrocław, Szeczecin, Łódź ve Poznan'da öğrenmek isteyenlere Türkçe kursu imkanı sunan iki adet dil okulu bulunmaktadır.

1. Türkoloji Bölümleri

1.1. Krakov Jagellon Üniversitesi Türkoloji Bölümü

I. Dünya savaşının sona ermesiyle birlikte Polonya Cumhuriyeti 1918 yılında bağımsızlığını kazanmış ve bir yıl içerisinde savaş öncesindeki dönemde yoğun bir şekilde devam eden doğu araştırmalarının devamını sağlamak üzere o günün koşullarında şartların daha elverişli olduğu bir yer olan Krakov'da Polonya Bilimler Akademisinin Krakov şubesinin çatısı altında Doğu Araştırmaları Komitesi tesis edilmiştir. Bu komitenin çalışmalarının da vesilesiyle 1919 yılında Jagellion Üniversitesinin çatısı altında doğu dilleri ile ilgili bölümlerin birlikte eğitim verdikleri Doğu Dilleri Bölümü (Katedra Filologii Orientalnej) adıyla bir bölüm açılmıştır. Bölümün kurucu başkanı, önceleri yoğunlukla Arap ve Fars dilleri, edebiyatları ve tarihleri üzerine çalışmaları olan, sonraki dönemde ise Türkoloji çalışmalarına ağırlık veren ünlü Arabist, Persolog ve Türkolog Prof. Dr. Tadeusz Kowalski'dir. Doğu Dilleri Bölümü, Jagellon Üniversitesinin kuruluşunun 600. yılı olan 1964'te Doğu Dilleri Enstitüsü (Instytut Filologii Orientalnej) ismiyle faaliyet yürüten bir enstitüye dönüştürülmüş, 2005 yılında ise Doğu Araştırmaları Enstitüsü adı verilerek üniversitelerde gerçekleştirilen yeni bir yapılanma neticesinde kurulan Filoloji Fakültesine bağlanmıştır. Günümüzde Türkoloji bölümü bu organizasyon şemasında Filoloji Fakültesine bağlı olarak hizmet veren 10 ayrı enstitüden birisi olan Doğu Araştırmaları Enstitüsünün çatısı altında faaliyetlerine devam etmektedir. Krakov'daki Türkoloji bölümüne sırasıyla Tadeusz Kowalski (1889-1948), Marian Lewicki (1908-1955), Włodzimierz Zajaczkowski (1914-1982) ve Jan Ciopinski (1938-2012) başkanlık etmiştir. Şu anda bölüm başlanlığı görevini ise Prof.

Dr. Ewa Siemieniec-Gołas yürütmektedir (Yakar, 2007; Filipowska, 2011; Siemieniec-Golas & Avcı, 2012; Emiroğlu, 2016).

Krakov'daki Türkoloji bölümüne hizmet etmiş diğer ünlü şahsiyetlerin isimleri Ananiasz Zajączkowski (1903-1970), Zygmunt Abrahamowicz (1923-1990), Stanisław Stachowski (1930-) ve Jerzy Lisowski (1931-2003) şeklinde sıralanabilir. Bölümün 2022 yılı akademik kadrosunda ise "Ewa Siemieniec-Gołas, Grażyna Zając, Hilal Oytun Altun, Sylwia Filipowska, Jordanka Georgiewa-Okoń, Piotr Nykiel, Barbara Podolak, Marzanna Pomorska ve Nalan Avhan" yer almaktadır. Krakov'daki Türkoloji çalışmaları, Türk dili üzerine sözlük bilimi, sözcük bilim, lehçe bilim odaklı dil bilimsel çalışmalar, 19. ve 20. yüzyıl Türk Edebiyatı, yeni Türk edebiyatı, Azerbaycan edebiyatı, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi, Türkiye ve Polonya arasındaki kültürel ilişkiler, Lehçedeki Türkçe kelimeler, Türkiye ile ilgili Polonya gezi edebiyatı, Türk müziği, Türk el sanatları ve Türkoloji tarihi alanlarında yürütülmektedir.

Lisansüstü eğitim kapsamında Krakow Türkoloji bünyesinde gerçekleştirilen araştırmaların ağırlıklı olarak "Türk Edebiyatı üzerine yoğunlaştığı, üzerine en çok tez yazılan konunun cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı ile ilgili olduğu, bunun yanı sıra Tanzimat edebiyatı, İslam öncesi Türk edebiyatı, Divan edebiyatı konularında da yüksek lisans ve doktora tezlerinin yazıldığı, Türk Dili, Türk kültürü ve sanatı" (Erdem, 2015) ile ilgili yapılmış olan tezlerin bulunduğu söylenebilir. Krakov Jagellon Üniversitesi, Türkoloji Bölümünün internet sitesine https://ioo.filg.uj.edu.pl/en_GB/turkologia bağlantısından ulaşılabilmektedir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Krokov Türkoloji bölümünde kayıtlı toplam öğrenci sayısı 64'tür. Bu öğrencilerden 50'si lisans, 14'ü ise yüksek lisans öğrencisidir. Bölümde ayrıca doktora yapan 1 araştırmacı bulunmaktadır.

1.2. Varşova Üniversitesi Türkoloji ve Orta Asya Halkları Bölümü

I. Dünya savaşının akabinde tıpkı Krakov'da olduğu gibi Varşova'da da doğu dilleri ve kültürleri üzerine dersler ve seminerler verilmekte idi ise de bu faaliyetlerin doğrudan şarkiyatla ve Türkoloji ile bağlantılı kurumsal bir yapının çatısı altında yapılmaya başlaması 1932 yılını bulmuştur. Bu tarihte Varşova Üniversitesinde Prof. Dr. Stanisław Schayer (1899-1941) öncülüğünde Şarkiyat Enstitüsü kurulmuştur. Enstitüde Mısır bilimi, Hint bilimi ve Çin bilimi seminerlerinin yanı sıra Türk, Arap ve Fars dilleri ve edebiyatları alanlarında çalışmaların yapıldığı Türkoloji seminerleri de verilmiştir. Daha sonra 1934 yılında enstitünün bünyesinde Prof. Dr. Ananiasz Zajączkowski (1903- 1970) tarafından Türkoloji, Arabistik ve İranistik bölümlerini bir arada barındıran bir yapıda ayrı bir bölüm kurulmuş ve bu bölüm ilk öğrencilerini 1934 yılında kabul etmiştir. 1935 yılında ise Türkoloji bölümü müstakil bir kürsü olarak faaliyetlerine başlamıştır. II. Dünya savaşının başlaması, Varşova'nın işgal

edilmesi ve üniversite binalarının bombalanması sebebiyle eğitime ara verilmiş, savaşın sona ermesinden hemen sonra 1945 yılında Türkoloji bölümü yeniden faaliyete geçmiş ve 1948 yılından itibaren tekrar öğrenci kabul etmeye başlamıştır. 1952 yılında Şarkiyat Enstitüsü'nün yedi bölümünden biri olarak Filoloji Fakültesi'ne bağlanmıştır. Filoloji Fakültesi, 1968'de daha küçük yapısal birimlere bölünmüş ve Doğu Araştırmaları Enstitüsü, Yabancı Dil Çalışmaları Fakültesi'nin bir parçası haline gelmiştir. 2008 yılında yapılan bir düzenlemeyle Doğu Araştırmaları Fakültesi kurulmuş ve Türkoloji bölümü Orta Asya ile ilgili diğer bölümlerle birleştirilerek Türkoloji ve Orta Asya Halkları Bölümü ismiyle bugünkü konumunu almıştır (Majda, 2001; Emiroğlu, 2016; İpek 2016).

Varşova Türkoloji bölümünde Türkolojiye hizmet etmiş önemli isimler Ananiasz Zajączkowski (1903-1973), Jan Reychman (1910-1975), Wojciech Hensel (1943-1997), Aleksander Dubiński (1924-2002), Stanisławę Płaskowicką-Rymkiewicz (1914-1989) ve Tadeusz Majda (1930-) şeklinde sıralanabilir. Ananiasz Zajączkowski dil bilim ve edebiyat, Jan Reychman tarih, Aleksander Dubinsk Karaim dili ve kültürü, Stanislawa Plaskowicka-Rymkiewicz halk edebiyatı Wojciech Hensel Türkiye'deki politik gelişmeler ve Tadeusz Majda eski Türk edebiyatı ve Türk sanatı üzerine çalışmalar yapmıştır[2]. Bölümün 2022 yılı akademik kadrosunda ise "Öztürk Emiroğlu, Muhammet Memiş, Anna Sulimowicz-Keruth, Marzena Godzińska, Agnieszka Zastawna-Templin, Kamila Stanek, Shahla Kazimova, Nargiz Ahundova ve Anna Banasiak bulunmaktadır. Varşova'daki Türkoloji çalışmaları, 19. ve 20. yüzyıl Türk edebiyatı, modern Türk edebiyatı, Türkiye'deki siyasi gelişmeler, etnoloji araştırmaları, Alevilik, Karaim dili ve edebiyatı, Türk dili, dil öğretimi ve çeviri alanlarında sürdürülmektedir.

Lisansüstü araştırmalar çerçevesinde bugüne kadar Varşova Türkoloji bünyesinde yapılan çalışmalar, yoğun olarak Türk kültürü, sanatı ve politikası ile Türk Edebiyatı ana başlıkları altında gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, "Türkiye'nin Kıbrıs politikası, Atatürk dönemi inkılâpları, Osmanlı dönemi politik hareketleri, Türk hamamları, Türk mimarisi, Türk el sanatları, Türkiye'deki sivil toplum hareketleri, Türk kültüründeki folklorik unsurlar, Türkiye'deki etnik gruplar" (Erdem, 2015) gibi konular ön plana çıkmıştır. Bunların yanı sıra cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı, halk edebiyatı, divan edebiyatı ve Tanzimat dönemi edebiyatı da Varşova Türkoloji'de üzerine tez yapılan alanlar arasındadır. Varşova Üniversitesi Türkoloji bölümünün internet sitesine http://turkologia.uw.edu.pl/ bağlantısından ulaşılabilmektedir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Varşova Türkoloji bölümünde

[2] Bkz. II. Uluslararası Türkoloji Sempozyumu, 2012, Varşova.

kayıtlı toplam öğrenci sayısı 31'dir. Bu öğrencilerden 25'i lisans, 6'sı ise yüksek lisans öğrencisidir. Bölümde ayrıca doktora yapan 2 araştırmacı bulunmaktadır.

1.3. Poznan Adam Mickiewicz Üniversitesi Türkoloji Bölümü

1919'da kurulan Adam Mickiewicz Üniversitesinde Türkoloji bölümünün temelleri 1982 yılında burada çalışmalarına başlayan Türkolog Henryk Jankowski ile atılmıştır. 1982-2002 yılları arasında üniversitede Türkçe seçmeli ders olarak okutulmuştur. Türkoloji bölümünün resmi olarak kurulması ve öğrenci kabul etmesi ise 2002 yılında gerçekleşmiştir. Bölümün kurucusu Prof. Dr. Henryk Jankowski'dir. Türkoloji bölümü bu tarihte Doğu Bilimleri Bölümünün bir parçası olarak Moğol ve Kore araştırmaları bölümleri ile birlikte yapılandırılmıştır. Bölüm 2005-2008 yılları arasında Şarkiyat Enstitüsü bünyesinde, 2008-2019 arasında ise Asya Araştırmaları ana bilim dalı bünyesinde faaliyetlerini sürdürmüş, günümüzde ise Modern Diller Fakültesine bağlı Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsünün çatısı altında müstakil bir bölüm olarak öğrencilerini kabul etmektedir. Bölümün 2022 yılı akademik kadrosunda "Henryk Jankowski, Dorota Cegiolka, Cem Erdem, Annette Herkenrath, Radosław Andrzejewski, Jakub Jakusik, Gülayhan Aktay, Ümit Kırbayeva, Gökmen Boztilki" bulunmaktadır. Poznan Türkoloji bölümünde Tatar ve Kazak Türkçesi, Türk edebiyatı, dil bilim ve Türkçe öğretimi alanlarında akademik çalışmalar yürütülmektedir.

Poznan Türkoloji bünyesinde yapılan akademik araştırmalar Türk lehçelerinin incelenmesi alanında yoğunlaşmıştır. Bu yoğunlaşma daha çok Kazak Türkçesi üzerine olmakla birlikte Türkmen Türkçesi, Özbek Türkçesi de üzerine araştırma yapılan lehçeler arasındadır. Sosyolojik algı çalışmaları, batıl inançlar, Türk sanatları, Türk müziği, din konularıyla ilgili yapılan tezlerin yanı sıra edebiyat araştırmalarında Tanzimat dönemi ve Cumhuriyet dönemi üzerine yapılan çalışmalar ön plana çıkmıştır (Erdem, 2015). Bölümün internet sitesine http://orient.amu.edu.pl/struktura-instytutu/zaklad-turkologii/ bağlantısı kullanılarak erişilebilmektedir. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Poznan Türkoloji bölümünde kayıtlı toplam öğrenci sayısı 40'tır. Bu öğrencilerden 35'i lisans, 5'i ise yüksek lisans öğrencisidir.

2. Türkoloji Bölümlerindeki Eğitim Sistemi ve Dersler

2005 yılından bu yana Polonya'daki Türkoloji bölümlerinde lisans 3 yıl, yüksek lisans ise 2 yıl sürecek şekilde planlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Polonya'daki liselerde okuyan öğrenciler, lise bitirme sınavı ile lisans için bölüme kabul edilmekte, gerekli olan tüm ders kredilerini tamamladıktan sonra üçüncü yılın sonunda öğrenci danışmanı ile birlikte seçtiği bir konuda lisans bitirme tezi hazırlamakta ve savunma sonucunda başarılı olması halinde mezun olmaya hak kazanmaktadır. Yüksek lisans

derecesi ise dört dönem boyunca devam eden derslerin yanı sıra ikinci yılın sonunda hazırlanan tezin jüri önünde başarılı olarak savunulması kaydıyla elde edilebilmektedir. Polonya'daki doktora düzeyindeki ihtisas Türkiye'deki sistemden farklı bir anlayışla yürütülmektedir. Buna göre, doktora yapmak isteyen kişilerin, üniversiteler bünyesinde kurulan "Doktora Okulları" ismindeki kuruluşa ilgili okulun şart koştuğu dil yeterliğini de sağlamak koşuluyla araştırmak istediği konuyla ilgili proje hazırlayarak başvurması ve farklı bilim dallarından kurulu komisyondan doktoraya kabul alması gerekmektedir. 2021 yılında uygulamaya koyulan bu sistem Türkoloji alanında zaten çok az olan doktora başvurularını ne yazık ki bitirme potansiyeline sahiptir. Türkoloji bölümlerinde doktora yapılmasıyla ilgili sorun oluşturan bir başka konu da yalnızca Profesör unvanına sahip olan akademisyenlerin doktora danışmanlığı yapabilmesidir. Türkoloji alanında hem doktora yapmak isteyen aday azlığı ile ilgili sınırlılık hem de yukarıda sözü edilen diğer hususlar Türkoloji bölümlerinde görev yapabilecek akademisyen yetiştirilmesi ve bulunması konusunda ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Bölümleri çok az sayıda öğrencinin tercih etmesi, üniversite yönetimlerini Türkoloji bölümlerine yeni kadro tahsisi yapma konusunda isteksizliğe itmekte, yine bu durum da Polonya'daki Türkoloji bölümlerinin geleceğini tehdit etmektedir.

Polonya'daki Türkoloji bölümlerinde gerçekleştirilen eğitim-öğretim faaliyetleri, Bologna süreci ve Avrupa Ortak Başvuru Metni ölçülerine uygun olacak şekilde planlanmış ve bölümlerde verilen dersler ve öğretim çıktıları arasında tam bir uyum olmasa da özellikle ortak olarak verilen dersler konusunda bir uzlaşı sağlanmış durumdadır. Buna göre; Krakow, Varşova ve Poznan'daki Türkoloji bölümlerinde zorunlu olarak verilen *"Türk Dili", Türk Tarihi", "Türk Kültürü", "Türk Dilinin Grameri", "Osmanlı Türkçesi", "Dil Bilim", "Kültürel Antropoloji", "Türkolojiye Giriş", "Türk Edebiyatı", "Türkiye'de Toplumsal ve Sosyal Meseleler", "İslamiyet", "Seminer", "Yabancı Dil"* olmak üzere 13 adet ortak ders bulunmaktadır. Bu derslerden başka ilgili bölümlerde her Türkoloji bölümünün kendi eğitim planlaması, öğretim çıktısı ve akademisyen kadrosu ile bağlantılı olarak sunduğu birçok seçmeli ders vardır. Bunlar; Krakov'da "Türk Dillerinin İncelenmesi", *"Latince", "Arap Dili ve Grameri", "Fars Dili ve Grameri", "Türk Diyalektolojisi", "Tarihsel Dilbilgisi", "19. ve 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı", "Felsefe Tarihi"* şeklinde; Varşova'da *"Okuma", "Felsefe Tarihi", "İslam Sanatları", "Kültürel Çalışmalara Giriş", "21. Yüzyılda Türk Ritüel Hayatı", "Lehçe Türk Edebiyatı", "Polonya-Litvanya Karaimleri: Tarih, Kültür, Dil", "Çağdaş Türkiye'nin Parti ve Siyasi Sisteminde Kemalizm", "Azerbaycan Edebiyatı", "Azerbaycan Dış Politikası", "Azerbaycan'ın Ortaçağ Tarihi", "Rus İmparatorluğu ve Sovyetler Birliği Döneminde Azerbaycan", "Azerbaycan'ın Sosyokültürel Sorunları", "Azerbaycan Bölgesindeki Antik Şehirler ve Devletler"* şeklinde; Poznan'da ise *"Kazak Türkçesi",*

"Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi", "Edebi Metin Çevirisi", "Türk Halk Edebiyatı", "Orta Asya Halkları", "Klasik Dönem Öncesi Türk Edebiyatı", "Orta Asya Kültürü" şeklindedir.

2.1. Türk Dili Dersleri

Varşova ve Poznan'daki Türkoloji bölümlerinde öğrencilerin Türkçe öğrenmesi için sunulan Türkçe derslerini Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gönderilen okutmanlar yürütmektedir. Krakov'daki Türkoloji bölümüne ise bölümün son yıllarda böyle bir talebi olmaması sebebiyle şimdilik Türkiye'den okutman görevlendirilmemektedir. Türk dili derslerinin sayısı, lisans düzeyi için 1. sınıfta haftada 5 saat; 2. sınıfta haftada 4 saat, 3. sınıfta haftada 3 saat; yüksek lisans düzeyi içinse 1. ve 2. sınıflarda haftada 1'er saat şeklindedir. Türk dili dersleri, her bir ders saati 90 dakika olacak şekilde planlanmıştır ve bu dersler teneffüs olmadan blok biçiminde yapılmaktadır. İlgili bölümlerdeki lisans programlarının öğrenme çıktılarına göre lisans sonunda Varşova ve Krokov'da Türkoloji okuyan öğrencilerin Türkçede C1 düzeyine, Poznan'da Türkoloji okuyan öğrencilerin ise B2 düzeyine ulaşması ve bu düzeyleri tamamlamaları öngörülmektedir. Ancak bölümlerden mezun olan veya mezun olacak olan öğrencilerin sözü edilen düzeylere ulaşıp ulaşmadığını denetleyen bir sınava girme veya Türkçe dil düzeylerini sertifikalandırma zorunlulukları olmadığından öğrencilerin gerçekte hangi düzeyde bir Türkçe ile eğitimlerini tamamladıkları bilinememektedir. Bunun yerine şu anki uygulamada, öğrenciler her dönemin sonunda dersin okutmanları tarafından yapılan sınavı geçmeleri halinde ilgili düzeye eriştikleri varsayılmaktadır. Polonya'da uygulanmakta olan lisans programı sisteminde herhangi bir yabancı dil ile ilgili bölümde eğitim-öğretime başlamadan önce dil hazırlık sınıfı uygulaması bulunmadığı için lisans programına kaydolan Türkoloji öğrencilerinin Türkçe dil düzeyleri A0 seviyesinde olmaktadır. Bu durum hem lisans düzeyindeki Türkoloji derslerinin Türkçe kullanılarak verimli bir şekilde yapılamamasına hem de bölümün öğretim programı hedeflerine ulaşamamasına yol açmaktadır. Yapılan gözlemlerde Türkoloji öğrencileri lisans programını tamamladıklarında Türkçede genellikle B1-B2 düzeyine ulaşabilmektedir. Nitekim Polonya'daki Türkoloji bölümü öğrencilerinin Türkçe dil düzeylerinin de incelendiği 2013-2014 yılları arasında gerçekleştirilen bir araştırmada (Erdem, 2015), Varşova Türkoloji bölümü lisans programının son sınıfını tamamlamak üzere olan 3. sınıftaki öğrencilerin, tüm dil beceri düzeylerinde B1; Krakov Türkoloji bölümündekilerin okuma ve dinleme becerilerinde B2, yazma becerisinde A2 ve konuşma becerisinde B1; Poznan Türkoloji bölümündekilerin ise okuma, dinleme ve konuşma becerilerinde B2, yazma becerisinde ise B1 düzeyinde olduğu belirlenmiştir. İlgili çalışmada Türkoloji

öğrencilerinin Türkçe dil düzeyleriyle ilgili yapılan tespitin 2022 itibarıyla da güncelliğini koruduğunu söylemek yanlış olmaz.

Türk dili dersleri kapsamında yapılan Türkçe öğretimi Krakov'da Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe öğretim setiyle, Poznan'da İstanbul Yabancılar için Türkçe öğretim setiyle, Varşova'da ise İstanbul Yabancılar için Türkçe ve Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe öğretim setleri birarada kullanılarak yürütülmektedir. Varşova Türkoloji'deki sözü edilen bu uygulamaya göre; İstanbul Yabancılar için Türkçe setinin A1 ve A2 kitapları kullanılarak ilgili seviyeler tamamlanmakta, daha sonra Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe öğretim setinin birinci kitabının 4. ünitesinden başlanarak öğretime devam edilmekte ve bu aşamadan sonraki tüm öğretim süreci boyunca Yeni Hitit setinin diğer kitapları kullanılmaktadır. Bu derslerde kullanılan öğretim setlerine Türkiye dışında basılı olarak ulaşma imkânı olmadığından sözü edilen kitaplardan internet ortamında ulaşılabilir olan geçmiş yıllara ait ve güncelliğini yitirmiş olan baskıları okutmanlar tarafından öğrencilere PDF formatında dağıtılmakta ve kendilerinden kitapların çıktısını almaları istenmektedir. Öğretim sürecinde karmaşıklığa yol açan ve Türkçe öğretiminin başarısını olumsuz etkileyen bu uygulama, Millî Eğitim Bakanlığınca görevlendirilen akademisyenin girişimi, Türkiye Cumhuriyeti Varşova Büyükelçiliği, Varşova Eğitim Müşavirliği, Varşova Yunus Emre Enstitüsünün hususi çaba ve destekleriyle Varşova Türkoloji bölümü öğrencilerine Yedi İklim Türkçe öğretim setinin ücretsiz olarak verilmesi yoluyla çözüme kavuşturulmuştur. Bu kapsamda 2022-2023 eğitim-öğretim döneminden itibaren Varşova Türkoloji bölümündeki Türkçe öğretimi derslerinde Yedi İklim Türkçe seti kullanılacaktır.

3. Türkoloji Bölümlerinin Sorunları

Polonya'da faal durumda olan 3 ayrı Türkoloji bölümünün ortak ve kendine has birtakım sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlar aşağıda maddeler halinde verilerek ilgili problemlerin çözümüne yönelik çeşitli önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

- Türkoloji bölümlerindeki Türkçe öğretimi dışındaki derslerin kısmen veya tamamen Lehçe olarak yürütülmesi, öğrencilerin Türkçeyi duyabilecekleri ve kullanabilecekleri sürenin sınırlı kalmasına, daha fazla Türkçe pratik yapabilme ve Türkçe hâkimiyetlerini geliştirebilme imkanına ulaşamamalarına, Türkçeyi öğrenme aracı olarak ve daha sonra yapacakları alan araştırmalarında üretim ve bilim dili olarak kullanabilme becerilerini geliştirememelerine yol açmaktadır. Öğrencilerin hiç Türkçe bilmeden bölüme başlamasının doğurduğu zorunluluk sebebiyle derslerin yürütülmesinde yapılan bu dil tercihi, birinci sınıf düzeyinde Polonya'daki tüm Türkoloji bölümlerinde geçerli olurken ikinci ve üçüncü sınıflarda sunulan bazı derslerde Krakov ve Poznan'da ders işleme dili olarak yerini

Türkçeye bırakabilmektedir. Varşova Türkoloji'de ise lisans programı boyunca Türk Dili dışındaki dersler Lehçe kullanılarak yapılmaktadır. Lisans öncesinde bir hazırlık sınıfı olmadığından ve üniversitelerde derslerin içeriği ve yürütülüş biçimi üniversite hocalarının inisiyatifinde olduğundan bu sorunun doğrudan ve kolay bir çözümü bulunmamaktadır. Bu durumda, Türkoloji bölümü öğrencilerinin Türkçe dil becerilerini geliştirebilmek için bölümde sunulan derslerin dışında da Türkçe öğrenmeye bireysel olarak gayret göstermeleri gerekmektedir. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak Varşova'da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen okutman tarafından gönüllü katılıma dayalı olarak ek Türkçe dersleri verilmektedir. Ayrıca yine sözü edilen sorunun giderilmesine yardımcı olmak üzere Varşova'da Yunus Emre Enstitüsü ile iş birliği yapılmış, Varşova Türkoloji bölümü öğrencilerine yönelik olarak enstitü bünyesinde ücretsiz haftalık konuşma kulüpleri açılmış ve öğrencilerin enstitüde sunulan Türkçe derslerine indirimli olarak katılabilmelerine olanak sağlanmıştır.

- Krakov ve Poznan Türkoloji bölümlerindeki öğrencilerin Türkçe öğrenimi sürecinde kullanacakları ders kitapları Polonya'da basılı olarak temin edilemediği için ilgili kaynaklar derslerin yürütücüleri tarafından öğrencilere PDF formatında verilmekte ve öğrencilerden kitapların çıktılarını alarak bunları basılı kitap haline getirmeleri istenmektedir. Sözü edilen bu yöntem yasal olmadığı gibi internet ortamında ulaşılabilen Türkçe öğretim setleri de baskı yılı oldukça eski olan ve çeşitli eksiklikleri nedeniyle yeniden düzenlenerek sonraki yıllarda güncellenen eski kitaplardır. Bu kitaplardaki metinler güncelliğini yitirmiş durumdadır ve günümüzün şartlarına ve ihtiyaçlarına hitap etmekten uzak kalmaktadır. Üstelik öğrencilerin aldıkları çıktılar siyah-beyaz olduğu için bu yolla elde edilen kitaplar görüntü albenisi açısından cazibelerini yitirmektedir. Ders kitaplarının temininde işe koşulan bu yöntem 2022 yılı öncesinde Varşova Türkoloji bölümünde de kullanılmaktaydı. Varşova Türkoloji bölümünde Türkçe öğretim derslerini yürüten okutmanların kendi aralarında vardığı uzlaşı, Varşova Büyükelçiliği ve Eğitim Müşavirliğinin girişimi ve Yunus Emre Enstitüsünün destekleriyle Varşova Üniversitesi ile Yunus Emre Enstitüsü arasında imzalanan protokol uyarınca 2022-2023 eğitim-öğretim yılından itibaren Varşova Türkoloji bölümünde Yedi İklim Türkçe öğretim setinin kullanılmasına ve ilgili kitapların öğrencilere ücretsiz bir şekilde sağlanmasına karar verilmiş ve bu sorun Varşova özelinde çözüme kavuşturulmuştur. Aynı çözüm Varşova Eğitim Müşavirliği kanalıyla Krakov ve Poznan Türkoloji bölümlerine de önerilmiştir. Fakat bu iki bölüm kendi içinde almış oldukları karar gereği Yeni Hitit ve İstanbul Yabancılar için Türkçe setini kullanmaya devam edeceklerini

bildirdikleri için bu bölümlerde Türkçe öğretimi kitapları hala yukarıda açıklanan yolla temin edilmektedir.

- Türkoloji bölümlerinde okuyan öğrencilerin hem Türkçe dil becerilerini hem de Türk kültürü ve edebiyatı ile ilgili bilgilerini geliştirebilmeleri için ek okuma materyallerine ihtiyaçları vardır. Bölümlerin kütüphanelerinde özellikle Türkçe öğrenenlerin seviyesine uygun olacak farklı düzeyler için hazırlanmış okuma kitabı bulunmamaktadır. Öğrencilerin Türkçe öğretimi için sahip oldukları öğretim setlerinden başka ellerinde başka kaynak kitapları yoktur. Bu durumda öğrenciler kendilerinin erişebildiği Lehçeye çevrilmiş olan sınırlı sayıdaki Türk edebiyatı ürünlerine yönelmektedir. 2021 yılının sonuna doğru Türkiye Cumhuriyeti Varşova Büyükelçiliği bünyesinde kurulan Eğitim Müşavirliği Türkoloji bölümlerinin kütüphanelerinin Türkçe yazılmış kitaplarla zenginleştirilmesi için bir çalışma başlatmış olup sözü edilen Türkçe kitap ihtiyacının önümüzdeki dönemde karşılanması için girişimler devam etmektedir.
- Polonya'daki lisans programı uygulamaları gereği Türkoloji bölümüne kayıt yapan öğrenciler Türkçe hazırlık sınıfı okumamaktadır. Bu durumda lisans birinci sınıfa başlayan öğrenciler hiç Türkçe bilmemekte, bu nedenle de derslerin Lehçe olarak yapılması zorunluluğu doğmaktadır. Bölümdeki Türkçe öğretimine ayrılan süre ise öğrencilerin bir dersi Türkçe dinleyip anlayabilecekleri seviyede öğrenmeleri için yeterli olmamaktadır. Türkoloji bölümlerindeki eğitim dili tercihini ve öğrencilerin mezuniyet sonrasında ulaşabilecekleri Türkçe yeterliği doğrudan etkileyen bu sorunun lisans öncesi Türkçe hazırlık sınıfı uygulaması olmadığı müddetçe çözülmesi mümkün görünmemektedir.
- Polonya'daki Türkoloji bölümleri arasında iş birliği olanaklarını artıracak, bölümlerin vizyonunu genişletecek ve geleceğini garanti altına alacak, Polonya Türkoloji'sini güçlendirerek ortak hedefler doğrultusunda hareket etmelerine ve ilerlemelerine imkân sağlayacak bir koordinasyon mekanizması henüz tesis edilememiştir. Sözü edilen eş güdümü sağlamak ve bölümlerin ortak sorunlarına çözüm üretebilmek üzere resmi veya gayri resmi bir oluşumun ilgili bölümlerde çalışan Türkologlar tarafından hayata geçirilmesi veya Varşova Eğitim Müşavirliği koordinasyonunda bölümlerin katılımıyla belli sıklıklarla gerçekleştirilecek çalışma toplantılarının düzenlenmesi yerinde bir adım olacaktır.
- Türkoloji bölümlerine üniversite yönetimlerince daha fazla maddi kaynak ayrılabilmesi, daha fazla kadro tahsisi yapılabilmesi ve bölümlerin uzun vadede kapatılması riskinin ortadan kaldırılarak geleceğinin garanti altına alınabilmesi için Polonya'da Türkoloji okumayı isteyen ve bu bölümü tercih

eden öğrenci sayısının mutlaka artırılması gerekmektedir. Şu anda Polonya genelinde Türkoloji bölümlerine her yıl kayıt yaptıran öğrenci sayısı 40-50 bandındadır. Bu sayı bazı yıllar azalmakta bazı yıllar da ise bu seviyeyi korumaktadır. Buna göre her Türkoloji bölümüne ortalama 15 yeni öğrenci kaydolmaktadır. Fakat bu öğrencilerin bir kısmı daha en başından itibaren derslere hiç gelmemekte ve ancak yarısı birinci sınıftaki dersleri tamamlayarak üst sınıflara geçmektedir. Üst sınıfa geçen öğrencilerden bir kısmı da sonraki yıllarda çeşitli gerekçelerle bölümden ayrılmaktadır. Türkoloji bölümünü üniversite tercihi yapacak gençler arasında öne çıkarmak, bölümü seçecek öğrenci sayısını düzenli olarak artırmak, daha nitelikli öğrencilerin Türkolojiye gelmesini sağlamak ve Türkoloji bölümünü tercih etmiş olan öğrencileri bölümde tutabilmek için bölüm olanaklarının ve mezuniyet sonrası iş imkânlarının artırılmasına yönelik çalışmaların yapılmasına ve ayrıca bölümün üniversite tercihleri öncesinde liselerde tanıtılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda ayrıca Polonya'da oldukça yaygın olan çift ana dal yapma ve mezuniyet sonrası ikinci/üçüncü bir bölümde okuma eğilimi Türkoloji bölümlerinin öğrenci sayısını artırma sorununun çözümü için kullanılabilir. Bu doğrultuda bölümü tercih edip belli şartları yerine getiren öğrencilerle özellikle çift ana dal yapmak isteyen öğrencilerin tercihlerini Türkoloji'den yana kullanmalarını sağlamak için burs, yaz okulu, dil eğitimi ödülü gibi özendirici unsurlardan yararlanılması hem Türkoloji bölümünde okuyan nitelikli öğrenci sayısının artırılması hem de bölümdeki genel öğrenci sayısının artırılmasını sağlamak için akılcı bir çözüm olabilir.

- Polonya'daki herhangi bir üniversiteden mezun olabilmek için öğrencilerin bitirme tezi hazırlamaları gerekmektedir. Bu doğrultuda Türkoloji bölümünde lisans okuyan öğrencileri de bir lisans bitirme tezi hazırlayarak savunmaktadırlar. Yapılan gözlemlere ve öğrencilerden alınan bildirimlere göre Türkoloji öğrencilerinin tez konusu bulma, konuyla ilgili doğru ve güvenilir kaynaklara ulaşma ve ürettikleri içerikleri yayına dönüştürme konularında sorunları bulunmaktadır. Ayrıca bu tezler Türk dili, kültürü, edebiyatı ve sanatı ile ilgili olmasına rağmen metinlerin yazım dili Lehçe olduğu için tez içerikleri, Türkoloji alanına ve genel anlamda alan yazına akademik katkı sağlamaktan çok çoğunlukla çevrimiçi olarak ulaşılabilir olan Türkçe kaynaklardan erişilen yüzeysel bilgilerin Lehçeye aktarımı niteliği taşımaktadır.
- Varşova, Krokov ve Poznan'da Türkoloji okuyan öğrencilerin Türkçe dil düzeyleri ve temel dil becerilerine olan hâkimiyetleri arasında farklılıklar vardır. Bölümlerin öğretim programı çıktılarında beyan edilen seviyelere

bakıldığında Varşova ve Krokov Türkoloji bölümlerinden mezun olan öğrencilerin C1, Poznan Türkoloji bölümünden mezun olan öğrencilerin ise B2 düzeyinde bir Türkçe yeterliğe sahip olmaları hedeflenmektedir. Öğrencilerin bu seviyeye ulaşıp ulaşmadığı geçerliliği olan bir yeterlik sınavı ile kontrol edilmediği gibi ilgili hedef kitlenin dil seviyelerinin incelendiği bir araştırmada (Erdem, 2015) Polonyalı Türkoloji öğrencilerinin beklenen Türkçe düzeyinin altında bir Türkçe bilgisine sahip olduğu, 3 farklı bölümün öğrencilerinin farklı düzeylerde Türkçe bilgisiyle mezun oldukları ve farklı dil becerilerinde farklı seviyelerde oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin Türkçe dil seviyelerini kendilerinin de öğrenebilmeleri, dil düzeylerini iş başvurularında kanıtlayabilmeleri ve Türkçe öğretim başarısının denetlenip takip edilebilmesi için Türkoloji öğrencilerinin Varşova'da Yunus Emre Enstitüsü tarafından düzenli olarak yapılan Türkçe Yeterlik Sınavına girmelerinin özendirilmesi ve mümkünse Türkoloji öğrencilerinin bu sınava ücretsiz olarak katılımına imkân sağlanması gerekmektedir.

- Polonya'daki Türkoloji bölümü öğrencilerinin Türkçe bilgileri ve Türkçeye olan hakimiyetleri, derslerin Türkçe yapılması halinde bölümde sunulan edebiyat, kültür ve tarih derslerinin kazanımlarına ulaşmalarını sağlayacak ve Türkçeyi kullanarak bilimsel içerikli metinler üretmelerine imkân verecek yeterlikte olmadığından hem bölümlerdeki derslerde hem de mezunların yaptıkları akademik çalışmalarda Türkçe bir bilim dili olarak kullanılamamaktadır. Mezunların özellikle Türkçe üretim becerilerinde yeterli seviyeye ulaşamamaları, akademik metinlerin Türkçe yazılmasının ve yayınlanmasının önündeki en büyük engeldir. Bu açıdan bölümlerde verilen derslere ek olarak akademik Türkçe metin üretim becerilerini geliştirmek ve desteklemek üzere öğrencilere akademik yazma eğitimi verilmesi Polonya'daki Türkoloji bölümünden mezun olanların Türkçeyi kullanarak Türkolojiye katkı verebilmelerinin önünü açacaktır.
- Türkoloji bölümlerinin lisans programından mezun olan öğrencilerin genellikle bu alanda yüksek lisans yapma yönünde bir eğilimi olmadığı görülmektedir. İlgili gözlem Türkoloji bölümlerindeki yüksek lisans programına başvuran ve daha sonra kayıt yaptırarak öğrenime başlayan öğrenci sayılarına bakılarak doğrulanabilmektedir. Türkoloji alanından yüksek lisans ve doktora yapacak öğrenci bulma sıkıntısı, lisansüstü düzeydeki programlarının açılamaması gibi bir potansiyel sorunu beraberinde getirmektedir. Polonya'daki lisansüstü eğitim yönetmelikleri gereği bölümlerin yüksek lisans düzeyinde ders açılabilmesi için ihtiyaç duyduğu 3 kişilik öğrenci sayısına ulaşılamadığından bazı yıllarda Türkoloji bölümlerinde yüksek lisansa öğrenci kabulü yapılamamaktadır. Sözü edilen

bu durum birçok başka sorunun da kaynağı olmaktadır. Yüksek lisans dersleri açılamadığında Türkoloji bölümlerinde görev yapmakta olan ve çoğunluğu ders ücreti karşılığı hizmet veren Türkologların sözleşmelerinin yenilenmemesi ve ilerleyen yıllarda üniversite yönetimlerince bölüme tahsis edilebilecek tam zamanlı kadro ihtimalinin kaybolması bu sorunlardan en ciddi olanlarıdır. Bunun yanında, Polonya'da Türkoloji araştırmaların geleceğini oluşturacak yeni kuşak Türkologların yetiştirilememesi tehlikesi de bu sorunun çözümü için ivedi adımların atılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Şu anda sözü edilen hususların çözümü için etkili ve yeterli olmamakla birlikte, en azından bölümlerdeki yüksek lisans programını faal tutabilmek için lisans mezunu öğrenciler, bölümlerdeki akademisyenler tarafından yüksek lisansa başvurmak için ikna edilmeye çalışılmaktadır. Bu yolla öğrencilerden en az 3'ünün yüksek lisansa başvurması sağlanmakta ancak öğrencilerin tamamının derslere devamını temin etmek her zaman mümkün olmamaktadır. Öğrencilerin, burs, staj, tatil ve mezuniyet sonrası iş bulmalarına yardımcı olma gibi enstrümanlarla Türkoloji alanında lisansüstü eğitim yapmak üzere özendirilmesi yerinde olacaktır.

- Polonya'daki Türkoloji bölümlerinin geleceği için yeni nesilden Türkologların yetiştirilmesine ve bölümlerde akademik personel olarak istihdam edilmesine ihtiyaç vardır. Türkoloji bölümlerinde görev yapan hâlihazırdaki akademik personelden yaşları oldukça ileri olanlar vardır ve birkaç yıl içerisinde emekli olacak olan öğretim elamanları sebebiyle önümüzdeki yıllarda bölümün öğretim üyesi ihtiyacının nasıl karşılanacağı belirsizdir. Türkoloji okumayı tercih eden ve bölümden mezun olabilen lisans öğrencisi sayısının azlığı, Türkoloji'de yüksek lisans yapan yüksek lisans öğrencisi bulma sorunu, bu iki unsurun tetiklediği ve ayrıca Polonya'da doktora yapmanın zorluğu ile ekonomik, sosyal ve bireysel gerekçelerle doktora yaparak Türkoloji alanında kendine akademik kariyer planlayan kişi sayısında kıtlık yaşanması Polonya'daki Türkoloji bölümlerinin geleceğini ciddi manada tehdit etmektedir.
- Bölümden mezun olan öğrenciler, Türkoloji ve Türkçe ile ilgili bir kariyer yerine genellikle herhangi bir alanda buldukları işlere yönelmektedir. Öğrencilerin Türkçe ve Türkiye ile bağlarını koruyarak geliştirebilmeleri için Polonya'daki Türk şirketlerinde iş bulabilmelerine imkân sağlayacak iletişim kanallarının oluşturulması yararlı olacaktır. Şu anda Türkoloji öğrencileri ile Polonya'daki Türk şirketleri arasında herhangi bir iletişim kanalı bulunmamaktadır. Öğrenciler Türkçeyi kullanarak staj yapacak yer bulma konusunda da sorun yaşamaktadırlar. Varşova Büyükelçiliği bünyesindeki ticaret ve eğitim müşavirliklerinin koordinasyonuyla Türk şirketleri ile

öğrenciler arasında bir iletişim köprüsü kurulması bu sorunun çözüme kavuşmasını sağlayacaktır.

- Resmî açılış yılı olan 2014'ten bu yana Varşova'da Türkçe öğretimi ve Türk kültürünün tanıtımı faaliyetlerine devam etmekte olan Yunus Emre Enstitüsü yıllık olarak ortalama 200 kişiye Türkçe öğretmektedir. Ancak şu ana kadar Yunus Emre Enstitüsünde Türkçe öğrenmiş veya öğrenmekte olan kişilerden hiç kimse henüz Türkoloji okumak için bölüme gelmemiştir. Bu noktada özellikle Varşova'da Türkçe öğrenmek isteyenlerin çoğunlukla ilk karşılaştıkları kurum olan Yunus Emre Enstitüsünde bu yönde bir yönlendirme yapılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

4. Yunus Emre Enstitüsü Varşova Türk Kültür Merkezi

Yunus Emre Enstitüsü Varşova Türk Kültür Merkezi Varşova Büyükelçiliğine bağlı olarak 01.05.2010 tarihinde kurulmuş resmî açılışı ise 05.06.2014'te yapılmıştır. Kültür merkezinin şu anda hizmet verdiği bina, Varşova'nın şehir merkezinde, buradaki en önemli caddelerden biri olan Aleje Jerozolimskie 55/3 adresinde, Varşova'nın simge yapıtlarından Kültür Sarayı'nın (Palac Kultury) karşısında yer almaktadır. Toplam 310 m²'lik kullanım alanına sahip merkezde 1 müdür odası, 1 konferans salonu, 4 derslik, 1 okutman odası, 1 sekreterlik, 1 depo, 1 küçük oda ve 1 mutfak bulunmaktadır. Merkezde müstakil bir kütüphane mevcut değildir ancak enstitünün sahip olduğu Türkçe kitap koleksiyonu konferans salonu, okutman odası ve dersliklerde yer alan kitaplıklarda öğrencilerin ve talep eden kişilerin kullanımına sunulmaktadır. 2023 yılının başından itibaren Varşova Yunus Emre Türk Kültür Merkezinin Türkiye Cumhuriyeti Varşova Büyükelçiliğinin eski hizmet binası olan Antoniego Malczewskiego 32 adresindeki yeni yerine taşınması planlanmaktadır.

Merkezde her yıl 200 civarında kişiye A1'den C1'e kadar farklı düzeylerde Türkçe öğretilmektedir. Enstitünün benimsediği dil öğretim planlamasına göre tüm kurlar kendi içinde iki düzeye ayrılmış (A1.1 ve A.1.2. veya B1.1. ve B1.2 gibi) ve Türkçe dersleri bölünmüş olan her bir kur düzeyi için haftada 6, toplamda 72 saat ve 3 ay sürecek şekilde yürütülmektedir. 2022 yılı öncesinde Türkçe öğretimini Yunus Emre Enstitüsü tarafından Türkiye'den merkez bünyesinde görevlendirilen Türk okutmanlar yapmaktaydı. Enstitünün okutman görevlendirme politikasındaki değişiklik sebebiyle Varşova Yunus Emre Türk Kültür Merkezindeki Türk öğretimi dersleri şu anda yalnızca yerel okutmanlarca verilmektedir. Merkezde Türkçe öğretim derslerinin yanı sıra talep edenlere Osmanlı Türkçesi ve piyano dersleri de sunulmaktadır. Tüm bu öğretim faaliyetleri Türk kültürü ve sanatının tanıtımına yönelik etkinliklerle desteklenmektedir. Merkez bünyesinde ayrıca ALTE tarafından uluslararası geçerliği tanınmış bir sınav olan Türkçe Yeterlik Sınavı da düzenli olarak yapılmaktadır.

5. Tercihim Türkçe Projesi

Türkçenin yurt dışında seçmeli yabancı dil olarak yabancı ülkelerin resmî müfredatlarına kabulünün sağlanması ile ilgili gösterilen gayretlerin olgunlaşması ve Türkçenin ilk olarak Bosna Hersek'te seçmeli ve zorunlu yabancı dil dersi şeklinde resmî olarak müfredata girmesinin ardından aynı kapsamdaki çalışmalar diğer ülkelerde de yoğunlaştırılmıştır. Tercihim Türkçe Projesi adı verilen ve Türkçe öğreniminin ortaöğretim çağında başlatılarak yabancı dil olarak Türkçe derslerinin ülkelerin resmî müfredatlarında yer almasının sağlanması amacıyla yürütülen bu proje çerçevesinde Türkçe şu anda Amman, Batum, Köstence, Mostar, Saraybosna, Tiflis, Tokyo ve Varşova'da orta öğretim düzeyindeki okullarda seçmeli veya zorunlu seçmeli yabancı dil olarak öğretilmektedir. Bu proje kapsamındaki çalışmalar Polonya'da Varşova Yunus Emre Türk Kültür Merkezinin girişimleriyle 2015 yılında başlamış yıllar içerisinde Sobieski, Czacki, Lajosa Kossutha ve Henryk Sienkiewicz isimli dört farklı lisede Türkçe seçmeli ve zorunlu seçmeli yabancı dil dersi olarak müfredatta yerini almıştır. 2022 itibarıyla tümü Varşova'da bulunan bu liselerden yalnızca Sobieski ve Czacki liselerinde Türkçe dersleri devam etmektedir. Sobieski Lisesindeki Türkçe dersleri zorunlu seçmeli ders kategorisinde olup öğrencilerin derse devam ve dersten başarılı olma zorunluluğu bulunmaktadır. Dersin sonunda ise girilen sınavdan alınacak olan not öğrencilerin genel not ortalamasına etki etmektedir. Czacki Lisesinde ise Türkçe gönüllü seçmeli ders statüsündedir. Bu yüzden öğrencilerin derse devam ve dersten başarılı olma zorunluluğu yoktur. Sobieski Lisesindeki Türkçe derslerinin eğitmen ücreti lisenin kendisi tarafından karşılanırken Czacki Lisesindeki derslerin öğretmen ücreti Yunus Emre Enstitüsü tarafından ödenmektedir. Bu proje kapsamında ilgili liselerde sunulan Türkçe derslerinde öğretmenlerin ve öğrencilerin ihtiyaç duyduğu ders kitapları ve ek öğretim materyallerinin temini konusundaki destek Enstitü tarafından verilmektedir. Tercihim Türkçe Projesi aracılığıyla 2015 ile 2021 yılları arasında Polonya'da toplam 220 lise öğrencisi Türkçe öğrenmiştir.

6. MEB Tarafından Görevlendirilen Okutmanların Polonya'daki Sorunları

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkçe öğretimi için Varşova Büyükelçiliği nezdinde Polonya'daki Türkoloji bölümlerinde görevlendirilen öğretmen, okutman ve öğretim üyelerinin görevlendirme süreci ile ilgili bilgiler ve Polonya özelinde karşılaştıkları sorunlar şu şekildedir:

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Polonya'ya yapılan görevlendirmelerin yurt içi ayağındaki prosedürleri tamamlandıktan sonra okutmanların Polonya'ya hareket etmeden önce Türkiye'deki Polonya Büyükelçiliğine çalışma izni için müracaat etmesi ve çalışma vizesi alması gerekmektedir. Vize alındıktan ve Polonya'ya

ulaşıldıktan sonra okutmanların üniversitelerde göreve başlayabilmesi için öncelikle sağlık kontrolüne ihtiyaç bulunmaktadır. Bu prosedür yaklaşık olarak bir ayda tamamlanmaktadır ve üç yıl geçerlidir. Üniversite ile sözleşme imzalanarak resmî olarak göreve başlanabilmesi için bu sürecin sonuçlanması gerekmektedir. Eğer görevlendirilen okutmanlar 3 yıldan daha fazla Polonya'da kalırsa sağlık kontrolü prosedürünün yenilenmesi istenmektedir. Sağlık raporunun alınmasının ardından üniversite ile resmî sözleşme hayata geçmekte ve bunun akabinde Polonya'daki tüm resmî işlemler sırasında ihtiyaç duyulan PESEL numarası Polonya makamlarından alınabilmektedir.

Polonya'daki okutmanların buradaki görevlerine devam edebilmeleri için çalışma veya oturum iznine sahip olmaları gerekmektedir. Ancak okutmanların Polonya'da oturum izni alabilmelerinin önünde çeşitli engeller bulunmaktadır:

Okutmanlara Polonya'ya gelmeden önce verilen pasaport türü hususi damgalı yeşil pasaporttur. Bu pasaport türüne sahip olan kişiler resmiyette doğrudan büyükelçiliğe bağlı bir devlet görevi yürütmediğinden Varşova Büyükelçiliği oturum izni işlemlerini resmî olarak yürütememektedir.

Okutmanların Bakanlık tarafından sonraki yılda görevlendirilip görevlendirmeyeceği de mayıs ayının sonunda belli olmaktadır. Bu süreçten sonra Polonya'daki üniversite ile sözleşme imzalanmakta ve rektörlük onayına sunulmaktadır. Sözü edilen süreç genellikle haziran ayı sonunda veya temmuz ayının ilk haftalarında tamamlanmaktadır. Bu sözleşme oturum izni veya çalışma vizesi alabilmek için zorunlu bir evraktır. Okutmanların vizesi eylül ayında bittiği için oturum izni alabilmek için sözleşme ellerine geçtiğinde takribi 2-3 ay süreleri kalmaktadır. Polonya'daki oturum izni işlemleri bireysel başvuru yapıldığı takdirde normal koşullarda 1 yıla yakın sürdüğü için okutmanların sınır dışı edilme riskleri bulunmaktadır. Üstelik dil bariyeri ve prosedür bilgisi eksikliği sebebiyle okutmanların oturum izni alma sürecini tek başına yürütmeleri oldukça zordur. Bu sebeple okutmanlar bundan önceki yıllarda Türkiye'ye dönüp yeniden çalışma vizesi alarak bu süreci yürütmüşlerdir. Ayrıca şu anda mültecilerden kaynaklanan yoğunluktan dolayı Polonya hükümetinin aldığı karar sebebiyle 2022 yılının sonuna kadar bireysel olarak oturum iznine başvuru yapılamamaktadır.

Okutmanların çalışma vizesi için Türkiye'ye giderek başvuru yapmaları halinde ise karşılaştıkları sorunlar ve zorluklar şu şekildedir:

Yönetmelik gereğince yıllık izin süresi 30 gün ile sınırlıdır. Bu süre yalnızca yaz tatilinde bile kullanılsa vizenin hangi tarihte çıkacağı net olmadığı için okutmanların Polonya'ya dönüş zamanını kestirerek dönüş biletini önceden almaları risk teşkil etmektedir. Yalnızca tek yön bilet alınarak vize alındıktan sonra dönüş biletinin

alınması şeklinde bir yol izlenmesi halinde bu sorun aşılabilir görünmektedir. Fakat bu durumda da tek yön dönüş bileti fiyatları tatil sezonu olması sebebiyle oldukça yüksek olmaktadır.

30 günlük yıllık izin süresinin bir kısmı çeşitli gerekçelerle yıl içerisinde kullanıldığında ise yıllık izin kapsamında vize işlemlerinin halledilebilmesi için geriye yeterli süre kalmamaktadır. Vize alma sürecinin uzaması halinde okutmanların ne tür bir izin ile Türkiye'de vize bekleyecekleri ve bu süreçteki maaş ödemelerinin nasıl olacağına yönelik de bir belirsizlik bulunmaktadır. Okutmanların, vize almak için gerekli işlemleri yürütmek için mutlaka Türkiye'ye gitmeleri, tatillerinin bir bölümünü bu iş için ayırmaları, Polonya-Türkiye ve yaşadıkları şehir ile Polonya büyükelçiliği veya konsolosluklarının bulunduğu şehir arasındaki ulaşım masraflarını şahsi olarak üstlenmeleri gerekmektedir. Bu durum ise göreve başlayabilmek ve devam edebilmek için gerekli olan iş ve işlemler için harcanacak meblağların görevlendirmeyi yapan kurum tarafından karşılanması esasına aykırıdır.

Tüm bu hususlar göz önüne alındığında; görevlerine devam edebilmelerini sağlamak üzere vize işlemleri için Türkiye'ye dönmek zorunda olan okutmanların bu iş için Türkiye'de geçirecekleri sürede izinli sayılmaları veya bu sürenin yıllık izin için verilen süre kapsamında değerlendirilmemesi, vize almak üzere Türkiye'ye gitmek zorunda olan okutmanların gidiş-dönüş veya sadece dönüş biletinin bakanlık tarafından karşılanması bir çözüm önerisi olarak değerlendirilebilir. Veyahut Polonya'da görevlendirilecek okutmanlara hizmet pasaportu tahsis edilmesi bu sorunu kesin ve kalıcı olarak çözüme kavuşturacaktır.

Polonya'daki hayat pahalılığı ve son yıllarda yükselen enflasyon rakamları sebebiyle bakanlık tarafından görevlendirilen okutmanlar kabul edilebilir standartlarda bir yaşam sürdürmekte zorlanmaktadır. Bakanlığın bu ülkede görev yapan okutmanların maaşlarını gözden geçirmesi ve iyileştirmesi aciliyet ve önem arz etmektedir.

Polonya'daki Türkoloji bölümlerinde gönderilen okutmanlardan Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde öğretmen olarak görev yapanlardan farklı olarak Türkiye'deki görev yeri üniversite olan öğretim üyelerinin ve okutmanların karşılaştığı bir başka sorun ise sağlık harcamalarının geri ödenmesi ile ilgilidir. Bakanlıklar Arası Kültür Komisyonunun Çalışma Esas ve Usulleri ile Bu Komisyon Tarafından Yurt Dışında Görevlendirilecek Personelin Hak ve Yükümlülüklerinin Belirlenmesine ilişkin 5/6/2003-2003/5753 sayılı kararının 10. Maddesinin b bendinde 6425 sayılı Harcırah Kanunu uyarınca ilgili mevzuat dikkate alınarak görevlendirilecek personelin tedavi masraflarının bağlı bulundukları kurumların bütçesinden karşılanması güvence ve karar altına alınmasına rağmen Türkiye'de üniversitelerde

görev yapmakta iken görevlendirilen personelin sağlık harcamaları Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ödenmemekte, bunun yerine ilgili ödeme üniversite bütçesinden talep edilmektedir. Mevzuata göre üniversitelerin böyle bir ödeme kalemi bulunmadığından Polonya'da dâhil olmak üzere yurt dışında görev yapan öğretim üyelerinin tedavi masrafları hiçbir kurum tarafından karşılanmamaktadır.

Polonya'daki Türkoloji bölümlerinde Türkçe hazırlık sınıfı olmadığı için birinci sınıfa hiç Türkçe bilmeden gelen öğrenciler ve bu öğrencilere Türkçe öğrenmeleri için bölümde sunulan ders saatinin azlığı Türkçe öğretiminin temelini atmak ve öğrencilerin bölüme ve dile ısınmasını ve adaptasyonunu kolaylaştırmak için aracı dil kullanımını özellikle ilk iki yıl zorunlu kılmaktadır. Yurt dışına ve Polonya'ya Bakanlık tarafından görevlendirilen kişilerin yabancı dil puanları olmakla birlikte ülke gerçekleri göz önüne alındığında okutmanların büyük bir bölümünün herhangi bir yabancı dili aracı dil olarak kullanmaktan uzakta olduklarını söylemek yanlış olmaz. Polonya'da üniversite düzeyine gelmiş olan her bir Polonya vatandaşı istisnalar mümkün olmakla birlikte iyi düzeyde İngilizce ve bundan başka bir yabancı dil daha bilmektedir. Uzun yıllar boyunca Polonya'daki Türkoloji bölümlerinde görevlendirilen okutmanların ise iyi derecede İngilizce bilmediği hem bölüm yöneticileri hem de bölümün öğrencileri tarafından dile getirilmektedir. Türkiye'yi ve Türk akademisini temsil etme sorumluluğu bulunan okutmanların seçiminde özellikle İngilizceyi iyi derecede kullanabilen kişilerin seçilerek Polonya'daki üniversitelerde görevlendirilmesi, hem temel seviyede muhakkak ihtiyaç duyulan aracı dil kullanımının mümkün hale gelmesini hem de Türkiye'den yapılan görevlendirmelerle ilgili zaman zaman şikâyet konusu olan durumun ve bu sebeple oluşan olumsuz algının giderilmesini sağlayacaktır. Ayrıca okutmanların yabancı dil bilgilerinin iyi düzeyde olması, görevlendirilen kişilerin günlük hayatını bölümdeki hocalara yük olmadan idame ettirebilmesini de mümkün kılacaktır. Bundan başka, Polonya'ya gönderilecek olan kişilerin akademik çalışma üreten akademisyenler veya araştırmacılar arasından seçilmesi, buradaki Türkoloji bölümlerinin görünürlüğünü artıracağı gibi bölümün çatısı altında yapılan akademik yayınların sayısının artması da Polonya'daki Türkoloji bölümlerinin üniversite yönetimlerince daha fazla dikkate alınmasına, böylelikle bölümlerin üniversite bütçesinden daha fazla pay alabilmesine yardımcı olacaktır.

Sonuç

Türk tarihindeki adıyla Lehistan ile Osmanlı İmparatorluğu arasında ilk temasın sağlanması ve ilk diplomatik ilişkilerin kurulmasıyla birlikte Türkiye Türkçesinin Polonyalılar tarafından öğrenilmesi ihtiyacının ortaya çıktığı 1414 tarihinden bu yana geçen 608 yılda Polonya'da Türkçe öğrenimi ve öğretimi önceleri bireysel olarak yapılırken tarihi akış içerisinde kurumsallaşmış ve Polonyalıların Türkçe

öğrenmeye olan ilgisi artarak günümüze kadar ulaşmıştır. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda özellikle 2010 sonrası "*Dünya Dili Türkçe"* anlayışının benimsenip Türkçenin hem Türkiye'de hem de yurt dışında öğretimine yönelik çaba ve girişimlerin daha kurumsal olarak yapılmaya başlamasıyla birlikte, Türkiye'nin diplomatik olarak uluslararası mecralarda daha güçlü hale gelmesi, Türk ekonomisinin büyümesiyle beraber birçok ülkeyle ticaret hacminin karşılıklı olarak artırılmasının bir sonucu olarak şirketlerde Türkçe bilen insanlara olan ihtiyacın artması, Türk dizi ve filmlerinin dünyanın dört bir tarafına başarılı bir şekilde pazarlanması ve bu içeriklerin insanlar tarafından beğenilmesiyle Türk dili ve kültürüne olan ilginin çoğalması, değişim programları ile özellikle batıdaki ülkelerin gençleri ile Türk gençleri arasındaki etkileşim ve iletişimin artması gibi sebepler dünyanın farklı kıtalarındaki birçok ülkede olduğu gibi Polonya'da da Türkçe öğrenmek isteyen özellikle 25 yaş altı kişilerin sayısının düzenli olarak artmasını sağlamıştır. Günümüzde Polonya Cumhuriyeti sınırları içerisinde Türkoloji bölümleri, Yunus Emre Enstitüsü, üniversitedeki yabancı dil kursları ve devlet liseleri gibi resmî kurumlar bünyesinde sıfırdan Türkçe öğrenmeye başlayan kişi sayısı yıllık olarak ortalama 150 kişidir. 2022 itibarıyla sözü edilen resmî kurumlarda farklı düzeylerde Türkçe öğrenmeye devam eden toplam kişi sayısı ise yaklaşık olarak 400'dür.

Polonya'da Türkçeye ve Türk kültürüne olan ilgilin daha da artırılabilmesi ve bu yazıda bahsedilen Polonya'da Türkçe öğretimi ile ilgili tüm paydaşların karşılaştığı sorunların çözüme kavuşturulabilmesi için atılması gereken en öncelikli adım, Türkiye Cumhuriyeti Varşova Büyükelçiliği himayesinde Varşova Eğitim Müşavirliğinin koordinasyonunda tüm Türkoloji bölümlerinin, Varşova Yunus Emre Enstitüsünün, Varşova Maarif Vakfı şubesinin ve Varşova'da özellikle yakın destek ilişkisi içerinde olunan Azerbaycan Büyükelçiliğinin de katılımıyla bir eş güdüm mekanizması içine alınması; bunun akabinde Türkçenin ve Türkçe öğretilen kurumların bir an önce Polonya'daki liselerde tanıtılması için çeşitli stratejilerin geliştirilerek uygulamaya konulmasıdır.

Bunlardan başka özellikle Türkoloji bölümlerinin desteklenmesi kapsamında "Türkiye'den uzmanlık alanı Türkoloji olan daha fazla sayıda öğretim üyesinin gönderilerek bölümlerin akademik altyapısın güçlendirilmesi, Türkoloji bölümlerinde görev yapan yerel akademisyenlerin lisansüstü eğitimlerini Türkiye'de tamamlayabilmelerine yönelik projelerinin geliştirilmesi, bu sürecin kolaylaştırılması ve maddi destek sağlanması, her biri Türkoloji bölümünde görev yapma ve Türkolog olma adayı olan bölüm öğrencilerinin Türkçe hâkimiyetlerini geliştirebilmeleri için Türkiye'ye götürülmesini sağlayacak fırsatların yaratılması ve Türkoloji bölümlerinin eğitim-öğretim materyali ve kitapları açısından takviye

edilmesi" (Memiş, 2021, s. 101) gerekmektedir. Bu bölümlerin Türkiye'deki üniversite ve Türkoloji bölümleriyle daha çok iş birliğine ve ana dili Türkçe olan nitelikli öğretim üyelerine ihtiyacı bulunmaktadır. Polonya'daki "Türkoloji bölümlerinin sistematik bir biçimde desteklenmesi ve bu işin yalnızca hükümet değil bir devlet politikası olarak benimsenmesi önem arz etmektedir. Türkoloji bölümlerinin Türkçe kitaplardan oluşan kütüphane, öğretim materyali ve hizmet içi eğitim ihtiyaçları karşılanmalı ve sürekli takip edilmelidir.

Kaynaklar

Abrahamowicz, Z. (1987). Polonya'da Türkoloji: Başarıları ve gelecekteki gelişimi ile ilgili bazı sorunlar. *Belleten*, 51(200), 1003-1026.

Erdem, C. (2015). *Polonya'daki Türkoloji bölümlerinde Türk dili ve edebiyatı eğitimi ve öğrencilerin Türkçe becerileri*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Filipowska, S. (2011). Krakov Yagiellon Üniversitesi Doğu Dilleri Enstitüsünde 2000-2010 yılları arasında Türkoloji çalışmaları. *Türkiyat Araştırmaları*, 15, 111-138.

İpek, S. (2016). Polonya'da Türkçe öğretiminin dünü, bugünü ve geleceği: Türkçe öğretiminde karşılaşılan güçlükler ve çözüm önerileri. H. Develi vd. (Ed.). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yöntem ve Uygulamalar II* içinde (s. 383-424). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.

Majda, T. (25-26 Ekim 2001). *Polonya'da Türk dili öğretimi tarihçesi*. (Sempozyum Sunumu) Avrupa'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sempozyumu. Erişim Bağlantısı: https://www.turkceogretimi.com/yabanclara-tuerkce-oeretimi/polonyada-turk-dili-ogretimi-tarihcesi

Memiş, M. (2021). *Yabancılara Türkçe öğretiminin güncel sorunları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Siemieniec-Golas E. & Avcı, İ. (2012). Kraków Doğu Araştırmaları Enstitüsü kütüphanesindeki eski harfli Türkçe eserler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(22), 155-165.

Tryjarski, E. (1983), *Dictionnaire arrneno-kiptchak d'apres trois manuserits des coIlestons viennoises*. C.1-4, Varşova.

Öztürk, E. (2016). Polonya'da Türkçe öğretiminin tarihi gelişimi. *Belleten*, 64(2), 203-214.

Varşova Üniversitesi (2012). *II. Uluslararası Türkoloji sempozyumu bildiri özet kitapçığı*. Varşova: Zaklad Graficzny.

Yakar, H. İ. (2007). Türk dili araştırmalarında Polonya Türkoloji'sinin yeri. Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu, 21-23 Mayıs 2007. Almatı, Kazakistan.

Öz Geçmiş

Muhammet MEMİŞ

1987 yılında Gediz/Kütahya'da doğdu. İlkokul, ortaokul ve liseyi Uşak'ta tamamladı. Türkiye 50'ncisi olarak üstün başarı bursu ile kazandığı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 2011 yılında mezun oldu. Erasmus değişim programı aracılığıyla Almanya'daki yerel bir gazetede redaktör olarak çalıştı. TİKA Yaz Okulu Projesinde, TOBB ETÜ'de ve Yunus Emre Enstitüsünde staj yaptı. Makedonya ve Bosna Hersek'te yabancılara Türkçe okutmanlığı görevinde bulundu.

2012 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesine araştırma görevlisi olarak atandı ve yüksek lisans eğitimini 2014 yılında burada tamamladı. 2014-2016 yılları arasında Gazi Üniversitesine görevlendirildi ve doktora eğitimini 2018 yılında Gazi Üniversitesinde tamamladı. 2020 yılında ise doçent olmaya hak kazandı. Çok iyi düzeyde İngilizce ve orta düzeyde Almanca bilen Muhammet MEMİŞ'in Türkçe eğitimi ve öğretimi alanında ulusal ve uluslararası birçok bilimsel yayını bulunmaktadır.

Dil eğitimi ve Türkoloji alanlarında yayın yapan 2 akademik derginin eş editörlüğünü de yürüten MEMİŞ, hâlen Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. 2021 yılından bu yana Varşova Üniversitesi Türkoloji bölümünde görevli olarak bulunan MEMİŞ, birçok kurum bünyesinde 11 yıldır kesintisiz sürdürdüğü yabancılara Türkçe öğreticiliğinin yanı sıra okuma eğitimi, yazma eğitimi, dil bilgisi öğretimi, yabancılara Türkçe öğretimi, Türkçe ders kitabı incelemeleri, Türkçenin güncel sorunları derslerini vermektedir.

ROMANYA'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI

Şenel GERÇEK[1]

Giriş

Kökeni çok eski dönemlere kadar gitse de ilk yazılı belgeleri MS 7. yüzyılda Orta Asya'nın Altay coğrafyasında görülen Türkçe, göçler tarihi boyunca Hazar Denizi ve Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlar'a ve Kuzey Avrupa'ya; İran üzerinden Anadolu'ya, oradan Orta ve Güney Avrupa'ya; Yakın Doğu üzerinden de Mısır ve Kuzey Afrika'ya kadar dünyanın pek çok bölgesine yayılmış Türk topluluklarının konuşup yazdığı büyük ve önemli bir dildir. Bu coğrafi yayılmışlık kültürel ve ticari ilişkilerin gelişmesiyle birlikte Türkçenin öğrenilmesi ve öğretilmesini zorunlu kılmıştır. Türkçenin ilk sözlüğünü yazan Kaşgarlı Mahmud Maçin ve Çinlilerin Türklerle yazışırken Türk yazısı ve dili kullandığını, ayrıca Qây, Yabâqu, Tatar, Basmil gibi kavimlerin Türkçeyi iyi bildiklerini belirtir. Ona göre, "Rûm ülkesine yaklaştıkça karşımıza çıkan Bulgar, Suvar ve Beçenek kavimlerinin diline gelince, bu kendine özgü bir Türkçedir, çünkü sözcük sonlarının kısaltıldığı yegâne kullanımdır" (Kaşgarlı Mahmud, 2005). Bunun yanında Türkler ilişkide bulundukları kavimlerin dillerini de (Çince, Sanskritçe, Soğdca vb.) öğrenmişler, sekizinci yüzyıldan başlayarak önce Manihaizm ve Budizm dinlerinin sonra da İslam'ın önemli eserlerini Türkçeye çevirmişlerdir. Bu eserler yalnızca edebiyat ya da dinle sınırlı kalmamış, dille ilgili de pek çok dil bilgisi kitabı ve sözlük ya yazılmış ya da Türkçeleştirilmiştir. Bu çeviri ve yazı etkinlikleri çok kültürlü, çok dinli ve çok dilli bir yapıya sahip olan Osmanlı tarihi boyunca da sürmüş, çeşitli dil bilgisi kitapları, konuşma kılavuzları ve sözlükler yazılmaya devam etmiştir. Bu arada 18. yüzyılın sonlarından itibaren Fransa, Avusturya, Macaristan ve Rusya gibi ülkelerin üniversitelerinde Türkoloji akademileri, kürsüleri ve enstitüleri açılmış, böylece Türkçeyle ilgili bilimsel çalışmalar artarken Türkçenin öğretimiyle ilgili de pek çok kaynak üretilmiştir. Bu tarihsel veriler, özelde Türkçenin genelde ise dilin/dillerin öğretim faaliyetleriyle ilgili çok ayrıntılı bilgiler sağlamasa da en azından Türkçe öğretimiyle ilgili önemli ipuçları vermektedir. Türkçenin öğretimiyle ilgili asıl başarılı ve düzenli uygulamalar Cumhuriyet'ten sonra gerçekleşmiştir. Eğitim Öğretim Birliği'yle Türkçenin tek öğretim dili olması sağlanmış, okullardaki Türkçe öğretim müfredatı bilimsel verilere göre yeniden yapılandırılmıştır. Öte yandan Türkiye'deki üniversite sayısı arttıkça yabancılara Türkçe öğretimiyle ilgili bölümler açılmış, kaynaklar hazırlanmış, öğretim daha sıkı bir disiplin haline getirilmiştir. Günümüzde başta TÖMER olmak üzere pek çok üniversite bünyesinde dil merkezleri faaliyetlerini

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, senelgercekk@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9608-0532

sürdürmektedir. Yunus Emre Enstitüsü ise yurt dışında açtığı dil okullarıyla Türkçenin yabancılara öğretilmesinde büyük bir role sahiptir (Biçer, 2012).

1.Balkanlar

Hem Osmanlı hem de Cumhuriyet tarihinde Balkan coğrafyasının önemli bir yeri vardır. Balkanlar, siyasi ve tarihsel önemi bir yana, bünyesinde coğrafi, ekonomik, kültürel, demografik pek çok özellik barındırmaktadır. Türkiye yüz ölçümünün yaklaşık yüzde 5'ine denk gelen Doğu Trakya bölgesi Balkanların hemen yanı başında yer alır, Ortadoğu ve Asya'yı hava, kara ve demiryollarıyla doğrudan Avrupa'ya bağlar. Böyle bir konum ulaşım ve taşımacılığı kolaylaştırdığından Türkiye'yi ticaret ve ekonomik ilişkiler açısından etkin bir ülkeye dönüştürür. Öte yandan, Balkanlarda yaklaşık 1 milyon 70 bini Türk olmak üzere 8,2 milyon Müslüman nüfus yaşamaktadır: "Balkanlar'da Müslüman nüfusun (Türkler dâhil) ülkelere göre dağılımı yaklaşık rakamlarla şu şekildedir: Arnavutluk'ta 2,5 milyon, Bosna-Hersek'te 2 milyon, Kosova'da 1,6 milyon, Bulgaristan'da 900 bin, Makedonya'da 674 bin, Yunanistan'da 150 bin, Karadağ'da 120 bin, Sırbistan'da 235 bin, Romanya'da 70 bin." (Sancaktar, 2010). Balkanlar'daki diğer Müslüman topluluklar Arnavutlar, Boşnaklar, Torbeşler ve Pomaklardır. Balkan milliyetçileri bu toplulukları da Türk saymakta ve onları ayrı bir millet olarak görmemektedirler (Bozkurt, 2008). Türk ve Müslüman topluluklarının yaşadığı bölgeler uzun süre Osmanlı egemenliği altında kalmış, Osmanlı mimarisi, sanatı, edebiyatı, gündelik yaşam pratikleri buralarda önemli izler bırakmıştır. Türkiye bu tarihsel, kültürel ve dini bağlar nedeniyle Balkanlardaki Türk ve Müslüman varlığıyla her zaman ilgilenmiş, bu toplulukların sorunlarını kendi sorunu gibi görüp çözmeye çalışmıştır. Buralardaki kültürel mirasın korunmasına çok önem veren Türkiye, çeşitli nedenlerle zarar görmüş mimari eserlerin onarım ve restorasyonunu gerçekleştirmekte ya da bu tür çalışmalara maddi destek vermektedir (Alp, 2009) Öte yandan, Türkiye'de önemli sayıda Balkan kökenli nüfus yaşamaktadır; özellikle 19. yüzyıldan sonra, çeşitli tarihlerde Balkanlardan Türkiye'ye göç etmiş bu insanların geride bıraktıkları akrabalarıyla ilişkileri devam etmektedir. Dolayısıyla, Türklerin yaşadıkları ülkelerde karşılaştıkları politik sorunlar, Türkiye'deki Balkan kökenli nüfus nedeniyle, Türkiye'nin dış politikasını da etkilemektedir.

2. Romanya

Romanya 238 bin 400 km² yüz ölçümüyle Avrupa'nın on ikinci büyük ülkesidir. Romanya'nın komşuları Bulgaristan, Macaristan, Moldovya, Sırbistan ve Ukrayna'dır. Romanya Ulusal İstatistik Enstitüsü'ne göre Romanya'nın 2022'deki nüfusu yaklaşık 19 milyondur (National Institues of Statics, 2022). Kişi başına düşen gelirin ortalama 14 bin 170 dolar olduğu Romanya nüfusunun yüzde 85,4'ünün ana dili Romence, yüzde 6,3'ünün Macarca, yüzde 1,2'nin Romanca, yüzde 0,4'ünün ise

Almanca ve Ukraynacadır. Nüfusun yüzde 6,3'ü ise başka ana dillere mensuptur. Romanya inanç gruplarının başını yüzde 81,9'la Ortodokslar çekmektedir. Bunu sırasıyla Protestanlar (yüzde 6,4) ve Roman Katolikler (yüzde 4,3) izlemektedir. Nüfusun geri kalan yüzde 7,2'sini ise başka inanç gruplarını oluşturmaktadır (Worlddata.info, 2022).

Stratejik bir coğrafi konumda bulunan Romanya, tarih boyunca Türklerin uğrak yeri olmuş, İskitlerden başlayarak önce Hun, Avar, Bulgar, Tatar ve Kuman gibi Türk topluluklarına, daha sonra Osmanlılara ev sahipliği yapmıştır. Romanya'nın Eflak, Moldavya, Transilvanya ve Dobruca bölgeleri Türklerle ilk temasını IX-XIII. yüzyıllarda kurmuştur (Gökbel, 2020). Bazı tarihçiler ilk Roman devletinin Kuman-Kıpçaklara dayanan bir başbuğ ailesi tarafından kurulduğunu ileri sürmektedir (Kafesoğlu, 1997, s. 195-196). Kafesoğlu'na göre 15.-16. yüzyıllardaki Romen devlet büyüklerinin adlarının Türkçe Akbaş, Akkuş, Bozdoğan, Bilik, Berendey, Barak, Bars, Beğbars, Buğa, Belçir, Kara, Kızıl, Kazan, Şişman, Temirtaş, Tok, ötemiş vb. bu görüşü desteklemektedir.

Karpatlar'ın doğusu ve güneyindeki Eflak ve Boğdan Voyvodalığı topraklarına egemen olan Peçenek-Kumanlarla (10-13. yüzyıllar) Moğol-Tatarların (13-14. yüzyıllar) dili ve kurumları sonraki Osmanlı dili ve kurumlarının yerleşmesine zemin hazırlamıştır (Maxim, TDV Islam Ansiklopedisi, 2008). Bölgeyi 15. yüzyıldan 19. yüzyılın sonlarına kadar yöneten Osmanlı Devleti zamanında Tımaşver, Dobruca ve Adakale'de Müslüman-Türk toplulukları oluşmaya başlamıştır: "Dobruca'da Osmanlı öncesi Türk yerleşmesinin varlığı bilinmektedir. Bu bölgelerde yaşayan Müslüman-Türk grupları hakkında XIX. yüzyıla kadar ayrıntılı bilgiler yoktur. Dobruca kesiminde Anadolu'dan gelmiş Türkmenler, kuzeyden gelen Tatar, Nogay Türkleri yerleşmiş durumdaydı. Maçin, Hırşova, Silistre, Babadağ, Köstence, Mangalya, Pazarcık, Balçık gibi şehir ve kasabalar 1850'lerde önemli sayıda Türk topluluğu ile öne çıkmıştı. Fakat 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı bölgedeki Müslümanların Türkiye'ye göç etmesine yol açtı. Geride az sayıda Tatar (Nogaylar, Kırım tatarları vb.) ve Türk nüfusu ile yine az miktarda Müslüman Arnavut, Arap, Çingene kalmıştı. Çerkezler ise 1877'de bölgeyi terk etmişti" (Maxim, 2008).

1913'te Türk ve Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı Dobruca'da Türk ve Tatarlar nüfusun yüzde 15'ini (36 bin kişi) oluşturmaktaydı. Bu nüfus 1940'larda 200 bin dolaylarındadır (160 bin Türk, 40 bin Tatar). 1957 Paris Antlaşması'ndan sonra Dobruca'nın bir kısmı Bulgaristan'a verilmiş, böylece Türk-Müslüman sayısı bir anda 50 binlere düşmüştür. 2011 Nüfus sayımına göre Romanya'da 27 bin 698 Türk ve 20 bin 282 Tatar yaşamaktadır (World Directory of Minorities and Indigenous Peoples, 2022). Bugün bu sayının 70.000 dolayında olduğu tahmin edilmektedir (Turkish Embassy in Bucharest, 2017).

2.1.Romanya ve Türkoloji

"Batıda Yenisey yazıtlarından ilk bahseden Romen seyyah ve şarkiyatçısı Nicolaie Gavriloviç Milescu'dur" (Ercilasun, 2004). Köktürk harfli yazıtlarının bir kısmı Romanya sınırları içinde bulunmuştur. Transilvanya'da 1799'da bulunan ve Nagy Szent-Miklos definesi olarak bilinen 23 parça altın eşyanın bir kısmı üzerinde Grek harfli, bir kısmında ise Köktürk harfli Türkçe yazılar vardır. Romanya'nın Erdel (Transilvanya) bölgesinde oturan ve Köktürk yazısından alınmış harflerle yazan Sekellerin Macarlaşmış Avar Türkleri olduğu düşünülmektedir (Ercilasun, 2004).

Osmanlı araştırmaları alanında dünya çapında tanınan Kantemiroğlu (Boğdan Voyvodası Constantin Kantemir'in oğlu) ve Nicetae Iorga, Romen'dir. İstanbul'da yirmi iki sene yaşayan Kantemiroğlu'nun 1717'de tamamladığı "Historia ineremento rum atque decrementorum Aulae Othomanicae (Osmanlı Devleti'nin Yükselişi ve Çöküşü Tarihi)" adlı kitabı, Hammer'in Osmanlı Tarihi kitabına kadar Osmanlı tarihi ve medeniyeti üzerinde Avrupa'da en çok okunan kitap olmuştur. Kantemiroğlu ayrıca klasik Türk musikisi üzerine de çalışmış, besteler yapmıştır (Maxim, 2008).

Nicolae Iorga ise, Osmanlı Tarihi kitabını (Geschichte des Osmanisehen Reiches, 1-V, Gotha 1908-1913) 20. yüzyıl başlarına kadar Batı dillerindeki Osmanlı kaynaklarını inceleyip yazmıştır. Romanya'da Osmanlı araştırmalarıyla uğraşan ve Osmanlı arşiv belgeleriyle çalışabilen profesyonel Osmanlı araştırmacıları yetişmiştir. Bunların en önemlileri şunlardır: Aurel Decei, Niceara Beldiceanu, Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Türk (Gagavuz) kökenli Mihail Guboğlu, Mustafa Ali Mehmet, H. Dj. Siruni (Maxim, 2008).

2.2. Romanya'da Türkçe Öğretimi

Türkler çok eski zamanlardan beri Romanya'da hem nüfus hem de siyasi, kültürel ve ekonomik olarak var oldukları için Romenlerle her zaman yakın ilişki kurmuşlardır. Özellikle 15. yüzyıldan sonra, Romanya'da Türkçe öğrenme önemli bir ihtiyaç hâline gelmiş, Türkçe tercüman ihtiyacını karşılamak ve Patrikhane'de din eğitimi almalarını sağlamak için pek çok çocuk İstanbul'a gönderilmiştir. Romanya'da basılan ilk Türkçe kitabın Κοντλονσερριφ (Kontlonserif) olduğu düşünülmektedir. Aynı anda hem Yunanca hem de Türkçe yazılan Kontlonserif, Filistin ve Kudüs'ü anlatan dinî bir kitaptır (Vergatti, 2015, s. 16). Şair Jenachita Vacarescu (1730-1799), Romanya'daki ilk Türkçe-Romence, Romence-Türkçe Sözlüğü (1780) yazmıştır (Horata, 1996).

19. yüzyıldan sonra Türkçe konuşma kılavuzları hazırlanıp yayımlanmış, basit düzeyde Türkçe dil bilgisi kitapları yazılmıştır.

Romanya'nın bağımsızlığından sonra Müslüman-Türk toplulukları dinî ve kültürel varlıklarını korumak, ulusal bilinci geliştirip halkı bilgilendirmek için çeşitli dernek ve organizasyonlar kurmuşlar; gazete ve dergiler çıkarmışlardır. Bu dernek ve organizasyonların başlıcaları şunlardır: "Dobruca Tamîm-i Maarîf Cemiyeti" (1909), "Mecidiye Müslüman Semineri Mezunları Cemiyeti" (1911), "Azaplar Tonguç Kültür Cemiyeti" (1923), "Dobruca Türk Kültür Birliği" (1930). Romanya'da yayımlanan ilk Türkçe gazete ise "Dobruca" gazetesidir (Omer, 2013).

1931-1944 yılları arasında Romanya büyükelçiliği görevinde bulunan Hamdullah Suphi Tanrıöver zamanında, 17 Ekim 1933'te *Türkiye-Romanya Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması* imzanlanmış, "Seminarul Musulman" adlı Müslüman Türklere ait olan yüksekokulda, Arap harfleri yerine Türk harfleriyle eğitim verilmesi ve Türk tarihinin okutulması sağlanmıştır. Onun döneminde Gagavuz kasaba ve köylerinde Türkçe eğitim verilen okullar açılmış, Dobruca Türklerinden ve Mecidiye'deki Türk İlköğretmen Okulu mezunlarından öğretmenler atanmış, Türkiye'den kitaplar getirtilmiştir (Dağıstan, 2002; Yavuz, 2010).

Komünist rejimin 1947'de gücü ele geçirmesinden sonra Romanya'daki tüm din eğitimi veren okullar kapatılmış, 1958'den itibaren Türkçe dâhil Romence dışındaki tüm dillerde eğitim yasaklanmıştır. Buna rağmen Mecidiye Müslüman Semineri'nde 1967'ye kadar eğitim-öğretim sürmüştür. Bu arada, 1957'de Bükreş Üniversitesi Doğu Dilleri Fakültesi bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı ile Tatar Dili ve Edebiyatı bölümleri açılmıştır (Nilghiun İsmail, Anca Laura Palamar, 2018).

Romanya Eğitim Bakanlığı 1948-1959 ve 1972-1973 yıllarında, Türkçe ve Tatarca öğretiminde okutulmak üzere okul kitapları yayımlamış, ancak bu kitaplar okullarda yaygın olarak kullanılmamıştır. Azınlıkların folklorlarını yaşatmak ve ana dillerinde dergi ve kitaplar yayımlamalarını kolaylaştırmak için 1969'da Bükreş'te "Kriterion" adlı devlet yayınevi kurulmuştur: "Macarca, Almanca ve Sırpça basılan birçok dergi ve kitabın yanı sıra, bu devlet yayınevinde küçük sayılan azınlıkların ana dillerinde de yani Idişçe, Slovakça, Ukraynaca, Bulgarca, Romanice (Çingenece), Rusça ve en nihayet Tatarca ve Türkçe dergi ve kitaplar yayımlanmıştır (Gemil, 2021).

M. Guboğlu, 1977 yılında Türkoloji ve tarih bölümü öğrencileri için Aşıkpaşazâde, Tursun Bey, Naimâ, Evlivâ Çelebi gibi yirmiye yakın Osmanlı tarihçi ve yazarlarından çeşitli pasajlar çevirip yayınlamıştır (Cemil, 1986).

1989'da Komünist rejiminin yıkılışından sonra, diğer azınlık toplulukları gibi Türkler de haklarına kavuşmuş, Türkçe gazete ve dergiler yeniden yayımlanmaya başlamış, Türk ve Tatar dernekleri kurulmuş, Türklere ve Tatarlara Romanya Parlamentosu'nda temsil yetkisi verilmiştir. Bugün Romanya'da tanınan on sekiz

azınlıktan biri olan Türk ve Tatarlar, bu dernekler aracılığıyla azınlıklara sağlanan ana dilde eğitim hakkından yararlanmaktadırlar (Turkish Embassy in Bucharest, 2017).

Romanya'da tüm azınlıklar isterlerse ana dilde iki saat seçmeli ders alabilmektedirler. Bunun için öğrencinin anne veya babasının okula bir dilekçe vermesi gerekmektedir. Dilekçe sayısı sekize ulaştığında Türkçe dersi sınıfı açılmaktadır. Bu dersler genelde hafta sonları gerçekleştirilmektedir.

Romanya'da azınlıkların eğitimi konusuyla Romen Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulan Azınlıklar Müdürlüğü ilgilenmektedir. Romanya'da Türkçe eğitimiyle ilgili her türlü faaliyeti Köstence, Tulça ve Bükreş Eğitim Müfettişlikleri'nde görevli Türk müfettişleri yürütmektedir (Szilárd, 2015). Ancak mevcut koşullarda eğitimin tüm kademelerinde tüm dersleri kapsayan Türkçe eğitimi yapılmamaktadır. İlköğretimde Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Tarihi ve Kültürü gibi dersler Türkçe öğretilmekteyse de diğer dersler Romence'dir (Szilárd, 2015).

Romanya'nın Köstence kentinde bulunan ve ortaöğretim düzeyinde eğitim veren Mecidiye Kemal Atatürk Ulusal Koleji, müfredatı baştan sona Türkçe olan tek eğitim kurumudur. Okul, Türkiye ve Romanya Millî Eğitim Bakanlıklarının 1995 yılında imzaladığı protokol gereği açılmıştır. Okulun geçmişi, 1610 yılında Tulcea kentinin Babadağ kasabasında kurulan "Müslüman Semineri" adlı medreseye kadar uzanmaktadır. Medrese 1901'de Mecidiye'ye (Medgidia) taşınmış, 1967 yılında öğrenci yetersizliğinden kapatılmıştır. Komünist rejimden sonra, 1992'de Mecidiye'deki "Nicolae Bălcescu" Teorik Lisesi bünyesinde yeniden eğitime başlayan okul 1995-1996 öğretim yılında yeni binasında "Kemal Atatürk Müslüman İlahiyat ve Pedagoji Lisesi" adıyla açılmıştır. Okulun adı 2000 yılında Kemal Atatürk Millî Koleji olarak değiştirilmiştir. Kolejde okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise eğitimi verilmektedir (Kemal Atatürk Ulusal Koleji, https://colegiulatatturk.ro/istoric/).

Bükreş'teki Yabancı Diller ve Edebiyatlar Fakültesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı bölümü 1957 yılında kurulmuştur. Bölümde Türk dili tarihi, Türk lehçeleri, Türk filolojisine giriş, Türk dillerinin karşılaştırmalı grameri ve çağdaş Türk dili konuları öğretilmektedir (turca.lls.unibuc.ro, 2022).

Romanya'da 1 Ekim 1991 tarihinde Bükreş Üniversitesine bağlı Yabancı Diller Fakültesi'nde Türkçe öğretmeni ihtiyacını karşılamak için Rumence-Türkçe ve Türkçe-İngilizce olmak üzere iki yeni filoloji bölümü kurulmuştur. Aynı tarihte Köstence'deki Ovidius Üniversitesinin Edebiyat Fakültesinde de yeni bir Türkoloji Bölümü açılmıştır (Szilárd, 2015). Bükreş'teki Türkoloji bölümü A Grubu (birinci dil), Köstence'deki bölüm ise B Grubu (ikinci dil) olarak eğitim vermektedir. A Grubu bölümlerde 8 saat pratik Türkçe, 2 saat Kültür ve Edebiyat, 2 saat de Dil Bilgisi

dersleri verilirken B Grubu bölümlerde 6 saat pratik Türkçe, 2 saat Kültür ve Edebiyat, 2 saat de Dil Bilgisi dersleri verilmektedir. Bu üniversitelerde Türkçe öğrenimi gören öğrenciler ikinci bir dil daha seçmek zorundadırlar (Stefan, 2013).

30 Kasım 2009'da Cluj-Napoca'daki Babeş-Bolyai Üniversitesinde "Türkoloji ve Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü" açılmıştır: "Bu enstitünün amacı Türk devletlerini tanıtma, Azerbaycan Türkçesi ve Tatarca gibi Türk dillerini öğretme, Osmanlı tarihi dersleri verme gibi konuları kapsamaktadır" (Szilárd, 2015).

2011 yılında Bükreş'te, Kantemir Üniversitesi Türkçe Bölümünde II. dil olarak Türkçe dersi verilmektedir: "II. dil olduğundan dolayı, müfredat, kredi hesaplama açısından Ovidius Üniversitesindeki Türkçe Bölümü ile çok benzerlik göstermektedir" (Stefan, 2013).

Köstence'de anaokulu düzeyinde Türkçe eğitim veren Zübeyde Hanım Anaokulu ise 1990'dan beri eğitim vermektedir.

Bu kurumların dışında Yunus Emre Enstitüsü'nün Bükreş ve Köstence'de iki merkezi vardır. Bükreş'teki enstitüde yaklaşık iki bin ve Köstence'dekinde ise beş yüz elliye yakın öğrenci kurs görmektedir. Enstitü ayrıca KATÖP (Kamu Çalışanlarına Türkçe Öğretme Projesi) kapsamında Romanya ordusu başta olmak üzere polis, jandarma ve diğer güvenlik teşkilatlarına, çeşitli bakanlıkların yöneticilerine yönelik yılda beş dönem Türkçe kursu düzenlenmektedir. Bu projeden yılda yaklaşık iki bin kişi yararlanmaktadır. Enstitünün Bükreş ve Köstence merkezlerinde birer okutman görev yapmaktadır. Derslerin çoğu çevrimiçi ortamda yapılmakta, enstitünün kendi materyalleri kullanılmaktadır. Enstitüde, Avrupa Dil Portfolyosu kuralları gereğince, Türkçe dışında bir dil kullanılmamaktadır (Mustafa Yıldız, kişisel görüşme, Kasım 2022).

Türkiye Maarif Vakfı'nın 2019 yılında Bükreş'te açtığı Uluslararası Bükreş Maarif Okulları, Avrupa Birliği üyesi bir ülkede K12 düzeyinde açılan ilkokul olma özelliği taşımaktadır. 2021 yılında okulda yaklaşık 450 öğrenci eğitim görmüştür (Bükreş Maarif Koleji, 2022).

2. 3. Yaş'ta Türkçe Öğretimi

Romanya'nın kuzey doğusunda yer alan Yaş, kültür ve sanat merkezleriyle, kilise ve katedral gibi dini yapılarıyla, müze ve anıtlarıyla tarihi ve turistik bir kenttir. Yüzyıllar boyunca Boğdan Voyvodalığının merkezi olan kent daha sonra Romanya Prensliği ve Romanya Krallığı'nın başkentliğini yapmıştır. 1792'de Osmanlılarla Ruslar arasında yapılan ünlü Yaş Antlaşması bu kentte imzalanmıştır. Ayrıca, Romanya'nın ilk modern üniversitesi olan Yaş Üniversitesi 1860 yılında burada açılmıştır. Ayrıca Yaş'ın Türk dili ve öğretimi açısından çok önemli bir yeri vardır.

Romanya'daki ilk Türkoloji Enstitüsü, bu kentte, daha sonra Alexandru Ioan Cuza Üniversitesi adını alacak olan Yaş Üniversitesi bünyesinde kurulmuştur. 1940-1945 yılları arasında Türkçe, Türk tarihi ve Türk kültürüyle ilgili etkin çalışmalar yapan bu enstitü birtakım nedenlerden dolayı kısa süre sonra kapanmak zorunda kalmıştır (Prodan, 2016).

Yaş'taki Türkoloji çalışmalarıyla ilgili ayrıntılı bilgi veren kaynaklar yok denecek kadar azdır. Türkoloji Enstitüsü'nün geçmişi ve etkilikleriyle ilgili ayrıntılı bilgi veren tek çalışma, Dan Prodan'ın *L'Ambassadeur turc Hamdullah Suphi Tanrıöver et l'Institut de turcologie de Iassy – Roumanie (1939–1944)* adlı makalesidir (Prodan, 2016). Enstitünün tarihini kuruluşundan kapanışına kadar kronolojik bir düzende vermeye çalışan makale, aynı zamanda dönemin siyasi ve akademik atmosferini de başarıyla yansıtmaktadır. Yaş Üniversitesi'ndeki Türkoloji Enstitüsünün tarihsel önemini ana hatlarıyla sunmayı amaçlayan bu bölümdeki tüm bilgiler Studia Et Documenta Turcologica'nın 2016'da yayımlanan bu çalışmadan özetlenerek aktarılmıştır.

1931-1944 yılları arasında Romanya büyükelçiliği yapan Hamdullah Suphi Tanrıöver 1939 yılında Yaş'ı ziyaret etmiş, Yaş Üniversitesi'nde, aralarında Romanya Millî Eğitim Bakanı Petre Andrei ile Alman tarihçi ve dilci Franz Babinger'in de bulunduğu geniş bir dinleyici kitlesine "Türk Sanatı" başlıklı Fransızca konferans vermiştir. Tanrıöver bu ziyaret sırasında Yaş'taki üniversite bünyesinde Türkoloji Enstitüsü kurulmasını önermiş, teklif Romanya devleti tarafından hemen kabul edilmiştir. 1937 yılından beri Yaş Üniversitesi'nde Osmanlı-Romen ilişkileri, Osmanlı belge ve kronikleri üzerinden uygulamalı Türkçe-Osmanlıca dersi veren Franz Babinger, enstitüyü kurmakla görevlendirilmiştir. Babinger, bir tarihi diğeri etnografik, filolojik ve kültürel hedefleri olan iki temel misyon belirlemiştir. Tarihi misyon, yüzyıllar boyunca süren Türk-Romen ilişkilerini irdelemekti. Bunun için başta Osmanlı belgeleri olmak üzere tarihi kaynaklar incelenecek, tercüme edilecek, yayınlanacak, ayrıca Romenlerle yakın bağlantıları olan Peçenekler ve Kumanlar gibi Osmanlı öncesi Türk nüfusları araştırılacaktı (Prodan, 2016).

Enstitünün etnografik, filolojik ve kültürel misyonu Romanya'daki dil, edebiyat, gelenek ve adetler gibi yazılı ve yazılı olmayan Türk unsurlarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Enstitü ayrıca Türkçe konuşan azınlıkları, yani Türk, Tatar, Gagavuz gibi Türk topluluklarının lehçelerini inceleyecek, bu toplulukların tarihiyle ilgili çalışmalar yapacaktı (Prodan, 2016).

Enstitü, ünlü Romen tarihçi Nicolae Iorga'nın fahri genel müdürlüğü altında, 1 Nisan 1940'ta faaliyete geçmiştir. Enstitü'nün araştırma direktörlüğüne Franz Babinger, bilim sekreterliğine de Gagavuz Türkü Mihail Guboğlu getirilmiştir. Üniversitede enstitüye üç oda ayrılmıştır. Türkoloji Enstitüsü 1 Nisan 1940'tan Haziran 1943'e

kadar öğretim ve bilimsel faaliyetlerini tam zamanlı olarak sürdürmüştür. Ancak ağır savaş koşulları, fakültelerin Transilvanya, Alba Iulia gibi başka kentlere taşınması, zorunlu askerlik gibi nedenlerle 1943-1944 ve 1944-1945 yıllarında üniversite genelinde eğitim öğretim düzenli gerçekleştirilememiştir. 18 Haziran 1945'te üniversite yeniden Yaş'a taşınıp düzenli eğitim öğretim faaliyetlerine başlamıştır. Ancak Franz Babinger Almanya'dan dönmediği, Mihail Guboğlu da Bükreş'te kurulan Balkanoloji Enstitüsü'nde başka bir göreve atandığı için bu tarihten sonra Türkoloji Enstitüsü'nün herhangi bir ders etkinliğine rastlanmamıştır. Bu arada üniversite kurulu, enstitünün Türkoloji'yle ilgili kitaplarınsa Bükreş'teki Balkanoloji Enstitüsü'ne, Rumenlerin tarihiyle ilgili olanlarınınsa Yaş'taki MS Xenopol Tarih Enstitüsü'ne ödünç verilmesini kararlaştırmıştır. Kütüphanesinden yoksun kalan Türkoloji Enstitüsü 1945'ten 3 Ağustos 1948'deki yeni Komünist Eğitim Yasası'nın yürürlüğe girmesine kadar yalnızca kâğıt üzerinde varlığını sürdürmüştür (Prodan, 2016).

2.3.1. Yaş Üniversitesi Türkoloji Enstitüsü'nde Türkçe Öğretimi ve Bilimsel Çalışmalar

Türkoloji Enstitüsünün kurulmasından sonra, 1939-1940 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde Babinger, Türkçe I ve II derslerinin yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu Tarihi ve Osmanlı-Romen İlişkileri başlıklı dersleri vermeyi sürdürmüştür. Guboğlu ise Türkçe ve dil bilgisi konularında uygulamalı seminerler vermiştir (Prodan, 2016).

1940-1941 ve 1941-1942 eğitim-öğretim yıllarında Türkoloji Enstitüsü bünyesinde yürütülen öğretim etkinlikleri, programa uygun olarak gerçekleşmiştir. Babinger Osmanlı Tarihi ve Türk Dili derslerini pazartesi 18.00-19.00, salı 18.00-19.00 ve çarşamba 10.00-12.00 saatleri arasında vermiştir. Guboğlu ise Türkçe-Osmanlıca dili ve gramerini uygulamalı olarak anlatmayı sürdürmüştür (Prodan, 2016).

Guboğlu, enstitünün bilimsel çalışmaları kapsamında, Haziran 1943'te Gagavuz lehçesini incelemek üzere Türk nüfusunun yoğun olarak yaşadığı güney Besarabya'ya gitmiş, burada çeşitli dil ve folklor materyalleri toplamıştır (Prodan, 2016).

Enstitü, bilimsel çalışmalarını görünür kılmak için ayrıca süreli yayınlar çıkarmaya karar vermiş, ilk olarak 1942'de araştırmacı-tarihçi Maria-Matilda Alexandrescu-Dersca'nın *Timur'un Anadolu'da Seferi (1402)* adlı doktora tezini yayımlamıştır. Kitap, doktora tezini yöneten Nicolae Iorga'nın anısına ithaf edilmiştir. Türkoloji Enstitüsü'nün yayımladığı ikinci cilt, Şeyh Bedrettin Mahmud'un *Menakıbname*'sinin Arap harfli el yazmasının tıpkıbasımıdır. Bundan sonra başka bir kitap yayınlanmamıştır (Prodan, 2016).

Millî Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü, Türkçe öğretimini Yaş'ta başlatmak için, 2021 yılının Ekim ayında Romanya'nın ilk Türkoloji Enstitüsü'nü bünyesinde barındıran Yaş Alexandru Ioan Cuza Üniversite'sine Türkçe okutmanı atamıştır. Dersler salgından dolayı 2021-2022 eğitim-öğretim yılının güz dönemi boyunca ve bahar döneminin şubat ve mart aylarında çevrim içi sürdürülmüştür. Dersler 2022-2023 güz döneminden beri yüz yüze olarak sürdürülmektedir. Toplam 171 öğrencinin kayıt yaptırdığı Türkçe derslerine aktif biçimde yaklaşık 60 öğrenci devam etmektedir.

Sonuç

Dünyanın en eski ve köklü dillerinden biri olan Türkçe, tarih boyunca yalnızca kendi coğrafyasında konuşulup yazılan bir dil olmamış; çeşitli politik, ekonomik, kültürel ve toplumsal nedenlerden dolayı başka ülkelerin başka toplulukları tarafından da öğrenilmeye çalışılmıştır. Devletlerarasındaki çıkar ilişkileri, köklü tarihsel bağlantılar ve coğrafi yakınlıklar Türkçeye olan rağbeti daha da kolaylaştırıp hızlandırmıştır. Kuruluşundan beri Türkiye Cumhuriyeti yalnızca Türkiye'de değil başta komşu Balkan ve Arap ülkeleri olmak üzere tüm dünyada Türkçenin öğrenilip yaygınlaşması için maddi ve manevi gücünü seferber etmiş; büyükelçilikler, konsolosluklar, sivil toplum kuruluşları gibi resmi ve resmi olmayan kurumların desteğiyle okul ve enstitüler açmıştır. Türk devleti, Türkçenin ve Türk kültürünün öğretilip yaygınlaştırılması için diğer coğrafyalarda olduğu gibi Balkan coğrafyasında da yoğun bir emek harcamakta, buralara her yıl yeterli sayıda eğitimciler göndermektedir. Türklerle ve Türkiye'yle çok eskiden beri yakın bağları olan Romanya, tarihsel ve siyasal nedenlerden dolayı önemli bir ülkedir. Yaklaşık beş yüz yıl Osmanlı yönetimi altında kalması, Tatar ve Gagavuz gibi Türk topluluklarına yüz yıllardır yurt olması, Romanya'yı Türkçe ve Türk kültürü için daha da anlamlı kılmaktadır. Özellikle son yüz yıldır, Romanya yurttaşı Türkler ana dillerini öğrenmek ve öğretmek için sayısız dergi ve gazete çıkarmış, ana dili eğitimi veren okullar açmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti buralardaki dil ve kültür etkinliklerini çoğaltmak için var gücüyle çalışmakta, Türkoloji enstitüleri ve okullar açarak Türkçe öğretmen ve okutmanlar atayarak Türkçenin Romanya'daki görünürlüğünü her geçen gün artırmaktadır. Çalışmalar sonuç verdikçe bu görünürlüğün Romanya yurttaşları üzerinde daha derin etki bırakacağına kuşku yoktur.

Kaynaklar

Alp, S. (2009). Balkanlarda Osmanlı Dönemi Maddi Kültür Mirası Evreni. *Milli Folklor* (84), 151-161.

Biçer, N. (2012). Hunlardan Günümüze Yabancılara Türkçe Öğretimi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, (1)*4, 107-133.

Bozkurt, G. S. (2008). Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı. *Karadeniz Araştırmaları, 5*(17), 1-31.

Bükreş Uluslararası Maarif Okulu. Retrieved https://www.imsb.ro/?lang=tr [11 Kasım 2022].

Bükreş Üniversitesi Türk Dili Bölümü (2022). http://turca.lls.unibuc.ro/wp-content/uploads/2012/04/Luminiţa-Munteanu_Istoricul-Secţiei-de-Limba-Turcă_Universitatea-din-Bucuresti.pdf [19 Ekim 2022]

Cemil, T. (1986). Çağdaş Romen Tarihçiliğinde Eski Türk Kaynaklarının Değerlendirilmesi. *Erdem, 2*(4), 205-218.

Dağıstan, A. (2002). Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagavuz Türkleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 18*(54), 815-828.

Ercilasun, A. B. (2004). *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Gemil, T. (2021). Komünist Döneminde Romanya'da Tatarca Yayınlanan Dergi ve Kitaplar. T. Gemil, *Tătarii Relaţii Cu Otomani Şi Românі* içinde (s.318-325). Romanya, Cluj - Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Gökbel, A. (2020). Balkanlarda Osmanlı Öncesi Kuman/Kıpçak Türkleri. *Journal of Universal History Studies (JUHIS), 3* (Prof. Dr. Mustafa Keskin Özel Sayısı), 99-111.

Horata, O. (1996). Romanya'daki Türkoloji Çalışmaları. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*(2), 388-398.

Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk Milli Kültürü*. Istanbul: Ötüken Yayınları.

Kemal Atatürk Ulusal Koleji. https://colegiulatatürk.ro/istoric/ [12 Ekim 2022]

Mahmud, K. (2005). *Dîvânü Lugati't-Türk*. İstanbul: Kabalcı.

Maxim, M. (2008). Romanya. *TDV Islam Ansiklopedisi içinde* https://islamansiklopedisi.org.tr/romanya#2 [8 Kasım 2022]

National Institues of Statics. https://insse.ro/cms/en [18 Ekim 2022]

Nilghiun İsmail, Anca Laura Palamar. (2018). Muslim Minorities in A Changing Europe. A Retrospective on Educational System for Muslim Minority in Romania. *Mamangement Strategies, XI* (No 4 (42)), 260-68.

Omer, M. (2013, Bahar). Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 19*(17), 171-186.

Prodan, D. (2016). L'Ambassadeur turc Hamdullah Suphi Tanrıöver et l'Institut de turcologie de Iassy-Roumanie (1939-1944). *Studia Et Documenta Turcologica, 3-4*, 11-36.

Sancaktar, C. (2010). Balkanlar Türkiye İçin Neden Önemli. *TASAM Türkiye Stratejik Araştırmalar Merkezi*.

https://tasam.org/tr-TR/Icerik/71/balkanlar_turkiye_icin_neden_onemli [9 Ekim 2022]

Stefan, C. A. (2013). *Romanya'da Türkçe Öğretimi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Szilárd, S. (2015). Romanya Türkleri ve Türkçe. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, 6*(2), 61-78.

Turkish Embassy in Bucharest. (2017). Romanya'daki Soydaşlarımız/Türkiye-Romanya İkili Kültürel İlişkiler. http://bukres.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/216034 [14 Ekim 2022]

Vergatti, R. S. (2015-16). The City of the First Book Printed in Turkish-The Osman Dialect. *Studia Et Documenta Turcologica, 3-4*, 153-158.

World Directory of Minorities and Indigenous Peoples. (2022). World Directory of Minorities and Indigenous Peoples. https://minorityrights.org/country/romania/ [7 Kasım 2022]

Worlddata.info. (2022) Romania. https://www.worlddata.info/europe/romania/index.php [16 Kasım 2022]

Yavuz, N. (2010). Hamdullah Suphi ve Gagavuzlar. *Akademik Bakış, 4*(7), 177-184.

Öz Geçmiş

Şenel GERÇEK

1996 yılında Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 1998'de Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisansını, 2011'de Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimleri

Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında doktorasını tamamladı. Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarında Türkçe öğretmenliği yaptıktan sonra 2004'te Kocaeli Üniversitesi'ne geçti. 2004-2013 yılları arasında Kocaeli Üniversitesinde Türk Dili okutmanı olarak çalıştı. 2013'te Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi bölümüne öğretim üyesi olarak atandı. Hâlen Romanya Bükreş Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği'ne bağlı olarak Yaş Alexandru Ioan Cuza Üniversitesi'nde Türkçe dersleri vermektedir. Türk dili, Türkçe öğretimi, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konuları üzerinde çeşitli makale ve çalışmaları vardır.

SIRBİSTAN'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI (BELGRAD, NOVI SAD, NOVI PAZAR, PRIJEPOLJE, TUTIN)

Yasin YAYLA[1]

Giriş

1878'e kadar yaklaşık beş yüz yıl Osmanlı yönetiminde aynı çatı altında yaşayan Sırplar ile Türklerin münasebetleri 1878'den sonra aynı yönetim çatısı altında olmasa da aynı kültür şemsiyesi altında devam etmektedir. Beş yüz yıla yakın devam etmiş olan bu birliktelik neticesinde iki kültür arasında birçok ortaklık meydana gelmiştir. Bu ortaklığın örf ve âdetlere yansıyan kısımları olduğu gibi dile yansıyan kısımları da mevcuttur. Türkistan'dan yola çıkıp uğradığı yerlerdeki birçok kültürü bünyesine alan Oğuzların kurduğu bir devlet olan Osmanlı Devleti, Balkanlara doğru ilerleyince geldiği yerlerdeki kültürü Balkanlardaki halklara taşıyarak kültür taşıyıcılığı vazifesi yüklenmiştir. Dil de kültürün en büyük taşıyıcılarından birisidir.

Her cemiyetin kendi mana dünyası ile örülmüş bir dili vardır. Bu dil örgüsü, içinde dilin ait olduğu cemiyetin inanışlarını, âdetlerini, görüp geçirdiklerini, kısacası dili konuşan cemiyetin tarihi boyunca biriktirdiği her değeri; yani kültürü ihtiva eder. Bundan dolayı bir dili öğrenen kişi, o dilin ait olduğu kültüre temas etmek mecburiyetinde kalır. İşte bu temas neticesinde Türkçeden Sırpça-Hırvatçaya Škaljić'in tespitine göre 8742 kelime geçmiştir (1966, s. 23). Türkçe üzerinden Balkan dillerine geçen kelimelere *turcizam* denmektedir. Škaljić'in çalışmasından sonra yapılan birçok çalışma Sırpçada çok daha fazla *turcizam* olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Yücel, bibliyografya denemesi tarzındaki çalışmasında 618 *turcizam* çalışması yapıldığını dile getirmektedir (2020, s. 650). Söz konusu çalışmalar esas alınınca Sırpçadaki Türkçe kelime sayısının, Škaljić'in bahsettiği sayının daha da üstünde bir sayı olduğu muhakkaktır.

Tabii ki Sırpçadaki bu *turcizam*ların tamamı Türkçe kökenli kelimeler olmasa da Sırpçaya Türkçe üzerinden geçmiş kelimelerdir. Sözlükçülük bakımından Sırpçadaki bu kelimeler, Sırpça için Türkçe sayılmaktadır. Aynı husus Türkçedeki Arapça kelimelerin bazıları için de söylenebilir. Türkçe için Arapça kökenli kelimelerin bazıları Farsçadır[2]; yani Farsça Türkçedeki Arapça kelimeler için "kaynak dil" mevkiindedir. Sözlükçülükte "köken dil" bir kelimenin tespit edilebildiği kadarıyla ortaya çıktığı ilk dilken "kaynak dil" ise kelimenin söz konusu dile geçmesine

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yasinyayla@klu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5726-884X

[2] Bu hususa bir örnek olmak üzere: Türkçeye geçen Arapça asıllı kelimelerden içinde *dad* harfi bulunanlar, Türkçede /d/ sesiyle telaffuz ediliyorsa Türkçe için kaynak dil Arapça, /z/ sesiyle telaffuz ediliyorsa Farsça olmalıdır. Bu durumda *ḥażret* **حضرة** kelimesi Türkçe için Arapça değil Farsça olmalıdır (Yayla, 2021, s. 189).

kaynaklık eden dildir (Yayla, 2021, s. 178). Bu durumda Türkçe, Sırpça için kaynak dil mesabesindedir.[3]

1. Sırbistan'da Türkçe Öğretimi

İki dil arasındaki bu ortaklıktan dolayı Türkoloji çalışmaları Sırpça için vazgeçilmez çalışmalardır. Türkçe için Arapça, Farsça çalışmaları ne ise Sırpça için de Türkoloji çalışmaları aynı durumdadır. Bu sebeple 1. Dünya Savaşı'nın ardından Belgrad Üniversitesinde Türkoloji üzerine çalışmalar başlamıştır.

Türk Dili dersleri Balkanlarda ilk defa 1926 yılında Belgrad Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları bölümünde Fehim Bajraktarević tarafından okutulmuştur (Yalap, 2020, s. 484). Günümüzde Sırbistan ile Türkiye'nin hem ticari hem de turistik münasebetleri artarak devam ettiği için Türkçeye olan ilgi her geçen gün artmaktadır. Bu sebeple Sırbistan'ın birçok şehrinde birçok kurumda Türkçe eğitimi verilmektedir.

Sırbistan'daki Türkçe eğitiminin verildiği şehirler şunlardır: Belgrad, Novi Sad, Novi Pazar, Prijepolje ve Tutin.

1.1. Belgrad'da Türkçe Öğretimi

Belgrad'da Türkçe eğitiminin verildiği ilk merkez, aynı zamanda Balkanlarda Türkçe derslerinin verildiği ilk yer olan, Belgrad Üniversitesidir. Bunun dışında 2015 yılında kurulan Yunus Emre Enstitüsünde ve seçmeli ders olarak da Belgrad Filoloji Lisesinde Türkçe dersleri verilmektedir.

1.1.1. Belgrad Üniversitesi

Belgrad Üniversitesinde Türkçe dersleri yukarıda da zikredildiği üzere ilk defa 1926'da Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümünde seçmeli ders olarak başlamıştır. 1960 yılında Filoloji Fakültesinin kurulmasıyla birlikte Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Filoloji Fakültesinin çatısı altına girmiş ve söz konusu bölümde Türk Dili ve Edebiyatı kürsüsü faaliyete başlamıştır. 1965'ten bu yana da Türkiye'den gelen Türkçe okutmanlarıyla bölüm desteklenmektedir (Yalap, 2020, s. 484). Bölümden mezun olan ünlü Türkologlar arasında Marija Đukanović,

---

[3] Son yıllarda bölgede yapılan çalışmalardan bazıları Balkan dillerinde Türkçenin kaynak dil olma özelliğine zarar verici niteliktedir. Sırbistan'da Müslüman Boşnakların yoğunlukta yaşadığı bölgeye halk arasında "Sancak bölgesi" denmektedir. Söz konusu bölgede Boşnakçaya daha yakın bir dil konuşulmaktadır. Bu bölgede hazırlanan *Sandžački Rječnik* adlı sözlükte Türkçe üzerinden geçen kelimeler *tur.* (Türkçe) kısaltması ile değil *orij.* (Orient) kısaltması (Begović & Begović-Ličina, 2012, s. 30) ile gösterilerek hem sözlükçülük bakımından hata yapılmış hem de Türkiye ile olan kültür bağlarına zarar verilmiştir denebilir.

Slavoljub Đinđić ve Milan Adamović sayılabilir.[4] Yine aynı bölümde görev yapmış ve yapmakta olan Türkologlardan Ksenija Aykut, Mirjana Marinković ve Mirjana Teodosijević'in zikredilmesi de yerinde olacaktır. Söz konusu Türkologların eserlerinden bazıları şunlardır:

Aykut, K. (2007). *Proparticipi - ključ turske sintakse* [propartisipler – Türkçe Sözdiziminin anahtarı]. Zadužbina Andrejević; Aykut, K. (2010). *Neke morfološko-semantičke karakteristike turskih glagola* [Türkçe fillerin bazı morfolojik-semantik özellikleri]. Srpski jezik; Aykut, K. (2017). *Turski folklor* [Türk Folkloru]. Kolor pres.

Marinković, M. (2012). *Stara turska književnost* [Eski Türk Edebiyatı]. Belpak; Marinković, M. (2016). *Turske tapije iz arhive manastira Banjska* [Banjska Manastırı Arşivindeki Türk Tapuları]. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture; Marinković, M. (2017). *Nova turska književnost* [Yeni Türk Edebiyatı]. Čigoja štampa.

Đinđić, S. & Teodosijević, M. (1997). *Türkçe-Sırpça Sözlük*. Türk Dil Kurumu; Teodosijević, M. (2004). *Turski jezik u svakodnevnoj komunikaciji* [Günlük Konuşmada Türkçe].Čigoja štampa; Teodosijević, M. (2007). *Srpsko-turski rečnik* [Sırpça-Türkçe Sözlük]. Agencija Matić.

Söz konusu Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü hocalarından olan Ksenija Aykut ile yapılan bir röportajda Aykut, bölüm hakkında şunları dile getirmektedir:

> Benim üniversitede ilk çalışmaya başladığım dönemde Türkçeyi tercih eden öğrenci sayısı azdı. Türkiye – Sırbistan ilişkileri ve iki ülke arasındaki temasların artması gibi etkenlerle öğrenci sayısında artış oldu. Şu anda yaklaşık 60 öğrenci bölümde kayıtlı. Bunun yanında seçmeli olarak açtığımız Türkçe derslerine çok yoğun talep var. Bu yoğunluğu karşılayacak kadromuz dahi yok, bu sebeple talepleri karşılayamıyoruz. Bir seçmeli Türkçe dersine iki yüzden fazla öğrencinin başvurduğu oluyor. Yani başka bölümde okuyup ikinci veya üçüncü yabancı dil olarak Türkçe öğrenmek isteyen öğrencimiz de çok fazla. Daha önce Türkçeye böyle bir ilgi yoktu, dolayısıyla böyle bir seçmeli dersimiz de yoktu. Dersler, öğrencilerden gelen yoğun ilgi sonucunda açıldı diyebilirim (Hızal, 2022).

Aykut'un ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Belgrad Üniversitesinde Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü dışında öteki bölüm öğrencileri için de seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Türkçeye olan talebin günden güne artmasında Aykut'a göre Türk dizileri, turist olarak Türkiye'de bulunma ve iki ülke arasındaki münasebetteki artış etkili olmaktadır (Hızal, 2022).

---

[4] Söz konusu kişilerin hayatları hakkında daha geniş bilgi için bk. (Yalap, 2020, ss. 485-488).

1.1.2. Yunus Emre Enstitüsü

2015 yılında kurulan Belgrad Yunus Emre Enstitüsünde Türkçe öğretme ve Türk kültürünü tanıtma faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda, Enstitüde birçok konferans da düzenlenmektedir. Kurulduğu günden bu yana Belgrad'daki Enstitüde 2000'e yakın kişiye Türkçe eğitimi verilmiştir. (*Sırbistan'ın en köklü liselerinden Belgrad Filoloji Lisesinde Türkçe öğretilmeye başlandı*, 2021). Enstitünün son yıllarda gerçekleştirdiği en mühim faaliyetlerden birisinin Belgrad Filoloji Lisesi ile Türkçenin seçmeli ders olması için imzalanan anlaşma olduğu söylenebilir. Anlaşma gereğince 25 Ekim 2021'de Türkçe seçmeli ders olarak okutulmağa başlanmıştır (*Sırbistan'ın En Prestijli Lisesinde "Türkçe" Seçmeli Ders Olarak Öğretilecek*, 2021).

1.1.3. Belgrad Filoloji Lisesi

Yunus Emre Enstitüsü ile Belgrad Filoloji Lisesi arasında imzalanan antlaşma gereği 2021-2022 Eğitim Öğretim yılı ile birlikte Türkçe, Filoloji Lisesinde okutulan on beşinci yabancı dil olmuştur (*Sırbistan'ın en köklü liselerinden Belgrad Filoloji Lisesinde Türkçe öğretilmeye başlandı*, 2021). Türkçe dersleri birinci ve ikinci sınıf öğrencileri tarafından seçilmektedir ve ders materyalleri Yunus Emre Enstitüsü tarafından temin edilmektedir (*Амбасадор Републике Турске у Београду посетио Филолошку гимназију (Türkiye'nin Belgrad Büyükelçisi Filoloji Lisesini Ziyaret Etti)*, 2021).

1.2. Novi Sad'da Türkçe Öğretimi

Novi Sad, başkent Belgrad'ın ardından, Sırbistan'ın en büyük ikinci şehridir. Şehir, Macaristan sınırındaki Voyvodina özerk bölgesinde yer alır (Kurt, 2009, ss. 120-121). Novi Sad'da Novi Sad Üniversitesi Felsefe Fakültesi bünyesinde 2012 yılından bu yana Türkçe kursları düzenlenmektedir. Kurslar Yunus Emre Enstitüsü ile yapılan protokol çerçevesinde devam etmektedir. Kurslarda öğreticiliği Türkiye Millî Eğitim Bakanlığının görevlendirdiği bir okutman yapmaktadır. Kurslara her yaştan ve seviyeden kişi katılabilmektedir (Kaplan, 2022).

1.3. Novi Pazar'da Türkçe Öğretimi[5]

Novi Pazar; Belgrad'ın 280 km. güneyinde, Belgrad'ı Karadağ'ın başşehri Podgorica (Titograd) üzerinden Adriyatik sahiline bağlayan kara yolu üzerindedir. Deniz seviyesinden 496 m. yükseklikte olup vadilerle yarılmış Peštera yaylası ile yamaçları

[5] Çalışmanın "Novi Pazar'da Türkçe Öğretimi" ile alakalı kısmı 04-07 Haziran 2018'de Romanya Köstence'de düzenlenen "IV. Uluslararası Kültürel Çokseslilik: Dünyada Türk Dili, Kültürü ve Medeniyeti Konferansı"nda sunulan ve tam metin olarak basılan bildirinin yeniden gözden geçirilmiş hâlidir.

dik Rogozne ve Golija dağları arasındaki ovada, İbar nehrinin küçük bir kolu olan Raška'nın kenarındadır. Balkanlar'da Osmanlılar tarafından kurulan şehirlerden biridir (Aruçi, 2013, s. 468).

Şehir, halk arasında "Sancak" olarak bilinen bölgenin en büyük şehridir. Bölgenin halk arasında "Sancak" olarak anılmasının sebebi, bu bölgenin Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki son sancağı olmasıdır. Bölgeye ait şehirlerin bir kısmı Sırbistan'da, bir kısmı Karadağ'dadır. Sırbistan topraklarında bulunan şehirler şunlardır: Novi Pazar [=Yenipazar], Sjenica (Siyenitsa), Tutin, Prijepolje (Priyepolye), Nova Varoš (Nova Varoş), Priboj (Priboy). Karadağ'da kalan kısımdaki şehirleri ise şunlardır: Rožaje (Rojaye), Plav ve Gusinje (Gusinye), Bijelo Polje (Biyelo Polye [=Akova]), Plevlja (Plevlya [Taşlıca]) ve Berane.

Günümüzde bölgenin %66,67'sini teşkil eden (353.357 kişi) Müslüman Boşnaklardan, geri kalan %33,33'e tekabül eden nüfus (176.708 kişi) ise Sırp, Karadağlı, Arnavut ve diğerlerinden oluşmaktadır. Bölgenin merkezinde Novi Pazar [=Yenipazar] yer almaktadır ve Novi Pazar bölgenin en kalabalık şehridir (Licina, 2016).

Novi Pazar şehri, 1392 yılından itibaren Osmanlı idaresi ile tanışmaya başlamakla birlikte kesin Osmanlı hâkimiyeti 1454 yılında Sırplarla yapılan anlaşma neticesinde gerçekleşmiştir (Aruçi, 2013, s. 468). Şehir 1912 Ekim 23 tarihinde Osmanlı Devleti'nden ayrılmıştır ve bu tarihten sonra Müslüman nüfusun büyük bir kısmı Türkiye'ye göç etmiştir. (Aruçi, 2013, s. 469). Şehrin 120.000 civarında nüfusu bulunmaktadır (Aruçi, 2013, s. 471; Licina, 2016). 2011 nüfus verilerine göre şehrin nüfusunun yaklaşık yüzde 85'i Müslümanlardan müteşekkildir (Vukmirović, 2012, s. 64).

Novi Pazar'da; akrabalık bağları, Türkiye'de üniversite eğitimi görmek, Türk dizilerini seyretmek, turistik geziler için Türkiye'ye gitmek gibi saiklerle Türkçe öğrenmek isteyen kişi sayısı hatırı sayılır bir seviyededir. Uluslararası Novi Pazar Üniversitesinde 2001 yılında Nimetullah HAFIZ tarafından kurulan ve 2010 yılında kapanan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, kurumsal olarak Novi Pazar'da Türkçenin öğretildiği ilk yer olmuştur (Özdamar, 2015, s. 134). Bu yıldan itibaren çeşitli kurumlarda ve çeşitli seviyelerde Türkçe öğretimine devam edilmektedir. Türkçenin öğretildiği kurumlar ve eğitim seviyeleri şu başlıklar altında incelenebilir:

1.3.1. Novi Pazar Devlet Üniversitesi

Novi Pazar Devlet Üniversitesinde 2010 yılından bu yana İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünde Türkçe, Fransızca ile birlikte seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Türkçe dersleri Turski Jezik 1 [=Türk Dili 1], Turski Jezik 2 [=Türk Dili 2], Turski Jezik 3 [=Türk Dili 3] ve Turski Jezik 4 [=Türk Dili 4] adlarıyla dönemlik olarak

birinci ve ikinci sınıflarda okutulmaktadır. 2018-2019 eğitim ve öğretim yılına kadar her sınıf için haftalık 4 saate tekabül eden Türkçe dersleri, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünde yapılan düzenleme ile her bir sınıf için haftalık 3 saate düşürülmüştür. Türkçe 1 ve Türkçe 2 A1 seviyesine, Türkçe 3 ve Türkçe 4 ise A2 seviyesine tekabül etmektedir. İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümüne her sene 30 yeni öğrenci kaydolmaktadır. Bu 30 öğrencinin, her sene, yirmisinden fazlası Türkçe dersini seçerken geri kalanları Fransızcayı seçmektedir.[6] Dersleri, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen okutmanlar vermektedir. 2019-2020 eğitim ve öğretim yılına kadar derslere bir okutman girerken söz konusu eğitim ve öğretim yılından itibaren dersler iki okutman tarafından verilmektedir.

Devlet Üniversitesindeki Türkçe dersleri, donanımı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) tarafından yapılmış olan Türkçe sınıfında işlenmektedir. Sınıf, dil laboratuvarı şeklindedir. Derslerde Yunus Emre Enstitüsünün *Yedi İklim Türkçe* ders kitabı kullanılmaktadır. Ayrıca farklı kaynakları kullanabilmek adına sürekli internet bağlantısı ve projeksiyon da bulunmaktadır.

Devlet Üniversitesinde Türkçe dersleri dışında Türkçe ile ilgili farklı bir faaliyet yapılmamaktadır. Üniversitenin kütüphanesinde Türkçe eserler bulunmamaktadır. Üniversitedeki Türkçe dersine gelen öğrencilerin ekseriyeti, Novi Pazar Belediyesi Yunus Emre Türk Kültürü Merkezindeki derslere de devam etmektedir.

1.3.2. Novi Pazar Belediyesi Yunus Emre Türk Kültürü Merkezi

Yunus Emre Türk Kültürü Merkezi, 2010 yılında, Türkiye Cumhuriyeti Belgrad Büyükelçiliği ile Novi Pazar Belediyesi arasında imzalanan protokol çerçevesinde eğitim ve öğretime başlamıştır. Kurumda bir yerel yöneticinin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti tarafından görevlendirilen okutmanlar da eğitim vermektedir. Kültür Merkezinde, açıldığı tarihten 2018 yılına kadar 716 kursiyere Türkçe kursuna katılım belgesi verilmiştir.[7] Verilen katılım belgeleri bir sertifika hüviyetini taşımamaktadır. 2019 yılında Yunus Emre Enstitüsü ile yapılan anlaşma gereği Merkezde Yunus Emre Enstitüsünün sertifika imtihanları yapılmakta ve başarılı olanlara sertifika verilmektedir. Kültür Merkezinde her sene A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyelerinde Türkçe dersleri verilmektedir. Kurslar, her sene ekim ayı civarında başlayıp haziran ayı civarında sona ermektedir. Her bir seviye için haftada 4 ders saati eğitim verilmektedir. Bu sebeple, bir kur ancak bir yılda bitirilebilmektedir. Profesyonel bir Türkçe öğretimi merkezinde (TÖMER) konuşma, okuma, yazma, dinleme ve dil bilgisi bölümlerine hemen hemen farklı öğreticiler girmekte iken Novi Pazar Yunus

[6] Çalışmanın yazarı Yasin YAYLA 2015-2016, 2016-2017 ve 2017-2018 eğitim öğretim yıllarında Millî Eğitim Bakanlığının görevlendirmesi ile hem Novi Pazar Devlet Üniversitesinde hem de Novi Pazar Belediyesi Yunus Emre Türk Kültürü Merkezinde okutman olarak çalışmıştır.

[7] Novi Pazar Belediyesi Yunus Emre Türk Kültürü Merkezi yoklama arşivi.

Emre Türk Kültürü Merkezinde bütün kısımları tek bir hoca işlemek mecburiyetinde bulunmaktadır. Bu sebeple, birçok öğrenci; konuşma, anlama, dinleme ve okuma kısımlarında iyi seviyelere ulaşabilse de ders saatinin azlığından dolayı yazma kısmında yeterli seviyeye ulaşamamaktadır.

2019-2020 eğitim ve öğretim yılına kadar Merkezde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilmiş Türk okutman ve yerli okutman veya okutmanlar çalışmakta iken söz konusu eğitim öğretim yılından itibaren Merkeze Millî Eğitim Bakanlığı tarafından iki okutman görevlendirilmiştir.

Merkezde, Türkçe derslerinin dışında faaliyetler de düzenlenmektedir. 2016-2017 eğitim ve öğretim yılından bu yana Türkiye gezileri yapılmakta olan Merkezde 2017 yılında 44 öğrenci ile İstanbul gezisi, 2018 yılında da 23 öğrenci ile Trabzon-Giresun-Ordu gezisi düzenlenmiştir. Söz konusu gezilerin yanı sıra Türk kültürünü tanıtmak gayesiyle Merkez bünyesinde Türk yemekleri yarışmaları, Türkçe şiir dinletileri gibi etkinlikler de gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilmektedir. Kültür Merkezinde zaman zaman Belgrad'daki Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA'nın desteği ile çeşitli konser ve tiyatro programları da düzenlenebilmektedir.

1.3.3. Sırbistan Türkiye Mezunları Derneği (ASMAT)

Novi Pazarlı olup Türkiye'de öğrenim gören birçok kişi bulunmaktadır. Sırbistan Türkiye Mezunları Derneği de Türkiye mezunu olan bu öğrencilerin sayısı dikkate alınarak Novi Pazar merkezli olarak 2017 yılında kurulmuştur. Dernek, 1992 yılından bu yana Türkiye'ye eğitim için giden öğrencileri bir araya getirmeyi ve hem mezunlar arasındaki hem de söz konusu iki devlet arasındaki bağları kuvvetlendirmeyi gaye edinmiştir. Donanımı TİKA ve YurtDışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB) tarafından gerçekleştirilen dernekte, kurulduğu yıldan bu yana Novi Pazar Kültür Merkezi ile ortak Türkçe kursları düzenlenmektedir. Türkçe kurslarının dışında dernek, YTB'ye yaptığı çeşitli proje başvurularıyla Türkiye ile olan bağları geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu proje faaliyetlerin bir örneği olarak 12 Temmuz 2021-16 Ağustos 2021 tarihleri arasında Osmanlı Türkçesine Giriş kursu düzenlenmiştir (*YTB'den Türkiye-Sırbistan ilişkilerine katkı*, 2021).

1.3.4. Svetijonik

Svetijonik (Svetiyonik [=Deniz feneri]), Novi Pazar'da faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşudur. Bu kuruluş, gençlere yönelik eğitim faaliyetleri düzenlemektedir. Bu eğitim faaliyetlerinin içinde dönem dönem İngilizce, Almanca, Arapça ve Türkçe kursları da bulunmaktadır. Bu çerçevede, kuruluş bünyesinde 2015-2016 ve 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında Türkiye mezunu bir okutucu tarafından Türkçe dersleri verilmiştir. Belirli bir kitap ve müfredat çerçevesinde

devam etmeyen bu kurslar, A1 seviyesinde düzenlenmiştir ve kurslara yaklaşık 8 öğrenci katılmıştır.

1.3.5. Medreseler

Novi Pazar ve çevresinde; yalnızca yükseköğretim kurumlarında değil, ortaöğretim kurumlarında da Türkçe dersleri verilmektedir. Sancak bölgesinde Türkiye'deki imam-hatip okullarının muadili addedilebilecek medreseler bulunmaktadır. Sırbistan şartlarında devlet okulu statüsünde değil, özel okul statüsünde olan bu medreselerde Türkçe dersleri verilmektedir.

Bosna Sancağı'nın kurulmasından Bosna-Hersek'in ilhakına kadar Sancak'ta kurulmuş medreselerin sayısı hakkında farklı bilgiler bulunmaktadır. Bosna Sancağı'nda 1873-1878 döneminde 11'i Sancak'ta olmak üzere toplam 30 ya da 44 medrese bulunmaktaydı. Medreselerin sayısıyla alakalı ortaya çıkan farklılıklar, yetersiz kayıt sistemi ve uygulanan farklı kayıt usüllerinden kaynaklanmaktadır. Bu kayıtlara göre Sancak'ta bulunan 11 medreseden 5'i Novi Pazar'da, 3'ü Prijepolje (Priyepolye)'de, 2'si Plevlja (Plevliya)'da ve bir tanesi de Bijelo Polje (Biyelo Polye [=Akova])'de faaliyet göstermekte idi (Dacic, 2014, s. 30).

Balkanlardaki en eski medrese, 1573 yılından bu yana hiç ara vermeksizin faaliyet gösteren Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Medresesidir. Bunun dışında, 1951 yılında kurulan Priştine Alâuddin Medresesi de kurulduğu yıldan bu yana hiç ara vermeden eğitimine devam etmiştir. Novi Pazar'da da günümüzde faaliyet gösteren medreseler açılmadan önce 1990 yılında Priştine Alâuddin Medresesinin bir şubesi açılmıştır. Bir şube olarak açılmasının sebebi Saraybosna'nın Novi Pazar'a olan uzaklığı ve Boşnakların Arnavutça bilmemelerinden dolayı Priştine'deki eğitim kurumuna gitmelerinin mümkün olmamasıdır (Pepiç, 2014, s. 155).

Günümüzde Sırbistan'ın Sancak bölgesinde şu dört medrese eğitim faaliyeti sürdürmektedir:

Novi Pazar Gazi İsa Bey Medresesi, Novi Pazar Sinan Bey Medresesi, Prijepolje (Priyepolye) Bakiye Hanım Kız Medresesi, Tutin Kız Medresesi.

Bu medreselerdeki eğitim-öğretim programı Türkçe dersleri hariç Bosna-Hersek'teki medreselerin eğitim-öğretim programlarıyla aynıdır (Pepiç, 2014, s. 156).

1.3.5.1. Novi Pazar Gazi İsa Bey Medresesi

Gazi İsa Bey Medresesi, günümüzde faaliyet gösteren medreselerden biridir. Medrese 1994 yılında faaliyete başlamıştır. Bu medresenin Novi Pazar'da ve Sancak'ın Karadağ'da kalan Rožaje (Rojaye) şehrinde kız bölümleri de vardır. Novi

Pazar'daki kız medresesi 1996 yılında, Rožaje (Rojaye)'deki ise 2001 yılında açılmıştır (Pepiç, 2014, s. 156). Medreseden yılda yaklaşık 80 öğrenci mezun olmaktadır.

Bu medresenin üçüncü ve dördüncü sınıflarında haftada iki saat olmak üzere Türkçe dersi verilmektedir. Türkçe dersi, Türkiye mezunu olmayan yerli bir okutucu tarafından verilmekte ve belirli bir müfredat dâhilinde okutulmamaktadır.

1.3.5.2. Novi Pazar Sinan Bey Medresesi

Medresenin sadece erkek şubesi bulunmaktadır. Medrese, 2010 yılında faaliyete başlamıştır. Medreseden yılda ortalama 10 öğrenci mezun olmaktadır. Dört yıllık eğitim boyunca, haftada iki saat olmak üzere, Türkçe dersi verilmektedir. Türkçe dersleri, Türkiye mezunu olan yerli bir öğretici tarafından verilmektedir.

Sinan Bey Medresesinde, Sırbistan İslam Birliği Riyasetinin sorumluluğunda bulunan medreselerde uygulanan ortak plan ve program uygulanmaktadır. Söz konusu okulların Türkiye'deki imam-hatip okullarına benzetilmesinin sebebinin daha iyi anlaşılması açısından medresenin programını vermek faydalı olacaktır.

Meslek Dersleri:

> Kıraat, Akaid, Fıkıh, Ahlâk, Tefsir, Hadis, İslam Tarihi ve Vaaz (Hitabet).

Yabancı Diller:

> Boşnakça, Arapça, İngilizce ve Türkçe.

Sözel Dersler:

> Tarih, Coğrafya, Felsefe, Pedagoji ve Didaktik, Psikoloji-Mantık, Sosyoloji.

Fen-Matematik Dersleri:

> Matematik ve Biyoloji.

Disiplinlerarası program:

> Temel bilgisayar dersleri, beden ve sağlık eğitimi (Dacic, 2014, s. 86).

Derslerin haftalık sayıları se şu şekildedir:

> Kıraat (3 saat), Akaid (2 saat), Fıkıh (2 saat), Ahlak (2 saat), İslam tarihi (2 saat), Arapça (3 saat), İngilizce (2 saat), Boşnakça (3 saat), Türkçe (2 saat), Matematik (2 saat), Bilgisayar (2 saat), Tarih (2 saat), Coğrafya (2 saat), Beden eğitimi (2 saat) (Dacic, 2014, s. 89).

1.4. Priyepolye'de Türkçe Öğretimi

Priyepolye şehri, Sancak olarak bilinen bölgenin şehirlerinden biridir. Şehrin nüfusu 2011 verilerine göre 37.059'dur (Vukmirović, 2014, s. 51). Bu nüfusun 16.335'i Boşnak ve Müslümandır (Vukmirović, 2012, s. 52). Şehirde, Bakiye Hanım Kız

Medresesinde Türkçe dersleri verilmektedir; zaten medrese olarak da sadece Bakiye Hanım kız medresesi vardır. Osmanlı döneminde 1863 yılında faaliyete başlayan medresenin birçok defa faaliyeti farklı sebeplerle durmuş veya durdurulmuştur. Günümüzdeki Bakiye Hanım Medresesi, 2009 yılında faaliyete başlamıştır (Dacic, 2014, s. 31). Her yıl yaklaşık 10 öğrenci mezun olmaktadır. Türkçe dersi müfredatı, Novi Pazar Sinan Bey Medresesinin müfredatı ile aynıdır. Türkçe dersleri, Türkiye mezunu olan yerli bir okutucu tarafından verilmekte olup belirli bir ders kitabı kullanılmamaktadır. Bu medrese dışında, 2015-2016 ve 2016-2017 eğitim ve öğretim yıllarında TİKA'nın görevlendirdiği bir Türk okutman tarafından Prijepolje Kültür Merkezinde de Türkçe kursları düzenlenmiştir. Kültür Merkezi kayıtlarına göre A1, A2 ve B1 seviyelerinden toplam 30 kursiyer derslere devam etmiştir.

1.5 Tutin'de Türkçe Öğretimi

Tutin de Sancak bölgesinin şehirlerinden biridir. 2011 verilerine göre şehrin nüfusu 31.155'tir (Vukmirović, 2014, s. 88). Şehir nüfusunun 29.133'ü Boşnak ve Müslümanlardan müteşekkildir (Vukmirović, 2012, s. 66). Şehirde 2013 yılında faaliyete geçmiş olan bir adet kız medresesi bulunmaktadır. Medreseden her yıl yaklaşık 20 öğrenci mezun olmaktadır. Okulun Türkçe müfredatı Novi Pazar Sinan Bey Medresesi ve Priyepolye Bakiye Hanım Kız Medresesi ile aynıdır. Türkçe dersleri, Türkiye mezunu olan yerli bir okutucu tarafından verilmektedir.

Tutin'de medrese dışında henüz Türkçe eğitimi verilmese de Türkçe eğitimi vermek üzere 05 Ekim 2022 tarihi itibarıyla bir Türk Kültürü Merkezi açılmıştır. Türk Kültürü Merkezi, Tutin Belediyesi ile Türkiye Cumhuriyeti Belgrad Büyükelçiliği arasında imzalanan protokol çerçevesinde faaliyetlerine başlamıştır ve Merkeze, Türkiye Cumhuriyeti tarafından Türkçe derslerini vermek için bir Türk okutman görevlendirilecektir (*Boşnak nüfusun yoğun yaşadığı Sancak bölgesindeki Tutin kentinde Türk Kültür Merkezi açıldı*, 2022).

2. Türkçe Öğretiminde Yaşanan Problemler ve Çözüm Önerileri

Sırbistan'da, Türkiye ile olan münasebetlerin ilerlemesi neticesinde Türkçeye olan ilgi her geçen gün artmaktadır. Birçok Türk firması Sırbistan'ın çeşitli yerlerine yatırımlar yapmaktadır. Bu yatırımlar neticesinde açılan firmaların Türkçe bilen çalışan ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple Sırbistan'da Türkçe bilmek bir iş sahibi olabilmek için büyük bir avantaj konumuna gelmektedir. İki ülke arasındaki münasebetler neticesinde ticari faaliyetler arttığı gibi turizm faaliyetleri de artmaktadır. Birçok Sırbistanlı turist Türkiye'yi ziyaret ettiği gibi Türkiye'den de birçok turist başta Belgrad olmak üzere Sırbistan'ın birçok şehrine gelmektedir. Bu durum da Türkçe bilen turist rehberlerine ihtiyaç duyulmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, son yıllarda "Türkiye Bursları"nın sunduğu cazip imkânlar yabancı

öğrencilerin dikkatini çekmektedir. Türkiye'de lisans veya yüksek lisans eğitimi görmek isteyen Sırbistanlı gençler "Türkiye Bursları"na başvurmaktadır. Gençler, Türkiye'de daha rahat eğitim görebilmek adına daha Türkiye'ye gitmeden Türkçe öğrenmek için Türkçe eğitimi veren kurslara başvurmaktadırlar.

Novi Pazar Belediyesi Yunus Emre Türk Kültürü Merkezinde yapılan bir araştırmaya göre Türkçe kurslarına devam eden öğrencilerin Türkçe öğrenme sebepleri "merak, tanınırlık, ilgi, zaruret, mecburiyet" kategorileri altında toplanmıştır. Bu kategorilerden frekans değeri en yüksek olan iki kategori ise tanınırlık ve zaruret kategorisidir. Söz konusu araştırmaya göre öğrencilerin televizyon dizileri, akrabalık bağları, iş imkânı ve Türkiye'de eğitim almak istemek gibi sebeplerle Türkçeye ilgi duydukları anlaşılmıştır (Yayla, 2018, ss. 9-10).

Son yıllarda artan bu Türkçe öğrenme talebine karşılık verme veya doğru karşılık verme konusunda bölgede bazı problemler yaşanmaktadır.

Belgrad Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü de bu yoğunluk ile muhatap olan kurumlardan bir tanesidir. Bölüm öğretim üyelerinden Ksenija Aykut bu durumu şöyle dile getirmektedir: "Seçmeli olarak açtığımız Türkçe derslerine çok yoğun talep var. Bu yoğunluğu karşılayacak kadromuz dahi yok, bu sebeple talepleri karşılayamıyoruz. Bir seçmeli Türkçe dersine iki yüzden fazla öğrencinin başvurduğu oluyor." (Hızal, 2022).

Sırbistan'da Türkçeye en yoğun ilginin olduğu şehir Novi Pazar'dır. Novi Pazar Belediyesi Yunus Emre Türk Kültürü Merkezine yılda yaklaşık 250 civarında öğrenci Türkçe öğrenmek için başvuruda bulunmaktadır; fakat kültür merkezinin müstakilen bir Yunus Emre Enstitüsü Kültür Merkezi olmaması dolayısıyla fizikî imkânlar kısıtlıdır. Bu sebeple kültür merkezinin söz konusu sayıya cevap vermesi mümkün olamamaktadır.

Novi Pazar Yunus Emre Türk Kültürü Merkezinde düzenlenen kurslar mesai sonrası kurslar olduğu için her yaştan ve seviyeden kişi kurslara katılabilmektedir. Bu durum hoca sayısının ve sınıf sayısının yetersizliği sebebiyle farklı yaş gruplarından kursiyerlerin aynı sınıfta bulunmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu husus da dersin kalitesini düşürmektedir. Aynı husus Novi Sad'daki Türkçe kursları için de geçerlidir. Novi Sad'daki Türkçe kursunda öğretici olarak çalışan Kaplan'a göre kursiyerlerin yaşlarındaki ve bilgi seviyelerindeki farklılık Türkçe öğretimini zorlaştırmaktadır (2022).

Yine, kültür merkezinin fizikî imkânlarının kısıtlılığı sebebiyle merkezde yapılan faaliyetler Türkçe dersleri ile sınırlı kalmaktadır. Ders dışında çok az kültür faaliyeti yapılabilmektedir. Kültür merkezi bir kültür merkezinden ziyade Türkçe kursu tarzında faaliyetlerine devam etmektedir. Dil ile kültürün münasebeti

düşünüldüğünde kültürel faaliyetlerin sayısındaki artış dil öğrenimini de kolaylaştıracaktır. Yunus Emre Enstitüsünün bölgede açacağı bir kültür merkezinin müstakil binasıyla bölge halkına da Türkçeye de daha iyi hizmetlerde bulunacağı muhakkaktır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere Sırbistan'da sadece Belgrad Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bulunmaktadır. Novi Pazar'da Türkçeye olan ilgi göz önüne alındığında Novi Pazar Devlet Üniversitesinde de Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmasının yerinde bir tercih olacağı muhakkaktır.

Sırbistan'da ilk ve ortaöğretim seviyesinde, özel okul statüsünde olan medreseler dışında, sadece Belgrad Filoloji Lisesinde Yunus Emre Enstitüsü ile yapılan protokol gereği Türkçe dersi okutulmaktadır. Sırbistan'daki ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu yabancı dil İngilizce iken ikinci yabancı dil öğrencinin tercihine göre Fransızca, Almanca ve Rusça olabilmektedir. Novi Pazar ve çevresinde Türkçeye olan ilgi göz önüne alınarak Türkçenin Bosna-Hersek'te olduğu gibi Novi Pazar'da da ikinci yabancı dil olarak müfredatta yerini alabilmesi adına çalışmalar yapılması gerekmektedir.

1992'den bu yana Novi Pazar'dan Türkiye'ye yükseköğrenim için öğrenci gelmektedir. Her geçen yıl da Türkiye'ye gitmek isteyen öğrencilerin sayısı artmaktadır. Türkçe öğrenmek için kültür merkezine gelen öğrencilerin ekseriyeti de Türkiye'de okumak isteyen öğrencilerdir. Türkçeye ve Türkiye'ye bu kadar ilginin olduğu şehirde ne yazık ki Türkçe eserlerin bulunabileceği bir kütüphane yoktur. Türkçe eğitiminin bu kadar yoğun yapıldığı bir şehirde bir "Türkçe Kütüphanesi" yapılması ve Türkçeden Sırpça-Boşnakçaya tercüme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, hatta bu tercüme faaliyetleri için bir tercüme atölyesi kurulması zaruridir.

Sancak bölgesindeki medreselerde gerçekleştirilen Türkçe derslerinde düzenli bir müfredat takip edilememektedir. Ayrıca, dersi veren eğitimciler Türkiye'deki bir üniversiteden mezun olsalar bile bu eğitimcilerin hemen hemen hiçbirinin alanı Türkçe eğitimi değildir. Bu sebeple Türkçe derslerini veren hocalara hizmet içi eğitim tarzında yabancılara Türkçe öğretimi üzerine eğitim verilmesi zaruridir. Ayrıca, medreselere Türkçe eğitimi için materyal yardımında bulunulması doğru olacaktır.

3. Türkoloji Kaynaklarının Bulunduğu Kütüphaneler ve Arşivler

Sırbistan'da Türkolojiye dair kaynaklar Belgrad Üniversitesi Kütüphanesinde, Millî Kütüphanede ve Sırp Bilimler ve Sanatlar Akademisinde bulunmaktadır. Belgrad Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan el yazması metinlere elektronik ortamdan ulaşılabilmektedir (Yalap, 2020, s. 494).

Belgrad dışında Novi Pazar Ras Arşivinde ve Novi Pazar Müzesinde Osmanlı Türkçesi eserler ve belgeler bulunmaktadır. Ras Arşivindeki Osmanlıca belgelerin bazıları *Osmanska Dokumenta Orijentalne Zbirke Arhiva "Ras" u Novom Pazaru* adı altında Latin harfli çeviri yazıya aktarılıp ve Sırpça/Boşnakçaya tercüme edilerek yayımlanmıştır. Yine aynı arşivde bulunan Osmanlı dönemine ait Yeni Pazar kazasına ait bilinen tek sicil *Sdžili kadije kaze Novi Pazar od 1766. do 1768. godine* adı ile yayımlanmıştır. Arşivde Osmanlı Türkçesi olarak kaleme alınmış edebiyat, İslam dini, tarih gibi alanlarda sınırlı sayıda da olsa eserler bulunmaktadır. Bu eserler hakkında yapılacak bir kataloglama çalışması arşivdeki eserleri ilgililerin dikkatine sunacaktır.

Novi Pazar Müzesinde Osmanlı dönemine ait belli başlı belgeler bulunmaktadır. Bu belgeler bir katalog şeklinde *Raskršća rukopisna zbirka biblioteke Muzeja Ras Novi Pazar* adıyla 2021 yılında yayımlanmış ve müzenin "muzejnp.rs" adlı genel ağ adresinden ilgililerin istifadesine sunulmuştur. Aynı müzede, Busîrî [ö. 695/1296(?)]'nin *Kaside-yi Bürde*'sine Seyyid Hasan Rıza el-Aksarayî [ö. 1049/1639-1640] tarafından yazılan *Miftâhü 's-Sa'âde* adlı şerhin bir yazması bulunmaktadır. Eser Avdija Salković tarafından TİKA'nın da desteği ile 2020 yılında *Miftâhu 's-Sa'âde Ključ Sreće* adı altında Boşnakça olarak yayımlanmıştır.

4. Türkolojiye ve Türkçe Eğitimine Katkı Sunanlar

Sırbistan'da ve bütün Balkanlarda Türkoloji araştırmalarının başlangıç noktası ve merkezi olarak görülen yer Belgrad Üniversitesidir. Söz konusu üniversitedeki hocalardan Fehim Bajraktarević başta olmak üzere birçok hocanın yetiştirdiği öğrenciler Türkoloji çalışmalarına katkılar sunmuştur. Çalışmanın Belgrad Üniversitesi ile ilgili kısımda da zikredildiği üzere Marija Đukanović, Slavoljub Đinđić, Milan Adamović, Ksenija Aykut, Mirjana Marinković ve Mirjana Teodosijević bu isimlerden bazılarıdır. Söz konusu isimler eserleriyle ve yetiştirdikleri öğrencilerle Türkolojiye ve Türkçe eğitimine katkı sunan saygıdeğer ilim adamlarıdır.

Bu ilim adamları dışında üniversitede herhangi bir akademik kürsüsü bulunmayan fakat Türkçeden Sırpçaya yaptığı tercümelerle ve Osmanlı Türkçesi üzerine yaptıkları ilmî çalışmalarla Türkolojiye katkı sunan isimler de mevcuttur. Bu isimlerden olmak üzere Avdija Salković ve Nesip Pepić'i böyle bir çalışmada zikredip tanıtmak yerinde olacaktır.

Avdija Salković: 1974 Novi Pazar doğumlu olan Salković; 1997 yılında Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu Elektronik ve Bilgisayar Bölümünü bitirdikten sonra ülkesi Sırbistan'a dönmüş ve çalışmalarını Türkçe üzerine yoğunlaştırmıştır. Bu yoğunlaşmanın bir neticesi olarak Belgrad Üniversitesi

Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne başlayıp 2006 yılında söz konusu bölümden mezun olmuştur. Aynı bölümde 2009 yılında en yüksek derece ile yüksek lisansını ve 2017 yılında ise doktorasını tamamlamıştır. Hâlen Novi Pazar Şehir Kütüphanesinde çalışmaktadır. Salković'in Türkçeden Sırpça/Boşnakçaya elliye yakın kitap çevirisi bulunmaktadır. Bu eserlerden bazıları şunlardır: İbrahim Kalın, *Ben Öteki Ötekisi*; Mehmed Niyazi Özdemir, *Çanakkale Mahşeri*; Mehmed Niyazi Özdemir, *Plevne*; Peyami Safa, *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*; Peyami Safa, *Fatih Harbiye*; Peyami Safa, *Yalnızız*; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*.

Nesip Pepić: 1989 Tutin doğumlu olan Pepić, 2012 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirmiş ve aynı üniversitede 2014 yılında Arap Dili ve Belagati alanında yüksek lisansını tamamlamıştır. 2019 yılında Anadolu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitiren Pepić, hâlen Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesinde doktorasına devam etmektedir. 2015-2017 yılları arasında Novi Pazar Sinan Bey Medresesi ve Tutin Kız Medresesinde Türkçe dersleri vermiştir. Hâlen Türkiye Cumhuriyeti Yenipazar Başkonsolosluğunda çalışmakta olan Pepić'in yayımlanmış birçok akademik makalesi ve kitabı bulunmaktadır. Türkçeden Sırpça/Boşnakçaya tercüme çalışmaları dışındaki çalışmaları daha çok Osmanlı Türkçesi eserler üzerine yoğunlaşmıştır. Eserlerinden bazıları şunlardır: Pepić N. & Ujkanović E. (2017). Nekoliko nišana iz harema naših džamija. *Bošnjačka riječ: časopis za društveni život i kulturu sandžačkih Bošnjaka*. 36/39, 25-30.; Yayla, Y., Alemdar, E., Pepiç, N., Erol, H.İ., Tuncer, M., Yılmaz, Y. (2018). *Sancak Bölgesi Osmanlı Kültür Mirası Novi Pazar Hazire Şahideleri*, Rumeliya Yayıncılık.; Pepić N. (2020). Nišani u haremu džamije u selu Raduhovce. *Tutinski zbornik: godišnji časopis: nauka, kultura, umjetnost*. 6, 211-220.

Sonuç

Balkan coğrafyasında Sırpça/Boşnakça/Hırvatça konuşanlara Türkçe öğretmek için yazılmış ilk eser 1631 yılında Muhammed-i Hevâî-yi Üsküfî tarafından hazırlanmış manzum bir sözlük olan *Makbûl-i 'Ârif*'tir[8] denebilir. Köklü bir geçmişe dayandığı anlaşılan Türkçe öğretimi bugün de bu coğrafyada yaygındır. Yalnızca yükseköğretim kurumlarında değil ortaöğrenimde de Türkçe öğretilmektedir. Ayrıca, çeşitli kuruluşlar da halka yönelik Türkçe kursları ile Türkçe öğretimi faaliyetleri yürütmektedir.

Bölgede Türk Dili ve Edebiyatı bölümü bulunan tek eğitim kurumu Belgrad Üniversitesidir. Bunun dışında, Novi Pazar Devlet Üniversitesinde de İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü altında Türkçe seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Türkoloji çalışmaları açısından resmî kurumlardaki bu alanda faaliyet gösterenler dışında

[8] Eser hakkında daha geniş bilgi ve eserin neşri için bk. (Ahmet Kasumović vd., 2018).

şahsi çalışmalar yürüten pek çok kişi de bulunmaktadır. Bu da bölgede Türkçeye olan ilgiyi göstermektedir. Söz konusu ilginin daha yoğun olduğu Sancak bölgesinde Türkçe dersinin seçmeli bir ders olarak okutulmasından ziyade müstakil bir Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü çatısı altında ilgili faaliyetlerin yürütülmesinin daha yerinde olacağı anlaşılmaktadır.

Ortak kültür mirası dolayısıyla Osmanlı döneminden kalan birçok eser ve belgenin bölgedeki kütüphanelerde ve arşivlerde bulunduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, söz konusu eserler Belgrad'daki kütüphanelerde kataloglanarak ilgililerin istifadesine sunulmuş olsa da ülkedeki diğer kütüphanelerdeki ve arşivlerdeki eserler henüz kataloglanmamıştır. Dolayısıyla bahse konu kurum ve kuruluşlarda ne kadar ve ne tür Türkçe eser ve belge olduğu henüz tam olarak bilinememektedir. Bu sebeple, Türk ve yerli uzmanlar tarafından öncelikle kataloglama çalışmasının yapılması ve devamında da söz konusu eserlerin çalışılarak ilgililerin istifadesine sunulması bahse konu ortak kültür mirasının günümüze aktarılması açısından yerinde olacaktır.

Kaynaklar

Ahmet Kasumović, Monnesland, S., & Yayla, Y. (Ed.). (2018). *Makbul-i Ârif Dopadljiv Onom Ko Je Učen Potur Šahidija [Köylü Şahidi] Bosansko-Turski Rječnik u Stihovima [Boşnakça-Türkçe Manzum Sözlük]*. Tuzla Belediyesi.

Aruçi, M. (2013). Yenipazar. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 43, ss. 468-471). Türkiye Diyanet Vakfı.

Begović, D., & Begović-Ličina, Š. (2012). *Sandžački Rječnik: Prilog Leksikografiji Bosanskog Jezik*. Autori.

Boşnak nüfusun yoğun yaşadığı Sancak bölgesindeki Tutin kentinde Türk Kültür Merkezi açıldı. (2022, Ekim 6). bosnakhaber.com. https://bosnakhaber.com/sancakta-turk-kultur-merkezi-acildi/

Dacic, N. (2014). *150 godina Bakija-hanume medrese u Prijepolju: 1863-2013*. Fakultet islamskih nauka.

Hızal, H. D. (2022, Kasım 2). *Prof. Dr. Ksenija Aykut ile Türk ve Sırp Dilleri Üzerine Bir Röportaj*. https://www.tuicakademi.org. https://www.tuicakademi.org/prof-dr-ksenija-aykut-ile-turk-ve-sirp-dilleri-uzerine-bir-roportaj/

Kaplan, E. (2022, Ekim 27). *Sırbistan'da Türk Dili Öğretimi Çalışmaları*. Yurt Dışındaki Eğitim Kurumlarında Yabancılara Türkçe Eğitimi Veren Türk Okutmanların Mesleki Eğitimi.

https://twitter.com/MebYurtDisiEgtm/status/1585256793349197824?t=P9XIVm-cNjTV-saMChCQFA&s=08

Kurt, H. (2009). Sırbistan (Fizikî ve Beşerî Coğrafya). İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 37, ss. 120-121). Türkiye Diyanet Vakfı.

Licina, N. (Direktör). (2016, Kasım 21). Sancak'ın Merkezi Novi Pazar. İçinde *Balkan Gündemi*. https://www.youtube.com/watch?v=VD4weIpxsN0

Özdamar, F. (2015). Yeni Pazar'da Türkçe Öğretimi: Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, *15*, 131-143.

Pepiç, N. (2014). *Osmanlı Döneminden Günümüze Kadar Arapçanın Bosna-Hersek ve Sancak Bölgesi'ndeki Varlığı ve Durumu* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi.

Sırbistan'ın en köklü liselerinden Belgrad Filoloji Lisesinde Türkçe öğretilmeye başlandı. (2021, Aralık 4). trtavaz.com.tr. https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/sirbistanin-en-koklu-liselerinden-belgrad-filoloji-lisesinde-turkce-ogretilmeye/61aa6b1f01a30a0888930a1b

Sırbistan'ın En Prestijli Lisesinde "Türkçe" Seçmeli Ders Olarak Öğretilecek. (2021, Ekim 15). belgrad.yee.org.tr. https://belgrad.yee.org.tr/tr/haber/sirbistanin-en-prestijli-lisesinde-turkce-secmeli-ders-olarak-ogretilecek

Škaljić, A. (1966). *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku*. Svjetlost.

Vukmirović, D. (2012). *2011 Census of Population, Households and Dwellings in Republic of Serbia (Population-Ethnicity)*. Statistical Office of Republic of Serbia.

Vukmirović, D. (2014). *2011 Census of Population, Households and Dwellings in Republic of Serbia (Population)*. Statistical Office of Republic of Serbia.

Yalap, H. (2020). Sırbistan'da Türkoloji. İçinde *Avrupa'da Türkoloji* (ss. 481-495). Akçağ Yayınları.

Yayla, Y. (2018). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesinde Kültür Aktarımı Üzerine Öğrenci Görüşü Merkezli Bir İnceleme. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi Teori ve Uygulama*, *9*(17), 2-22.

Yayla, Y. (2021). Güncel Türkçe Sözlüklerde Arapça Asıllı Kelimeler İçin Kaynak Dil Olarak Farsça. *Zemin*, *1*, 175-189.

YTB'den Türkiye-Sırbistan ilişkilerine katkı. (2021, Eylül 17). balkannews.com.tr. https://www.balkannews.com.tr/gundem/ytbden-turkiye-sirbistan-iliskilerine-katki-h1130.html

Yücel, D. (2020). Sırp-Hırvat-Boşnak Dilindeki Türkizmler Üzerine Yapılan Çalışmalara Bir Çerçeve, Değerlendirme ve Kaynakça Denemesi. *The Journal of Social Sciences*, *46*(46), 650-698. https://doi.org/10.29228/SOBIDER.42943

Амбасадор Републике Турске у Београду посетио Филолошку гимназију (Türkiye'nin Belgrad Büyükelçisi Filoloji Lisesini Ziyaret Etti). (2021, Aralık 5). filoloska.edu.rs. https://filoloska.edu.rs/novi/амбасадор-републике-турске-у-београд/

Öz Geçmiş

Yasin YAYLA

01 Temmuz 1985 tarihinde Giresun'da dünyaya geldi. 2007'de Marmara Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümünden mezun oldu. Aynı üniversitenin Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalında "Türkçe Kaynak Metinlerde Noktalama ve Dizin Çalışması *Zübdetü 'L-Hakâyık* Örneği" başlıklı teziyle 2010 yılında yüksek lisansını yine aynı enstitünün Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında 2017 yılında "Sözlüklerin Türkçe Kaynak Metin Olarak Kullanılması Bir Ansiklopedik Sözlük Örneği" başlıklı çalışmasıyla da doktorasını tamamladı. 2007-2014 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Türkçe öğretmeni olarak çalışan YAYLA, 2014 yılında Endonezya Paramadina Üniversitesinde ve 2015-2018 yılları arasında da Sırbistan Novi Pazar Devlet Üniversitesinde Türkçe okutmanı olarak çalışmıştır. 2018'den bu yana da Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Başlıca çalışma alanları sözlük bilimi ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimidir.

SIRBİSTAN'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI (NOVİ SAD)

Erdinç KAPLAN[1]

Giriş

Dünya genelinde geniş bir coğrafyada kullanılan Türkçeye olan ilgi günümüzde giderek artmaktadır. Bu bağlamda, Türkçenin vatan sınırları dışına taşınması gerek yurt dışında yaşayan Türk soylu vatandaşlara gerekse de yabancı uyruklu kişilere yerinde ve yüz yüze öğretilmesi konusunda iki binli yıllarla birlikte dikkate değer bir gelişmenin olduğu görülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığının öncülüğünde, Türkçenin yurt dışında öğretimi için görevlendirilen okutmanlar dili ve beraberinde kültürü Alev Alatlı'nın deyimiyle bir "uç beyi" bilinciyle ülke sınırları dışına taşımakta, dil ve kültür bayrağını dünyanın çok farklı coğrafyalarında dalgalandırmaktadırlar.

Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu kararıyla Sırbistan'ın Novi Sad şehrinde Nisan 2019'dan beri görev yapmaktayım. Bu makalede öncelikle iki toplum arasındaki kültürel ortaklıklardan ve Türkçenin Sırpçaya olan etkisinden bahsedilecek, daha sonra genelde Sırbistan özelde ise görev yaptığım Novi Sad şehrindeki Türk dili çalışmaları hakkında bilgi verilecek ve bu bağlamda mevcut faaliyetlere ilişkin değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1. Dil ve Kültürel Ortaklık

16. yüzyılın ikinci yarısından bağımsızlığını kazandığı 1878 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalan Sırbistan coğrafyasında Türk kültürünün izleri günümüzde de çok canlı örnekleriyle varlığını sürdürmektedir. Uzun yıllar Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde görev yapmış olan Prof. Dr. Miryana Marinkoviç iki toplum arasındaki kültürel etkileşimi şu değerlendirmeleriyle ortaya koymaktadır:

> Şüphesiz ki Balkan kültürü ve Sırp kültürü Osmanlı damgası olmadan düşünülemez. Sırp kültüründe Osmanlı etkisini hayatın çeşitli alanlarında görmek hâlâ mümkündür. 1459-1878 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunan Sırbistan Osmanlı siyasi nüfuzu altında ve Osmanlı medeniyeti çerçevesinde gelişmekteydi. Bu etki hem maddi hem de manevi kültürde kalıcı bir şekilde mevcuttur. İslam dininin Balkanların siyasal ve toplumsal gelişiminde yüzyıllar boyu büyük bir payı vardır. Sırp maddî kültürünün hemen hemen bütün alanlarında Osmanlı mirası kaçınılmaz bir olgudur. Sırp nüfusunun bir kısmı İslam'ı kabul ederek İslam hayat tarzını benimsemiş, Müslümanları ev yapımında, evlerin içlerinin düzenlenmesinde, mutfakta, giyimde taklit etmeye başlamıştır. Diğer yandan Müslüman olmayan nüfus da hâkim olan İslam nüfusunun kültürüne ve zevkine göre yaşamışlardır. Böylece Osmanlı kültürü sırf Müslümanları değil bütün toplumu etkilemiş

[1] Öğr. Gör. Mersin Üniversitesi, erdinc.kaplan@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8617-3225

> oluyordu. Osmanlı etkisini şu alanlarda gözlemleyebiliriz: Şehir ve köy yapısı, mimari ev tipi ve dekorasyonu, yiyecek ve içecek kültürü, giyim, dil ve edebiyat, psikoloji ve hayat felsefesi (Marinkoviç, 2012, s. 44).

Türk ve Sırp kültürünün dil açısından etkileşim içerisinde olduğu Türkiye'den Sırbistan'a gelen kişilerin ilk olarak fark ettikleri bir durum olarak dikkatleri çekmektedir. Sırpçanın söz varlığı içerisinde, günlük dilde kullanılan pek çok Türkçe kökenli sözcük bulunmaktadır. Türkçenin Sırpçaya olan bu etkisi, Prof. Dr. Mirjana Marinkoviç tarafından şu şekilde ortaya konulmaktadır:

> Osmanlı damgası en fazla dilimizde bulunabilir. Şüphesizdir ki Türkçenin Sırpçaya bıraktığı izler sarsılmaz ve en kalıcı Osmanlı mirasıdır. Tarihimizde hiç bir dil Sırpçayı bu kadar etkilememiştir. Geçmişte sekiz binden fazla Türkçe sözcük dilimize geçmiştir. Hayatın hemen bütün alanlarında günümüzde dahi Türkçe sözcüklere rastlamaktayız. Yapı işlerinden evin bölümlerine ve ev eşyasına, giyim kuşamdan yiyecek içeceğe, günlük hayattan insanlar arası ilişkilere kadar Türkçe sözcüklere rastlamamak mümkün değil. Hatta "bize yabancı gelmeyen bazı Türkçe sözcükler için günümüzde artık Sırpçada aynı anlamda karşılık olabilecek sözcükler bulamayız: *jastuk* 'yastık', *jorgan* 'yorgan', *kafa* 'kahve', *kafana* 'kahvehane', *kašika* 'kaşık', *rakija* 'rakı', *čarapa* 'çorap', *pare~para* 'para', *boja* 'boya', *pekmez* 'pekmez', *kajmak* 'kaymak', *raja* 'reaya', *sarma* 'sarma', *juvka* 'yufka', *čardak* 'çardak', *kapija* 'kapı', *baksuz* 'bahtsız', *ugusruz* 'uğursuz', *kula* 'kule', *komšija* 'komşu', *imam* 'imam', *muftija* 'müftü', *džamija* 'cami' vb." (Marinkoviç, 2012, s. 50, 51).

Diller ve kültürler arası etkileşim tarihsel süreç içerisinde söz varlığından hareketle gözlemlenebilecek doğal bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Bir dil, diğer bir dil ile doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantı ya da ilişki kurabilmektedir. Süreç içerisinde diller arasında meydana gelen bu ilişki dillerin birbirine nüfuz etmesini de beraberinde getirmiştir. Dört asırdan fazla Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan Sırbistan ve bu yörede kullanılan Sırpçanın söz varlığında ve bu bölgenin kültüründe yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere Türk dilinin ve kültürünün etkileri çok net olarak hissedilmektedir.

2. Sırbistan'da Türk Dili Eğitimi

Günümüzde Sırbistan'da Belgrad, Yeni Pazar (Novi Pazar) ve Novi Sad şehirlerinde Türkçenin öğretimi faaliyetleri devam etmektedir. Özellikle Belgrad'da yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin, 20. yüzyılın başlarına kadar uzanan köklü bir geçmişi vardır. Krallık Yugoslavya'sı aydınlarından Avrupa çapında tanınmış bilim adamı Prof. Dr. Fehim Bayraktareviç'in girişimiyle Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi bünyesinde 15 Haziran 1926 yılında Doğu Bilimleri (Şarkiyat) Bölümü açılmış ve Arap Dili ve Edebiyatı ile Fars Edebiyatıyla birlikte Balkanlar'da ilk defa bir üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı okutulmaya başlanmıştır (Hafız ve Zubçeviç Hafız, 2014, s. 10). 1960 yılında Filoloji Fakültesi'nin müstakil yapıya kavuşmasıyla ilgili fakültede "Doğu Dilleri Bölümü" açılmış; Türk Dili ve Edebiyatı da ilgili bölümde önemli bir birim olmuştur. Bu tarihten itibaren bölümde Türk dili,

edebiyatı ve kültürü alanında lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi verilmektedir. Kendine özel müfredat yapısıyla Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü geçmişte Avrupa'daki üretken Türkoloji bölümlerinden biri olmuştur (Yalap, 2015, s. 43).

Türkçe öğretimi faaliyetleri Belgrad Üniversitesi, Türkoloji bölümünün yanı sıra Belgrad Yunus Emre Enstitüsü bünyesinde de sürdürülmektedir. Türkçe öğretimi faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bir başka şehir Yeni Pazar'dır. 1912 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalan ve "Sancak" adı verilen Yeni Pazar'da yaşayan nüfusun % 80'i Boşnak Müslümanlardan oluşmaktadır. Yeni Pazar'da Türkçe öğretimi, geçmişten günümüze kadar farklı kurumlarda; Türkiye ile Kosova'dan gelen Türk ve Yeni Pazar'daki üniversitelerde ve çeşitli kurumlarda çalışan Boşnak akademisyenlerce yapılmıştır. Ayrıca Türkiye ve Bosna-Hersek'te lise ve yükseköğrenimini tamamlayan Boşnaklar tarafından gayriresmî derneklerde ve özel ders yoluyla evlerde de Türkçe öğretimi yapılmaktadır (Özdamar, 2015, s. 133). Günümüzde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen okutmanlar tarafından gerçekleştirilen Türkçe öğretimi Yeni Pazar Devlet Üniversitesi bünyesinde devam etmektedir. Bunun yanı sıra Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezinde de Türkçe kursları düzenlenmektedir.

3. Novi Sad Şehrinde Türkçe Öğretimi

3.1. Novi Sad Şehri

Sırbistan Cumhuriyeti'nin kuzeyinde yer alan Novi Sad şehri, ülkenin ikinci büyük şehridir. Başkent Belgrad ile mesafesi seksen kilometre olan şehir, aynı zamanda özerk Voyvodina Eyaleti'nin de idarî merkezidir. Günümüzde yaklaşık üç yüz elli bin kişilik bir nüfusa sahip olan şehir, 1526 - 1687 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinde varlığını sürdürmüştür. Petrovaradin Kalesi şehrin en önemli turistik merkezlerinden biridir. Novi Sad, aynı zamanda müzeler, galeriler, kültürel anıtlar ve festivaller şehridir. Sırp halkının en eski kültürel ve bilimsel kurulu olan Matitsa (Matica) Srpska bu şehirde yer almaktadır. Novi Sad, 2021'de Avrupa'nın kültür başkenti ilan edilmiştir.

3.2. Novi Sad Üniversitesi

Yaklaşık elli bin öğrencisi ve beş bin çalışanı ile Novi Sad Üniversitesi, Orta Avrupa'nın en büyük eğitim ve araştırma merkezlerinden biridir. Üniversitenin merkez yerleşkesi, Petrovaradin Kalesi ve eski şehir merkezinin yakınında, Tuna Nehri kıyısında yer almaktadır. Üniversite bünyesinde on dört fakülte bulunmaktadır. Bu fakültelerden bazıları şunlardır:

- Felsefe Fakültesi,
- Ziraat Fakültesi,
- Hukuk Fakültesi,
- Teknoloji Fakültesi,
- Teknik Bilimler Fakültesi,
- Tıp Fakültesi,
- Fen Fakültesi,
- Sivil Mühendislik Fakültesi,
- Spor ve Beden Eğitimi Fakültesi,
- Sanat Akademisi.

Bu fakülteler Novi Sad şehri, Novi Sad Üniversitesi merkez yerleşkesinde bulunmaktadır. Yine Novi Sad Üniversitesine bağlı olan Ekonomi Fakültesi ve Macarca Öğretmen Yetiştirme Fakültesi, Subotica'da; Mihajlo Pupin Teknik Fakültesi Zrenjanin'de; Eğitim Fakültesi de Sombor şehrinde bulunmaktadır.

3.3. Türkçe Kursunun Tarihçesi ve Kursla İlgili Genel Bilgiler

Novi Sad Üniversitesindeki Türkçe kursu, Felsefe Fakültesi Dil Merkezi bünyesinde yürütülmektedir. 2012'den beri yürütülen Türkçe kursunda şimdiye kadar Yunus Emre Enstitüsünün görevlendirdiği üç okutman görev yapmıştır. Ben, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen ilk okutman olarak bu görevi yürütmekteyim. Türkçe kursunun ilanları ilgililere, Felsefe Fakültesinin internet sayfası üzerinden eylül ayı içerisinde duyurulmakta ve kurs başvuruları Dil Merkezi üzerinden yapılmaktadır. Kurs kayıtlarının bitiminden bir hafta sonra yapılan seviye belirleme sınavıyla birlikte gruplar oluşturulmaktadır. Ekim ayının ilk haftası başlayan kursumuz Güz Döneminde toplam on iki haftada tamamlanmaktadır. Üniversitenin akademik takvimine göre ocak ayının son haftasında ya da şubat ayının ilk haftasında ara sınavlar (örneğin A1.1 gibi) ve kur geçme sınavları (örneğin A1.2 gibi) yapılmaktadır. Şubat ayının son haftasında ya da mart ayının ilk haftasında başlayan Bahar Dönemi aynı süreçlerin takibiyle mayıs sonunda bitmekte ve haziran ayı başında yapılan ara sınavlar ve kur geçme sınavları ile dönem ve o yılın eğitim-öğretim yılı tamamlanmaktadır.

3. 4. Haftalık Ders Saatleri ve Öğrenci Sayıları

İlk görev yılım olan 2019-2020 eğitim-öğretim yılından beri her dönem, A1'den B2'ye kadar beş grupla derslere başlanmaktadır. Her bir grupla haftada 4 saat ders yapılmakta, okutman olarak benim haftada 20 saat dersim bulunmaktadır. Dil Merkezi bünyesinde yürütülen Türkçe kursunda dersler, gündüz fakültedeki bölüm dersleri olduğu için akşam 18.00-21.00 saatleri arasında yapılmaktadır. Kursun akşam saatlerinde yapılmasının bir diğer nedeni de akşam mesai bitimiyle kursa

gelmek isteyen çalışanlara kurslara katılma imkânı sağlamaktır. Kurslara her yıl ortalama 10 ile 20 arasında değişen sayıda kayıt yapılmaktadır.

3. 5. Kurs Öğrencileri Hakkında

Türkçe kursuna gelmeyi, büyük oranda üniversitenin farklı fakültelerinde okuyan öğrenciler tercih etmektedirler. Bu öğrencilerin kursa geliş amaçları, Türkiye'de yüksek lisans ya da doktora yapabilme şansını yakalayabilmektir. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinde, yüksek lisans ve doktora aşamalarında Türkiye'de bulunma konusunda ciddi bir istek söz konusudur. Kursa dışarıdan gelen öğrencilerin, Türkçe öğrenme konusundaki amaçları, çeşitlilik göstermektedir. Kimi öğrenciler Türkiye'yi ve Türkçeyi sevdikleri için kimi öğrenciler Türkiye seyahatlerinde kolaylık olsun diye kimileri de Türkiye ile ticarî ilişkilerinde daha rahat iletişim kurabilsinler diye Türkçe öğrenmek istemektedir.

3. 6. Kurs Materyalleri ve Kursla İlgili Yaşanan Olumsuzluklar

Kurslarda Yunus Emre Enstitüsünün "Yedi İklim Türkçe" dil öğretim setleri kullanılmaktadır. Söz konusu dil öğretim setleri, Belgrad Yunus Emre Enstitüsü tarafından sağlanmaktadır. Kayıt yaptıran öğrencilere ilk ders kitapları dağıtılmakta, dersler bu kitaplar eşliğinde gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Yunus Emre Enstitüsünün Z Kitap uygulamasından da yararlanılmaktadır.

Kurslar, fakültedeki bölüm derslerinin yoğunluğundan dolayı akşamları 18.00-21.00 saatleri arasında ancak dört saat olarak planlanabilmektedir. Hem fakültedeki dersliklerin hem de derse ayrılacak sürenin kısıtlı olmasından dolayı öğrencileri hedeflerine göre ayırıp farklı gruplarla Türkçe dersi yapabilme şansı bulunmamaktadır. Bu durum, doğal olarak Türkçeyi farklı amaçlarla öğrenmek isteyen öğrencileri bir arada tutmayı zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk, doğal olarak derslerin işlenişinde bazı sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Örneğin akademik kariyerini Türkiye'de yapmak isteyen bir öğrencinin kurs motivasyonu ile Türkçeyi yalnızca konuşma düzeyinde öğrenmek isteyen bir öğrencinin kurs motivasyonu birbirinden farklılık arz etmektedir. Akademik düzeyde Türkçeyi dört temel dil becerisi bakımından gerektiği şekilde öğrenmek isteyen öğrenciyle, Türkçeye sadece konuşma dili düzeyinde ilgi duyan öğrencinin aynı sınıf içinde olmaları, dilin öğreniminde olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç

Novi Sad Üniversitesi Dil Merkezi bünyesinde, her eğitim-öğretim yılında, on farklı dilde kurs düzenlenmektedir. Düzenlenen bu dil kursları içerisinde, en çok tercih edilen kurslardan biri de Türkçe kursudur. Son yıllarda, iki ülke arasında farklı alanlarda gerçekleştirilen iş birliği anlaşmalarıyla birlikte Sırbistan coğrafyasında

Türk diline ve kültürüne olan ilgi giderek artmaktadır. Novi Sad'da, günümüzde Türk kökenli firmaların daha aktif oldukları gözlenmektedir. Bu yönlü faaliyetler iki ülke ve iki halk arasındaki ilişkileri daha da ileriye taşıyacaktır. Ayrıca, Sırbistan coğrafyasında uzun süre bir arada yaşamış Sırp ve Türk milletinin tarihten gelen bir birliktelikleri söz konusudur. Tarihten gelen bu birliktelikten kaynaklı, ülke insanının Türkçeye ve Türk kültürüne karşı daimi bir ilgisi de söz konusudur. Bu ilgi hissedilmekte ve giderek de artmaktadır. Bu bağlamda, ileriki yıllarda Türkçeye karşı olan bu ilginin daha da artması muhtemel görünmektedir. Tüm bu ifade edilenlere bağlı olarak önümüzdeki yıllarda kursa devam edecek öğrenci sayısında da bir artışın olması muhtemeldir.

Kaynaklar

Özdemir, F. (2015). Yeni Pazar'da Türkçe Öğretimi: Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 15/1, 131-143.

Hafız, N. ve Hafız, T. S. (2014). Sırbistan'da ve Kosova'da Dünya Dili Olarak Türkçe. Kültür Evreni Dergisi, 21, 7- 15.

Marinkoviç, M. (2012). Sırp Kültüründe Osmanlı Damgası. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi. (Balkan Özel Sayısı II), 44- 56.

Yalap, H. (2015). (28- 30 Mayıs 2015). Sırbistan'da Türkoloji Eğitimi ve Türkçe Öğretimi (Sempozyum Sunumu). I. International Symposium on Language Education & Teaching, Nevşehir, Türkiye.

Alatlı, A. (2022, 31 Mart). Yeni Uç Beyleri Eğitimciler. (Seminer)

https://www.uns.ac.rs/index.php/en/university/o-univerzitetu-e/location/novi-sad

https://www.uns.ac.rs/index.php/en/university/o-univerzitetu-e/information

Öz Geçmiş

Erdinç KAPLAN

1994 yılında Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olmuş; aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Üç yıl bu görevi sürdürdükten sonra 1997 yılında Mersin Üniversitesi Rektörlük Türk Dili Bölümüne okutman olarak atanmıştır. 2015-2019 yılları arasında Mersin Üniversitesi Türkçe Uygulama ve Araştırma Merkezinde yabancılara Türkçe öğretiminde görev alan Kaplan, hâlen bu üniversitede çalışmaktadır. Kaplan, 15 Nisan 2019'da Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu kararıyla Sırbistan Belgrad Eğitim Müşavirliği nezdinde Novi Sad

Üniversitesi Felsefe Fakültesinde Türk Dili Okutmanı olarak görevlendirilmiştir. Bu göreve hâlen devam eden Kaplan, 1999'da Yeni Türk Edebiyatı Dalında yüksek lisansını tamamlamıştır. Kaplan'ın 2021 yılında Mersin Üniversitesinde başladığı Yeni Türk Edebiyatı Dalındaki doktora eğitimi devam etmektedir.

SLOVENYA'DA TÜRK DİLİ ÇALIŞMALARI

Ahmet KOÇAK[1]

Giriş

Dil öğrenme merakı insanın hep gündeminde olmuştur. Kişinin doğduğu ortamda öğrendiği ana dili dışındaki bir dili öğrenme isteği özellikle son yarım asırdaki ulaşım imkânlarındaki gelişmeler ve teknolojik alandaki yenilikler en üst düzeye çıkmıştır. Gelişen iletişim araçlarıyla dünyanın her tarafıyla saniyeler içinde kurulan iletişim ağları ikinci, üçüncü hatta daha fazla dil öğrenme ihtiyacını doğurmuştur. Dünyanın en çok kullanılan dilleri arasında yer alan Türkçenin de gelişen kültürel ve ekonomik ilişkilere bağlı olarak öğrenilmesine olan talep Uzak Doğu Asya ülkelerinden Avrupa'ya, Amerika'dan Afrika kıtasına kadar dünyanın farklı coğrafyalarında her geçen gün artmaktadır. Yurt dışında Türkçe öğrenme isteklerine karşı Millî Eğitim Bakanlığının yurt dışına gönderdiği okutman/öğretmenlerin yanı sıra, Yunus Emre Enstitüsü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB) ve Maarif Vakfı gibi kültür ve eğitim ağırlıklı kurumların büyük gayreti ve çalışmaları Türkçenin bir dünya dili hâline gelmesinde büyük rol oynamıştır. Coğrafi olarak Balkanlar ile Avrupa arasında yer alan Slovenya'nın Türkler ve Türkçe ile olan ilişkisinin tarihi kökeni beş yüz yıldan fazladır. Günümüzde Slovence içerisinde başta yemek adlarında olmak üzere pek çok Türkçe kelime mevcuttur. Çok büyük sayılmayacak bir Avrupa ülkesi olan Slovenya'da Türkçe öğretimi birkaç özel teşebbüsün dışında resmî olarak ilk defa 2013 yılında Maribor Üniversitesi bünyesinde açılan Türkçe kurslarıyla başlamıştır. Daha sonra artan ilginin neticesi olarak 2019 yılında başkentteki Ljublajana Üniversitesi içerisinde yeni şubeler açılmıştır. Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Slovenya'da da her geçen gün Türkçeye olan ilgi artmaktadır. Bu çalışmada Slovenya'da Türkçe öğretiminin üzerinde durulacaktır.

Tarih boyunca milletlerin meydana getirdiği medeniyet ve kültür varlıklarını yazılı olarak nesilden nesle aktaran dildir. Dilin en önemli özelliği iletişim kurmaktır. Aynı çağda yaşayan insanlar arasında olduğu gibi, tarih boyunca anlatılagelen bilgi ve birikim yine dille olmaktadır. Dil, insanlar arasında anlaşma ve iletişimi sağlayan en gelişmiş vasıtadır. Temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış, seslerden örülü canlı bir sistemin adıdır (Ergin, 2013, s. 3). Dolayısıyla bir milleti millet yapan olgunun başında dil gelmektedir.

Türkçe öğretimi konusunda Türkçenin ilk yazılı metinlerinden olan Orhon Yazıtları'nda gelişmiş bir dil olduğu, cümle kalıplarının sağlam bir yapıya kavuşmuş

[1] Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, kocakahmet70@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0033-4188

olduğunun görüldüğü bilim insanları tarafından ortaya konulmuştur (Onan, 2017, s. 58).

Türklerin İslamiyet'in kabulünden sonra yazılan Yusuf Has Hâcib'in *Kutadgu Bilig*, Kaşgarlı Mahmut'un *Divan-ü Lügat-it Türk*, Ali Şîr Nevaî'nin *Muhakemetü'l-Lugateyn* isimli eserleri Türkçe alanında en önemli eserlerdir. Osmanlı döneminde Arapça ve Farsçaya ağırlık verilmesiyle Türkçe eski gücünü kaybetmiş gibi görünse de Tanzimat'la beraber tekrar hız kazanmış; Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Şemsettin Sami gibi isimler çok önemli eserler ortaya koymuşlardır. II. Meşrutiyetin ilanından sonra süreli yayınlardaki hızlı artış, halkın konuştuğu dille edebiyat ve yayın dilinin yakınlaşmasında çok büyük rol oynamıştır. Cumhuriyetin ilanıyla beraber Türkçenin sadeleşmesi hız kazanmış, Latin alfabesine geçişle bu süreç tamamlanmıştır.

Türkçeye Osmanlı sınırları dışında duyulan ilginin temeli on sekizinci yüz yıla kadar dayanır. Avrupalı seyyah ve diplomatların yazdıkları eserler bu ilginin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir. Son yirmi, otuz yıl içinde Türkiye'nin siyasi ve ekonomik alanlarda göstermiş olduğu ilerleme Türkçeye olan ilgiyi de artırmıştır. Özellikle Osmanlı devletinin altı yüz yıla yakın hüküm sürdüğü Balkanlarda Türkçeye olan ilginin fazla olması normaldir. Bu ilginin olduğu ülkelerden birisi de Slovenya'dır.

Avrupa ile Balkanlar arasında bir konumda yer alan Slovenya, genel olarak Avrupa sınırının başladığı bölge olarak kabul edilir. Bu özelliği dolayısıyla Slovenya batısında İtalya, güneybatısında Adriyatik Denizi, güney ve doğusunda Hırvatistan, kuzeyinde Avusturya, kuzeydoğusunda Macaristan'ın komşu olduğu bir Orta Avrupa ülkesidir. Uzun yıllar Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti adı altında kalan sekiz federal devletten biri iken, Yugoslavya'nın dağılmasıyla 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden ilk devletlerden biri olmuştur. Kısa süre sonra da 2004 yılında Yugoslavya'dan Avrupa Birliğine girmiş ilk ülke olmuştur.

Türklerin genelde Balkanlarla, özelde Slovenya ile ilişkilerinin tarihi beş asırdan fazladır. İstanbul'un fethinden önce Rumeli topraklarına geçen ve Balkan coğrafyasında ilerleyen Osmanlı Devleti, yaklaşık beş asır bu topraklarda farklı milletlerden insanların bir arada yaşamasına zemin hazırlamıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Balkan coğrafyasından çekilmek zorunda kalan Osmanlı'nın izleri, farklı kültür alanlarında olduğu gibi, dil alanında da bugün yaşamaya devam etmektedir. Türklerin hâkim olduğu yüzyıllar içerisinde bu coğrafyada Bulgar, Makedon, Boşnak, Arnavut, Hırvat, Romen, Sırp gibi farklı milletler kendi kültürel değerlerini muhafaza etmişler, herhangi bir baskıyla da karşılaşmamışlardır.

Osmanlı'nın hoşgörüye dayanan siyaseti ve çeşitli politikalarıyla bu coğrafyada kalıcı olması zor olmamıştır. Hâkim bir kültür olarak Osmanlı Balkanları etkilemiş, pek çok bakımdan etkileşim olmuştur. Bunda özellikle Balkan coğrafyasının ileri bir ucu olarak Boşnakların Müslüman olmalarıyla bu etkileşimin hızlandığını söylemek mümkündür. Türklerle aynı dinden oldukları için kendilerini Boşnak'tan ziyade Türk (Turci) olarak ifade etmişlerdir (Djurdjev, 1992: 297).

1512 Mohaç zaferinden sonra Türklerin Balkanlardaki ilerlemeleri, Bosna'nın ardından Slovenya'ya doğru devam etmiştir (Djurdjev, 1992, s. 298). Kanuni döneminde 1521 yılında Belgrad kalesinin alınmasıyla ordu kuzeye doğru yönelmiş, Kuzeybatı Hırvatistan ve Slovenya bölgeleri dışındaki yerler Osmanlı hâkimiyetinin altına girmiştir (Karpat, 1992, s. 29).

Türk kültürü ve dilinin Balkanlarda yaygınlık kazanmasının Boşnak, Arnavut, Pomak ve diğer Müslüman milletlere büyük hizmeti olmuştur (Karasu, 2015, s. 2202). Balkanlardan çok sayıda kültür ve devlet adamı yetişmiş, hatta Travnik gibi çok sayıda Osmanlı'ya sadrazam yetiştirmesiyle ün yapmış şehirler ortaya çıkmıştır.

Türk edebiyatında da Balkan kökenli çok sayıda önemli şair ve yazar yetişmiştir. Üsküplü İshak Çelebi, Gelibolulu Âli, Bosnalı Sâbit, Leskofçalı Gâlib, Taşlıcalı Yahya, Hayalî, Hayretî, Usûlî ve Yenişehirli Avnî bu isimlerden bazılarıdır. Osmanlı'nın XIX. asırda yetiştirdiği büyük devlet adamı -Fatma Aliye Hanım'ın babası- Ahmet Cevdet Paşa, özellikle şairliğinin yanında felsefe, tasavvuf ve siyasî konular da yazdığı eserlerle bilinen Mostar doğumlu Hersekli Arif Hikmet, Muallim Nâci, Rıza Tevfik, Manastırlı Rıfat, Filibeli Ahmet Hilmi, Mehmet Akif, edebiyatımızın iki Kemal'i (Yahya ve Namık), Rıza Tevfik, Ali Canip gibi isimlerin tamamı Rumeli kökenlidir.

Bunun yanında bilimsel ve edebî alanlarda da pek çok kıymetli isim Balkan coğrafyasından çıkmıştır. Osmanlı döneminde Balkanların önemli merkezlerinden çıkmış şairler listesi bile bölgenin ne kadar bereketli olduğunu göstermeye yeterlidir. Bosna: 26, Filibe: 16, Belgrat: 11, Selanik: 16, Serez: 21, Sofya:16, Üsküp: 18, Vardar Yenice: 20, Manastır: 17, Piriştine: 6, Prizren: 7, Elbesan: 2, İşkodra: 1, Kalkandelen: 4, Mostar: 3 (İsen-Engüllü, 1997, s. 14-17).

Kaynakların aktardığına göre Osmanlı dönemindeki şairlerin üçte birine yakın bölümünü Balkan kökenli şairlerin oluşturmaktadır.[2] (İsen, 1997, s. 157) Özellikle Prizren bu bölgenin en çok şair çıkaran yerlerinden birisidir (Koçak, 2011, s. 3434).

[2] Mustafa İsen, "Balkan Edebiyatlarını Ülkemize Tanıtan Aydın: Yaşar Nabi Nayır", age, s. 157.

1. Türklerle Slovenlerin İlişkileri

Coğrafi olarak Balkanların bitip Avrupa sınırlarının başladığı Hırvatistan, Macaristan, Avusturya ve İtalya ile sınır komşuları olan Slovenya, 20 bin 273 km² alanıyla Türkiye'nin İç Anadolu bölgesinin yaklaşık yarısı kadar büyüklüğe sahiptir. Ljublajana ve Maribor gibi iki büyük şehre sahip ülkede nüfus iki milyon civarındadır. Nüfusun büyük çoğunluğunu Slovenlerin oluşturduğu ülkede, en büyük ikinci grup Müslümanlardır. Slovenya'da Müslüman nüfus oranı yüzde iki buçuk civarındadır. Bunların da büyük çoğunluğunu Boşnak kökenli Müslümanlar oluşturmaktadır.

Balkan coğrafyasıyla Avrupa arasında kalan Slovenya, tarihte Osmanlı hâkimiyetine girmemiş, ancak Avusturya Macaristan seferlerinde uğranılan, ikamet edilen ve iyi ilişkiler içinde olunan bölge olarak kalmıştır. Bugün Slovenya Arşivlerinde Osmanlı Sultanlarına ait fermanlar ve yazışma kayıtları bulunmaktadır (bk. Ek 1). Osmanlı ordularının Macaristan-Avusturya seferlerinde Slovenya'nın kuzey bölgesi olan Maribor ve çevresini güzergâh olarak kullandıkları, hatta burayı fethetmek için seferler düzenledikleri bilinmektedir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Maribor). Son yarım asırdır Avrupa'dan, özellikle Almanya'dan Türkiye'ye kara yoluyla gelen gurbetçilerin yol güzergâhlarından birisi de Maribor, Zagrep, Belgrat yoludur.

Milletleri ayakta tutan temel esaslardan birisi kültürdür. Bir milletin tarih içinde kazandığı değerler manzumesi olarak da tanımlanan kültür kavramı dil sayesinde yeni nesillere aktarılır. Bu yüzdendir ki, kültür ve dil birbirinin ayrılmaz parçalarıdır. Mümtaz Turhan'a göre kültür, "Bir cemiyetin sahip olduğu maddî ve manevî kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alakaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumî atitüt, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlarla birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususî bir hayat tarzı temin eder" (Turhan, 1969, s. 56).

Milletin ortak değerlerini oluşturan ve özünde yerli olan kültürün, başka milletlerle alışverişi, etkisi, etkilenmesi devam edegelmiştir. Ancak bu etkileşim içerisinde sağlam temellere dayanan kültürler, kendisinden üstün gördüğü kültürler karşısında ya çok etkilenmiş ya da onda yok olmaya başlamıştır. Kültürün millî, medeniyetin milletlerarası olduğunu söyleyen Gökalp'e göre, "Kültür, yalnız bir milletin dinî, ahlâkî, hukûkî, aklî, estetik, lisanî, iktisadî ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür" (Gökalp, 1970, s. 30).

Kültürle dil arasında sıkı bir ilişki vardır. Geçmişi bugüne taşıyan, tarih sayfaları arasında köprüler kuran dildir (Aksan 1977, s. 64-66). Dolayısıyla yaklaşık beş asır

Osmanlı hâkimiyeti altında kalan bu yerlerde çok sayıda Türkçe kelimenin bugün yaşaması da kullanılıyor olması da normal karşılanmalıdır.

2. Slovenya'da Türkçe İzleri

Türkçenin Balkan dilleri arasında asırlardır oluşturduğu bir etki vardır. Türkçeye ait pek çok ek, deyim, atasözü Bulgarca, Makedonca, Boşnakça, Sırpça gibi (Karasu, 2013, s. 1145-1156) dillere geçmiş, orada yer edinmiştir. Slav dillerinin en büyük grubunu oluşturan Sırpça-Hırvatça[3] da Türkçe kelime sayısının yedi bin civarında olduğu kaydedilmektedir (İsen, 1997, s. 553).

Balkanlarda asırlarca kalan ve Slovenlerle yakın ilişki içinde olan Osmanlı milletinden, dolayısıyla Türkçeden çok sayıda kelime Slovenceye geçmiştir. Türkçe kökenli kelimelerin yaygınlık kazanmasında ya da bugün Slovencede var olan kelimelerin kullanılmasında Müslüman Boşnakların önemli bir rol oynadığını, bu kelimelerin önemli bir kısmının onlar üzerinden geçtiğini de unutmamak gerekir.

Örneğin bugün Slovenya'nın ikinci büyük şehri olan Maribor'un merkezinde yer alan restoranın adı Başçarşı'dır (Başçarşıya). Farsça kökenli bu kelimenin asırlardır Türkçede kullanıldığı ve Türkçenin öz malı olduğu bilinmektedir. Üreticilerin, satıcıların belirli günlerde mallarını satmak için sergiledikleri yer olarak tanımlanan pazar kelimesi de Türkçeden Slovenceye geçmiş ve hâlâ kullanılan kelimelerdendir. Bu dile geçen Türkçe kökenli kelimelerin büyük bir kısmı diğer Slav dillerinde olduğu gibi, eşya kültürüyle ilgilidir. Ev eşyaları, giyim kuşam, yemek vb. alanlardadır (İsen, 1997, s. 553). Hatta Slovenya'da Hun Türklerinden kalan ve günümüze kadar gelen bazı yiyecek, içecek ve meyve, yer ve su adlarının bulunduğu da belirtilmektedir (Hamzaoğlu, 2010, s. 422).

Slovenya'da asırlardır "Turc (Türk)" kelimesi soyadı olarak kullanılmaktadır. Hristiyanlaştırılarak Türklere Ascic, Türk, Turk, Turc, Turek, Turkalj, Turkelj, Turkovic, Turok, Turcin, Turkulin, Bahar, Ban, Banic, Barut, Bas, Basic, Bigül, Bilen, Boyan, Boyana, Boyanic, Duzel, Celik, Cufar, Han, Hun, Dumancic, Guzely, Janicar/Yeniçeri, Komsic, Kafadar, Koman, Kuduz, Kun, Kusakovic, Zaman, Sayin, Vişnya gibi soyadlar verilmiştir (Hamzaoğlu, 2010, s. 447-448)[4]. İnsanlar Türk soyadını gururla kullanmakta ve herhangi bir hoşnutsuzluk duymamaktadırlar.

---

[3] Evliya Çelebi de Sırplardan bahsederken "Niceleri Hırvat dilini, Galya dilini, İslovin dilini ve Talyan (İtalyan) dilini bilirler." şeklinde bahseder ve Slav dilleri arasındaki yakınlığa dikkat çeker. Bk. Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Akkirman, Belgrad, Gelibolu, Manastır, Özü, Saraybosna,* Slovenya*, Tokat, Üsküp, (*haz. Seyit Ali Kahraman), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 5. Kitap, C.1., 2010. s. 520.

[4] Hamzaoğlu'nun aktardığına göre, 2007 yılında Slovenya'da cumhurbaşkanı seçilen Danilo Türk, "Slovenya'da Osmanlı döneminde esir edilen ve vaftiz edilerek Hıristiyanlaştırılan Türklerin torunlarındandır."

Bugün Slovencede Osmanlı döneminden kalan 700'den fazla kelime bulunmaktadır:

Aba, abaciya/abacı, aber/haber, ajdaja/ejderha, amanet/emanet, afion/afyon, argat/ ırgat, alal/helal, badem, Balkan, bakar/bakır, baklva/baklava, berber, boya, boyaciya/ boyacı, boza, bozaciya/bozacı, bubrek/böbrek, burek/börek, cezve, ciger/ciğer, çalgiya/calgıcı, çorapa/çorap, çardak, çay, çelik, çepenek/kepenek, çeşma/ çeşme, çirak/çırak, çizma/çizme, çorba, duçan/dükkân, duşek/döşek, fişek, furna/ fırın, hurma, jannija/yahni, kafana/kahvehane, kafecija/kahveci, kalauz/ kılavuz, kalay, kalup/kalıp, kapak, kat, katran, kayak/kayak, kazan, kesa/ kese, kibrit, kilim, kurşum/kurşun, kutiya/kutu, lâle, lamba/lâmba, megdan/ meydan, meyane/meyhane, nişanciya/nişancı, oroz/horoz, pita/pide, podrum/bodrum, poğaça, pogacar/poğaçacı, rakiya/rakı, samar/semer, salep, sandal, sanduk/sandık, saraç, simit, sirup/şurup, sofra, sucuk, seçer/şeker, şimşir, tabor/tabor, torba, turşiya/turşu, vişnya/vişne, yorgan, zanat/zanaat, zanaetçiya/ zanatçı gibi kelimelerin yanında (Hamzaoğlu 2010: 449) merhaba, haydi, baklava, çarşı, buyrun, dede (dedek), sarma, kahve gibi kelimeler hâlâ kullanımdadır. Bu kelimelerin sayısı artırılabilir.

Osmanlı'nın Balkanlardan çekilmesinden sonra bu bölgeyle bağlar zayıflasa da ilişkiler devam etmiştir. I. Dünya Savaşının bitmesinden kısa süre önce Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan ayrılan Slovenler, kendilerinin de katılımıyla 1918 yılında Yugoslavya Krallığı kurulur. Ancak farklı etnik gruplardan oluşan bu krallık içinde çatışmalar eksik olmamıştır. II. Dünya savaşından sonra 1945 yılında Demokratik Yugoslavya Federasyonu kurulur. 1990'lı yıllarda Doğu blokunun yıkılmasıyla ilk bağımsızlığını ilan edenlerden birisi Slovenler olmuştur. 1 Mayıs 2004 yılında Avrupa birliğine katılan Slovenya'da eğitim seviyesi yüzde 99.6 gibi bir oranla oldukça yüksektir.

3. Ljubljana Üniversitesi Türkçe Çalışmaları

Başkentte yer alan Ljubljana Üniversitesi 19. yüzyılın ikinci yarısında Slovence eğitim veren bir kuruma duyulan ihtiyaçtan hareketle eğitime başlamış ve 1919 yılında resmi olarak kurulmuş bir üniversitedir. 1936-1941 yılları arasında Üniversite Kütüphanesi'nin yapımı gerçekleşmiştir.

Altmış binden fazla lisans ve yüksek lisans düzeyindeki öğrencisi ile ülkenin en büyük üniversitesi olan Ljubljana Üniversitesi fakülte sayısının fazlalığı ve farklı alanlardaki çalışmalarıyla da önde gelen bir üniversitedir. Üniversite kendisinin akademik dünyadaki konumunu araştırma üniversitesi olarak konumlandırmış ve bu vizyonla çalışmalarını sürdürmektedir.

Her fakülte bünyesinde müstakil kütüphanelere sahip olan üniversitede müzik, tiyatro, radyo, film ve televizyon kütüphanesi gibi özel temalı kütüphaneler yanında

Ljubljana Üniversitesi'nde Merkez Teknolojik Kütüphane adıyla teknik alanda yenilikleri yakından takip eden bir kütüphane de bulunmaktadır.

4. Ljublajana Üniversitesinde Asya Çalışmaları (Department of Asian Studies)

Ljublajana Üniversitesi Filozofska Fakülteta (Felsefe/Sanat Fakültesi) bünyesinde 1995 yılında kurulmuş olan Asya Çalışmaları, öncelikli olarak Asya ülkelerini kapsamakla birlikte bunun yanında Afrika dilleri ve kültürleri üzerine araştırma yapmayı da içine alan bir bölümdür. Bunun içerisinde bu coğrafyalarda yer alan kültür, gelenek, dil ve yazı, inanç ve düşünce sistemleri gibi sosyal alandaki bütün meselelere yönelik çalışmalar dâhildir. Bünyesinde 12 bin kitaplık bir de kütüphanesi bulunan bu bölümde ağırlıklı olarak Hint, Japon, Kore ve Afrika kültürlerine ait çalışmalar yer almaktadır. 1997 yılından itibaren de iki yılda bir olmak üzere İngilizce, Çince ve Japonya dilinde *Asian and African Studies (Asya ve Afrika Çalışmaları)* adında bir dergi de yayımlanmaktadır. Belli periyotlarda Asya kültürleri hakkında uluslararası sempozyumlar düzenlemektedir.

Bu fakülte bünyesinde İngiliz Dili ve Edebiyatı, Almaca, Hollandaca ve İsveççe, Roman Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Karşılaştırmalı Edebiyat, Karşılaştırmalı ve Genel Dilbilimi Bölümü gibi çeşitli dillere ve edebiyatlara ait bölümler vardır.

Bunlar arasında Sloven milleti ile yaklaşık beş asır bir bağı ve ilişkisi olan Türk Dili üzerine müstakil bir bölümün olmaması, hatta Asya Çalışmaları altında yer alarak açılmamış olması büyük bir eksiklik olarak nitelendirilmelidir. Bunun için hem ülkeler arasında hem de üniversiteler arasında daha çok bağlantı kurmaya çalışmak, iş birliği imkânları oluşturmak gerekmektedir.

5. Maribor Üniversitesi Türkçe Çalışmaları

Maribor Üniversitesi Slovenya'nın ikinci büyük üniversitesi ve son dönemde Türkçe derslerinin başladığı tek üniversitedir. Türkçe ders verme düşüncesi ilk defa 2013 yılında Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı Dışişleri Genel Müdürlüğü tarafından Maribor Üniversitesine bir Türkçe okutmanının görevlendirilmesiyle hayata geçmiştir. Maribor Üniversitesi'nin kuruluşu 1859 yıllarına dayanmakta ve şehrin merkezinde farklı kampüsleri bulunmaktadır. En büyük kampüslerinden birisi şehrin Drava nehri kıyısında bulunan Faculty of Arts (Edebiyat Fakültesi)tır. Bu fakülte bünyesinde 2013 yılında açılan Türkçe kursu, Türkiye'nin öğretici desteğiyle o tarihten beri devam etmektedir. Bu kursun açılmasında Maribor Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Dragan Potocnik'in büyük gayreti ve desteği olmuştur. Üniversite bünyesinde verilen Türkçe kursu ilk başlarda başlangıç seviyesinde tek sınıf şeklinde açılmıştır. Kursa katılanlar arasında üniversite öğrencileriyle beraber dışardan Türkçeye özel ilgi duyup gelenler de

vardır. Ancak katılımın önemli bir kısmının burada yaşayan Makedon ve Boşnaklardan olduğunu da belirtmek gerekir. Bu noktada akademik düzeyde Türkçeyi yaygınlaştırmak ve sisteme oturtmanın yolu, üniversite bünyesinde bir Türkoloji bölümü açmaktır. Bunun girişimleri yapılmış ancak şimdilik netice alınamamıştır (Koçak 2020, s. 497-504).

Slovenya'da dil eğitimi için Türkiye'deki eğitim sisteminde olduğu gibi yoğun bir ders saati uygulanmamaktadır. Sadece Türkçe kursu için değil, üniversite bünyesinde açılan İngilizce kursu için de eğitim haftada bir gün ve üç saattir. Ancak buna rağmen kursiyerler dil öğrenmede başarılı olmaktadırlar.

Yabancılara Türkçe öğretimi alanında materyal hazırlanması konusunun Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra büyük bir ivme kazandığını söylemek gerekir. Daha önce pedagojik bir metotla hazırlanmayan ve bir elin parmaklarını geçemeyecek sayıda kaynak varken, bu sayı son dönemlerde artmıştır. Özellikle doksanlı yıllarda ülkeler arasında sınırların yıkılmaya başlamasıyla Türkçe öğrenme ihtiyacı da kendisini hissettirmeye başlamıştır. Daha önce Millî Eğitim Bakanlığı üzerinden gönderilen okutman ve öğretmenler tarafından farklı ülkelerde Türkçe kursları verilmeye çalışılırken, 2009 yılından beri devlet bünyesinde kurulan Yunus Emre Enstitüsüyle bu iş daha esaslı bir zemine oturtulmuştur. Özellikle 2016 yılında Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Maarif Vakfı'nın kuruluş amaçları arasında yer alan, yurt dışında örgün ve yaygın eğitim hizmetleri vermek amacıyla okul öncesi eğitimden üniversite eğitimine kadar tüm eğitim süreçlerinde eğitim kurumları gibi tesisler açma hedefi Türkçenin bir dünya dili olmasında büyük rol oynamıştır. Çünkü dünyanın farklı coğrafyalarında açılan bu okullarda diğer dillerle beraber Türkçenin de öğretilmesi ve o coğrafyaya uygun ders materyallerinin geliştirilmesi Türkçenin yaygınlaşmasında çok etkili olmuştur.

Önceden "Yabancılara Türkçe", "Türkçe Öğreniyorum", "Güzel Türkçemiz", "Kolay Türkçe" gibi herhangi bir seviye gözetilmeksizin hazırlanan kitaplar yerine, dünyada yaygın olarak konuşulan ve dil öğretmeyi bir endüstri hâline getirmiş ülkelerdeki gibi kendi içinde bir sınıflandırmaya tabi tutulan kitaplar hazırlanmaya başlamıştır (A, B, C seviyeleri gibi). Hatta bunlarda kendi içinde A1, A2, gibi seviyeye göre ayrıca kategorilere ayrılmıştır. Bununla beraber kitapların görsel malzemeyle desteklenmesi, dil öğrenmenin yazma, okuma, dinleme ve konuşma gibi farklı becerilere yönelik materyallerin hazırlanmaya başlamış olması da büyük bir kazanç olmuştur. Çünkü dil bir bütündür. Okumayı geliştirilip, konuşma geride bırakılmamalıdır. Bu noktada son dönemlerde üniversitelerin bünyelerinde geliştirilen seviyelere uygun Türkçe ders kitapları ve ders materyallerinin yanı sıra Maarif Vakfı tarafından hazırlanan *Maarif Türkçe Kitap Setleri* Türkçeyi oyunlarla, şarkılarla, türkülerle eğlenceli bir eğitim metoduyla öğretmeyi hedeflemiştir. Yine ilk

defa bütün Türkçe seviyelerinin öğretimini kapsayacak şekilde hazırlanan *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı* bu alanda öncü niteliğindedir (2020, s. 316). Maarif Vakfı'nın çağın ihtiyaçlarına ve gelişen teknolojiye uygun olarak dört temel dil becerisi (okuma, dinleme, konuşma, yazma) dikkate alınarak hazırlanan ders kitapları Türkçe öğretimi süreçlerine bir yenilik getirmiştir.

Sonuç

Geniş bir coğrafyaya yayılan ve beş asırdan fazla Balkanlar'da kalan Türklerin Slovenya'daki izleri hâlâ mevcuttur. Türkçe bu coğrafyanın beş asırdan fazla harcı olmuştur. Slovenya coğrafi konum olarak Balkanlar'ın bitip Avrupa sınırının başladığı bir yerdedir. Bundan dolayıdır ki Slav bir ırka mensup olmasına rağmen Slovenya Balkan ülkesinden ziyade Avrupa ülkesi olarak daha çok zikredilmektedir. Slovenya'nın Avrupa Birliğine en önce kabul edilen Balkan ülkesi olması bu coğrafyanın ülkeye getirdiği avantajlardan birisi olarak görülebilir. Ljublajana, Maribor Üniversitesi gibi -başka üniversiteler de mevcuttur- köklü iki önemli üniversiteye sahip olan Slovenya'da İngilizce, Fransızca, Almanca, İsveççe, Hollandaca, Yunanca, Roman dilleri gibi Avrupa dilleriyle ilgili eğitimler ve çalışmalar mevcuttur. Bunun yanı sıra Asya Çalışmaları altında Çin, Japon ve Kore dillerine ait çalışmalar da yapılırken Türkoloji'nin açılmamış olması, hatta müstakil bir bölüm olarak yer almamış olması bir eksiklik olarak kabul edilmelidir. Bu arada Maribor Üniversitesi Felesefe/Sanat Fakültesi bünyesinde 2013 yılından itibaren Türkçe kursunun açılmış olması, Türkçeye olan ihtiyacı karşılamanın ötesinde Türk kültürünün oralarda yaygınlaşmasına ve etkisinin artmasına aracılık etmiş olacaktır. 2019 yılından itibaren de Ljublajana Üniversitesi bünyesinde de Türkçe kursları açılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarafından görevlendirilen öğretmenler tarafından verilen Türkçe kurslarına yoğun bir ilgi vardır.

Son dönemlerde üniversitelerde uygulanan ERASMUS programı çerçevesinde Slovenya'ya giden Türk öğrenciler ya da Türkiye'ye gelen Sloven öğrenciler iki ülke arasında dillerin yaygınlaşmasında etkili olduğu kadar pek çok iş birliği imkânının doğmasına da zemin hazırlamıştır. Slovenya'da Türkçenin daha da yaygınlaşması için öncelikle başkentte Yunus Emre Enstitüsü'nün açılması gerekmektedir. Yine hem başkentte bulunan Ljubljana hem de Maribor ya da iki üniversiteden biri bünyesinde Türkoloji bölümünün kurulmasıdır. Kurulacak bölüm bünyesinde Türkçe ile beraber Türk edebiyatı ve kültürü çok daha geniş şekilde ve bilimsel düzeyde ele alınmış olacaktır.

Kaynaklar

Aksan, D. (1977). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Çelebi, E. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Akkirman, Belgrad, Gelibolu, Manastır, Özü, Saraybosna,* Slovenya*, Tokat, Üsküp, (*haz. Seyit Ali Kahraman), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Djurdjev, B. (1992). *Bosna-Hersek*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 6, 297-305.

Engüllü, S. (1992). "Şiirde Dönüşüm – Dönüşümün Şiiri (Ya da Yeni Bosna-Hersek Şiiri Üstüne Birkaç Söz)".*Yedi İklim Sanat Kültür Edebiyat Dergisi*, 1, 60.

Ergin M. (2013). *Türk Dili,* Ankara: Bayrak Yayınları.

Gökalp, Z. (1970). *Türkçülüğün Esasları* (haz. Mehmet Kaplan), Ankara: MEB Yayınları.

Hamzaoğlu, Y. (2010). *Balkan Türklüğü (Makedonya, Bulgaristan, Slovenya).* Üsküp: Logos A Yayınları.

İsen, M. (1997). *Ötelerden Bir Ses Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İsen, M. (2009). *Varayım Gideyim Rumeli'ne Türk Edebiyatı'nın Balkan Boyutu*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Karasu, A. (2013). Boşnakça'daki Türkçe Yapım Ekleri ve Kullanılışları. Turkish Studies –International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 8/13 Fall 2013, p. 1145-1156.

Karasu, A. (2015), "Asırlar İçinde Balkan Barış ve İstikrar Dili Türkçe. *Yeni Türkiye Rumeli Balkanlar Özel Sayısı II,* 67, s. 2201-2214.

Karpat, K. H. (1992) Balkanlar. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,* C. 5, s. 25-32.

Koçak, A. (2020), "Slovenya'da Türkoloji", *Avrupa'da Türkoloji,* (ed. Öztürk Emiroğlu), Ankara, s. 497-504.

Koçak, A.(2011). Modern Türk Şiirinde Rumeli ve Bosna. Uluslararası Bilgi Belge ve Ekonomi Kongresi (İnternational Congress on Knowledge, Economy & Management), Sarajevo / Bosnia Herzegovina, s. 3433-3445.

Onan, B. (2017). "Başlangıçtan XIII. yüzyıla kadar Türkçenin öğretimiyle ilgili gelişmeler". (Ed. A. Güzel) Başlangıçtan Günümüze Türkçenin Eğitim-Öğretim Tarihi Araştırmaları içinde s.43-79. Ankara: Akçağ Yayınları.

Turhan, M. (1969). *Kültür Değişmeleri,* İstanbul: MEB Yayınları.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı (2020), (Ed. İbrahim Gültekin), İstanbul: Maarif Vakfı Yay.

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı. M. İsen – S. Engüllü, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, C. 7, s.14-17.

http://www.ff.uni-lj.si/an/study/departments/department_asian_studies (Erişim: 12.07.2018)

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/2100832212_70KARASU%20ABİDİN%20ARM-1145-1156.pdf adresinden alındı.

https://www.culture.si/en/Department_of_Asian_Studies_Library,_University_of_Ljubljana (Erişim: 14.08. 2018)

Öz Geçmiş

Ahmet KOÇAK

1993 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünden mezun olmuş, aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Şehbenderzade Filibeli Ahmet Hilmi Efendi tarafından çıkartılan "Hikmet Gazetesi İnceleme, Tahlilî Fihrist ve Seçilmiş Metinler" teziyle yüksek lisansını ve "XIX. Yüzyıl Türk Romanında Avrupa" konulu çalışmasıyla da doktora eğitimini tamamlamıştır. 2002-2012 yılları arasında Kocaeli Üniversitesi Türk Dili Bölümü'nde "öğretim görevlisi" olarak çalışmıştır. 2007 yılında iki ay süreyle Batum Üniversitesinde, 2013 yılında da bir yıl süreyle Slovenya Maribor Üniversitesinde (University of Maribor) Türkçe dersleri vermiştir. Yeni Türk edebiyatı ve Türkoloji alanında birçok ulusal ve uluslararası makale ve yayınları bulunan yazar, aynı alanda farklı projelerde yürütücü, araştırmacı ve danışman olarak görev almıştır. Koçak'ın başlıca çalışma alanları Türk hikâye ve romanı, seyahatnameler, Batı edebiyatı ve akımları, şiir ve poetika, edebi devirler ve şahsiyetler, kültür, sanat ve edebiyat dergiciliğidir. Hâlen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmarına devam eden yazar, uluslararası hakemli *Dil ve Edebiyat Araştırmaları* dergisinin de editörlüğünü yürütmektedir. 2019 yılından itibaren de İstanbul Medeniyet Üniversitesi Türkçe Öğretimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER) Müdürlüğünü sürdürmektedir.

SON SÖZ

.....